

DET KONGELIGE
KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENT

St.prp. nr. 1

(2006–2007)

FOR BUDSJETTÅRET 2007

Utgiftskapitler: 500–587, 2412, 2425, 2427

Inntektskapitler: 3500–3587, 5312, 5316, 5327, 5615–5616

Særskilt vedlegg:

H-2193 Beregningsteknisk dokumentasjon til St.prp. nr. 1 (2006–2007) (Grønt hefte)

Innhold

Del I

Innledende del	11
1 Innledning og sammendrag	13
1.1 Hovedoppgave og mål	13
1.2 Hovedprioriteringer – budsjettforslaget oppsummert.....	13
1.2.1 Programkategori 13.10 Administrasjon m.m.....	13
1.2.2 Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk	13
1.2.3 Programkategori 13.70 Overføringer gjennom inntektssystemet til kommuner og fylkeskommuner	14
1.2.4 Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg.....	15
1.3 Oversikt over budsjettforslaget	16
1.3.1 Samlede utgifter under Kommunal- og regionaldepartementet.....	16
1.3.2 Utgifter fordelt på programkategorier.....	17
1.3.3 Utgifter og inntekter fordelt på de ulike budsjettkapitlene	18
1.3.4 Utgifter og inntekter fordelt på postgrupper.....	19
1.3.5 Overførbare bevilgninger	20
1.4 Om inndelingen i proposisjonen.....	20
2 Det økonomiske opplegget for kommuner og fylkeskommuner i 2007.....	21
2.1 Hovedpunkter i det økonomiske opplegget for 2007.....	21
2.2 Kommunesektorens inntekter i 2006.....	21
2.3 Kommunesektorens inntekter i 2007.....	22
2.4 Kommunesektorens frie inntekter.	23
2.5 Samlede inntekter og de enkelte inntektsartene.....	24
2.6 Barnehager	25
2.7 Gratis læremidler i videregående opplæring	26
2.8 Opptrappingsplanen for psykisk helse	26
2.9 Tilskuddsordningen for ressurskrevende brukere	26

Del II

KRDs budsjettforslag for 2007	27
<i>Programkategori 13.10 Administrasjon m.m. ..</i>	<i>29</i>
<i>Budsjettforslaget på programkategori 13.10 Administrasjon m.m. ....</i>	<i>33</i>
Kap. 500 Kommunal- og regionaldepartementet	33
Kap. 3500 Kommunal- og regionaldepartementet	35
Kap. 502 Valgutgifter	36
Kap. 2427 Kommunalbanken AS.....	36
Kap. 5316 Kommunalbanken AS.....	37
Kap. 5616 Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS.....	37
<i>Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk.....</i>	<i>38</i>
<i>Budsjettforslaget på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk.....</i>	<i>62</i>
Kap. 551 Regional utvikling og nyskaping	63
Kap. 552 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	74
Kap. 2425 Innovasjon Norge (IN) og fylkeskommunene.....	78
Kap. 5327 Innovasjon Norge (IN) og fylkeskommunene mv.	78
<i>Programkategori 13.70 Overføringer gjennom inntektssystemet til kommuner og fylkeskommuner .....</i>	<i>80</i>
<i>Budsjettforslaget på programkategori 13.70 Overføringer gjennom inntektssystemet til kommuner og fylkeskommuner .....</i>	<i>87</i>
Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner	93
Kap. 3571 Tilbakeføring av forskudd	93
Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner	94
Kap. 3572 Tilbakeføring av forskudd	94
Kap. 573 Kompensasjon til fylkeskommuner ved statens overtakelse av ansvaret for spesialisthelsetjenesten	98
Kap. 574 Økonomisk oppgjør ved endringer i ansvaret for barnevern, familievern og rusomsorg.....	98

<i>Programkategori 13.80</i>	
<i>Bolig, bomiljø og bygg</i>	99
<i>Budsjettforslaget på programkategori 13.80</i>	
<i>Bolig, bomiljø og bygg</i>	122
Kap. 2412 Den norske stats husbank.....	123
Kap. 5312 Den norske stats husbank.....	126
Kap. 5615 Renter fra Den norske stats husbank.....	127
Kap. 580 Bostøtte	127
Kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak.....	131
Kap. 582 Rentekompensasjon for skoleanlegg og kirkebygg	138
Kap. 585 Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus	139
Kap. 3585 Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus	140
Kap. 586 Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	140
Kap. 587 Statens bygningstekniske etat	141
Kap. 3587 Statens bygningstekniske etat	143

Del III

Omtale av særlige temaer.....	145
4 Omtale av særlige temaer	147
4.1 Fornyning, organisasjons- og strukturendringer i offentlig sektor.....	147
4.2 Om oppfølging av anmodningsvedtak	148
4.3 Om oppgavene og rollene til fylkesmannen.....	148
4.4 Sektorovergrepene miljøvernpolitikk.....	151
4.5 Oppfølging av likestillingslovens bestemmelse om redegjøringsplikt	152
4.6 Kønns- og likestillingsperspektivet	152
4.7 Oversikt over bemanningen.....	153
4.8 Garantiansvar under Kommunal- og regionaldepartementet	153

Forslag til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2007, kapitlene 500-587, 2412, 2425, 2427, 3500-3587, 5312, 5316, 5327 og 5615-5616	155
--	-----

Vedlegg 1

Omtale av tiltak innenfor den brede distriktspolitikken.....	160
1 Innledning.....	160
2 Spesielle tiltak for Finnmark og Nord-Troms	160
3 Økonomisk politikk	161
4 Næringspolitikk.....	163
5 Infrastruktur	164
6 Helse, oppvekst og omsorg.....	165
7 Levekår, offentlige tjenester og miljøvern	165

Vedlegg 2

Rapporter fra fylkeskommunene for 2005 om bruken av midler fra kap. 551, post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling.....	167
--	-----

Vedlegg 3

Omtale av de viktigste programmene finansiert over kap. 552, post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling	181
--	-----

Vedlegg 4

Tilstandsvurdering – om utviklingen i folketall, sysselsetting og næringsstruktur.....	185
--	-----

Vedlegg 5

Orientering om likestilling i virksomhetene	193
---	-----

Tabelloversikt

Tabell 1.1	Utgifter fordelt på kapitler	18	Tabell 3.13	Oversikt over fondsbeholdninger	79
Tabell 1.2	Inntekter fordelt på kapitler.....	19	Tabell 3.14	Mål for programkategori 13.70 Overføringer gjennom inntekts- systemet til kommer og fylkes- kommuner	81
Tabell 1.3	Utgifter fordelt på postgrupper....	19	Tabell 3.15	Kostnadsnøkkel for kommunene	89
Tabell 1.4	Inntekter fordelt på postgrupper.	20	Tabell 3.16	Kostnadsnøkkel for fylkes- kommunene.....	90
Tabell 1.5	Oversikt over poster som blir foreslått overførbare	20	Tabell 3.17	Nord-Norge-tilskudd til kommuner og fylkeskommuner..	91
Tabell 2.1	Hovedkomponenter i inntekts- veksten i 2007, regnet fra inntektsnivået for 2006 i revidert nasjonalbudsjett 2006. Reell endring i mrd. kr.....	22	Tabell 3.18	Satser for regionaltilskuddet	91
Tabell 2.2	Kommunenenes og fylkes kommunenenes frie inntekter i 2006 og 2007. Mill. kr og endring i pst. Nominelle priser.	24	Tabell 3.19	Skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner 2007.....	92
Tabell 2.3	Anslag på kommunesektorens inntekter i 2007. Mill. kr og endring i pst. fra 2006. Nominelle priser.	25	Tabell 3.20	Tilskudd gjennom inntekts- systemet for 2006 og 2007.....	95
Tabell 3.1	Mål for programkategori 13.10 Administrasjon m.m.....	29	Tabell 3.21	Mål for programområde 13.80 Bolig, bomiljø og bygg	101
Tabell 3.2	Mål for programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk	43	Tabell 3.22	Tall for bruk av ByggSøk under Statens bygningstekniske etat.....	106
Tabell 3.3	Bevilgning til bedriftsrettet støtte, forvaltet av Innovasjon Norge på vegne av fylkeskommunene	45	Tabell 3.23	Antall bostedsløse pr. 1 000 innbyggere 1996, 2003 og 2005, for hver kommunegruppe og for landet.....	110
Tabell 3.4	Differensiert arbeidsgiveravgift – oversikt over satsene i de ulike sonene 2007.....	57	Tabell 3.24	Boligtilskudd og lån til bostedsløse (antall boliger)	111
Tabell 3.5	Oversikt over fylkeskommunenenes fordeling av midler mellom forvalt- ningsaktører og Interreg i 2005... ..	65	Tabell 3.25	Boligtilskudd og lån til flyktninger (antall boliger).....	112
Tabell 3.6	Anslagsvis geografisk fordeling av midlene over kap. 551, post 60 mellom sonene i virkeområde. ...	66	Tabell 3.26	Boligtilskudd og lån til personer med nedsatt funksjonsevne (antall boliger).....	114
Tabell 3.7	Oversikt over fordelingen av midler	67	Tabell 3.27	Boligtilskudd og lån til alle vanskeligstilte, totalt for ordningene.....	116
Tabell 3.8	Fordelingen til fylkeskommunene i perioden 2004-2006	69	Tabell 3.28	Boligtilskudd og lån til personer med svak økonomi.....	116
Tabell 3.9	Fordeling av kap. 551 post 61 på ulike typer tiltak i 2004 og 2005... ..	70	Tabell 3.29	Mislighold, inkasso og tap på utlån 2004-2005 og 1. halvår 2006	124
Tabell 3.10	Rammetildeling for 2004, 2005, 2006 og forslag 2007	72	Tabell 3.30	Antall saker med tilsagn om lån i Husbanken 2004-2005 og 1. halvår 2006.....	126
Tabell 3.11	Utbetalt transportstøtte for transporter utført i 2004 fordelt på fylker	73	Tabell 3.31	Gjennomsnittlig lånebeløp pr. bolig for saker med tilsagn om lån i Husbanken 2004-2005 og 1. halvår 2006.....	126
Tabell 3.12	Fordeling av kap. 552, post 72 i 2005-2007 på virkemiddelaktør og viktige satsingsområder	77	Tabell 3.32	Hovedtall for utbetaling av bostøtte i 1. termin i perioden 2004-2006	128

Tabell 3.33	Tilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger 2003-2005, kap. 581, post 75	135
Tabell 3.34	Boligtilskudd til etablering fordelt på brukergrupper, kap 581, post 75 (antall boliger) ..	135
Tabell 3.35	Boligtilskudd til utleieboliger fordelt på brukergrupper, kap 581, post 75 (antall boliger) ..	136
Tabell 3.36	Kompetansetilskudd 2005 og første halvår 2006. Beløp (mill. kr) fordelt på satsingsområder	137
Tabell 3.37	Bruk av midler på kap. 587, post 22 fordelt etter tema:	143
Tabell 4.1	Fylkesmannens lovlighetskontroll av kommunebudsjettene 2001–2005	150
Tabell 4.2	Fylkesmannens behandling av kommunale lånesøknader i 2001–2005	150
Tabell 4.3	Fylkesmannens kontroll av kommunale garantivedtak 2001–2005	150
Tabell 4.4	Lovlighetskontroll, antall saker ...	151
Tabell 4.5	Tilsatte etter kjønn, tjenesteforhold og institusjon pr. 1. mars 2006	153
Tabell 4.6	Oversikt over garantiansvar per 31. desember 2004.....	153

Vedlegg 1

Tabell 1.1	Spesielle tiltak for Finnmark og Nord-Troms	161
Tabell 1.2	Differensiert arbeidsgiveravgift og kompensierende tiltak som følge av gjeninnføringen av arbeidsgiveravgiften. 2007	162
Tabell 1.3	Fritak for merverdiavgift på strøm i Nord-Norge, Nord-Norge-tilskuddet og regionaltilskuddet .	163
Tabell 1.4	Næringspolitikk	163
Tabell 1.5	Infrastruktur	165
Tabell 1.6	Helse, oppvekst og omsorg.....	165
Tabell 1.7	Levekår, offentlige tjenester og miljøvern	166

Vedlegg 2

Tabell 2.1	I handlingsprogrammet for 2005 er det definert fem strategiske satsingsområder med 14 tilhørende program med program mål.....	172
------------	---	-----

Vedlegg 4

Tabell 4.1	Landsdeler	185
Tabell 4.2	BA-regioner etter sentralitet.....	185
Tabell 4.3	Befolkningsvekst siste ti år (1.1.1996-1.1.2006) etter landsdel og regiontype, i prosent	186
Tabell 4.4	Befolkningsvekst siste fem år (1.1.2001-1.1.2006) etter landsdel og sentralitet, i prosent.....	186
Tabell 4.5	Befolkning og befolkningsvekst i prosent etter fylke.....	187
Tabell 4.6	Nettoflytting 1.1.1996-1.1.2006 i prosent av befolkningen pr. 1.1.1996, etter landsdel og sentralitet	188
Tabell 4.7	Vekst i sysselsetting 4. kv. 1994 – 4. kv. 2004 etter landsdel og regiontype, i prosent	188
Tabell 4.8	Vekst i sysselsetting 4. kv. 1999 – 4. kv. 2004 etter landsdel og sentralitet, i prosent	189
Tabell 4.9	Næringsstruktur etter regiontype, i prosent.....	190
Tabell 4.10	Vekst i antall foretak i perioden 1.1.2001-1.1.2006, i prosent	192

Vedlegg 5

Tabell 5.1	Ansatte i Kommunal- og regionaldepartementet fordelt på kjønn 2005.....	193
Tabell 5.2	Ansatte i Kommunal- og regionaldepartementet fordelt på kjønn 1. halvår 2006, utvalgte tall.....	194
Tabell 5.3	Ansatte i Husbanken fordelt på kjønn.....	195
Tabell 5.4	Ansatte i Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus fordelt på kjønn.....	195
Tabell 5.5	Ansatte i Statens bygnings-tekniske etat fordelt på kjønn	196

Figuroversikt

Figur 1.1	Samlede utgifter inklusive låne- transaksjoner under Kommunal- og regionaldepartementet.....	16	Figur 3.5	Flytende og fast rente i Husbanken sammenliknet med privatbank- renten fra 1. kvartal 2002 til 1. kvartal 2006.....	102
Figur 1.2	Utgifter fordelt på de ulike programkategoriene, ekskl. rammetilskudd, kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift, bevilgning til påfylling av tapsfond og lånetransaksjoner.....	17	Figur 3.6	Boligprisvekst fra 1. kvartal 2005 til 2. kvartal 2006	103
Figur 3.1	Utvikling i bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 2002-2007, utenom kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift	38	Figur 3.7	Totalt antall igangsatte boliger og boliger med lån og tilskudd fra Husbanken 1990-2005	104
Figur 3.2	Befolkningsutvikling 1996-2006 etter bo- og arbeidsmarkeds- regioner	41	Figur 3.8	Bostøttemottakere fordelt på hus- standsgrupper 1. termin 2006	115
Figur 3.3	Virkeområdet for differensiert arbeidsgiveravgift – satser og soner fra 2007	58	Figur 3.9	Bostøtte som andel av boutgift 1. termin 2006.....	115
Figur 3.4	Notifisert virkeområde for de distriktpolitiske virkemidlene	60	Figur 3.10	Brutto tap fordelt på personlige og ikke-personlige låntakere.....	125
			Figur 3.11	Bruken av lån fordelt på låneordning 2004 –2005 og 1. halvår 2006	125
			Vedlegg 4		
			Figur 4.1	Innovasjon i foretak med over ti ansatte etter fylke, prosent.....	191

Oversikt over bokser

Boks 3.1	Kultur og næring	44	Boks 3.5	Eksempel på kompetanse- utviklingsprosjekt	50
Boks 3.2	Eksempel på bedriftsutviklings- prosjekt	46	Boks 3.6	Eksempel på tjenesteutvikling	51
Boks 3.3	Nyskappings- og utviklingsprosjektet i Verdal: Eksempel på regionalt omstillingsprosjekt gjennom å koble ulike miljøer	48	Boks 3.7	Flytthit	53
Boks 3.4	Eksempel på infrastrukturtiltak	49	Boks 3.8	Ung 15+	53
			Boks 3.9	Budsjetteringssystemet for kap. 581 post 75 Boligtilskudd	134

DET KONGELIGE
KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENT

St.prp. nr. 1

(2006–2007)

FOR BUDSJETTÅRET 2007

Utgiftskapitler: 500–587, 2412, 2425, 2427

Inntektskapitler: 3500–3587, 5312, 5316, 5327, 5615–5616

*Tilråding fra Kommunal- og regionaldepartementet av 15. september 2006,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

Del I
Innledende del

1 Innledning og sammendrag

1.1 Hovedoppgave og mål

Kommunal- og regionaldepartementet har et hjerte for hele landet. Regjeringen har et sterkt ønske om at alle mennesker i hele landet skal kunne utvikle evnene sine og leve gode og meningsfulle liv. Kommunal- og regionaldepartementets hovedoppgave er å legge til rette for en bedre hverdag for alle.

Regjeringen vil bidra til å gjenreise et sterkt og handlekraftig kommune-Norge og derigjennom utvikle den lokale velferden over hele landet. Kommunal- og regionaldepartementet har et overordnet ansvar for kommune-Norge, det kommunale tjenestetilbudet og for å sikre at lokaldemokratiet fungerer.

Regjeringen vil videre gi folk en reell valgfrihet til å velge hvor de vil bo og leve sine liv uansett om det er i bygd eller by. Departementet vil derfor legge grunnlaget for å ta hele landet i bruk. Departementet har ansvaret for regjeringens samlede distriktpolitiske innsats og ansvar for å støtte opp om og tilrettelegge for arbeidsplasser og attraktive lokalsamfunn i hele Norge.

Kommunal- og regionaldepartementet har også ansvaret for at alle skal kunne bo godt og trygt. Departementet forvalter viktige virkemidler i fattigdomsbekjempelsen knyttet til framskaffelse av boliger til vanskeligstilte. Kommunal- og regionaldepartementet koordinerer regjeringens innsats for å avskaffe bostedsløshet. Departementet skal videre sikre at hensyn til universell utforming og miljø ivaretas i boliger, bygg og uteområder.

1.2 Hovedprioriteringer – budsjettforslaget oppsummert

1.2.1 Programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Området omfatter utgiftene til drift av departementet, felles forskning og utredning på departementets områder og valgutgifter. Det blir foreslått en bevilgning på 181,9 mill. kr i 2007. Dette er en økning på 32,5 mill. kr i forhold til saldert budsjett 2006. Økningen skyldes i hovedsak den foreslåtte

bevilgningen til kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2007.

1.2.2 Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

I St.meld. nr. 21 (2005–2006) Hjerte for hele landet – Om distrikts- og regionalpolitikken, har regjeringen konkretisert mål, strategier og innhold i distrikts- og regionalpolitikken for de kommende årene. Regjeringen vil gi folk en reell frihet til å velge hvor de vil bo og legge grunnlaget for å ta hele landet i bruk. Regjeringen vil derfor legge til rette for likeverdige levekår i hele landet og opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret. Politikken skal bidra til en balansert utvikling mellom by og land. Økt verdiskaping og styrket lokal og regional vekstkraft er både et virkemiddel for å få til dette og et mål i seg selv.

Regionalpolitikken omfatter hele landet, både storbyer og bygder, og innsats på mange politikk-områder er viktige for å nå målene. Regjeringen legger stor vekt på at det blir utviklet en politikk for ulike utfordringer i forskjellige deler av landet, både gjennom tilpasning av nasjonal politikk og gjennom desentralisering av ansvar og virkemidler. Distriktpolitikken er et særskilt viktig innsatsområde innenfor regionalpolitikken.

Regjeringen legger vekt på å føre en distrikts- og regionalpolitikk som bidrar til utvikling av:

- Næringsliv og arbeidsplasser: Det må være tilgang på arbeidsplasser der folk bor, samtidig som verdiskapingspotensialet knyttet til nærings- og kompetansemiljø i alle deler av landet blir utløst.
- Gode og likeverdige tjeneste- og velferdstilbud: Det må være god tilgang på tjeneste- og velferdstilbud i alle deler av landet.
- Attraktive steder: Bygder og tettsteder må være attraktive steder for bosetting, særlig for unge og kvinner. Små og mellomstore byer må framstå som attraktive alternativ til de største byområdene.

Regjeringen legger opp til en betydelig innsats på en rekke politikkområder for å nå disse målene. Regjeringen vil særlig peke på betydningen av den

sterke økningen i kommunesektorens inntekter de to siste årene, en kraftig økning i samferdselsbevilgningene i 2007 og gjeninnføringen av den differensierte arbeidsgiveravgiften fra 1. januar 2007. Også innsatsen i landbrukspolitikken og fiskeripolitikken er viktig for å nå de distrikts- og regionalpolitiske målene. Regjeringen legger stor vekt på samarbeid over sektorgrenser for å nå målene og har bl.a. etablert et eget regjeringsutvalg for distrikts- og regionalpolitikken.

Bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk foreslås satt til 2 746,5 mill. kr. Bevilgningen til de ordinære virkemidlene utenom kompensasjon for differensiert arbeidsavgift foreslås satt til 1 616,5 mill. kr. Dette er en økning på 153,5 mill. kr eller 10,5 pst. i forhold til saldert budsjett 2006. Ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift gjeninnføres fra og med 2007. Som følge av dette reduseres bevilgningen til kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgiveravgift med 275 mill. kr fra 1 405 mill. kr i saldert budsjett 2006 til 1 130 mill. kr. Bevilgningen for 2007 utgjør kompensasjon dels for 2006 og dels for 2007.

Hoveddelen av de ordinære bevilgningene på området, 1 233,5 mill. kr, dvs. 76 pst., blir foreslått desentralisert til fylkeskommunene og forvaltet på regionalt nivå i tråd med regjeringens mål om desentralisering av virkemidlene. Dette er en økning på 98,5 mill. kr eller 8,7 pst. For å nå målene om bosetting og verdiskaping, er det viktig at de som skal ta avgjørelser om bruk av offentlige virkemidler har god kunnskap om regionale og lokale forhold. Fylkeskommunene fordeler midlene videre til bl.a. Innovasjon Norges lokalkontorer, kommuner og regionråd, samt til spesielle programmer og prosjekter ut fra regionale utfordringer.

Regjeringen legger i tillegg opp til å styrke flere særskilte satsinger i 2007. Det blir lagt opp til en sterk økning i småsamfunnssatsingen for å støtte opp under lokale initiativ og tiltak, støtte til utkantbutikker og arbeidet med etablering av et kompetansesenter for distriktsutvikling. Regjeringen legger vekt på styrking av entreprenørskap med vekt på unge og kvinner gjennom bl.a. ekstra kvinnesatsing i næringshagene. Regjeringen vil også styrke innovasjonsarbeidet og samarbeid mellom bedrifter og kunnskapsmiljø gjennom å legge til rette for etablering av flere Norwegian Centres of Expertise (NCE). Mulighetene for samlokalisering og utvikling av kompetansebedrifter utenfor større byområder skal styrkes blant annet gjennom en forlengelse av næringshageprogrammet. Potensialene som ligger i skjæringsflaten kultur og næring skal utnyttes, og regjeringen legger frem en handlings-

plan for kulturbasert næringsutvikling høsten 2006. Til sammen foreslås det en økning på 53,6 mill. kr eller 16,8 pst. til nasjonale tiltak for regional utvikling.

Regjeringen vil også støtte norsk deltakelse i det nye Kattegat-Skagerrak-programmet som er en del av EUs territoriale samarbeid, i tillegg til videreføring av støtten til eksisterende samarbeidsprogram over landegrensene. Regjeringen vil fortsatt følge nøye med på regioner med særlig behov for omstilling som følge av nedlegging av arbeidsplasser og fraflytting.

1.2.3 Programkategori 13.70 Overføringer gjennom inntektssystemet til kommuner og fylkeskommuner

Regjeringen vil gjenreise et sterkt og handlekraftig kommune-Norge, og bidra til å skape optimisme i kommunesektoren. Målet er å videreutvikle et effektivt kommunalt tjenestetilbud, bygget på et aktivt lokaldemokrati og en betryggende rettssikkerhet.

Kommuner og fylkeskommuner har et selvstendig ansvar for bl.a. barnehager, grunnskolen, pleie- og omsorgssektoren, helsetjenester, videregående opplæring, samferdselssektoren og teknisk sektor. Kommunesektoren er avhengig av gode rammevilkår for å levere bedre tjenester og for å kunne spille en aktiv rolle som samfunnsutvikler. Derfor vil regjeringen gi kommunesektoren større handlefrihet, øke sektorens inntekter og gi en større del av inntektene som frie inntekter, samt begrense omfanget av statlig regelverk. Regjeringen forventer at bedre rammevilkår og økt handlingsrom for kommunesektoren vil gi et bedre kommunalt tjenestetilbud for innbyggerne i hele landet.

Regjeringen legger opp til realvekst i kommunesektorens samlede inntekter i 2007 på om lag 5,4 mrd. kr. Veksten er i tråd med vanlig praksis regnet fra anslått inntektsnivå for 2006 som ble lagt til grunn i revidert nasjonalbudsjett 2006.

Regjeringen legger til grunn at det er et effektiviseringspotensial i kommunesektoren. Dersom kommunesektoren eksempelvis effektiviserer virksomheten med ¼ pst. i 2007, tilsvarer dette et beløp på om lag 600 mill. kr. Det understrekes at en eventuell effektiviseringsgevinst ikke er innarbeidet i den foreslåtte inntektsrammen. En eventuell effektiviseringsgevinst kan brukes til å styrke tjenestetilbudet.

Av veksten i samlede inntekter er vel 2,4 mrd. kr frie inntekter. Veksten vil bl.a. dekke kommunesektorens merutgifter knyttet til den demografiske utviklingen, som Det tekniske beregningsutvalg

for kommunal og fylkeskommunal økonomi har anslått til om lag 1,4 mrd. kr i 2007.

Inntektsveksten til kommunene i 2007 bidrar til at målsettingen om 10 000 nye årsverk i den kommunale omsorgstjenesten fra 2004 til utgangen av 2009 er innen rekkevidde.

Innenfor veksten i de frie inntektene er om lag 100 mill. kr kompensasjon til kommunene for økningen i merutgifter ved NAV-reformen.

I Regjeringens handlingsplan mot fattigdom foreslås en økning på 5 pst. i de veiledende satsene for utmåling av økonomisk sosialhjelp utover ordinær prisjustering. Dersom kommunene øker sine satser like mye som økningen i de veiledende satsene, vil den ekstraordinære økningen utgjøre om lag 200 mill. kr i økte utbetalinger til mottakerne av sosialhjelp. For kommunesektoren vil de økte sosialhjelpssatsene isolert sett bety en reell utgiftsøkning på om lag 160 mill. kr. Denne økningen er forutsatt dekket innenfor veksten i frie inntekter.

Regjeringens øvrige satsingsområder i 2007 med betydning for kommunesektoren er:

- 13 500 nye ordinære barnehageplasser samt midler til etablering av faste plasser i midlertidige lokaler. De øremerkede overføringene til kommunene øker reelt med om lag 1,9 mrd. kr.
- Opptrappingsplanen for psykisk helse styrkes reelt med om lag 350 mill. kr.
- Gratis læremidler i videregående opplæring innføres fra 2007. Fylkeskommunenes rammetilskudd er styrket med knapt 300 mill. kr. Dette kommer i tillegg til veksten i frie inntekter på 2,4 mrd. kr.
- Investeringsrammen for opprusting og rehabilitering av skolebygg økes med 2 mrd. kr.

I budsjettet for 2006 ble vekst i kommunesektorens inntekter høyt prioritert. Etter at revidert nasjonalbudsjett 2006 ble lagt fram, er kommunesektorens inntekter ytterligere styrket på grunn av høyere skatteinntekter enn tidligere anslått. Veksten i kommunesektorens frie inntekter anslås nå til 7 mrd. kr i 2006. Kommunesektorens finansielle situasjon er derfor betydelig styrket i 2006.

1.2.4 Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Den sterke økningen i boligpriser og bygge- og tomtekostnader de senere årene har ført til at mange med lave inntekter og liten eller ingen egenkapital ikke klarer å skaffe seg, eller beholde, en tilfredsstillende bolig. Regjeringen vil derfor også i boligsammenheng legge stor vekt på å bekjempe fattigdom. Andre sentrale utfordringer i bolig- og bygningspolitikken er å stimulere til uni-

versell utforming og miljø i boliger, bygg og uteområder.

De viktigste virkemidlene for å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet er bostøtte, boligtilskudd, kompetansetilskudd og startlån. I denne budsjettproposisjonen foreslår regjeringen bl.a. at bostøtten styrkes. Midlene skal gå til innføring av månedlige vedtak om bostøtte. Bostøttesøkere kan dermed få beregnet og utbetalt bostøtte kort tid etter at behovet for bostøtte har oppstått.

Regjeringen har satt i gang en omfattende gjennomgang av bostøtten. Siktemålet med arbeidet er å forbedre og forenkle bostøtteordningen for bl.a. barnefamilier. Regjeringen tar sikte på legge fram en proposisjon om saken høsten 2007.

Boligtilskuddsordningen er et viktig virkemiddel i gjennomføringen av strategien for bekjempelse av bostedsløshet «På vei til egen bolig», og midlene vil bl.a. bli brukt til å framskaffe varige boligtilbud til bostedsløse som i dag er henvist til hospits. Budsjettforslaget innebærer en økning av bevilgningen med 11,2 mill. kr i forhold til 2006. Tilsagnsrammen øker med 40,7 mill. kr i forhold til 2006. Innsatsen i «På vei til egen bolig» vil forsterkes og tiltak som bidrar til at målene i strategien nås, vil bli prioritert innenfor Husbankens låne- og tilskuddsordninger. I tillegg styrkes Husbankens kompetansetilskudd for å følge opp satsingen. I 2007 vil regjeringen arbeide videre med å gjøre startlån, som formidles via kommunene for kjøp av egen bolig, til et bedre virkemiddel for unge og vanskeligstilte som skal etablere seg på boligmarkedet.

Regjeringen vil legge til rette for ulike offentlige tiltak som skal hindre at det utvikles sosiale og miljømessige skjevheter i bolig- og byggmarkedene. Regjeringen satser derfor videre på samarbeidet som ble etablert i 2005 med bygge-, anleggs- og eiendomsnæringen om et byggekostnadsprogram hvor man skal se nærmere på hvilke faktorer som kan forklare økningen i byggekostnadene.

Bosettingen i Norge er i større grad enn i mange andre land preget av mange mindre lokalsamfunn som hver for seg utgjør egne arbeids- og boligmarkeder. Husbanken skal bidra aktivt til boligbyggingen og boligfinansieringen i distriktene. Risikoen for tap ved salg av bolig kan imidlertid være stor i små lokalsamfunn. Husbanken kan ta en større risiko enn private kredittinstitusjoner vanligvis vil gjøre. Dette gjelder både Husbankens grunnlån og for startlån som gis gjennom kommunene, men Husbanken skal sørge for god kredittforvaltning. Regjeringen vil se nærmere på tapsfordelingen mellom stat og kommune for startlånet.

Gjennom bruk av tilskudd, lån og kunnskapsformidling skal Husbanken bidra til mer attraktive

tettsteder med en sosial og miljøvennlig profil, god byggeskikk og universell utforming av boliger, bygg og møtesteder.

Regjeringen arbeider med endringer i bygnings- og gjennomføringsdelen av plan- og bygningsloven. Det tas sikte på at lovforslaget legges fram høsten 2007. Gjennom større forutsigbarhet skal loven bidra til reduserte kostnader i forhold til tidsbruk og resultat i byggesaksbehandlingen.

Endringer i Teknisk forskrift til plan- og bygningsloven med sikte på ikrafttredelse 1. januar 2007 er sendt på høring. De viktigste forslagene gjelder energibestemmelsene som vil bli vesentlig skjerpet i forhold til dagens nivå.

Bruk av IKT i byggesaksbehandlingen bidrar til rask og effektiv informasjon om byggesaken. Statens bygningstekniske etat fortsetter sitt arbeid med å utvikle en enda mer brukerorientert nettjeneste der behovet for innsending av papir reduseres.

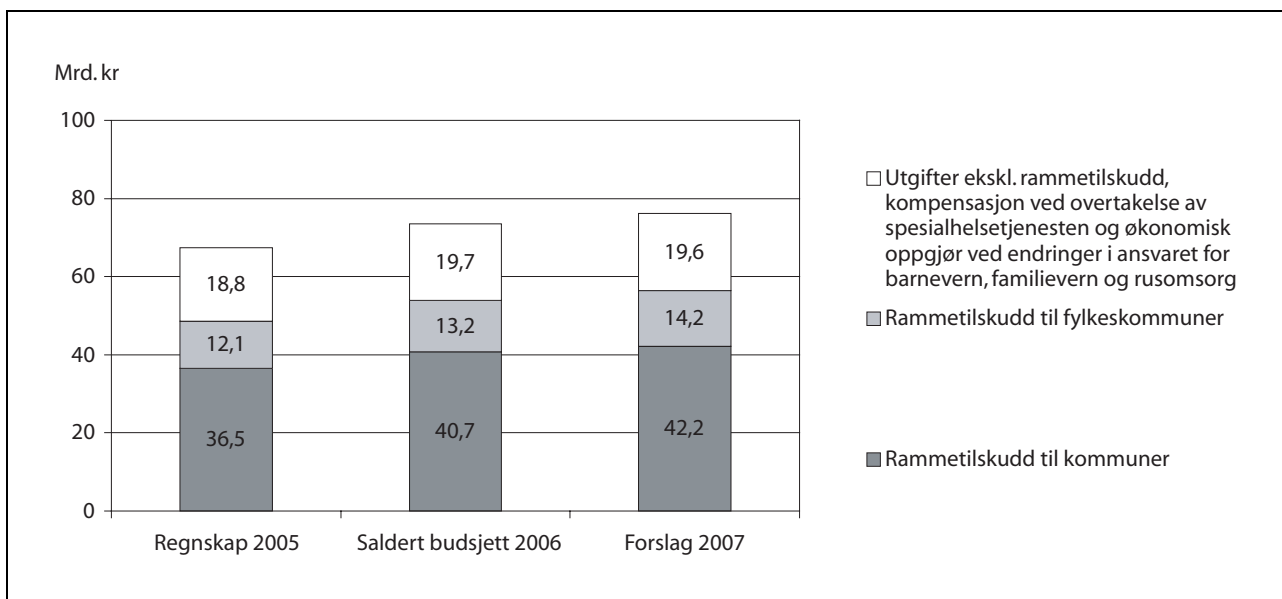
Utviklingen i boligbyggingen og boligmassen skal preges av tilgjengelighet og brukervennlighet. Universell utforming av både boliger, bygg og uteområder skal gis høy prioritet, og byggenæringen oppfordres til aktivt å følge opp. Det vurderes endringer av Teknisk forskrift for å fremme økt tilgjengelighet.

Enkelte områder i de største byene våre har særlige miljømessige og sosiale utfordringer. Ikke minst gjelder dette Groruddalen i Oslo. Oslo kommune og staten ved Miljøverndepartementet, Samferdselsdepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet, har blitt enige om et omfattende samarbeid for å bedre miljøforholdene og levekårene i Groruddalen. Regjeringen foreslår at det opprettes en ny tilskuddsordning med en bevilgning på 43 mill. kr i 2007 for å støtte opp under denne satsingen. Tilskuddsordningen skal bidra til å styrke lokal stedsidentitet i Groruddalen og heve de ulike boområdenes omdømme gjennom bl.a. tiltak som skal bedre bomiljøet. Husbanken vil ha en sentral rolle i gjennomføringen i samarbeid med Oslo kommune. Husbanken kan også bruke sine ordinære virkemidler i satsingen.

Inklusive lånetransaksjoner blir det foreslått en bevilgning på 16,7 mrd. kr i 2007 på programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg. Dette er en videreføring av nivået fra saldert budsjett 2006. Husbankens ordinære låneramme videreføres uendret med 13 mrd. kr. Ordningen med lån til sykehjemsplasser, eldreboliger og rehabiliteringsplasser i utlandet på 500 mill. kr avvikles.

1.3 Oversikt over budsjettforslaget

1.3.1 Samlede utgifter under Kommunal- og regionaldepartementet

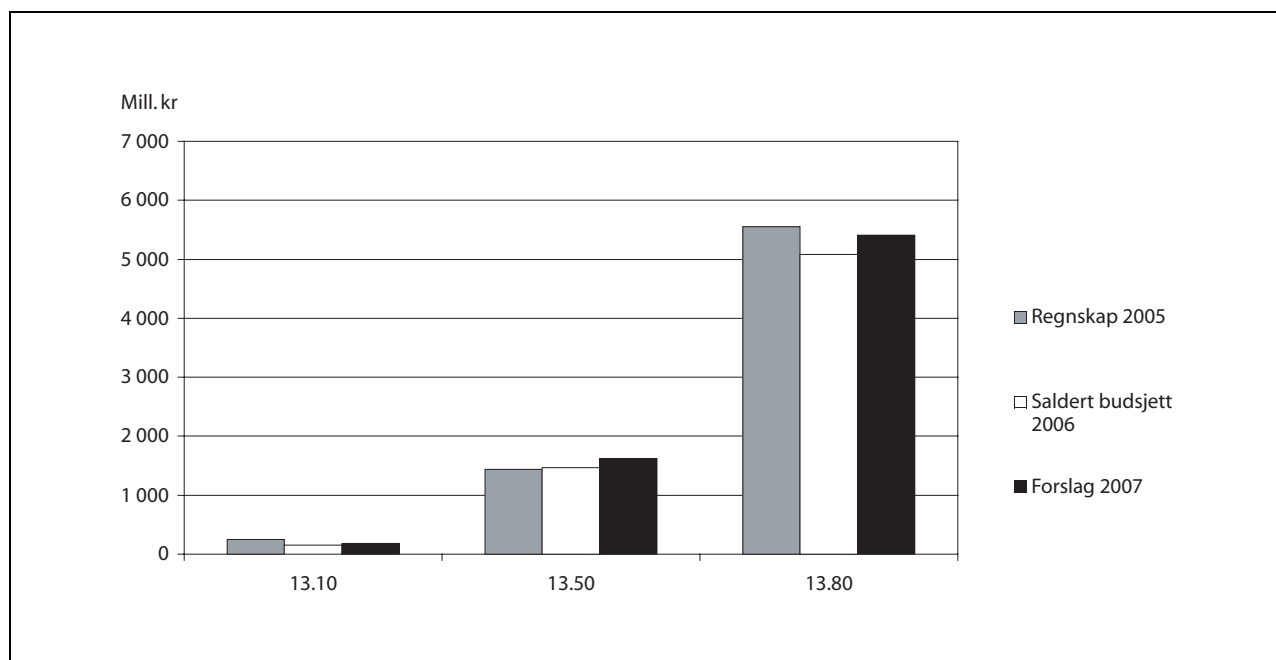
Figur 1.1 Samlede utgifter inklusive lånetransaksjoner under Kommunal- og regionaldepartementet

Figur 1.1 viser de samlede utgiftene, inklusive lånetransaksjoner, under Kommunal- og regionaldepartementet i budsjettforslaget 2007 sammenlignet med saldert budsjett 2006 og regnskap 2005. Rammetilskudd til kommuner og fylkeskommuner øker samlet med om lag 2,6 mrd. kr fra om lag 53,9 mrd. kr i saldert budsjett 2006 til om lag 56,5 mrd. kr i forslaget for 2007. Størrelsen på rammetilskuddet må ses i sammenheng med det samlede økono-

miske opplegget for kommunesektoren i 2007, som er nærmere omtalt i kapittel 2. Utgiftene for øvrig går ned med om lag 0,1 mrd. kr fra 19,7 mrd. kr i saldert budsjett 2006 til 19,6 mrd. kr i forslaget for 2007. Nedgangen skyldes bl.a. reduksjon i kompensasjonsordningene over departementets budsjett i forbindelse med at differensiert arbeidsgiveravgift gjeninnføres fra 2007.

1.3.2 Utgifter fordelt på programkategorier

Figur 1.2 Utgifter fordelt på de ulike programkategoriene, ekskl. rammetilskudd, kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift, bevilgning til påfylling av tapsfond og lånetransaksjoner

13.10 = Administrasjon m.m.

13.50 = Distrikts- og regionalpolitikk

13.80 = Bolig, bomiljø og bygg

Figur 1.2 viser utgiftene på de ulike programkategoriene, utenom overføringer til kommunesektoren gjennom inntektssystemet, kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift, bevilgning til påfylling av tapsfond og lånetransaksjoner. Økningen på programkategori 13.10 Administrasjon m.m. skyldes i hovedsak utgifter til gjennomføring av kommunestyre- og fylkestingsvalg i 2007.

Økningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk er en følge av økt tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling, samt økt bevilgning til nasjonale tilskudd til regional utvikling. Økningen på programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg skyldes særlig en økning i rentekompensasjonsordningene til skoleanlegg og kirkebygg og økt kompensasjon for utgifter til renter og avdrag knyttet til bygging av omsorgsboliger og sykehjemsplasser, samt økt bevilgning til bostøtte og boligtilskudd.

1.3.3 Utgifter og inntekter fordelt på de ulike budsjettkapitlene

Tabell 1.1 Utgifter fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007	Pst. endr. 06/07
Administrasjon m.m.					
500	Kommunal- og regionaldepartementet	214 741	145 422	150 815	3,7
502	Valgutgifter	30 103	3 986	31 130	681,0
2427	Kommunalbanken AS	17 200			
	<i>Sum kategori 13.10</i>	<i>262 044</i>	<i>149 408</i>	<i>181 945</i>	<i>21,8¹</i>
Distrikts- og regionalpolitikk					
551	Regional utvikling og nyskaping	2 038 070	2 539 968	2 363 479	-6,9
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	348 084	327 997	383 000	16,8
2425	Innovasjon Norge (IN) og fylkeskommunene	65 000			
	<i>Sum kategori 13.50</i>	<i>2 451 154</i>	<i>2 867 965</i>	<i>2 746 479</i>	<i>-4,2²</i>
Overføringer gjennom inntekts- systemet til kommuner og fylkeskommuner					
571	Rammetilskudd til kommuner	36 527 811	40 696 634	42 227 601	3,8
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner	12 136 675	13 175 677	14 245 204	8,1
573	Kompensasjon til fylkeskommuner ved sta- tens overtakelse av ansvaret for spesialist- helsetjenesten	13 920			
574	Økonomisk oppgjør ved endringer i ansvaret for barnevern, familievern og rusomsorg	2 700			
	<i>Sum kategori 13.70</i>	<i>48 681 106</i>	<i>53 872 311</i>	<i>56 472 805</i>	<i>4,8</i>
Bolig, bomiljø og bygg					
580	Bostøtte	2 053 960	2 232 600	2 286 500	2,4
581	Bolig- og bomiljøtiltak	739 534	706 862	689 700	-2,4
582	Rentekompensasjon for skoleanlegg og kirkebygg	207 227	343 000	580 000	69,1
585	Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus	4 485	4 900	5 200	6,1
586	Tilskudd til omsorgsboliger og syke- hjemsplasser	2 173 690	1 437 000	1 483 100	3,2
587	Statens bygningstekniske etat	43 211	45 911	47 900	4,3
2412	Den norske stats husbank	10 876 685	11 906 011	11 609 740	-2,5
	<i>Sum kategori 13.80</i>	<i>16 098 792</i>	<i>16 676 284</i>	<i>16 702 140</i>	<i>0,2</i>
	Sum programområde 13	67 493 096	73 565 968	76 103 369	3,4
	Sum utgifter	67 493 096	73 565 968	76 103 369	3,4

¹ Økningen i bevilgningene over programkategori 13.10 Administrasjon m.m. skyldes i hovedsak utgifter i forbindelse med kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2007.

² Utenom kompensasjonsmidlene for differensiert arbeidsgiveravgift øker bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk med 153,5 mill. kr eller 10,5 pst. fra 2006 til 2007. Som følge av at ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift gjeninnføres fra 2007 reduseres bevilgningen til kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgiveravgift med 275 mill. kr.

Tabell 1.2 Inntekter fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007	Pst. endr. 06/07
Administrasjon m.m.					
3500	Kommunal- og regionaldepartementet	4 564			
5316	Kommunalbanken AS	10 541	7 300	6 000	-17,8
5616	Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS	17 200		21 200	
	<i>Sum kategori 13.10</i>	<i>32 305</i>	<i>7 300</i>	<i>27 200</i>	<i>272,6</i>
Distrikts- og regionalpolitikk					
5327	Innovasjon Norge (IN) og fylkeskommunene mv.	107 395	120 000		-100,0
	<i>Sum kategori 13.50</i>	<i>107 395</i>	<i>120 000</i>		<i>-100,0</i>
Overføringer gjennom inntektssystemet til kommuner og fylkeskommuner					
3571	Tilbakeføring av forskudd	149 542			
	<i>Sum kategori 13.70</i>	<i>149 542</i>			
Bolig, bomiljø og bygg					
3585	Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus	409	240	240	0,0
3587	Statens bygningstekniske etat	15 492	14 600	15 155	3,8
5312	Den norske stats husbank	10 634 244	9 714 100	8 833 206	-9,1
5615	Renter fra Den norske stats husbank	3 769 155	3 839 000	4 105 000	6,9
	<i>Sum kategori 13.80</i>	<i>14 419 300</i>	<i>13 567 940</i>	<i>12 953 601</i>	<i>-4,5</i>
	Sum programområde 13	14 708 542	13 695 240	12 980 801	-5,2
	Sum inntekter	14 708 542	13 695 240	12 980 801	-5,2

1.3.4 Utgifter og inntekter fordelt på postgrupper

Tabell 1.3 Utgifter fordelt på postgrupper

		(i 1 000 kr)			
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007	Pst. endr. 06/07
01-29	Driftsutgifter	593 055	487 295	525 085	7,8
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	8 689	13 013	16 000	23,0
50-59	Overføringer til andre statsregnskap	15 500	10 000	11 500	15,0
60-69	Overføringer til kommunesektoren	52 954 448	57 925 160	60 516 984	4,5
70-89	Andre overføringer	3 273 711	3 534 500	3 739 800	5,8
90-99	Utlån, avdrag m.v.	10 647 693	11 596 000	11 294 000	-2,6
	Sum under departementet	67 493 096	73 565 968	76 103 369	3,4

Tabell 1.4 Inntekter fordelt på postgrupper

		(i 1 000 kr)			
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007	Pst. endr. 06/07
01-29	Salg av varer og tjenester	57 361	43 940	45 601	3,8
50-89	Skatter, avgifter og andre overføringer	3 904 291	3 966 300	4 132 200	4,2
90-99	Tilbakebetalinger, avdrag mv.	10 746 890	9 685 000	8 803 000	-9,1
	Sum under departementet	14 708 542	13 695 240	12 980 801	-5,2

1.3.5 Overførbare bevilgninger

I henhold til bevilgningsreglementets § 5, kan stikkordet «kan overføres» tilføyes ved bygge-,

anleggs- og materiellbevilgninger (postene 30–49) og ved andre bevilgninger der en finner slik bruk av stikkordet påkrevd for å oppnå best mulig resultat av vedkommende bevilgning.

Tabell 1.5 Oversikt over poster som blir foreslått overførbare

			(i 1 000 kr)	
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2006	Forslag 2007
500	21	Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag	6 382	7 500
551	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift		755 000
551	70	Transportstøtte		375 000
552	21	Kunnskapsutvikling, informasjon, mv.	3 456	10 400
552	72	Nasjonale tiltak for regional utvikling	14 637	372 600
571	21	Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet	2 515	7 400
581	72	Program for reduserte byggekostnader	7 826	16 000
581	75	Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger	40 246	587 200
581	78	Kompetansetilskudd	53 571	40 500
582	60	Rentekompensasjon - skoleanlegg	81	541 000
582	61	Rentekompensasjon - kirkebygg		39 000
586	60	Oppstartingsstilskudd	1 932 317	8 900

1.4 Om inndelingen i proposisjonen

Kommunal- og regionaldepartementet gjorde enkelte omstruktureringer i St.prp. nr. 1 (2005-

2006). Disse endringene blir i hovedsak videreført i årets proposisjon, med unntak av at begrepet resultatområde blir erstattet med programkategori.

2 Det økonomiske opplegget for kommuner og fylkeskommuner i 2007

2.1 Hovedpunkter i det økonomiske opplegget for 2007

Regjeringen vil gjenreise et sterkt og handlekraftig kommune-Norge og bidra til å skape optimisme i kommunesektoren. Målet er å videreutvikle et effektivt kommunalt tjenestetilbud, bygget på et aktivt lokaldemokrati og en betryggende rettssikkerhet.

Kommuner og fylkeskommuner har et selvstendig ansvar for bl.a. barnehager, grunnskolen, pleie- og omsorgssektoren, helsetjenester, videregående opplæring, samferdselssektoren og teknisk sektor. Kommunesektoren er avhengig av gode rammevilkår for å levere bedre tjenester og for å kunne spille en aktiv rolle som samfunnsutvikler. Derfor vil regjeringen gi kommunesektoren større handlefrihet, øke sektorens inntekter og gi en større del av inntektene som frie inntekter, samt begrense omfanget av statlig regelverk. Regjeringen forventer at bedre rammevilkår og økt handlingsrom for kommunesektoren vil gi et bedre kommunalt tjenestetilbud for innbyggerne i hele landet.

Regjeringen legger opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på om lag 5,4 mrd. kr i 2007, eller om lag 2,2 pst. Veksten er i tråd med vanlig praksis regnet fra anslått inntektsnivå for 2006 i revidert nasjonalbudsjett 2006.

Av veksten i de samlede inntektene er vel 2,4 mrd. kr frie inntekter. Innenfor veksten i de frie inntektene er om lag 100 mill. kr kompensasjon til kommunene for økningen i merutgifter ved NAV-reformen. Videre er 160 mill. kr knyttet til økning i de veiledende satsene for økonomisk sosialhjelp.

Øremerkede tilskudd til barnehager øker reelt med om lag 1,9 mrd. kr. Økningen omfatter bl.a. midler til 13 500 nye ordinære plasser i 2007.

Psykisk helsearbeid i kommunene styrkes ved en reell økning av det øremerkede tilskuddet med om lag 350 mill. kr.

Gratis læremidler i videregående opplæring innføres gradvis fra høsten 2007. Gratis læremidler innføres i VG2 fra skoleåret 2007-2008. Til dekning av merutgiftene er fylkeskommunenes rammetil-

skudd styrket med 287,4 mill. kr. Dette kommer i tillegg til veksten i frie inntekter på vel 2,4 mrd. kr.

2.2 Kommunesektorens inntekter i 2006

I revidert nasjonalbudsjett 2006 ble den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter anslått til om lag 7,1 mrd. kr fra 2005 til 2006, tilsvarende 3,1 pst. De frie inntektene ble anslått å øke med om lag 4,7 mrd. kr, tilsvarende 2,9 pst.

Ny informasjon om den løpende skatteinngangen de siste månedene trekker i retning av markert høyere vekst i kommunesektorens skatteinntekter i 2006 enn lagt til grunn i revidert nasjonalbudsjett 2006. Anslaget for kommunesektorens skatteinntekter i 2006 er oppjustert med om lag 3 mrd. kr, fra 109 mrd. kr til 112 mrd. kr. Oppjusteringen er fordelt med om lag 2,5 mrd. kr på kommunene og 500 mill. kr på fylkeskommunene. Kommunesektoren får beholde de ekstra skatteinntektene i 2006.

Ny regnskapsinformasjon om bevilgninger til ressurskrevende brukere viser et redusert bevilgningsbehov for inneværende år på om lag 170 mill. kr.

Som følge av høyere lønnstillegg ved årets lønnsoppgjør enn tidligere anslått og økte energipriser, kan prisveksten på kommunalt varekjøp bli noe høyere enn lagt til grunn i revidert nasjonalbudsjett 2006. Den anslåtte prisveksten for kommunal tjenesteyting er oppjustert med 0,4 prosentpoeng til 3,4 pst. Høyere prisvekst bidrar isolert sett til å redusere realveksten i kommunesektorens inntekter med drøyt 0,9 mrd. kr fra 2005 til 2006.

Samlet sett innebærer disse endringene en reell styrking av kommuneøkonomien i 2006 på om lag 2 mrd. kr sammenliknet med anslaget i revidert nasjonalbudsjett 2006. Dette kommer i tillegg til oppjusteringen av inntektsanslaget med 800 mill. kr i revidert nasjonalbudsjett 2006. Etter dette forventes det en realvekst i kommunesektorens samlede inntekter på 9,1 mrd. kr fra 2005 til 2006, tilsvarende 4,0 pst. Kommunesektorens frie

inntekter anslås nå å øke reelt med 7,0 mrd. kr, tilsvarende 4,3 pst.

Den anslåtte veksten i frie inntekter i 2006 er den høyeste prosentvise veksten på 15 år. Når det gjelder veksten i de samlede inntektene de siste 15 år, er det bare på begynnelsen av 1990-tallet og i 1997 at veksten har vært på høyde med anslaget for inneværende år.

Som varslet i kommuneproposisjonen for 2007 (St.prp. nr. 61 (2005-2006)), foreslår regjeringen at det øremerkede tilskuddet til minoritetsspråklige elever i grunnskolen innlemmes i rammetilskuddet i 2007, jf. nærmere omtale i pkt. 2.4. Tilskuddet til minoritetsspråklige elever i 2006 gjelder for kommunenes aktivitet i skoleåret 2005-2006. Når bevilgningen innlemmes i rammetilskuddet i 2007, dekkes aktivitet som kommunene utfører i budsjettåret 2007. Som følge av dette vil kommunene ikke få utbetalt tilskudd for første halvdel av skoleåret 2006-2007 (høsten 2006). Bortfall av tilskudd for første halvdel av skoleåret 2006-2007 innebærer at kommunene selv må finansiere aktiviteten i denne perioden. Dette er beregnet til knapt 350 mill. kr. Bortfall av tilskudd vil isolert sett innebære at kommunenes netto driftsresultat i 2006 reduseres tilsvarende. Departementet vil i denne sammenheng peke på at kommunenes skatteinntekter i 2006 antas å bli om lag 2,5 mrd. kr høyere enn anslått i revidert nasjonalbudsjett 2006. Kommunenes finansielle situasjon vil derfor uansett bli betydelig styrket i 2006.

2.3 Kommunesektorens inntekter i 2007

I kommuneproposisjonen 2007 ble det lagt opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på mellom 4 og 5 mrd. kr fra 2006 til 2007. Videre ble det lagt opp til reell vekst i kommunesektorens frie inntekter på mellom 2 og 2½ mrd. kr. Det ble varslet at det innenfor veksten i de samlede inntektene ville ligge midler til barnehagesektoren, opptrappingsplanen for psykisk helse og tiltak innenfor skolen.

I kommuneproposisjonen ble det presisert at den varslede inntektsveksten i 2007 skal regnes fra det nivået på kommunesektorens inntekter i 2006 som er lagt til grunn i revidert nasjonalbudsjett 2006. Dette er i samsvar med vanlig praksis.

Regjeringen legger nå opp til en realvekst i de samlede inntekten i 2007 på om lag 5,4 mrd. kr, tilsvarende om lag 2,2 pst. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivået for 2006 som ble lagt til grunn i revidert nasjonalbudsjett 2006.

Tabell 2.1 Hovedkomponenter i inntektsveksten i 2007, regnet fra inntektsnivået for 2006 i revidert nasjonalbudsjett 2006. Reell endring i mrd. kr.

	Mrd. kr
Frie inntekter, vekst	2,4
Gratis læremidler i videregående opplæring	0,3
Barnehager	1,9
Psykatri	0,4
Gebyrinntekter	0,2
Annet	0,2
Totalt	5,4

Veksten i frie inntekter anslås til vel 2,4 mrd. kr. Veksten vil bl.a. dekke kommunesektorens merutgifter knyttet til den demografiske utviklingen. Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi har anslått disse merutgiftene til om lag 1,4 mrd. kr i 2007 dersom dekningsgrad, standard og produktivitet i tjenesteproduksjonen holdes uendret.

Inntektsveksten til kommunene i 2007 bidrar til at målsettingen om 10 000 nye årsverk i den kommunale omsorgstjenesten fra 2004 til utgangen av 2009 er innen rekkevidde.

Innenfor veksten i de frie inntektene er om lag 100 mill. kr kompensasjon til kommunene for økningen i merutgifter ved NAV-reformen.

I Regjeringens handlingsplan mot fattigdom foreslås en økning på 5 pst. i de veiledende satsene for utmåling av økonomisk sosialhjelp utover ordinær prisjustering. Dersom kommunene øker sine satser like mye som økningen i de veiledende satsene, vil den ekstraordinære økningen utgjøre om lag 200 mill. kr i økte utbetalinger til mottakerne av sosialhjelp. For kommunesektoren vil de økte sosialhjelpssatsene isolert sett bety en reell utgiftsøkning på om lag 160 mill. kr. Denne økningen er forutsatt dekket innenfor veksten i frie inntekter.

Det vises til Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjettproposisjon for nærmere omtale av NAV-reformen og økningen i de veiledende satsene for økonomisk sosialhjelp.

Regjeringen legger til grunn at det er et effektiviseringspotensial i kommunesektoren. Dersom kommunesektoren eksempelvis effektiviserer virksomheten med ¼ pst. i 2007, tilsvarer dette et beløp på om lag 600 mill. kr. Det understrekes at en eventuell effektiviseringsgevinst ikke er innarbeidet i den foreslåtte inntektsrammen. En eventuell effektiviseringsgevinst kan brukes til å styrke tjenestetilbudet.

Budsjettforslaget innebærer en reell vekst i øremerkede overføringer til kommunesektoren på om lag 2½ mrd. kr. Den største delen av veksten er knyttet til videre utbygging av barnehager (om lag 1,9 mrd. kr). Beløpet omfatter bl.a. midler til 13 500 nye ordinære plasser i 2007. Det er også lagt til rette for etablering av faste plasser i midlertidige lokaler inntil de permanente barnehagebyggene er ferdigstilt. For nærmere omtale av barnehager, se pkt. 2.6 og Kunnskapsdepartementets budsjettproposisjon.

Oppfølging av handlingsplanen for psykisk helse innebærer en reell økning i bevilgningene til kommunene på om lag 350 mill. kr. For nærmere omtale av handlingsplanen, se pkt. 2.8 og Helse- og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon.

Gratis læremidler i videregående opplæring innføres gradvis fra høsten 2007. Gratis læremidler innføres i VG2 fra skoleåret 2007-2008. Til dekning av merutgiftene er fylkeskommunenes rammetilskudd styrket med 287,4 mill. kr. Det vises til nærmere omtale i pkt. 2.7.

Investeringsrammen for opprusting av skolebygg foreslås økt med 2 mrd. kr i 2007. Dette innebærer at hele den planlagte investeringsrammen på 15 mrd. kr for perioden 2002-2009 er faset inn. Ordningen innebærer at staten dekker renteutgifter for investeringer i skolebygg innenfor lånerammen.

Gebyrinntektene anslås å øke reelt med om lag 200 mill. kr. Det er bl.a. tatt hensyn til at utbygging av barnehageplasser i 2007 isolert sett vil gi økte gebyrinntekter til kommunene.

Sykelønnsordningen

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet at arbeidsgivere skal få et medfinansieringsansvar for langvarig sykefravær, samtidig som perioden med fullt finansieringsansvar reduseres fra 16 til 14 dager og skjemingsordningene for utsatte grupper utvides. Som andre arbeidsgivere vil også kommunesektoren få økte utgifter som følge av denne endringen. Hvor stor kostnadsøkningen blir, vil avhenge av i hvor stor grad sektoren lykkes med å redusere sykefraværet.

2.4 Kommunesektorens frie inntekter

Kommunesektorens frie inntekter består av rammetilskudd og skatteinntekter, og utgjør knapt 70 pst. av kommunesektorens samlede inntekter.

Disse inntektene kan kommunesektoren disponere fritt innenfor rammen av gjeldende lover og regelverk.

Regjeringen legger opp til reell vekst i de frie inntektene i 2007 på vel 2,4 mrd. kr, tilsvarende 1,4 pst. Veksten er i tråd med vanlig praksis regnet fra anslaget på kommunesektorens inntekter for 2006 i revidert nasjonalbudsjett 2006.

Veksten i frie inntekter blir fordelt med vel 1,7 mrd. kr på kommunene og om lag 700 mill. kr på fylkeskommunene. Fordelingen av inntektsveksten gir en relativt sterkere vekst i de frie inntektene til fylkeskommunene enn til kommunene. Begrunnelsen for fordelingen er den sterke økningen i elevtallet i videregående opplæring. Dette er i tråd med det som ble varslet i kommuneproposisjonen 2007.

Det øremerkede tilskuddet til minoritetsspråklige elever i grunnskolen innlemmes i de frie inntektene i 2007. Den delen av tilskuddet som er rettet mot barn i asylmottak foreslås opprettholdt som øremerket tilskudd på Kunnskapsdepartementets budsjett. Dette innebærer at 842 mill. kr innlemmes i kommunenes rammetilskudd i 2007. For å unngå uønskede fordelings effekter ved innlemmingen, vil tilskuddet i 2007 og 2008 fordeles etter en særskilt fordeling basert på faktisk fordeling før 2007. I forbindelse med innføring av nytt inntektsystem for kommunene fra 2009, vil det bli vurdert hvilke kriterier som bør legges til grunn for fordeling av tilskuddet i inntektssystemet.

Tabell 2.2 viser de frie inntektene til kommunene og fylkeskommunene i 2006 og 2007. Inntektene i 2006 er anslag på regnskap korrigert for oppgaveendringer, regelendringer, engangsbevilgninger og endringer i finansiering mellom forvaltningsnivåene. Anslag på regnskap innebærer at nivået på kommunesektorens skatteinntekter i 2006 er om lag 3 mrd. kr høyere enn det som ble lagt til grunn i revidert nasjonalbudsjett.

Hensikten med å korrigere for oppgaveendringer mv., er å gjøre tallene for 2006 sammenliknbare med tallene for 2007. For flere detaljer om de forhold det er korrigert for ved beregning av inntektsvekst fra 2006 til 2007, vises det til tabell 3.20 under programkategori 13.70 med tilhørende omtale.

For 2007 er anslåtte skatteinntekter bl.a. basert på regjeringens forslag til skattører. Rammetilskuddene er basert på regjeringens bevilgningsforslag på kap. 571 og 572.

Tabell 2.2 Kommunenes og fylkeskommunenes¹ frie inntekter i 2006 og 2007. Mill. kr og endring i pst. Nominelle priser.²

	Kommunene			Fylkeskommunene			Kommunesektoren i alt		
	2006 ³	2007	Pst. endr.	2006 ³	2007	Pst. endr.	2006 ³	2007	Pst. endr.
Skatter i alt	97 902	99 997	2,1	19 080	19 460	2,0	116 982	119 457	2,1
– av dette skatt på inntekt og formue	92 560	94 522	2,1	19 080	19 460	2,0	111 640	113 982	2,1
Rammetilskudd (ekskl. selskapskatt)	35 301	37 060	5,0	13 323	14 245	6,9	48 624	51 305	5,5
Selskapskatt ⁴	5 041	5 160	2,4	-	-	-	5 041	5 160	2,4
Sum frie inntekter	138 244	142 217	2,9	32 403	33 705	4,0	170 648	175 922	3,1

¹ Oslo er delt i en kommunedel og en fylkeskommunedel.

² Prisveksten i kommunesektoren i 2007 anslås til 3,5 pst.

³ Anslag på regnskap korrigert for oppgaveendringer, jf. tabell 3.20 under programkategori 13.70.

⁴ Selskapskatt bevilges som del av rammetilskuddet (kap. 571, post 69).

Tabell 2.2 viser en nominell vekst i kommunesektorens frie inntekter i 2007 på 3,1 pst., regnet fra anslag på regnskap 2006. Med anslått prisvekst for kommunesektoren på 3,5 pst. i 2007 tilsvarer dette en realnedgang 0,4 pst. Det er da tatt hensyn til at anslaget på kommunesektorens skatteinntekter i 2006 er økt med 3 mrd. kr etter framleggelsen av revidert nasjonalbudsjett 2006 (jf. pkt. 2.2). Dette er inntekter som kommunesektoren i sin helhet får beholde i 2006, men de inngår ikke i grunnlaget for beregning av vekst fra 2006 til 2007. Isolert sett fører dermed en ekstra skatteinntekt i 2006 til at veksten i sektorens inntekter fra 2006 til 2007 blir redusert når den regnes fra anslag på regnskap 2006. Det understrekes at nivået på de frie inntektene i 2007 er på linje med det som ble varslet i kommuneproposisjonen 2007.

Forslag til kommunale og fylkeskommunale skattører er fremmet i St.prp. nr. 1 (2006-2007) Skatte-, avgifts- og tollvedtak. Det foreslås at den kommunale skattøren for personlige skattytere reduseres fra 13,3 til 12,6 pst., mens den fylkeskommunale skattøren reduseres fra 2,9 til 2,8 pst.

Størrelsen på skattørene må ses i sammenheng med endringer i skattereglene og anslåtte endringer i skattegrunnlagene. I tråd med forutsetningene i kommuneproposisjonen er det lagt opp til om lag lik prosentvis vekst i skatteinntekter og rammetilskudd, regnet fra anslått inntektsnivå i 2006 i revidert nasjonalbudsjett 2006. Med dette opplegget kan skatteinntektene anslås til å utgjøre i underkant av 49 pst. av kommunesektorens samlede inntekter i 2007, om lag den samme andelen som i revidert nasjonalbudsjett 2006 og regjeringens budsjettproposisjon for 2006.

Som varslet i kommuneproposisjonen 2007 videreføres ordningen med å tilføre kommunene selskapskatt som rammeoverføring.

2.5 Samlede inntekter og de enkelte inntektsartene

Tabell 2.3 viser utviklingen i de samlede inntektene og de enkelte inntektsartene fra 2006 til 2007 i nominelle priser.

Tabell 2.3 Anslag på kommunesektorens inntekter i 2007. Mill. kr og endring i pst. fra 2006. Nominelle priser.

	2007	Endr. i pst. fra 2006 ¹
Skatteinntekter	119 457	2,1
Av dette:		
– skatt på inntekt og formue	113 982	2,1
– andre skatter	5 475	2,5
Rammetilskudd ekskl. selskapsskatt	51 305	5,5
Selskapsskatt ²	5 160	2,4
Sum frie inntekter	175 922	3,1
Øremerkede tilskudd ³	30 228	12,8
Gebyr	35 877	4,1
Momskompensasjon	9 700	-
Andre inntekter ⁴	5 273	3,5
Samlede inntekter	257 000	4,3

¹ Ved beregning av endring er det tatt utgangspunkt i anslag på regnskap for 2006, korrigert for oppgaveendringer.

² Selskapsskatt bevilges som del av rammetilskuddet.

³ Eksklusive tilskudd til arbeidsmarkedstiltak, flyktninger mv.

⁴ Omfatter diverse overføringer fra private og visse refusjoner og tilbakebetalinger.

Kommunesektorens inntekter anslås til 257 mrd. kr. i 2007. De samlede inntektene øker med 4,3 pst. fra 2006 til 2007. Med anslått lønns- og prisvekst i kommunesektoren på 3,5 pst. i 2007, tilsvarer dette en realvekst på 0,9 pst. eller om lag 2,2 mrd. kr. Veksten er her regnet fra anslag på regnskap for 2006.

Skatteinntektene anslås å øke med 2,1 pst., mens rammetilskuddet utenom selskapsskatt øker med 5,5 pst. De frie inntektene (summen av skatteinntekter og rammetilskudd) øker med 3,1 pst. Den lave veksten i skatteinntekter sammenliknet med veksten i rammetilskudd har sammenheng med at skatteanslaget for kommunesektoren i 2006 er økt med 3 mrd. kr sammenliknet med revidert nasjonalbudsjett 2006.

Øremerkede tilskudd øker med 12,8 pst. De viktigste øremerkede satsingene er knyttet til barnehager og opptrappingsplanen for psykisk helse.

2.6 Barnehager

Regjeringens mål for barnehageløftet er full barnehagedekning med høy kvalitet til lav pris i løpet av 2007.

Utbyggingen av barnehageplasser i 2005 var rekordhøy. 10 400 nye barn fikk plass i ordinær barnehage. I tillegg gikk 500 flere barn i åpen barnehage i fjor. Til sammen gikk 10 900 flere barn i

barnehage i 2005 sammenliknet med 2004. Kapasiteten i barnehagesektoren økte tilsvarende 13 500 heltidsplasser. Det vil si at det ble etablert 1,29 heltidsplasser for hvert barn som fikk barnehageplass. Tilsvarende tall for 2004 var 1,43. Kapasitetsveksten har således i mindre grad enn tidligere gått med til å øke oppholdstiden til barn som allerede har plass.

Det anslås at det vil bli like stor utbygging av barnehageplasser i 2006 som i 2005. Prognoser tyder på at om lag 15 800 barn vil stå på venteliste ved inngangen til 2007. Å oppnå full barnehagedekning innen utgangen av 2007 vil dermed trolig kreve en enda høyere og raskere utbygging av nye plasser, enn den som fant sted i 2005. Bevilgningsmessig legges det til rette for etablering av 13 500 nye ordinære plasser i 2007. Dette skal gi plass til om lag 11 100 barn. Det legges også til rette for etablering av faste plasser i midlertidige lokaler inntil de permanente barnehagebyggene er ferdigstilte. Det vil bli gitt tilskudd til slike plasser som opprettes i 2007, og det vil bli satt en tidsfrist for utbyggeren til å flytte barna og de tilsatte over i permanente lokaler. For barn som får heltidsplass (33 timer eller mer per uke) foreslås en tilskuddsats på kr 8 400 og for barn som får deltidsplass (under 33 timer per uke) kr 4 200. Kunnskapsdepartementet vil gi nærmere regler for ordningen i rundskriv.

Satsene for driftstilskudd til barnehager foreslås justert opp i forhold til forventet pris- og kostnadsvekst i kommunal sektor. Totalt foreslås det å øke bevilgningene til driftstilskudd nominelt med om lag 1 990 mill. kr i forhold til saldert budsjett 2006.

Det foreslås en bevilgning på 255 mill. kr til videreføring av ordningen med investeringstilskudd til etablering av nye ordinære barnehageplasser. Satsene for tilskuddet videreføres på samme nominelle nivå som i 2006.

Skjønnsmidlene til barnehager skal kompensere for kommunesektorens merutgifter knyttet til maksimalpris, kommunens plikt til likeverdig behandling av kommunale og private barnehager i forhold til offentlig tilskudd og drift av nye barnehageplasser. Det foreslås å bevilge om lag 3 080 mill. kr i skjønnsmidler i 2007. Dette er en nominell økning på 1 109 mill. kr i forhold til saldert budsjett 2006.

2.7 Gratis læremidler i videregående opplæring

Det foreslås at det fra høsten 2007 innføres en ordning med gratis læremidler for elever i videregående opplæring. Fylkeskommunen får ansvar for at elevene får nødvendige trykte og digitale læremidler. I tillegg får elevene et ikke-behovsprøvd stipend gjennom Lånekassen som skal være med å dekke utgifter elevene har til andre læremidler og nødvendig utstyr. Ordningen blir innført for elever på Videregående trinn 2 fra høsten 2007, jf. nærmere omtale i Kunnskapsdepartementets budsjettproposisjon. Som kompensasjon for merutgifter fylkeskommunene får som følge av denne omleggingen, vil det bli lagt 287,4 mill. kr inn i rammetilskuddet til fylkeskommunene i 2007.

2.8 Opptrappingsplanen for psykisk helse

I budsjettforslaget for 2007 er det satt av om lag 5,3 mrd. kr til statlige stimuleringsiltak for psy-

kisk helse. Av dette går vel 2,9 mrd. kr til psykisk helsearbeid i kommunesektoren (kap. 743, post 62). Dette innebærer en reell økning fra 2006 til 2007 på om lag 350 mill. kr. Det vises til Helse- og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon for nærmere omtale av opptrappingsplanen for psykisk helse og vilkårene for tildeling av det øremerkede tilskuddet.

2.9 Tilskuddsordningen for ressurskrevende brukere

Staten dekker i 2006 70 pst. av kommunenes netto utgifter til lønn utover innslagspunktet på 745 000 kr per bruker. Kommunenes egenandel på 30 pst. beregnes etter antallet innbyggere i kommunen. Regjeringen er opptatt av at tilskuddet til ressurskrevende brukere skal sikre gode tjenester til brukere med store behov. En arbeidsgruppe med representanter fra Sosial- og helsedirektoratet og KS har, med bakgrunn i resultatene fra evalueringen foretatt av Ressurssenteret for omstilling i kommunene (RO), kommet med forslag til endringer i regelverket for ordningen. Rapporten finnes på <http://www.shdir.no>.

Helse- og omsorgsdepartementet arbeider videre med utforming av ordningen. Eventuelle endringer i ordningen vil bli tatt opp i kommune-proposisjonen for 2008.

Når det gjelder endringer i regelverket for øvrig, foreslås det at funksjon 275 Introduksjonsordningen inkluderes i ordningen. Innslagspunktet for 2007 foreslås prisomregnet til 770 000 kr per bruker.

Fylkesmennene er i retningslinjene for fordeling av skjønnsstilskudd bedt om å ta hensyn til kommuner som har spesielt høye utgifter knyttet til særlige ressurskrevende brukere, og hvor dette ikke fanges opp gjennom inntektssystemet eller tilskuddsordningen for ressurskrevende brukere.

Del II
KRDs budsjettforslag for 2007

Programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Innledning

Departementet og tilknyttede virksomheter skal ha en effektiv ressursforvaltning og en god kommunikasjonsforvaltning. Det er videre et mål å synliggjøre resultater på de ulike politikkområdene i det offentlige rom.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Området omfatter drift og administrasjon av departementet og utgifter til felles forsknings- og utredningsoppgaver innenfor departementets fagområder. I tillegg er enkelte kapitler som ikke har tilknytning til noen av fagområdene plassert her,

blant annet utgifter til valg til Stortinget, Sametinget, kommunestyre og fylkesting, samt utgifter og inntekter knyttet til statens eierandel i Kommunalbanken AS.

Utfordringer

Utfordringene på området er særlig knyttet til en effektiv forvaltning i alle ledd. Spesielt viktig er fortsatt arbeid knyttet til organisasjonsmessige utfordringer, sykefravær og kompetanseheving. Det er nødvendig å kontinuerlig følge opp igangsatte tiltak på området og ta i bruk ny teknologi. Videre vil kommunikasjonsarbeidet fortsatt ha et stort fokus.

Mål og rapportering

Tabell 3.1 Mål for programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Hovedmål	Arbeidsmål
1. Effektiv ressursforvaltning	1.1 Effektiv drift og styring av departementet og underliggende virksomheter
2. God kommunikasjonsforvaltning	2.1 God, dekkende og målrettet kommunikasjonsforvaltning
3. Synliggjøring av resultater på de ulike politikkområdene i det offentlige rom	3.1 Aktiv og effektiv medie- og samfunnskontakt

Antall mål på området er redusert i forhold til St.prp. nr. 1 (2005-2006) for å holde rapporteringen på et mer hensiktsmessig nivå.

Hovedmål 1 Effektiv ressursforvaltning

Ansvar og finansiering

Drift av departementet bevilges over kap. 500, post 1 Driftsutgifter og kap. 500, post 45 Større utstysanskaffelser og vedlikehold. I tillegg bevilges det midler til forskning og utredning over kap. 500, post 21 Spesielle forsknings- og utredningsoppgaver og kap. 500, post 50 Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd.

Arbeidsmål 1.1 Effektiv drift og styring av departementet og underliggende virksomheter Rapport og status 2005/2006

Ved regjeringsskiftet 17. oktober 2005 ble deler av det tidligere ansvarsområdet til Kommunal- og regionaldepartementet overført til Arbeids- og inkluderingsdepartementet. For å effektivisere driften av departementene har oppgaver knyttet til IT-drift, lønn og regnskap i løpet av 2006 blitt overført til Departementenes servicesenter som ble opprettet 1.1.2006. Disse to endringene har ført til at departementets organisering og oppgaver har blitt betydelig endret. Departementet har fortsatt utfordringer knyttet til å få på plass en god organisering og kompetanseoppbygging etter endringene. Departementet er etter endringen organisert i følgende enheter:

- Plan- og administrasjonsavdelingen
- Regionalpolitisk avdeling
- Kommunalavdelingen
- Bolig- og bygningsavdelingen
- Kommunikasjonsenheten

Per 1.3.2006 har Kommunal- og regionaldepartementet 156 årsverk, herav 58 pst. kvinner. På samme tidspunkt i 2005 hadde departementet 268 årsverk, hvorav 62 pst. kvinner. Endringen skyldes at ca. 100 årsverk ble overført til Arbeids- og inkluderingsdepartementet som følge av endringer i departementsstrukturen. Noen ansatte er også overført til Departementenes servicesenter (DSS) som følge av overføring av enkelte oppgaver.

Regionalpolitisk avdeling er styrket i 2006, jf. St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 1 (2005-2006), for å møte de økte oppgavene i forbindelse med regjeringens satsing på området. Oppgavene er knyttet til økt omfang av departementets arbeid innen distriktspolitikken, økt utredningsvirksomhet, meldingsarbeid og departementets samordningsfunksjon på tvers av sektorene.

Kommunikasjonsenheten er også styrket betydelig i løpet av 2006 for å møte utfordringene fra et stadig mer krevende mediebilde og publikum. Enheten skal løse, koordinere og være pådriver for en effektiv medie- og samfunnskontakt og god kommunikasjonsforvaltning.

Departementet har et legemeldt sykefravær på om lag 4,5 pst. og et samlet sykefravær på om lag 6,1 pst. per 1. halvår 2006.

De ansatte er departementets viktigste ressurs, og departementet har i 2006 igangsatt et utviklingsprogram for saksbehandlere. 21 ansatte deltar i programmet.

Departementet har per 1.1.2006 ansvaret for virksomhetsstyringen av følgende virksomheter:

- Husbanken
- Statens bygningstekniske etat
- Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus

Departementet forvalter statens eierinteresser i Kommunalbanken AS. Departementet har videre det overordnede ansvaret for samfunnssikkerhet og trygghet på departementets områder og har i perioden 2005/2006 oppdatert sikkerhets- og krisehåndteringsplaner, samt deltatt på øvelser.

Om internasjonalt arbeid i departementet 2005/2006

Kommunal- og regionaldepartementet finansierer en stilling i Brussel, som ambassaderåd for regionale og kommunale saker. Ambassaderåden skal holde norske myndigheter orientert om utviklin-

gen i EU og EØS og bidra til å få gjennomslag for norske interesser. Arbeidet i perioden 2005-2006 har særlig vært knyttet opp mot nye retningslinjer for regionalstøtte for perioden 2007-2013, samt EU-kommisjonens nye vedtak om regionalpolitikken inkludert Interreg-samarbeidet for perioden 2007-2013.

Departementet har deltatt aktivt på samarbeidsarenaer internasjonalt på det kommunalpolitiske området, bl.a. i Europaradet, OECD og FN (UN-Habitat). På nordisk nivå deltar departementet i det årlige møtet for nordiske kommunalministre.

Norsk støtte til FNs Bosettingsprogram UN Habitat var på i alt 65 mill. kr i 2006. Tilskuddet gis over bistandsbudsjettet. Kommunal- og regionaldepartementet samarbeider med Utenriksdepartementet om innretning på støtten og med faglig oppfølging av organisasjonen, bl.a. i ulike program og initiativ knyttet til UN Habitat. I 2006 ble UN Habitats fagforum Wold Urban Forum arrangert for tredje gang, denne gang i Vancouver, Canada, med over 10 000 deltakere fra over 100 land. Kommunal- og regionaldepartementet organiserte planlegging og gjennomføring av norsk deltakelse som omfattet ca. 35 personer fra relevante norske fagmiljø og frivillige organisasjoner. Representanter fra departementet har også deltatt i ulike ekspertgrupper knyttet til UN Habitat.

Meldinger og proposisjoner 2005–2006

I perioden 2005–2006 har departementet i tillegg til de faste budsjettproposisjonene utarbeidet følgende meldinger og proposisjoner som er fremmet for Stortinget:

- St.meld. nr. 21 (2005-2006) Hjerte for heile landet - Om distrikts- og regionalpolitikken
- St.meld. nr. 44 (2004-2005) Om Sametingets virksomhet i 2004
- St.prp. nr. 61 (2005-2006) Om lokaldemokrati, velferd og økonomi i kommunesektoren 2007 (kommuneproposisjonen)
- St.prp. nr. 13 (2005-2006) Om endringer i statsbudsjettet 2005 under Kommunal- og regionaldepartementets forvaltningsområde
- St.prp. nr. 80 (2004-2005) Om endringer i statsbudsjettet 2005 under Kommunal- og regionaldepartementets forvaltningsområde (utreise-senter)
- Ot.prp. nr. 97 (2005-2006) Om lov om endringer i lov 25. september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner m.m. (statleg tilsyn med kommunesektoren)
- Ot.prp. nr. 96 (2005-2006) Om lov om endringer i lov 25. september 1992 nr. 107 om kommuner

og fylkeskommuner m.m (komité-modell, avtalevalg m.m.)

- Ot.prp. nr. 95 (2005-2006) Om lov om endringer i lov 25. september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner (interkommunalt samarbeid)
- Ot.prp. nr. 82 (2005-2006) Om lov om endring i lov 6. juni 2003 nr. 39 om burettslag (burettslagslova)
- Ot.prp. nr. 51 (2005-2006) Om lov om endringer i lov 26. mars 1999 nr. 17 om husleieavtaler (husleieloven) o.a.
- Ot.prp. nr. 23 (2005-2006) Om lov om endringer i introduksjonsloven
- Ot.prp. nr. 20 (2005-2006) Om lov om endringer i utlendingsloven (innkvartering ved søknad om asyl mv.)
- Ot.prp. nr. 19 (2005-2006) Om lov om endringer i utlendingsloven (beskyttelse mot tvangsekteskap og mishandling i ekteskap og vern av utenlandske arbeidstakeres lønns- og arbeidsvilkår mv.)
- Ot.prp. nr. 112 (2004-2005) Om lov om endringer i utlendingsloven (innkvartering ved søknad om asyl mv.)
- Ot.prp. nr. 109 (2004-2005) Om lov om endringer i utlendingsloven (beskyttelse mot tvangsekteskap og mishandling i ekteskap og vern av utenlandske arbeidstakeres lønns- og arbeidsvilkår mv.)

Andre prosjekter og større arbeider i 2005–2006

Departementet har finansiert og deltatt med sekretariat i arbeidet med følgende offentlige utredninger i perioden 2005–2006:

- NOU 2006: 7 Det lokale folkestyret i endring?
- NOU 2005: 18 Fordeling, forenkling, forbedring - inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner

Strategier og tiltak 2007

Tiltak igangsatt i 2006 vil bli videreført i 2007. Spesielt fokus rettes mot tiltak relatert til sykefravær. Det arbeides løpende med tiltak for å forbedre og effektivisere driften av departementet.

Om internasjonalt arbeid i departementet 2007

Europarådets komite for lokalt og regional demokrati er en viktig arena for mellomstatlig samarbeid mellom 46 medlemsland, og en arena for Norge for informasjonsutveksling og samarbeid med EU-land. Viktige temaer i 2007 er oppfølging

av det nyetablerte Senter for ekspertise for kommunalreformer, og forberedelsen av den 15. europeiske kommunalministerkonferansen i Spania i oktober 2007 som vil behandle spørsmål om innbyggernes deltakelse, offentlig etikk og styrking av det mellomstatlige samarbeidet.

I april 2007 holdes det 21. styremøte (Governing Council) i UN Habitat i hovedkvarteret i Nairobi. Kommunal- og regionaldepartementet vil lede planleggingen og gjennomføringen av norsk deltakelse på styremøtet i nært samarbeid med Utenriksdepartementet. Sentrale temaer vil bl.a. være rettigheter til bolig, boligfinansiering, desentralisering og kommunalt selvstyre. I delegasjonen som ledes av Kommunal- og regionaldepartementet vil det bl.a. bli oppnevnt representanter fra det norske sivile samfunn og norske fagmiljø. Departementet vil også trappe opp informasjon om internasjonale bosettingsforhold overfor norsk allmennhet.

I 2007 starter en ny programperiode for EUs strukturfond. I anledning dette vil nye EU-programmer bli etablert. Disse overtar rollen til programmene som er organisert under dagens strukturfond. En sentral oppgave for departementet i 2007 vil være å følge opp de nye europeiske programmene for territorielt samarbeid. Kommunal- og regionaldepartementet vil fortsette arbeidet med Europapolitisk lokal- og regionalforum. Departementet vil delta i det internasjonale arbeidet i nordområdene og bidra til å sikre den regionalpolitiske dimensjonen i regjeringens nordområdesatsing med særlig fokus på ringvirkninger på land av aktivitetene i Barentshavet. EØS-utvidelsen med Bulgaria og Romania vil bli fulgt opp via den norske delegasjonen til EU. Kommunal- og regionaldepartementet er representert i den norske forhandlingsdelegasjonen. Departementet vil fortsatt følge opp arbeidet med EØS-finansieringsordningene.

Hovedmål 2 God kommunikasjonsforvaltning

Arbeidsmål 2.1 God, dekkende og målrettet kommunikasjonsforvaltning

Rapport og status 2005/2006

Departementet skal drive god og effektiv internkommunikasjon, god dialog med brukere og samarbeidspartnere og brukerorientert kommunikasjonsforvaltning. I 2006 har departementet hatt en gjennomgang av kommunikasjonsarbeidet for å bli mer målrettet og effektiv på området. Det er utarbeidet strategier og rutiner som er under implementering.

Strategier og tiltak 2007

Kommunikasjonsarbeidet vil fortsatt være et viktig virkemiddel for å nå de politiske målene. Spesielt politikktvikling, synliggjøring av oppnådde resultater, informasjonsformidling og dialog med brukere og samarbeidspartnere vil være viktig. Internkommunikasjon er også viktig og i 2007 vil det bl.a. bli arbeidet med en vurdering av implementering av en ny felles intranettløsning for alle departementene.

Hovedmål 3 Synliggjøring av resultater på de ulike politikkområdene i det offentlige rom

Arbeidsmål 3.1 Aktiv og effektiv medie- og samfunnskontakt

Rapport og status 2005/2006

Departementet skal vise initiativ, framstå enhetlig og yte service ovenfor mediene. Det er viktig å synliggjøre oppnådde resultater og reise ønskede debatter på de ulike politikkområdene i det offentlige rom. I 2006 har dette blitt prioritert innenfor kommunikasjonsarbeidet.

Strategier og tiltak 2007

Kommunikasjonsarbeidet vil fortsatt være et viktig virkemiddel for å nå de politiske målene. Spesielt politikktvikling, synliggjøring av oppnådde resultater, informasjonsformidling og dialog med brukere og samarbeidspartnere vil være viktig.

Budsjettforslaget på programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Utgifter under programkategori 13.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007	Pst. endr. 06/07
500	Kommunal- og regionaldepartementet	214 741	145 422	150 815	3,7
502	Valgutgifter	30 103	3 986	31 130	681,0
2427	Kommunalbanken AS	17 200			
	Sum kategori 13.10	262 044	149 408	181 945	21,8

Inntekter under programkategori 13.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007	Pst. endr. 06/07
3500	Kommunal- og regionaldepartementet	4 564			
5316	Kommunalbanken AS	10 541	7 300	6 000	-17,8
5616	Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS	17 200		21 200	
	Sum kategori 13.10	32 305	7 300	27 200	272,6

Kap. 500 Kommunal- og regionaldepartementet

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
01	Driftsutgifter	183 349	125 736	129 815
21	Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag, <i>kan overføres</i>	12 406	6 686	7 500
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	3 486	3 000	2 000
50	Forskningsprogrammer under Norges forsknings- råd	15 500	10 000	11 500
	Sum kap. 500	214 741	145 422	150 815

Endring som ikke kommer fram av tabellen: Kap. 500, post 01 ble redusert med 3,65 mill. kr jf. St. prp. nr. 66 (2005-2006) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2006, som følge av at endelig beløp som skulle overføres fra Kommunal- og regionaldepartementet til Arbeids- og inkluderingsdepartementet ble fastsatt. Kap. 600, post 1 ble økt tilsvarende.

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn og øvrige utgifter til drift av departementet.

Det foreslås en bevilgning på 129,8 mill. kr i 2007. Det blir videre foreslått at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3500, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Post 21 Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag, kan overføres

Posten omfatter forsknings- og utredningsvirksomhet på alle departementets ansvarsområder. Midlene blir fordelt på bakgrunn av en helhetlig samordning av forsknings- og utredningsvirksomheten. Midlene skal dekke behovet for kunnskap i departementet når det gjelder statistikk/data, analyser, forskningsprosjekt og forskningsformidling. Forskning på departementets områder blir i tillegg finansiert over noen av fagkapitlene.

Mål

Formålet med posten er å få fram kunnskap på de områdene der departementet har et sektoransvar. Den skal bidra til kunnskap som grunnlag for faglige og politiske beslutninger og medvirke til informasjon om og til spredning av forskningsresultater.

Rapport for 2005

For 2005 ble det bevilget 14,5 mill. kr. En del av midlene ble benyttet til forskningsprosjekter innenfor innvandrings- og integreringsfeltet og forskning om samiske forhold. Det vises til Arbeids- og inkluderingsdepartementet for nærmere omtale av disse prosjektene. På de gjenværende områdene under Kommunal- og regionaldepartementet har midlene bl.a. blitt brukt til følgende prosjekter:

- Oppdatering og utvikling av regionaløkonomiske modeller og databaser og til en database for kommunale organisasjonsdata.
- Utarbeidelse av en ny husleieindeks over utleieboliger. Dette var en oppfølging av St.meld. nr. 23 (2003-2004) Om boligpolitikken. Den nye husleieindeksen skal bidra til å gi informasjon om husleienivået for alle typer boliger i ulike deler av landet.
- Prosjekter i forbindelse med lokaldemokratikommisjonen.

- Forskningsprosjekter i forbindelse med oppfølging av meldingene om boligpolitikk og storby og til arbeidet med hovedstadsmeldingen.
- Det ble også satt i gang et samarbeidsprosjekt med byggebransjen om kompetanseoverføring og reduksjon av byggfeil.

Rapport for første halvår 2006

For 2006 er det bevilget ca. 6,7 mill. kr. Midlene er fordelt på følgende prosjekter:

- Et strategisk instituttprogram ved Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) for å ivareta langsiktig kompetanseoppbygging innenfor utvikling av regionaløkonomiske modeller og databaser, kommunale organisasjonsdata, boligforskning, flytteanalyser og forskningsformidling.
- Valgforskningsprogrammet. Undersøkelsen dekker problemstillinger om valgdeltakelse og kartlegger endringer i lokaldemokratiet.
- Utredninger knyttet til oppfølging av Bygningslovutvalgets innstilling. Det er behov for utredninger i forbindelse med at departementet skal legge fram en odelstingsproposisjon.
- Frivillige organisasjoner og samhandling med kommunesektoren. Det er satt av midler til en studie som skal skaffe oversikt over omfang og grad av samhandling mellom frivillige organisasjoner og kommunesektoren på områdene omsorg, helse og sosial, barnehage, skole, og kultur.
- En undersøkelse om kompetanseutfordringer i kommunene. Departementet har behov for sikrere og mer systematisk kunnskap om kompetanse i kommunesektoren sett i forhold til kommunestørrelse.
- Utredninger knyttet til en større gjennomgang av bostøtteordningen. Det skal legges fram en proposisjon om forbedringer og forenklinger av bostøtten høsten 2007.

Budsjettforslag for 2007

Det blir foreslått en bevilgning på 7,5 mill. kr for 2007. Departementet har utarbeidet en ny forskningsstrategi for perioden 2006-2010. Strategien vil danne grunnlag for departementets satsing og prioritering på FoU-området. Strategien er tilgjengelig på www.krd.no.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen på posten benyttes til større utstyrsanskaffelser og vedlikehold i departemen-

tet, blant annet på utstys- og systemsiden på IT-området. Det blir foreslått en bevilgning på posten på 2 mill. kr i 2007.

Post 50 Forskningsprogrammer under Norges forskingsråd

Rapport 2005

Departementets støtte til forskning i regi av Norges forskingsråd skal i hovedsak bidra til langsiktig kunnskapsoppbygging innenfor departementets ansvarsområder.

Programmet Demokrati, styring og regionalitet (DEMOSREG) er en ny langsiktig satsing som ble startet opp i 2005. Programmets mål er å bidra til økt kunnskap om strukturendringer, politikk- og styringsutforming og konsekvenser i skjæringsfeltet mellom sektorer, territorielle enheter og ulike geografiske nivåer. Den regionale dimensjonen står sentralt i programmet. Forskningstemaene er gruppert i tre hovedområder: a) Økonomisk utvikling og strukturelle omstillingsprosesser; b) Offentlig styring og planlegging; c) Demokrati, deltakelse og identitet. I 2005 har arbeidet vært konsentrert om utformingen av programplanen og utlysning av programmets midler. Søknadsbehandlingen startet opp i slutten av 2005. Programmet planlegges over ti år med rullerende handlingsplaner og forskningsaktiviteter på tre til fire år. Programmet finansieres av Kommunal- og regionaldepartementet og Miljøverndepartementet.

Målsettingen for programmet Byutvikling – drivkrefter og planleggingsutfordringer, har vært å øke den forskningsbaserte kunnskapen om urbane områder, spesielt ved å fokusere på sammenhengen mellom teknologiske endringer, demografi og næringsutvikling, sosiale og kulturelle endringsprosesser og fysiske, romlige endringsprosesser. 2004 var programmets siste år og arbeidet i 2005

var konsentrert om avslutnings- og formidlingstiltak.

Evalueringen av byggesaksreformen i plan- og bygningsloven ble endelig avsluttet med en konferanse i 2005. Evalueringen har studert kommunenes iverksetting av reformen, bransjens tilpasning til nytt regelverk og reformens samfunnsmessige virkninger. Evalueringens resultater ble lagt fram i avslutningskonferansen Byggesaksreformen – på vei til bedre bygg? Programmet Verdiskapende innovasjon i offentlig sektor (VIOS) skal lede til økt koordinert forskning og utvikling for en smartere og mer effektiv offentlig sektor med høyere kvalitet på tjenester, forvaltning og de demokratiske prosessene. I 2005 har hovedaktiviteten vært å utforme, finansiere, bygge opp og koordinere aktivitet relevant for FoU for innovasjon og fornyelse i offentlig sektor. Kommunal- og regionaldepartementets bevilgning var rettet mot kunnskaps-etablering og forprosjekter. 1 mill. kr var øremerket forprosjekter for evaluering av ordningen for konkurranseutsetting av revisortjenester i kommuner og fylkeskommuner.

Rapport første halvår 2006

For 2006 ble det bevilget 10 mill. kr, hvorav 9 mill. kr gikk til DEMOSREG og 1 mill. kr til VIOS.

Budsjett for 2007

Det blir foreslått en bevilgning på 11,5 mill. kr i 2007 til forskningsprogrammer i regi av Norges forskingsråd. Midlene vil bli brukt til videreføring av DEMOSREG-programmet og til evaluering av ordningen med konkurranseutsetting av revisjonstjenester.

Kap. 3500 Kommunal- og regionaldepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
01	Diverse inntekter	87		
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	16		
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	2 343		
17	Refusjon lærlinger	15		
18	Refusjon av sykepenger	2 103		
	Sum kap. 3500	4 564		

Det blir ikke budsjettert med inntekter på disse postene.

Kap. 502 Valgutter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
01	Driftsutgifter	30 103	3 986	31 130
	Sum kap. 502	30 103	3 986	31 130

I 2007 skal det gjennomføres kommunestyre- og fylkestingsvalg. Den foreslåtte bevilgningen er derfor høyere enn den tilsvarende bevilgningen i budsjettet for 2006.

Post 1 Driftsutgifter

Posten omfatter de direkte utgiftene staten har ved valg til Stortinget, Sametinget, kommunestyre og fylkesting. Bevilgningen skal bl.a. dekke:

- forhåndsstemmegivning utenriks
- produksjon av valgmateriell, bl.a. konvolutter og stemmesedler
- informasjons- og opplæringstiltak
- tilskudd til informasjonsvirksomhet til organisasjoner og lignende
- forsøksvirksomhet/utredning og evaluering
- utvikling og drift av departementets elektroniske system for innsamling, bearbeiding, prognostisering og videreføring av valgresultater (valgnattprosjekt)
- kjøp av tjenester fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus

Regjeringen har som mål at andelen personer med innvandrerbakgrunn som deltar ved valg, skal tilsvare valgoppslutningen samlet.

Rapport for 2005

Stortingsvalget og sametingsvalget ble avviklet etter ny valglov og ny sametingsvalgforskrift. Bud-

sjettet gikk i hovedsak til informasjonstiltak, utvikling og drift av valgnattsystemet, dekning av Sametingets utgifter til avvikling av sametingsvalget, utrednings- og evalueringsarbeid og produksjon og distribusjon av valgmateriell.

Ved stortingsvalget i 2005 var den totale valgdeltakelsen 77,4 pst. Av innvandrere med norsk statsborgerskap stemte totalt 53 pst. mot 52 pst. ved valget i 2001. Deltakelsen var betydelig høyere blant innvandrere med vestlig bakgrunn (76 pst.) enn blant innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn (49 pst.). Den største økningen skjedde imidlertid hos sistnevnte gruppe, hvor valgdeltakelsen økte med fire prosentpoeng.

Budsjettforslag for 2007

Det foreslås en bevilgning på 31,13 mill. kr på denne posten i 2007.

Departementet planlegger å fremme en odelsingsproposisjon om endringer i valgloven ved årsskiftet 2006-2007. Forslag om å pålegge kommunene å sende ut valgkort til velgerne antas å øke kommunenes utgifter til gjennomføring av valg med om lag 27 mill. kr per valg, dvs. om lag 13 mill. kr per år. Forslaget planlegges å tre i kraft for kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2007. Kommunenes rammetilskudd (kap. 571, post 60) i 2007 er i denne forbindelse styrket med 13 mill. kr.

Kap. 2427 Kommunalbanken AS

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
90	Aksjekapital	17 200		
	Sum kap. 2427	17 200		

Kommunalbanken AS ble stiftet 1. november 1999. Banken er en videreføring av virksomheten til statsbanken Norges Kommunalbank, som ble

etablert i 1927. Selskapet er eid av staten med 80 pst. og KLP Forsikring med 20 pst.

Selskapet gir lån til kommuner, fylkeskommuner, kommunale foretak, interkommunale selskap og andre selskap som utfører kommunale oppgaver. Lånene gis mot kommunal eller statlig garanti, eller sikres på annen måte.

Post 90 Aksjekapital

I statsbudsjettet for 2005 ble det bevilget 17,2 mill. kr til utvidelse av Kommunalbankens aksjekapital. KLP Forsikring bidro med ytterligere 4,3 mill. kr i økt aksjekapital. Bakgrunnen for styrkingen av aksjekapitalen var den sterke utlånsveksten til kommunesektoren de senere år.

Kap. 5316 Kommunalbanken AS

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
70	Garantiprovisjon	10 541	7 300	6 000
	Sum kap. 5316	10 541	7 300	6 000

Post 70 Garantiprovisjon

Kommunalbanken har siden 1996 betalt garantiprovisjon til staten av bankens innlån, begrunnet med at staten garanterer for lån som banken har tatt opp. Ved omdanningen til aksjeselskap 1. november 1999 ble ordningen med statsgaranti avvirket for nye innlån. Kommunalbanken betaler

garantiprovisjon for ikke-nedbetalte lån som er tatt opp før 1. november 1999.

Garantiprovisjonen beregnes på grunnlag av summen av statsgaranterte innlån i 2006. Som for tidligere år foreslås en provisjonsats på 0,1 pst., jf. utkast til vedtak. Samlet provisjonsinntekt er beregnet til 6 mill. kr i 2007.

Kap. 5616 Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
85	Aksjeutbytte	17 200		21 200
	Sum kap. 5616	17 200		21 200

Endring fra 2006: Posten har skiftet postnummer fra 81 til 85.

Post 85 Aksjeutbytte

Fra regnskapsåret 2004 tas det utgangspunkt i den såkalte kapitalverdimodellen ved beregning av avkastning og utbytte fra Kommunalbanken. Det er gjort rede for denne modellen i St.prp. nr. 1 (2001–2002) Gul bok, pkt. 7.7.1 Generelle virkemidler for eierstyring. Avkastningskravet er definert som den forventede avkastningen eieren kunne ha oppnådd ved en alternativ plassering med tilsvarende risiko. Kravet blir stilt i forhold til den avkastningen selskapet har etter skatt på egenkapitalen.

Aksjeutbytte blir satt til en gitt andel av den verdjusterte egenkapitalen, maksimalt 75 pst. av årsresultatet etter skatt. Procentsatsen bør utgjøre om lag halvparten av det normerte avkastningskravet.

For å styrke Kommunalbankens egenkapital avsto eierne fra utbytte i 2006, jf. St.prp. nr. 1 (2005–2006). For 2007 budsjetteres det med et utbytte for

staten på 21,2 mill. kr. Utbytte for 2007 er basert på bankens resultat for 2006.

Avkastningskrav og utbyttepolitikk 2007-2009

Avkastningskravet for Kommunalbanken fastsettes for en periode på tre år. I likhet med avkastningskravet for perioden 2004-2006 er avkastningskravet for perioden 2007-2009 basert på kapitalverdimodellen. Avkastningskravet defineres som den forventede avkastningen eieren kunne ha oppnådd ved en alternativ plassering med tilsvarende risiko. Kravet stilles i forhold til den avkastningen selskapet har etter skatt på egenkapitalen.

Aksjeutbytte settes til en gitt andel av den verdjusterte egenkapitalen, maksimalt 75 pst. av årsresultatet etter skatt. Procentsatsen bør utgjøre om lag halvparten av det normerte avkastningskravet.

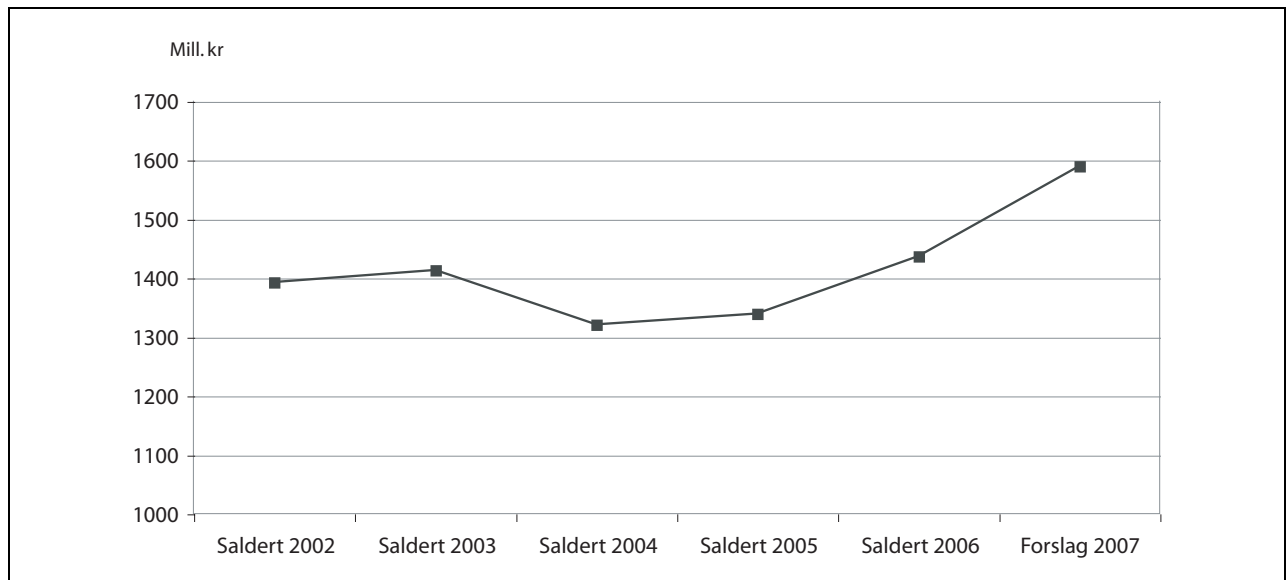
Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Innledning

I St.meld. nr. 21 (2005-2006) Hjarte for heile landet – Om distrikts- og regionalpolitikken presenterer regjeringen hovedinnholdet i distrikts- og regionalpolitikken for de kommende årene. Regjeringen ønsker å gi folk en reell frihet til å velge hvor de vil bo og legge grunnlaget for å ta hele landet i bruk. Regjeringen vil legge til rette for likeverdige leve-

kår i hele landet og opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret. Politikken skal bidra til en balansert utvikling mellom by og land. Økt verdiskaping og styrket lokal og regional vekstkraft er både et virkemiddel for å få til dette og et mål i seg selv.

Regjeringen foreslår en betydelig økning i de særskilte distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene for 2007.

Figur 3.1 Utvikling i bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 2002-2007, utenom kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift

Bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk foreslås satt til 2 746,5 mill. kr. Bevilgningen til de ordinære virkemidlene utenom kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift foreslås satt til 1 616,5 mill. kr. Dette er en økning på 153,5 mill. kr eller 10,5 pst. i forhold til saldert budsjett 2006. Ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift gjeninnføres fra og med 2007. De alternative virkemidlene for de områdene som ikke eller ikke fullt ut får gjeninnført ordningen, reduseres derfor fra 1 405 mill. kr til 1 130 mill. kr i forhold til saldert budsjett 2006.

En god distrikts- og regionalpolitikk er tverrsektoriell. Regjeringen har i årets og fjorårets statsbudsjett lagt særlig stor vekt på økte midler til

lokal velferd gjennom kommunesektoren, økte midler til samferdsel og til bredbånd. Dette har stor betydning for å nå distriktpolitiske mål. Gjennomføringen av den differensierte arbeidsgiveravgiften og alternative virkemidler til de som ikke får gjeninnført ordningen, utgjør den tyngste økonomiske innsatsen med til sammen 9,97 mrd. kr. Videre kommer ekstra tilskudd til småkommuner og Nord-Norge-tilskudd i kommuneinntektssystemet og flere spesielle ordninger i tiltakssonen for Nord-Troms og Finnmark. I tillegg kommer en stor innsats innenfor landbruket, fiskeripolitikken og spesielle tiltak for å sikre likeverdige tjenestetilbud eller imøtekomme behov hos spesielle målgrupper i et distriktpolitisk perspektiv. Vedlegg 1

inneholder en oversikt over spesielle distriktpolitiske ordninger under andre departementer.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Ansvar og arbeidsoppgaver knyttet til å nå de distrikts- og regionalpolitiske målene er fordelt på mange ulike politikkområder og på nasjonale, regionale og lokale myndigheter, jf. avsnittet om utfordringer.

Ansvar for forvaltning av de særskilte distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene under programkategori 13.50 er fordelt mellom Kommunal- og regionaldepartementet, fylkeskommunene, kommunene, Innovasjon Norge, Selskapet for industrivekst SF (SIVA) og Norges forskningsråd.

For å møte behovet for større regional frihet til å tilpasse virkemiddelbruken til regionale utfordringer, ble hoveddelen av de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene under programkategori 13.50 desentralisert til fylkeskommunene fra og med 2003. Fylkeskommunene fordeler midler videre til blant annet Innovasjon Norges lokalkontorer, kommuner og regionråd, samt spesielle programmer og prosjekter på grunnlag av planer utviklet i forpliktende partnerskap med regionale og lokale aktører.

De nasjonale virkemiddelaktørene Innovasjon Norge, SIVA og Norges forskningsråd har viktige oppgaver i å utvikle og drive spesielle programmer for å fremme innovasjon og næringsutvikling i samarbeid med regionale og lokale aktører. De siste årene har de nasjonale virkemiddelaktørene forsterket og forankret programaktiviteten regionalt. Innovasjon Norge har et nett av distriktskontorer som i hovedsak samsvarer med fylkesstrukturen. I tillegg har både Norges forskningsråd og SIVA underskrevet samarbeidsavtaler med en rekke fylkeskommuner. Forskningsrådets ansettelse av egne regionale representanter skal bidra til sterkere koordinering mot øvrige næringsrettede virkemidler og bidra til økt forskningsbasert innovasjon og næringsutvikling i de ulike regionene. Fra 2005 har også de tre nasjonale virkemiddelaktørene inngått en samarbeidsavtale der målet er at brukerne skal møte et helhetlig og nært virkemiddelapparat.

Høsten 2006 skal det legges frem en stortingsmelding om oppgave- og ansvarsforhold mellom forvaltningsnivåene. Den videre organiseringen av virkemiddelapparatet blir et eget tema i stortingsmeldingen.

Utfordringer

I St.meld. nr. 21 (2005-2006) Hjerte for heile landet - Om distrikts- og regionalpolitikken varsler regjeringen at den vil sette i verk et distrikts- og regionalpolitisk krafttak for å nå målene i distrikts- og regionalpolitikken. Meldingen er en handlingsplan for hele stortingsperioden og peker på sentrale utfordringer i dette arbeidet. Det må være tilgang på arbeidsplasser der folk bor, samtidig som verdiskapingspotensialet knyttet til nærings- og kompetansemiljø i alle deler av landet blir utløst. Det må også være et godt tjeneste- og velferdstilbud, og bygder og tettsteder må være attraktive steder for bosetting, særlig for unge og kvinner. Samtidig må små og mellomstore byer være attraktive alternativ til de største byområdene. Regjeringen legger derfor vekt på å føre en distrikts- og regionalpolitikk som bidrar til utvikling av:

- næringsliv og arbeidsplasser
- gode og likeverdige tjeneste- og velferdstilbud
- attraktive steder

Dette krever en målrettet innsats på mange politikkområder. Det gjelder blant annet lokal velferd og tjenester under kommunalt ansvar, utbygging av infrastruktur og kommunikasjoner, utdanning og forskning, ulike typer næringsrettet innsats, helsepolitikk og lokaliseringpolitikk.

Virkemidlene i budsjettet over programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk er en særskilt distrikts- og regionalpolitisk innsats som kommer i tillegg til innsatsen på andre politikkområder. Bruken av disse midlene skal bidra til å følge opp St.meld. nr. 21 (2005-2006). Regjeringen mener særlig det er behov for virkemidler som kan fremme utvikling av bedrifter og næringsmiljø med vekstkraft og gi grunnlag for arbeidsplasser i det distriktpolitiske virkeområdet. Her er det behov for omstilling og nyskaping for å tilføre nye arbeidsplasser som følge av sysselsettingsnedgangen i tradisjonelle næringer. Samtidig kan avstanden til større markeder og byområder gi spesielle utfordringer for små og nyetablerte bedrifter utenfor byområdene. I tillegg til den direkte bedriftsrettede innsatsen mener regjeringen det er viktig med egne utviklingsmidler for å fremme infrastruktur og tjenestetilbud i områder med små markeder, samt utvikling av attraktive steder. Sentrale utfordringer i 2007 er blant annet :

- etablering av nye bedrifter og arbeidsplasser
- styrking av entreprenørskap, med vekt på unge og kvinner
- styrking av samarbeid mellom bedrifter og kunnskapsmiljø, f.eks. Norwegian Centres of Expertise

- styrking av muligheter for samlokalisering og utvikling av kompetansebedrifter utenfor større byområder, f.eks. næringshager og industri-inkubatorer
- støtte opp under kommunal og interkommunal tilrettelegging for næringsutvikling
- støtte opp under initiativ og tiltak for å styrke småsamfunn
- utnytte potensialene som ligger i skjæringsflatene mellom kultur og næring
- fremme utvikling av attraktive steder, blant annet gjennom stedsutvikling
- støtte opp om utbredelse av bredbånd i områder med små markeder

Tilstandsvurdering av regionale utviklingstrekk

Regjeringen har store ambisjoner i distrikts- og regionalpolitikken. Samtidig er utfordringene store. Vekstregioner i Norge er sentrale storbyregioner, mellomstore byregioner og noen småbyregioner, og veksten øker med økende sentralitet. Spredtbygde områder og småsenterregioner har som gruppe liten eller negativ vekst i befolkning og sysselsetting. Det gjelder særlig for Nord-Norge. I tillegg har mange små og mellomstore byregioner utenfor det sentrale østlandsområdet lav vekst. Vedlegg 4 inneholder en nærmere presentasjon av viktige geografiske forskjeller i demografiske utviklingstrekk, endringer i arbeidsmarkedet og forskjeller i næringsstruktur.

Bak disse generelle utviklingstrekkene skjuler det seg mange variasjoner. Vi finner avanserte og livskraftige næringsmiljøer utenfor storbyområdene, gjerne knyttet til lange industritradisjoner eller stedbundne ressurser. Flere mindre steder opplever også tilflytting, selv om arbeidsmarkedene er smalere enn i byområder. Et aktuelt spørsmål er hvordan den aktuelle økonomiske situasjonen påvirker utviklingen framover. Vi er inne i en periode med høy aktivitet i norsk økonomi, både i innenlandsk etterspørsel og i industri og bygg og anlegg. Inntjeningen i fastlandsbedriftene er god, kredittveksten i foretakssektoren øker kraftig, og det ligger an til ytterligere oppgang i investeringene i bedrifter framover. Sysselsettingen er på et høyt nivå og øker raskt, og arbeidsmarkedet i områder med vekst kan bli ytterligere tilstrømmet i tiden framover.

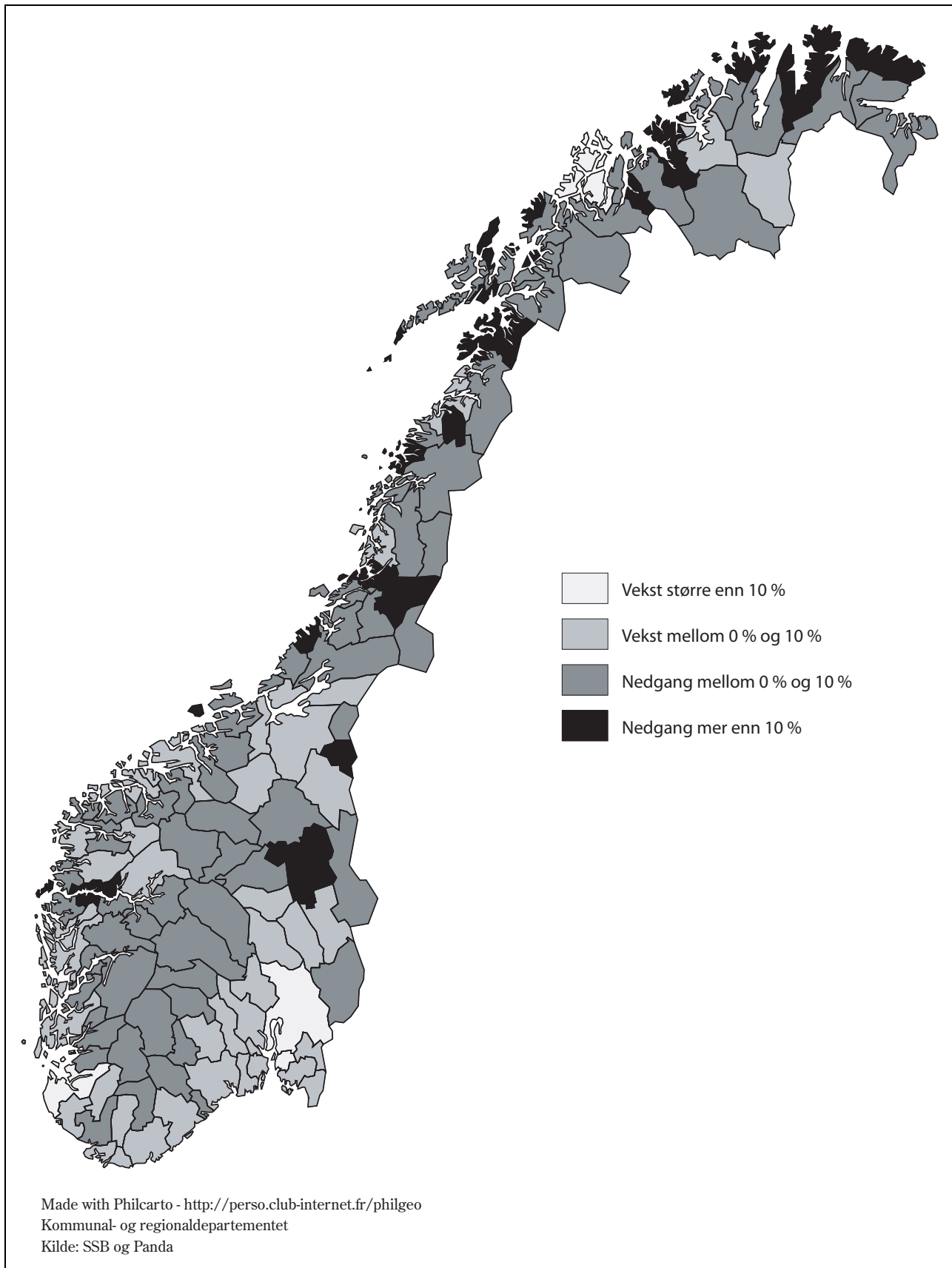
Tidligere erfaringer tilsier at sentraliseringen av bosettingsmønsteret øker i perioder med høykonjunkturer på grunn av økt tilbud av jobber i større byområder. Samtidig kan næringslivet utenfor de større byområdene få problemer med tilgang på arbeidskraft. Dette kan på sikt forsterke utfordringene med å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret.

Regjeringen legger derfor stor vekt på å ha en betydelig distrikts- og regionalpolitisk næringsrettet innsats også nå når det er sterk vekst, for å motvirke sårbarhet i de berørte områdene på kort eller lengre sikt knyttet til utviklingstrekk i demografi, sysselsetting, næringsstruktur og kompetansenivå. Sårbarheten kan ses på som graden av risiko for at arbeidsplasser forsvinner, at det kan bli skapt for få nye jobber eller at arbeidsplassene og stedene ikke er attraktive for bosetting og tilflytting.

Det er behov for en særskilt innsats som kan bidra til utvikling i disse regionene, utover innsatsen på andre politikkområder. Dette er en viktig begrunnelse for de ekstraordinære midlene over programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk, og avgrensingen av hoveddelen av innsatsen til det distriktspolitiske virkeområdet. Innsatsen skal medvirke til utvikling av næringslivet utenfor de større byregionene og med avstand til større markeder, gjennom å fremme omstilling og nyskaping og utvikling av attraktive steder for befolkning og næringsliv. Regjeringen vil utvide det distriktspolitiske virkeområdet for bedriftsstøtte slik at det treffer større områder enn i dag for å dekke noen småbyregioner i Sør-Norge som også har svak utvikling.

Vekstregioner har i kraft av sin størrelse og utvikling ikke det samme behovet for en ekstrainsats som sårbare regioner. Det er likevel ønskelig å bruke noe midler over programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikken også i slike områder for å bidra til å utløse nye vekstpotensialer som ikke markedsaktører vil utløse alene og som har internasjonale markeder. Noen av sentralfylkene har også «utkantstrøk» med utsatte lokalsamfunn. I tillegg kan innsats utenfor virkeområdet bidra til å styrke innsatsen innenfor virkeområdet. Det er derfor viktig å bidra til at alle fylkeskommuner har virkemidler til innsats også i områder utenfor virkeområdet, som en del av rollen som regional utviklingsaktør.

Figur 3.2 Befolkningsutvikling 1996-2006 etter bo- og arbeidsmarkedsregioner

Mål

Målstrukturen i tabellen nedenfor er en konkretisering av de strategiske målene for distrikts- og regionalpolitikken og skal dekke den aktuelle bruken av bevilgningene over programkategori 13.50. Denne målstrukturen ble utviklet i 2005 og er et viktig grunnlag for rapportering om bruken av midlene på tvers av poster og aktører. Bruken av midlene må ses i sammenheng med innsats på

andre politikkområder, slik at den samlede regionale og lokale innsatsen blir best mulig. Flere viktige tema er tverrgående og må bli møtt med innsats under flere av arbeidsmålene. Det gjelder både omstillingsutfordringer, grenseregionalt samarbeid og innsats rettet mot unge og kvinner. Det samme gjelder spesielle satsinger som småsamfunnsatsingen og kultur og næring. Slike tverrgående prioriterte satsinger blir presentert samlet i et eget avsnitt.

Tabell 3.2 Mål for programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Hovedmål	Arbeidsmål
1. Verdiskaping: Økt verdiskaping, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv gjennom næringsutvikling, innovasjon og entreprenørskap, geografisk differensiert og i hovedsak innenfor det distriktpolitiske virkeområdet	<p>1.1 <i>Miljø/system</i>: Utvikle lokale og regionale næringsmiljøer og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping. Innsatsen tilpasses regionale utfordringer</p> <p>1.2 <i>Etablerte bedrifter</i>: Øke innovasjonsevnen og –takten i etablerte bedrifter. Innsatsen tilpasses regionale utfordringer</p> <p>1.3 <i>Entreprenørskap</i>: Øke omfanget av lønnsomme etableringer. Innsatsen tilpasses regionale utfordringer</p>
2. Rammebetingelser: Gode lokale og regionale rammebetingelser for næringsliv og befolkning, geografisk differensiert og i hovedsak innenfor det distriktpolitiske virkeområdet	<p>2.1 <i>Infrastruktur</i>: Styrke fysisk infrastruktur og redusere avstandsulemper i områder med få innbyggere og små markeder</p> <p>2.2 <i>Kompetanse</i>: Styrke grunnlaget for kompetanseheving for befolkningen og i samfunns- og arbeidslivet. Innsatsen tilpasses regionale utfordringer</p>
3. Attraktivitet: Utvikle attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv, geografisk differensiert og i hovedsak innenfor det distriktpolitiske virkeområdet	<p>3.1 <i>Tjenester</i>: God tilgang på grunnleggende lokale tjenester til befolkningen i områder med få innbyggere og små markeder</p> <p>3.2 <i>Stedsutvikling</i>: Gjøre mindre sentra og små og mellomstore byer mer attraktive og aktuelle som bosted og som lokaliseringssted for bedrifter</p>

Rapporteringen skjer så langt som mulig etter denne målstrukturen, men må ta hensyn til begrensinger som følger av tidligere års målstruktur og rapporteringssystem. Først fra neste år vil all rapportering skje i tråd med den nye målstrukturen.

Prioritering mellom målene

Fylkenes bruk av midlene innenfor kap. 551, postene 60, 61 og 64 samt virkemiddelaktørens bruk av midler fra kap. 552, post 72, viser at særlig hovedmål 1 Verdiskaping har vært et prioritert satsingsområde for å fremme utvikling av lønnsomme

virksomheter. Det gjelder ikke minst arbeidsmål 1.2 Etablerte bedrifter, hvor store deler av Innovasjon Norges bedriftsrettede virkemidler og flere programsatsinger inngår. Under arbeidsmål 2.1 Infrastruktur inngår betydelige midler over kap. 551, post 61 til større infrastrukturtiltak og kap. 551, post 70 til transportstøtteordningen.

Mange distriktsområder har en skjev alders- og kjønnssammensetning. Departementet legger derfor vekt på at virkemidlene blant annet benyttes til å gi unge og kvinner muligheter til å skape egne arbeidsplasser nær hjemstedet sitt, og at innsats for utvikling av attraktive steder er tilpasset behov til unge og kvinner.

Hovedmål 1 Verdiskaping

Økt verdiskaping, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv gjennom næringsutvikling, innovasjon og entreprenørskap, geografisk differensiert og i hovedsak innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Tiltak under hovedmålet skal være en ekstra innsats for å fremme vekst, omstilling og utvikling med utgangspunkt i lokale og regionale behov, først og fremst i næringssvake områder. Det legges vekt på at bruken av midlene blir koordinert med innsats på ulike sektorområder for å utløse effekter som ikke oppstår av enkelttiltak alene, eller for å fremme tiltak som ligger i gråsonen mellom flere aktører. Programsatsingene er i stor grad samfinansiert av flere departementer. Tiltakene skal ikke erstatte sektorinnsats under de ulike departementene, som for eksempel næringsutvikling i tilknytning til landbruk og fiskeri eller nasjonal innsats for nærings- og industriutvikling. De fleste programsatsingene er også nærmere omtalt i vedlegg 3.

Arbeidsmål 1.1 Miljø/system: Utvikle lokale og regionale næringsmiljø og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping. Innsatsen tilpasses regionale utfordringer

Kvaliteter som er knyttet til bestemte steder og miljøer, er viktige grunnlag for næringsutvikling. Vekstregioner er ofte kjennetegnet ved sterke næringsklynger og innovative miljøer, der bedrifter, utdannings- og forskningsmiljøer og ulike offentlige aktører samarbeider og utgjør et dynamisk utviklingsmiljø. Eksistensen av en regional kunnskaps- og innovasjonsinfrastruktur er derfor en kritisk faktor for økt verdiskaping i ulike regioner. Samtidig vil stor avstand både til kunnskapsmiljøer og større markeder alltid være en utfordring for næringslivet mange steder i landet. Viktige strategier er nærmere omtalt i kapittel 4 i St.meld. nr. 21 (2005-2006) Hjerte for heile landet.

Tiltakene finansieres i hovedsak over de nasjonale bevilgningene til programmer og satsinger i regi av SIVA, Norges forskningsråd og Innovasjon Norge. Tiltak finansieres også av fylkeskommuner med midler over kap. 551, post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling og av andre regionale og lokale aktører med midler fra kap. 551, post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling.

Rapport og status

I 2005 har Innovasjon Norges nettverksprogram ARENA, Norges forskningsråds MOBI-program

(Mobilisering for forsknings- og utviklingsrelatert innovasjon i små og mellomstore bedrifter), Verdiskaping 2010 samt SIVAs inkubatorprogram og næringshageprogram vært de viktigste nasjonale satsingene for utvikling av næringsmiljøer og innovasjonssystemer. Samlet utgjorde den nasjonale innsatsen på arbeidsmålet 118 mill. kr i 2005. Ned-enfor følger oversikt over innsatsen i større program for 2005 og delvis for 2006.

Næringshageprogrammet skal stimulere til utvikling av arbeidsplasser i områder med små arbeidsmarkeder gjennom samlokalisering av kunnskapsintensive bedrifter i miljø med tilgang på fellestjenester, nettverk og utviklingsaktiviteter. Siden oppstarten i 1999 har 40 næringshager deltatt i programmet. Næringshagene har hatt en positiv utvikling i driftsresultat, i antall bedrifter og antall sysselsatte de siste årene. I løpet av 2005 økte sysselsettingen i næringshagene med 25 pst. til 1960 personer. En evaluering som Hartmark Consulting gjennomførte på oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet i 2004, viste at arbeidsplassene i næringshagene er attraktive for kvinner, og at næringshagene har bidratt til en viss tilbakeflytting. Programmet mottok et tilskudd på 30 mill. kr i 2005.

I 2006 er det satt i gang et nytt næringshageprogram i regi av SIVA. Det nye programmet gjør det mulig å etablere minst 10 nye næringshager samtidig som en del av de næringshagene som deltok i den første programperioden, gis muligheter til å kvalifisere seg for fortsatt utviklingsbistand fra SIVA. Etter søknad til SIVA er de fem første næringshagene plukket ut. Disse er Magnor, Dokka, Tana, Sunndal og Finnøy.

Inkubatorprogrammet skal legge til rette for utvikling av nye kunnskapsbaserte bedrifter gjennom å tilby fysisk infrastruktur, faglig rådgivning og nettverk. SIVAs årsrapport viser et gjennomsnittlig inntak på 4,6 bedrifter i inkubatorene, med høyest frekvens for inkubatorer lokalisert i høyskolemiljøene. Innenfor programmet har SIVA utviklet en distriktsrettet ordning der bedriftene kan være lokalisert i en næringshage. SIVA arbeider med et nytt avtaleverk som skal gjelde mellom SIVA og inkubatormiljøene med virkning fra 1. januar 2007. For 2005 ble det bevilget 18 mill. kr fra Kommunal- og regionaldepartementet til inkubatorprogrammet.

Mobilisering av FoU-relatert innovasjon (MOBI) har som fokus å rekruttere og motivere bedrifter til systematisk FoU-arbeid og innovasjon. Hovedaktivitetene har vært knyttet til programmene næringsrettet Høgskolesatsing (nHS) og Forskningsbasert kompetansemegling. I 2005 var det 12 regionale kompetansemeglingsprosjekter

med 18 deltagende fylkeskommuner. Det var 179 bedriftsprosjekter hvorav 65 pst. innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. I næringsrettet Høgskolesatsing var det 25 prosjekter med 229 deltagende bedrifter. Halvparten av bedriftene var lokalisert innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. I 2005 ble det bevilget 15,5 mill. kr fra departementet til programmet.

Verdiskaping 2010 (VS2010) skal bidra til økt verdiskaping i næringslivet ved å stimulere bedrifter til å jobbe sammen med forskere om organisasjonsutvikling, innovasjon og nyskaping. Over 35 stabile bedriftsnettverk er etablert siden programmet startet opp i 2003. Det er registrert ca. 280 bedrifter som deltakere i VS2010. Av de deltagende bedriftene har 45 pst. oppnådd forbedret innovasjonsevne og 53 pst. har forbedret kompetanseutvikling. Programmet har fra og med 2005 aktiviteter i alle landets fylker. I 2005 ble det bevilget 5 mill. kr fra departementet til programmet.

ARENA-programmet har som mål å øke verdiskaping og innovasjon i regionale næringsmiljøer gjennom styrket samspill mellom næringsliv, kunnskapsmiljøer og det offentlige. Ved utgangen av 2005 var det 20 aktive regionale prosjekter og nettverk innenfor programmet med 493 bedrifter og 82 undervisnings- og forskningsmiljøer som deltakere. Aktiviteten har bidratt til 145 innovasjonsprosjekter og 52 kommersialiseringer i 2005. ARENA har et programbudsjett på 35,4 mill. kr, der 15 mill. kr ble gitt fra Kommunal- og regionaldepartementet.

I en nylig avsluttet følgeevaluering får ARENA meget positiv omtale. Evalueringen peker på at flere prosjekter er nær et gjennombrudd, men at de trenger noe mer hjelp for å lykkes. Evalueringen sier blant annet at det er behov for mer systematisk kunnskapsoppbygging og deling av erfaringer innenfor programmet.

Norwegian Centres of Expertise (NCE) er en ny og prioritert programsatsing fra 2006. Programmet skal forsterke innovasjonsaktiviteten i de mest vekstkraftige og spesialiserte regionale klynger med internasjonalt konkurransedyktige bedrifter og næringsmiljø. Innovasjon Norge, SIVA og Norges forskningsråd har det operative ansvaret for programmet. I oppstartsåret 2006 er det samlet bevilget 36 mill. kr, hvorav 20 mill. kr fra Kommunal- og regionaldepartementet, til seks miljøer:

- Lettvektsmaterialer på Raufoss
- Mikrosystemer i Horten
- Den maritime klyngen på Møre
- System-engineering på Kongsberg
- Undervannsteknologimiljøet i Hordaland
- Instrumenteringsteknologi i Trøndelag

Kultur og næring er en ny og prioritert satsing fra og med 2006 for å fremme kulturbasert næringsutvikling også utenfor de store byene. Det ble bl.a. satt i gang to tiltak rettet mot å styrke nettverk og inkubatorvirksomhet for kultur og næring (se boks 3.1). Se også omtale av kultur- og næringsatsingen under omtalen av prioriterte tverrgående satsinger.

Boks 3.1 Kultur og næring

To pilotprosjekt for å fremme kultur og næring i 2006:

Bukkerittet – samordning av natur- og kulturbaserte opplevelser i Gudbrandsdalen er et nettverk av små bedrifter i Gudbrandsdalen som tilbyr opplevelser. Nettverket som ledes av Lillehammer kunnskapspark, vil konsentrere seg om kompetanseutvikling, kvalitets-sikring, utvikling av felles tjenestetilbud og salg.

Nasjonalt kulturinkubatornettverk. Etablere nettverk i et nasjonalt inkubatorprogram for kulturnæringer, for å kunne utfylle spesialområder hos hverandre. Foreløpig er Hermetikken Næringshage AS knutepunkt for Nord-Norge og Lillehammer er knutepunkt for østlandsområdet. I Midt-Norge skal det utvikles samvirkende inkubatormiljøer i Verdal og Namsos. Det blir også vurdert å utvide nettverket til andre deler av landet

I samarbeid med virkemiddelaktørene vil også en tredje pilot lanseres i løpet av høsten 2006.

Strategier og tiltak i 2007

Kommunal- og regionaldepartementet ønsker at fylkeskommunene, regionråd og kommunene fortsatt arbeider med å utvikle lokale og regionale næringsmiljø og innovasjonssystemer. Departementet vil også videreføre de nasjonale programsatsingene. For nærmere omtale av prioriteringer vises det til budsjettforslaget for de ulike postene.

Regjeringen vil videreutvikle og styrke arbeidet i SIVA for å fremme bedre samspilleffekter mellom ulike miljø. Regjeringen ønsker at det nye næringshageprogrammet i enda sterkere grad enn det forrige skal stimulere til utvikling av nye arbeidsplasser og styrking av eksisterende bedrifter. Det nye programmet består av minst ti nye næringshager og av etablerte næringshager som har kvalifisert

seg og forpliktet seg til ytterligere utviklingsaktiviteter.

Kommunal- og regionaldepartementet vil styrke Norwegian Centres of Expertise-programmet ytterligere i 2007.

Regjeringen støtter Forskningsrådets nye satsing *Virkemidler for regional FoU og innovasjon (VRI)* som starter i 2007. VRI skal bl.a. koordinere relevante, eksisterende programmer i Forskningsrådet som har betydning for regional innovasjon og utvikling. Aktuelle aktiviteter er Mobilisering for FoU-relatert innovasjon (MOBI-programmet), herunder Næringsrettet høgskolesatsing og Forskningsbasert kompetansemegling, Verdiskaping 2010 samt virkemidler som retter seg mot strategisk forskning ved statlige høgskoler og regionale forskningsinstitutter.

Arbeidsmål 1.2 Etablerte bedrifter: Øke innovasjonsevnen og - takten i etablerte bedrifter. Innsatsen tilpasses regionale utfordringer

Profesjonelle private investorer, såkornfond og ventureselskap er i stor grad konsentrert til de store byene. Den fysiske avstanden representerer en informasjonsutfordring når det gjelder å koble etterspørsel og tilbud av kapital. For mindre bedrifter med nye prosjekter i de minst sentrale delene av landet kan tilgang på kapital være en ekstra stor utfordring. Bedriftsrettet investeringsstøtte gjennom tilskudd og lån kan kompensere for at den private lånekapitalen er dyrere i områder med lav andrehåndsverdi av fysiske investeringer, ved at staten overtar noe av risikoen fra de private aktørene. Regjeringen ønsker å stimulere til næringsutvikling både gjennom generelle og selektive virkemidler, og mener at Innovasjon Norge har en særlig viktig rolle i finansieringen av investeringer i næringslivet i områdene utenfor de største byområdene. Offentlige virkemidler skal ikke kompensere for svak lønnsomhet i enkeltbedrifter eller næringer, men senke terskelen for å få utløst gode bedriftsutviklingsprosjekt, i både «vekstbedrifter» og «levebrødsforetak». Direkte bedriftsrettet støtte i form av lån og tilskudd skal utløse prosjekter som er lønnsomme etter støtte.

I tillegg til kapital skal den offentlige innsatsen stimulere til mer systematisk kontakt mellom bedrifter og ulike kilder til innovasjon. Kontakt mellom leverandør og kunder, mellom bedrifter og FoU-miljø samt godt bedriftsklima for medarbeidere og ideer er viktig i innovasjonssammenheng.

Direkte bedriftsrettede satsinger fra Innovasjon Norge finansieres i hovedsak med midler fra fylkeskommunene til Innovasjon Norge over kap. 551, post 60. I tillegg finansieres ulike pro-

grammer og satsinger gjennom Innovasjon Norge over kap. 552, post 72.

Rapport og status

Direkte bedriftsrettet støtte utgjør fortsatt en stor andel av fylkeskommunenes bruk av regionale utviklingsmidler, selv om det har vært en nedgang i bevilgningene både når det gjelder andel av totalbevilgningen og i kronebeløp. Direkte bedriftsrettede midler forvaltes av Innovasjon Norge.

Tabell 3.3 Bevilgning til bedriftsrettet støtte, forvaltet av Innovasjon Norge på vegne av fylkeskommunene

	(mill. kr)	
	2004	2005
Investerings-tilskudd	147	126
Bedriftsutviklings-tilskudd	280	297
Risikolån ¹	228	186

¹ Risikolån er ikke direkte bevilgninger over statsbudsjettet. Over statsbudsjettet bevilges kun avsetning til tapsfond.

Ved årsskiftet 2004/2005 ble det gjennomført en intervjuundersøkelse av et utvalg bedrifter som mottok støtte fra daværende SND i 2003. Undersøkelsen omfatter 21 ulike virkemidler, herunder virkemidler finansiert over kap. 551, post 60 og kap. 552, post 72. Undersøkelsen viser at prosjekter som kjennetegnes av høy addisjonalitet (dvs. andelen av prosjekter der støtten fra Innovasjon Norge har hatt vesentlig betydning for gjennomføring av prosjektet), har økt i forhold til undersøkelsen fra 2002. Prosjektene som ble gjennomført i storbyer, hadde høyest addisjonalitet. Innenfor det distriktspolitiske virkeområdet var addisjonaliteten høyest i tiltakssonen, dvs. i Finnmark og Nord-Troms. Undersøkelsen viser at det er en vesentlig høyere andel prosjekter som tilleggsfinansierer prosjektene kun med egenkapital i Nord-Norge enn på Østlandet, hvor det benyttes mange flere typer tilleggsfinansiering. I tiltakssonen finner vi den høyeste andelen prosjekter som ikke hadde blitt gjennomført uten Innovasjon Norges bidrag.

Innovasjon Norge oppgir at investeringsnivået innenfor det distriktspolitiske virkeområdet er på vei oppover etter en periode med lave investeringer i næringslivet. En generelt god situasjon for norsk næringsliv slår også positivt ut for bedrifter i distriktene. Kundeeffektundersøkelsen av Innovasjon Norges bedriftsportefølje fra 2003/2004 viste

imidlertid at økningen i investeringstakten ved høykonjunkturer kommer relativt senere i det distriktpolitiske virkeområdet enn i sentrale deler av landet. Undersøkelsen viste også at lønnsomheten er lavere og sårbarheten større blant foretakene i de perifere kommunene. Dette illustrerer en betydelig utfordring i forhold til å styrke og utvikle bedrifter og næringsmiljøer i Distrikts-Norge med tanke på framtidig verdiskaping og konkurransekraft.

De viktigste nasjonale satsingene for etablerte bedrifter i 2005 har vært Nyskappings- og teknologi-programmet i Nord-Norge (NT) og Program for strategi- og ledelsesutvikling i små- og mellomstore bedrifter (FRAM), samt satsinger som Bransjerettet IT (BIT), Kvinner i Fokus og omstilling. Samlet utgjør den nasjonale innsatsen på arbeidsmålet 34 mill. kr i 2005.

Nyskappings- og teknologi-programmet i Nord-Norge var den største satsingen med 20 mill. kr. Den finansieres gjennom Innovasjon Norge og skal stimulere til økt innovasjon i nordnorsk næringsliv. I 2005 ble det etablert 31 nye prosjekter og ti fadderprosjekter. Fordelingen av prosjektmidler mellom de tre fylkene var forholdsvis jevn i 2005. 29 pst. av prosjektmidlene gikk til prosjekter i Finnmark, noe som er en betydelig økning i forhold til tidligere år. Dette skyldes både økt innsats i Finnmark og at fylkets næringsliv i økende grad ønsker å gjennomføre teknologiske prosjekter. Bransjemessig har de største andelene av programmidlene gått til prosjekter innenfor elektronikk/elektro, informasjonsteknologi og olje- og offshoreindustri.

BIT-programmet skal gjennom utvikling av integrerte IT-løsninger bidra til mer effektiv forretningsdrift for å få økt lønnsomhet og konkurransevne i små og mellomstore bedrifter. Av en samlet bevilgning på 27 mill. kr i 2005 kom 4,5 mill. kr fra Kommunal- og regionaldepartementet. Programmet har 252 pilotbedrifter. Av disse er 158 lokalisert i distriktskommuner.

FRAM-programmet er et program under Innovasjon Norges satsing på oppdatering av kunnskap, erfaringsutveksling med andre deltakerbedrifter samt leder-til-leder-prosesser med en av FRAMs 100 rådgivere. 80 pst. av bedriftene som avsluttet FRAM i 2005 oppnådde å forbedre sin lønnsomhet med 5 pst. av omsetningen fra året før de startet med FRAM. FRAM hadde i 2005 en ramme på 22,8 mill. kr, hvorav 10,6 mill. kr fra Kommunal- og regionaldepartementets budsjett.

I 2006 ble det også etablert et FRAM-program på 1,5 mill. kr øremerket for å styrke forretningsforståelsen i kulturbaserte næringer som en del av regjeringens satsing på Kultur og næring.

Strategier og tiltak i 2007

Kommunal- og regionaldepartementet ønsker at fylkeskommunene, regionråd og kommunene fortsatt arbeider med utviklingsprosjekt for å øke innovasjonsevnen og -takten i etablerte bedrifter. Departementet vil også videreføre programsatsingene som er nevnt over. For nærmere omtale av prioriteringer vises det til budsjettforslaget for de ulike postene.

Boks 3.2 Eksempel på bedriftsutviklingsprosjekt

Bedriften Pro Bio Nutra Forte AS på Andenes ble etablert i 2002 med hovedforretningsområde pakking og innkapsling av tørre ingredienser for produksjon av kosttilskuddspreparater basert på konsentrert Omega 3-fettsyrer samt andre marine oljer. Produksjon, omsetning og bemanning i bedriften er sterkt økende. Hovedmarkedet har inntil nå vært Skandinavia. Bedriftens største kunde, Vesterålen Naturprodukter, arbeider nå med å etablere salg til USA av kosttilskuddspreparater, noe som vil kunne medføre framtidige økte produksjonsoppgaver for Pro Bio Nutra Forte. Innovasjon Norge har bidratt både mht. internasjonalisering av selskapet, samt til finansiering av oppbygging av produksjonslinje i selskapet.

Arbeidsmål 1.3 Entreprenørskap: Øke omfanget av lønnsomme etableringer. Innsatsen tilpasses regionale utfordringer

Å forbedre mulighetene for å skape egne arbeidsplasser nær hjemstedet, er en viktig del av distrikts- og regionalpolitikken. Norge har et høyt kompetansenivå som gir et godt grunnlag for nyskaping og omstilling i dagens kunnskapsdrevne økonomi. Dette er ikke minst viktig for områder utenfor de største byregionene.

For å øke omfanget av lønnsomme etableringer i alle deler av landet vil regjeringen ha en bred tilnærming til entreprenørskap, knoppskyting og kommersialisering. Midler fra programkategori 13.50 benyttes til innsats på flere områder. Det gjelder både å skape kultur for entreprenørskap gjennom hele utdanningsløpet, kommersialisering av kunnskapsbaserte ideer fra høyskole- og universitetsmiljøene og å utnytte kompetansen i eksisterende næringsliv til etablering av nye foretak. Innsatsen gjennomføres av lokale, regionale og nasjo-

nale aktører samt i regi av samarbeidsorgan på tvers av landegrensene (ETC/Interreg). Hoveddelen av innsatsen blir finansiert med midlene til fylkeskommunene (kap. 551, post 60).

I arbeidet med entreprenørskap legger regjeringen stor vekt på at det blir lagt til rette for unge, kvinner og innvandrere som ønsker å skape sin egen arbeidsplass ved å etablere bedrift.

Rapport og status

Den største innsatsen skjedde gjennom etablererstipend i regi av Innovasjon Norge med midler til delt fra fylkeskommunene over kap. 551, post 60 Tilskudd til fylkeskommunene for regional utvikling. I tillegg finansierte Kommunal- og regionaldepartementet en rekke tiltak direkte over kap. 552, post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling som inkubatorstipendet i regi av Innovasjon Norge, SIVAs industriinkubatorer, Forskningsrådets kommersialiseringsprogram FORNY og FORNY høyskole og Ungt Entreprenørskap.

Entreprenørskapssatsingen i Innovasjon Norge disponerte 188 mill. kr i 2005. Med midlene gjennomførte Innovasjon Norge både fellestiltak og individrettede tiltak:

- Fellestiltak er bl.a. etablereropplæring og veiledning for gründergrupper. Samlet ble det i 2005 bevilget midler til 103 ulike fellestiltak som hadde 931 deltakere, hvorav 402 var kvinner.
- Individrettede tiltak:
  - Etablererstipend går til enkeltpersoner som skal utvikle og etablere bedrift. Det ble bevilget 102 mill. kr til etablererstipend fordelt på 718 tilsagn, som er en liten økning fra 2004.
  - Ung-inkubatorstipend er øremerket deltakere i «Studentbedrift» i regi av Ungt Entreprenørskap og startet opp i 2005 med 1 mill. kr fordelt på syv tilsagn til unge etablerere.

Stipendordningene under Innovasjon Norge er i 2006 evaluert av Nordlandsforskning. Hovedkonklusjonen er at ordningene har bidratt til prosjekter og bedriftsetableringer som ellers ikke ville ha blitt iverksatt. Prioritering av kvinner som målgruppe for etablererstøtte har bidratt til å øke antall kvinner som etablerer egen virksomhet, særlig i distriktene der kvinner har den laveste etablererhyppigheten. Innovasjon Norges bistand har hatt størst utløsende effekt for risikofylte prosjekter som er forskningsbaserte, med nyskapende produkter og stort vekstpotensial. Stipendordningene har en god distriktpolitisk profil og har

bidratt til en overvekt av stipendmottakere i Nord-Norge, Trøndelag, Hedmark og Oppland. Bedrifter som mottar stipend har vesentlig høyere overlevelsesgrad (80 pst. etter 5 år) enn bedrifter som ikke mottar støtte fra Innovasjon Norge. Etablererne oppgir mangel på kapital og mangel på egen tid som de viktigste barrierene for utvikling av bedriften. Evalueringen viser at alder, kjønn og bosted har liten betydning for hvilke resultater som oppnås når tilgangen til kapital, kompetanse og andre ressurser er god. Evalueringen viser også at bedrifter med kvinnelige etablerere vokser like mye som bedrifter med mannlige etablerere når bedriftene har lik tilgang på kapital. Evalueringen omfatter perioden 1999-2005. Det er bevilget 951 mill. kr i perioden. Av innsatsen til etablererstipend og inkubatorstipend gikk 31 pst. av midlene og nær 37 pst. av stipendene til kvinner. I 2006 er innsatsen rettet mot kvinnelige entreprenører økt, og antall bevilgninger til kvinner under etablererstipendiet er økt fra 39 pst. i 2005 til 47 pst. 1. halvår 2006.

«*Kvinner i Fokus*» er en egen etablerersatsing for kvinner under Innovasjon Norge. Det ble disponert 10 mill. kr i 2005 til denne satsingen (7 mill. kr fra Kommunal- og regionaldepartementet og 3 mill. kr fra Nærings- og handelsdepartementet). Satsingen består av flere delprogrammer. Et eksempel er kompetansehevingsprogrammet Styrekandidater, som siden oppstart har hatt over 1500 deltagere. 50 pst. av kvinnene har siden fått forespørsel om styreverv.

«*Unge i Fokus*» er en særskilt entreprenørskapsatsing i Innovasjon Norge rettet mot unge. Satsingen startet opp i 2001 og omfatter ulike prosjekter, piloter og samarbeidstiltak innenfor entreprenørskap for ungdom. Unge i Fokus disponerte 7 mill. kr i 2005. Innovasjon Norge har lagt opp til et bredt samarbeid i partnerskapet i fylkene, med Start Norge og Ungt Entreprenørskap.

Forskningsbasert Nyskaping (FORNY) disponerte i 2005 totalt 92 mill. kr, hvorav 12,5 mill. kr fra Kommunal- og regionaldepartementet. Av 753 forskningsbaserte forretningsideer som ble rapportert som interessante innenfor programmet i 2005, ble det gjennomført 47 kommersialiseringer, mot 22 kommersialiseringer i 2004. Som et ledd i arbeidet med å øke forskningsbasert nyskaping utenfor storbyene, ble det i 2005 satt i gang en egen satsing rettet mot de statlige høyskolene. Det ble bevilget 5 mill. kr til 13 høyskoler og nettverksprosjektet InnovationNet for å stimulere til og videreutvikle en kultur for kommersialisering og entreprenørskap. Det ble i oppstartsåret 2005 kommersialisert to ideer i høyskolesatsingen.

Industriinkubatorprogrammet ble startet opp av SIVA i 2004. I 2005 ble det bevilget 15,1 mill. kr til

formålet. En industriinkubator skal legge til rette for knoppskyting og nyskaping på steder med en dominerende bedrift eller næring ved å legge til rette for bedre utnytting av den store kompetansen som er knyttet til slike miljøer. Det er et mål at hver industriinkubator skal gi minst 10 nye vekstkraftige bedrifter. I løpet av 2006 vil det være etablert 13 industriinkubatorer.

Stiftelsen *Ungt Entreprenørskap* arbeider med å integrere entreprenørskap på alle utdanningstrinn og gir blant annet ungdom mulighet til å drive egen bedrift gjennom elev-, ungdoms- og studentbedrifter. Kommunal- og regionaldepartementet, Kunnskapsdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet har støttet Ungt Entreprenørskap siden 2002. I 2005 var nærmere 70 000 personer involvert i aktivitetene innenfor Ungt Entreprenør-

skap. Av disse deltok nærmere 12 000 elever fordelt på over 1800 ungdomsbedrifter i den videregående skole. Ungt Entreprenørskap hadde aktiviteter i alle landets fylker og i over 60 pst. av kommunene innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Innsatsen på entreprenørskap i utdanningen er mer enn fordoblet i 2006. Stiftelsen Ungt Entreprenørskap mottar i 2006 6 mill. kr i tilskudd fra departementet mot 2,5 mill. kr i 2005.

Gründersatsing på kvinner i næringshagene er en ny og prioritert satsing i 2006. Satsingen går over tre år og er en del av arbeidet for å øke tallet på bedriftsetableringer gjennomført av kvinner i distriktene. Satsingen skal skje via SIVA og i nært samarbeid med Innovasjon Norge. I 2006 er det bevilget 3 mill. kr til satsingen.

Boks 3.3 Nyskappings- og utviklingsprosjektet i Verdal: Eksempel på regionalt omstillingsprosjekt gjennom å koble ulike miljøer

Prosjektet Verdal Vekst ble startet da offshoremarkedet raste sammen på slutten av 1990-tallet. Verdalsamfunnets avhengighet av hjørnesteinsbedriften Aker Verdal og ensidigheten i kommunens næringsstruktur kom da tydelig fram. I omstillingsarbeidet ble det i hovedsak arbeidet langs to strategier:

1. *Omstilling av hjørnesteinsbedriften Aker Verdal.* Indpro ble etablert, med Aker Verdal, Nord-Trøndelag Energi (NTE) og SIVA som eiere. Indpro skulle i første rekke ta vare på kompetansen hos de ansatte, bidra til utviklingsprosjekter, kobling mot FoU-miljøene, inkubator-virksomhet, rådgiving og dialog med virkemiddelapparatet. Målet var å skape nye arbeidsplasser med utgangspunkt i den kompetansen som var overflødig i Aker, og samtidig sikre et levedyktig offshoreverksted med basis i kjernevirksomheten.
2. *Gjøre lokalt næringsliv mindre sårbart for endringer av aktivitet hos hjørnesteinsbedriften og samtidig utvikle en mer robust næringsstruktur.* Som følge av krisen fikk kommunen status som nyskappings- og utviklingskommune og dermed ekstra virkemidler for å drive et offensivt tiltaksarbeid (Innherred Vekst AS). Denne prosessen kom i gang i etterkant av hovedinnsatsen i bedriftsomstillingen. Dette tidsaspektet har gitt mulighet for å tilrettelegge en langsiktig prosess der målet er å skape en mer robust næringsstruktur i kommunen, samtidig som også samspillet mellom næringsutviklingen og de mer «myke» sidene av samfunnet (for eksempel kultur) er satt i fokus. Innherred Vekst sitt samarbeid med utviklingsmiljøene i nabokommunene i Innherred-området er viktig i prosjektet.

I dag omfatter Verdal Industripark 110 selskaper med ca. 2000 ansatte og en samlet omsetning på 3 mrd. kr. Hjørnesteinsbedriften har gjennom prosessen utviklet sin kompetanse og konkurranse-dyktighet, og gjennom knoppskyting og aktiv tilrettelegging bidratt til realiseringen av visjonen «fra hjørnesteinsbedrift til hjørnesteinsmiljø».

Strategier og tiltak i 2007

Kommunal- og regionaldepartementet ønsker at fylkeskommunene, regionråd og kommunene fortsatt arbeider med satsinger på entreprenørskap.

Regjeringen vil i 2007 videreføre de nasjonalt finansierte entreprenørskapssatsingene i regi av Innovasjon Norge, SIVA og Norges forskningsråd.

Kvinnelige etablerere skal være en prioritert målgruppe, og det legges opp til større innsats på Kvinner i Fokus og på kvinnelige gründere i næringshagene. Det legges også opp til å etablere fire nye industriinkubatorer i løpet av 2007. For nærmere omtale av prioriteringer vises det til budsjettforslaget for de ulike postene.

Hovedmål 2 Rammebetingelser gjennom tilrettelegging

Gode lokale og regionale rammebetingelser for næringsliv og befolkning gjennom infrastruktur og kompetanse, geografisk differensiert og i hovedsak innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

Dette hovedmålet dekker innsats over programområde 13.50 som bidrar til utvikling av lokal infrastruktur eller til å fremme kompetanseheving. Tiltakene finansieres i hovedsak av desentraliserte fylkesmidler over kap. 551, post 60 og post 61. Dette er små midler i forhold til den store innsatsen innenfor sektorbudsjettene for samferdsel og høyere utdanning eller i regi av kommunesektoren. Midler over 13.50 skal ikke erstatte eksisterende sektoransvar for å sørge for tilfredsstillende tilbud, men innsatsen kan bidra til å utløse spesielle prosjekt og tiltak som er viktig for tilrettelegging for næringslivet og regional utvikling særlig, i områder med spesielle utfordringer og små markeder.

Arbeidsmål 2.1 Infrastruktur: Styrke fysisk infrastruktur og redusere avstandsuremper i områder med få innbyggere og små markeder

I områder med få innbyggere og små markeder kan det være vanskelig å få finansiert lokale infrastrukturtiltak gjennom brukerbetaling eller markedet på andre måter. Regjeringen ser det som viktig at regionale utviklingsmidler også blir benyttet til realisering av grunnlagsinvesteringer for næringsutvikling, som vann, avløp, kommunale veier og kaianlegg, til bredbåndsutbygging og til andre lokale infrastrukturtiltak som kan fremme regional utvikling i slike områder.

Rapport og status

Det ble bevilget ca. 78 mill. kr til fysisk tilrettelegging over kap. 551, post 60 i 2005, mot 85,4 mill. kr i 2004. Dette omfatter imidlertid også midler til stedsutvikling (arbeidsmål 3.2). Dette vil bli skilt fra hverandre i rapporteringen for 2006.

Over kap. 551, post 61 ble det i 2005 bevilget 144,9 mill. kr til samferdselstiltak og fysisk infrastruktur som for eksempel fylkes- og riksveier og bredbånd. Det ble i 2005 videre bevilget 80,1 mill. kr til kommunal fysisk tilrettelegging for næringsutvikling og bosetting mot 19 mill. kr i 2004. Se forøvrig også omtalen av kap. 551, post 60 og post 61 under postomtalen, der det er satt opp tabeller som viser fordeling av midlene på aktører og innsatsområder i 2005 og 2006.

Strategier og tiltak i 2007

Kommunal- og regionaldepartementet ønsker at fylkeskommunene, regionråd og kommunene fortsatt arbeider med infrastruktur som er viktig for nærings- og tjenesteutvikling. Departementet mener det er særlig viktig å støtte opp om lokalt og regionalt samarbeid for utbredelse og bruk av bredbånd i områder der markedet ikke vil dekke tilbudet på en tilfredsstillende måte.

Boks 3.4 Eksempel på infrastrukturtiltak

Prosjektet *Bredbånd til alle i Vest-Telemark* har som mål å bidra til at alle i Vest-Telemark skal ha tilgang til bredbånd til en pris og kvalitet som er på linje med slike tjenester i byene og dermed unngå dårligere konkurransevilkår. Det er enighet mellom politisk nivå, næringslivet og regionale utviklingsaktører om en samlet og langsiktig satsing som sikrer både utbygging og framtidig drift. Finansieringen er oppnådd gjennom en blanding av lokale midler (18 mill. kr), statlige midler over kap. 551, post 61 (16 mill. kr) og HØYKOM (2,3 mill. kr). Bygder der det ikke er grunnlag for kommersiell utbygging prioriteres, og utbyggingen samordnes med tilgrensende nett for å oppnå god sikkerhet.

Geografisk dekker utbyggingen halve Telemark, med en befolkning på vel 16 000 personer fordelt på de syv kommunene Fyresdal, Hjartdal, Kviteseid, Nissedal, Seljord, Tokke og Vinje. Det er nå bygget et robust stamnett som dekker hele regionen med unntak av noen bygder i periferien. De syv kommunene har etablert felles Intranett og bruker nettet til samhandling i økende grad. Videre utbygging av aksessnettet til 100 prosent dekning vil nyte godt av stamnettet. Aksessnettet blir bygd ut, og bedrifter og husstander blir nå koblet til nettet i høyt tempo.

Arbeidsmål 2.2 Kompetanse: Styrke grunnlaget for kompetanseheving for befolkningen og i samfunns- og arbeidslivet. Innsatsen tilpasses regionale utfordringer

Kompetanseutvikling er viktig både for den enkelte og for arbeidslivet i offentlig og privat sektor. En relativt spredt lokalisering av videregående og høyere utdanningsinstitusjoner i Norge har hatt en positiv effekt når det gjelder tilførsel av kompe-

tanse til offentlig og privat virksomhet i ulike deler av landet. Likevel er andelen med høyere utdanning klart mindre i periferiområder enn i mer sentrale strøk. Samtidig har også arbeidslivet og enkeltpersoner behov for utvikling av annen kompetanse enn formalkompetanse.

Det er viktig at fylkene kan medvirke til utvikling av kompetansetiltak tilpasset lokale behov. Dette er et innsatsområde der det er vanlig med samarbeid mellom flere aktører om å etablere nye tilbud og der bevilgningen fra budsjettposter under programkategori 13.50 utgjør en mindre andel av totalfinansieringen. Midlene skal ikke brukes til løpende drift av etablerte utdannings- og forskningstilbud. Midler til regional utvikling som benyttes til direkte bedriftsrettet kompetanseutvikling, blir drøftet under arbeidsmål 1.1 og 1.2.

Rapport og status

Over kap. 551, post 60 er det bevilget ca. 62 mill. kr til tilrettelegging for kompetansehevende tiltak i

2005, mot 52 mill. kr i 2004. I 2004 utgjorde bevilgninger til kompetansetiltak 14 pst. av rammen. Fylkene rapporterer om mange ulike typer tiltak for å styrke kompetansenivået i fylkene, jf. vedlegg 2 Rapporter fra fylkeskommunene for 2005 om bruken av midler fra kap. 551, post 60. Hoveddelen av innsatsen er konsentrert rundt utvikling av nye utdanningstilbud. Dette antas å styrke regionens komparative fortrinn. Se boks 3.5 for nærmere eksempler på kompetansehevingstiltak i ulike fylker.

Rapporteringen fra 2005 viser at det er bevilget 67,4 mill. kr over kap. 551, post 61 til utvikling av nye studier på universitets- og høgskolenivå, stipendordninger og utvikling av nettsteder.

Strategier og tiltak i 2007

Kommunal- og regionaldepartementet ønsker at fylkeskommunene, regionråd og kommunene fortsatt arbeider med å fremme nye tilbud om utdanning, kompetanseheving og framvekst av nye kompetansemiljø for samfunn og arbeidsliv.

Boks 3.5 Eksempel på kompetanseutviklingsprosjekt

Høgskolen i Ålesund har etablert en linje for produktutvikling og design

Etableringen har som mål å revitalisere og utvikle ingeniøruddanningen spesielt tilpasset regionens industri og å øke rekruttering til og tilgang på ingeniører med relevant utdanning. Møre og Romsdal har bl.a. to særdeles sterke næringsklynger innenfor henholdsvis maritime næringer og møbelindustrien med behov for ingeniørkompetanse. For å oppnå dette er det etablert et nytt studietilbud som integrerer design i klassisk ingeniøruddanning. Det satses også på å utvikle nye fag i samarbeid med ledende utøvere i industri og forskning og på å aktivt ta i bruk laboratorier (bygging av prototyper og modeller) i undervisningen.

Utdanningen er nå revitalisert, og en rekke nye fag er utarbeidet. Antall studenter er økt fra 15 til 34 (maksimalt antall med hensyn til plass). Studiet har fått gode tilbakemeldinger fra både industri og studenter. Miljø for aktiv fagutvikling er etablert, og det er tett samarbeid om utdanning med industrien.

Troms Fylkeskommune støtter læringsnettverket Midt i Norden / Studiesenteret

Læringsnettverket Midt i Norden har som mål å drive lokale studiesentra som stimulerer til livslang læring der folk bor, å etablere alle typer høyere utdanninger og å tilpasse tilbudene til mennesker, bedrifter og offentlige foretak i distrikts- Norge. Satsningen innebærer også etablering av neste generasjon fjernundervisning som gir distrikts- Norge unik tilgang til høyskoletilbud.

Det inngås langsiktige og strategiske partnerskap med etablerte høgskoler og universiteter, og det utvikles pedagogiske modeller og læringsmodeller som gjør at undervisning i hovedsak kan skje på lokale studiesentra og som en «naturlig del av folks hverdag». Studiesenteret ønsker også å anvende bredbånd og moderne teknologi til å distribuere undervisning og drive interaktive læringsaktiviteter.

Det er nå etablert studiesentra i et flertall av de 34 medlemskommunene, som er fordelt på ni fylker. Mange hundre mennesker har vært deltakere på vektallsbaserte kurs/utdanninger, profesjonsutdanninger og kortere kurs. I 2004 var Midt i Norden utnevnt som et nasjonalt fyrttårn av Norges forskningsråd /Høykom.

Hovedmål 3 Attraktivitet

Utvikle attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv, geografisk differensiert, og i

hovedsak innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

Hovedmålet gjelder tiltak som bidrar til utvikling av lokalt tjenestetilbud i områder med få inn-

byggere og små markeder og utvikling av attraktive steder for bosetting og lokalisering av bedrifter. Tiltakene finansieres av fylkeskommuner og kommuner med desentraliserte midler over kap. 551, post 60 og av Kommunal- og regionaldepartementet ved midler over kap. 551, post 72.

For å være attraktivt for bosetting er det viktig at stedet i seg selv har kvaliteter å by på. Tilgang på arbeid er en avgjørende faktor for bosetting, men ofte ikke tilstrekkelig. Det er derfor viktig at det gjøres en innsats for å styrke stedets attraktivitet, også utover det å styrke arbeidsmarkedet. Midlene som brukes til dette formålet over programkategori 13.50 er små i forhold til de store kommuneoverføringer og innsatsen på ulike sektorområder. Midlene kan imidlertid bidra til å utløse spesielle prosjekt og tiltak som er viktig for tjenestetilbud eller utvikling av attraktive steder.

Arbeidsmål 3.1 Tjenester: God tilgang på grunnleggende lokale tjenester til befolkningen i områder med få innbyggere og små markeder

God tilgang på lokale offentlige og private tjenester er helt sentralt for at folk skal ha frihet til å bosette seg der de ønsker. En stor del av viktige lokale tjenester blir finansiert av kommunene, der kommuneøkonomien er avgjørende for omfanget og kvaliteten på tilbudet. Dette har regjeringen prioritert gjennom å øke de kommunale frie inntektene med over 8 mrd. kr i løpet av to år, samt forsering av barnehageutbygging. I tillegg kommer tjenester som dekkes av fylkeskommunene eller statlige virksomheter og tjenester som dekkes av private tilbydere.

Midler fra programområde 13.50 blir benyttet til utviklingsprosjekt for å holde oppe et godt tilbud av dagligvarebutikker i områder med små markeder, og for å bedre andre typer offentlig eller privat tjenestetilbud i utsatte områder. Det skjer både gjennom programsatsinger i fylkene eller som del av programsatsinger fra departementet, bl.a. som en del av småsamfunnssatsingen.

Rapport og status

Småsamfunnssatsingen: Det ble satt av 23,5 mill. kr til satsingen på småsamfunn for 2006, inklusive MERKUR og utviklingsstøtten til dagligvarebutikker i utkantstrøk, noe som er en økning med 10 mill. kr i forhold til 2005.

MERKUR-programmet (det merkantile kompetanseprogrammet for utkantbutikker): Departementet har over flere år finansiert MERKUR-programmet, som har som mål å styrke den butikkfaglige kompetansen i utkantbutikker og styrke butikkens

stilling i lokalsamfunnet. I 2006 mottok MERKUR 7 mill. kr i tilskudd fra departementet. MERKUR-programmet ble evaluert av Møreforskning i 2006. Resultatene fra evalueringen er svært gode, og viser at butikkene som er med i programmet har fått et bedre servicetilbud gjennom flere tilleggstjenester. Se ellers omtale i St.meld. nr. 21 (2005-2006) og evalueringsrapporten.

Boks 3.6 Eksempel på tjenesteutvikling

Butikkutvikling i Vest-Agder

Målet for MERKURs satsing på nærbutikkene i Vest-Agder er å opprettholde servicetilbudet i distriktene. Ved utgangen av 2005 hadde Vest-Agder 37 spredt lokaliserte distriktsbutikker med i satsingen. Ingen butikker ble nedlagt, mens en ny ble etablert i 2005. Nærbutikkene har fungert som servicesentral og samlingssted. Av servicetilbud ut over ordinær drift kan nevnes post, turistinformasjon, billettsalg, bank, nettservice, tipping, apotek, skolebibliotek og utleie av hytter. På Tingvatn drives et mobilt drivstoffanlegg i tillegg til butikkdriften. Bygdemobilisering er en sentral strategi for å drive butikkutvikling. Lokalbefolkningen stiller med aksjekapital og arbeidsinnsats og tar på denne måten ansvar for nærbutikkens videre drift. Dette har vist seg å være en god strategi. Kjøpmannen er på sin side engasjert og aktiv i samfunnslivet i bygda.

Strategier og tiltak i 2007

På grunnlag av den positive evalueringen av MERKUR-programmet, legger Kommunal- og regionaldepartementet opp til å fortsette å finansiere programmet i en ny periode over fem år. I tillegg vil departementet videreføre en egen utviklingsstøtte til de mest marginale og perifere utkantbutikkene. Dette er en ordning som har eksistert i tre år. Finansieringen er nå samlet på Kommunal- og regionaldepartementets budsjett.

Gjennom småsamfunnssatsingen til Kommunal- og regionaldepartementet vil det bli gitt støtte til tiltak og nettverksarbeid som kan bidra til bedre tjenestetilbud. Se for øvrig egen omtale av småsamfunnssatsingen under presentasjon av tverrgående satsinger nedenfor.

Som en del av regjeringens satsing på trafikk-sikkerhet og ungdomstiltak i distriktene, vil Samferdselsdepartementet i samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet starte opp et prøve-

prosjekt om førerkortopplæring i tilknytning til videregående skoler for ungdom som bor i distriktene. Et begrenset antall skoler i distriktene skal delta i en frivillig forsøksordning fra januar 2007. Målet med prøveprosjektet er økt trafikksikkerhet for ungdomsgruppen, redusere elevens fravær fra den ordinære undervisningen og å gjøre føreropplæringen billigere og mer tilgjengelig i distriktsområder. Prosjektet skal bidra til at service- og tjenestetilgjengeligheten for ungdom i distriktskommuner bedres.

Kommunal- og regionaldepartementet ønsker at fylkeskommunene, regionråd og kommunene fortsatt arbeider med utviklingsprosjekt for å bedre ulike typer offentlig eller privat tjenestetilbud i utsatte områder.

Arbeidsmål 3.2 Stedsutvikling: Gjøre mindre sentra og små og mellomstore byer mer attraktive og aktuelle som bosted og som lokaliseringssted for bedrifter

Et samfunn må ha kvaliteter ut over gode tjenestetilbud og arbeidsplasser for å være attraktivt. Sentrale faktorer er blant annet kultur- og fritidstilbud, tilgang på møteplasser, estetisk utseende og et godt tilbud om boliger. Dette er forhold som på mange steder kan bli utviklet og tilrettelagt på en bedre måte enn i dag. Erfaringer viser at en positiv utvikling er avhengig av bevisste satsinger med utgangspunkt i sterke sider ved stedet, og som kan medvirke til både å styrke den lokale identiteten og å gi stedet en unik profil.

Det er en særlig utfordring for småsamfunn, bygdesenter og småbyer å være attraktive for tilflytting. For å motvirke utviklingen mot en skjev geografisk alders- og kjønnsfordeling fokuseres det spesielt på unge i etableringsfasen og kvinner. Steder som er attraktive for tilflytting, gir også bedre grunnlag for lokalisering av virksomheter.

Kommunene er sentrale i arbeidet knyttet til attraktivitet og stedsutvikling i samarbeid med frivillige lag og organisasjoner, næringsliv, enkeltpersoner og regionale styresmakter. Det er viktig at kommuner, fylkeskommuner og ulike statlige virksomheter på regionalt nivå videreutvikler samarbeidet om dette.

Rapport og status

Det nasjonale programmet «Program for miljøvennlige og attraktive tettsteder i distriktene» eller Tettstedsprogrammet (2001-2005) ble finansiert av Miljøverndepartementet og Kommunal og regionaldepartementet med henholdsvis 14 og vel 11 mill. kr i perioden 2001-2005. Programmet har vært organisert som et samarbeid mellom 16 kommuner, fire fylkeskommuner (Nordland, Nord-Trøndelag, Møre og Romsdal og Hedmark) og sentrale myndigheter, samt en rekke andre organisasjoner og institusjoner. Fylkeskommunene har veiledet og gitt opplæring til prosjektledere og kommuneansatte, etablert nettverk for erfaringsutveksling og koblet arbeidet til regionale utviklingsprogram. De 16 kommunene har til sammen mobilisert over 150 mill. kr til over 250 store og små fysiske tiltak i tettstedene i programperioden. Det offentlige har stått for 80 pst. av den totale finansieringen av tiltakene, næringslivet har bidratt med ca. 15 pst. og bidrag fra private (dugnad og lignende) har utgjort ca. 5 pst. Flere fylker som ikke har deltatt i Tettstedsprogrammet, jobber også aktivt med stedsutvikling.

Evalueringen av Tettstedsprogrammet framhever at de fleste deltakende kommuner har utviklet en bred tilnærming til tettstedsutvikling med bolyst, identitet, estetikk og næringsutvikling som sentrale elementer. En spørreundersøkelse fra 2005 viser at de fleste deltakende tettstedene oppfattes som mer miljøvennlige og attraktive som bosted for nye generasjoner mot slutten av programperioden enn ved oppstart. Tiltak innenfor sentrumsutvikling, miljøgater, estetikk og forskjønning blir særlig trukket fram som viktig. Tettstedene synes å være viktige ankerfester for bosettingen i kommunen. Evalueringen framhever at sentrale suksesskriterier for å lykkes med stedsutvikling er å mobilisere stedets egne innbyggere, skole og næringsliv, og lokal politisk prioritering. Fylkeskommunen er viktig for å gi legitimitet for arbeidet, bidra med prosesskompetanse, utvikle læringsnettverk nasjonalt og internasjonalt og være bindeledd mot det statlige nivået.

Boks 3.7 Flytthit

«Flytthit» er et samarbeidsprosjekt mellom åtte kommuner i Fjellregionen i Sør-Trøndelag og Hedmark. Det er en viktig målsetting for Fjellregionen å opprettholde, eller aller helst øke folketallet. De satser derfor på å øke tilflyttingen til regionen. Kommunene har gått sammen for å gi familier tilbud om arbeid til to, gode oppvekstvilkår, godt bomiljø, og kultur- og fritidstilbud. Strategien har vært å tiltrekke unge barnefamilier. Tiltakene har vært blant annet å etablere gode og nære samarbeidsrelasjoner mellom kommunene, utstrakt markedsføring og tilrettelegging av kommunale tjenester som for eksempel barnehageplasser. Det ble sendt ut informasjonsskriv til førsteklasseforeldre i Osloregionen og avholdt informasjonsmøter i Oslo. Prosjektet fikk mye omtale i media og har resultert i at mange familier har flyttet til regionen. Erfaringene fra prosjektet viser at regiontenking, markedsføring, forankring i kommunene og samarbeid med både næringsliv og frivillig sektor har vært viktig for et vellykket prosjekt.

Boks 3.8 Ung 15+

Ung 15+ er et samarbeid mellom kommune, lensmann og næringsliv i Snåsa. Bakgrunnen for prosjektet er at det har kommet signaler om at ungdom i Snåsa mangler tilhørighet og identitetsfølelse til egen kommune. I tillegg har mange arbeidsplasser gått tapt og ressurspersoner flyttet i forbindelse med nedleggelse av meieriet og skoletilbudene på Finsås. I dag har kommunen et godt tilbud til unge under 15 år, men den eldre ungdomsgruppen har få tilbud.

Det er avviklet en ungdomskonferanse, som blir fulgt opp av arbeidsmøter der ungdom er med på å gjennomføre planene videre. To av de viktigste satsingsområdene som kom fram på konferansen var etablering av et aktivitetshus for ungdom i sentrum og en småjobbsentral der ungdom formidler småjobber for ungdom. Dette blir nå fulgt opp. Prosjektet skal gå over tre år og har en kostnadsramme på 1,32 mill. kr. Kommunen er innvilget et tilskudd på kr 300 000 fra regionalt utviklingsfond.

Strategier og tiltak i 2007

Kommunal- og regionaldepartementet vil i samarbeid med Husbanken sette i gang et program for attraktive steder der kompetanseutvikling og utvikling av konkrete prosjekter til mindre byer og steder vil stå i fokus. I dette arbeidet vil Husbanken samarbeide med ulike utviklingsaktører lokalt og regionalt, ikke minst fylkeskommunene. Stedsutvikling vil være ett fokusområde for arbeidet. Departementet vil også arbeide videre med å heve kunnskapsnivået om små og mellomstore byers betydning for regional utvikling, utviklingsdynamikker mellom senter og periferi og om stedsutviklingsprosesser. Det er viktig å avdekke barrierer og fjerne hindringer for å oppnå bedre regional og lokal samordning og resultater. Departementet vil også i samarbeid med Miljøverndepartementet utarbeide en DVD bygget på erfaringer fra Tettstedsprogrammet for læring og inspirasjon til alle landets kommuner. Kommunal- og regionaldepartementet vil videre arbeide med bedre samordning og utvikling av mer synlige strategier i arbeidet knyttet til stedsutvikling og utvikling av attraktive

steder mellom departementer og andre relevante organisasjoner. Departementet vil også ta initiativ til å utforme tettere nettverk mellom berørte aktører på statlig nivå.

Prioriterte tverrgående satsinger og spesielle temaer

Nedenfor følge omtale av prioriterte satsinger i årene framover som går på tvers av arbeidsmålene, samt omtale av noen spesielle temaer. Det gjelder småsamfunnssatsingen, kultur og næring, bolystrådet, internasjonalt regionalpolitisk samarbeid, kriterier for ekstraordinær omstillingsstøtte, hovedstadsmeldingen og kompetansesenter for distriktene.

Småsamfunnssatsing

Regjeringen vil gjøre en særskilt innsats for de mest utsatte områdene i landet innenfor programkategori 13.50 gjennom en spesiell småsamfunnssatsing. «Småsamfunn» som omfattes av satsingen, kjennetegnes av lange avstander til regionale sen-

tra, en sårbar næringsstruktur og vedvarende nedgang i folketallet. Utfordringene i ulike småsamfunn er svært sammensatte. Utviklingsarbeid i småsamfunn dreier seg i hovedsak om å gjøre samfunnene attraktive for innbyggere, tilflyttere og bedrifter, å fremme næringsutvikling basert på lokale ressurser, å sikre tilbud av offentlige og private tjenester og å styrke troen og optimismen i disse samfunnene.

Den nasjonale ekstrainsatsen for småsamfunn skal supplere og støtte opp under den brede innsatsen som alt skjer lokalt og regionalt. Midlene skal brukes til ulike utviklings- og pilotprosjekter i småsamfunn, samt videreføring av merkantilt kompetanseprogram for utkantbutikker (MERKUR). Lokalt engasjement og vilje til å satse er avgjørende forutsetninger for at småsamfunnssatsingen skal lykkes. Det er derfor viktig at fylkeskommunen, i samarbeid med kommunene, er hovedaktør i den videre prosessen og oppfølgingen av småsamfunnssatsingen. Dette vil bidra til å gi fylkeskommunen innflytelse over innretningen av småsamfunnssatsingen i eget fylke, samt sikre god koordinering med eksisterende tiltak og innsats i fylket. Det er et sentralt siktemål å oppnå læring og overføring av kunnskap mellom ulike småsamfunn, over kommune- og fylkesgrenser, og mellom lokalt og nasjonalt nivå. Departementet vil derfor medvirke til læring og varig kunnskapsoppbygging innenfor feltet.

Det ble satt av 8 mill. kr i 2006 til igangsetting av ulike utviklings- og pilotprosjekter innenfor småsamfunnssatsingen. Fylkeskommunene ble invitert til å spille inn forslag til departementet. 14 fylkeskommuner har til sammen sendt inn 26 forslag til pilotprosjekter. Departementet støtter en rekke pilotprosjekter i 2006. Det er prosjekter som fokuserer på næringsutvikling, ungdomstiltak, gode tjenestetilbud, attraktive steder og lokal mobilisering.

Kommunal- og regionaldepartementet vil forsterke småsamfunnssatsingen i 2007 og setter samlet av 50 mill. kr til formålet, jf. kap. 552, post 72. Midlene vil bli benyttet til å følge opp de igangsatte pilotprosjektene, sette i gang ytterlige pilotprosjekter, herunder lokale ungdomssatsinger utviklet i dialog med unge, arrangere en konferanse for pilotprosjektene og fylkeskommunene, samt sette i gang en evaluering av småsamfunnssatsingen og gi fortsatt støtte til utkantbutikker. Midlene vil også bli benyttet til forarbeidene for etablering av et kompetansesenter for distriktsutvikling, jf. punktet under.

Kompetansesenter for distriktsutvikling

Kommunal- og regionaldepartementet planlegger å etablere et kompetansesenter for distriktsutvikling. Målet er at senteret skal støtte opp om utviklingskraft og lokale initiativ. Regjeringen er opptatt av å legge forholdene til rette for attraktive og levende lokalsamfunn, og ønsker særlig å medvirke til positiv utvikling for de områdene i landet som er spesielt utsatt i forhold til bosetting og arbeidsmarked. Samtidig er det stort behov for et mer systematisk arbeid for å løfte fram og spre gode eksempler på livskraftige lokalsamfunn.

Kompetansesenteret skal fungere som en ressursbank som samler inn og sprer informasjon og gode eksempler på utviklingsarbeid, og på den måten være til hjelp for kommuner og lokalsamfunn i deres lokale utviklingsarbeid. Et slikt senter kan også bestille, samle inn og spre kunnskap om utviklingstrekk i småsamfunn og områder med ekstra utfordringer ved å sette i gang evalueringer og analyser i forsknings- og utviklingsmiljøer. På denne måten kan senteret fungere som et knutepunkt for formidling av kunnskaper og erfaringer mellom kunnskapsmiljøer og et nettverk av lokale og regionale utviklingskrefter, og samtidig bli et viktig organ også for sentrale styresmakter. Kommunal- og regionaldepartementet vil i 2007 etablere et forprosjekt for å få et bedre grunnlag for å vurdere hvordan et slikt kompetansesenter bør bygges opp.

Kultur og næring

Flere nasjonale og internasjonale utredninger peker på kultur næringsenes store verdiskapingspotensial. Regjeringen vil derfor gjøre en spesiell innsats for å fremme kulturbasert næringsutvikling også utenfor de store byene. Kulturbaserte næringer er ofte foranket lokalt, og spiller en viktig rolle for å utvikle attraktive bosteder for innbyggere og lokaliseringsteder for bedrifter. Som en start på satsingen har Kommunal- og regionaldepartementet satt av inntil 8 mill. kr i 2006 til dette formålet. Majoriteten av midlene i 2006 disponeres av Innovasjon Norge, SIVA og Norges forskningsråd som har vurdert og anbefalt tiltak og disponering av midlene for 2006, jf. omtale av bruken av midlene for 2006 under arbeidsmålene 1.1 og 1.2.

Kommunal- og regionaldepartementet vil øke satsingen på kultur og næring til 15 mill. kr i 2007 jf. kap. 552, post 72. Det er viktig at bruken av disse midlene blir sett i sammenheng med øvrige regionale utviklingsmidler regionalt og lokalt. Prioriteringen av bruken av disse midlene vil bli gjort i

samråd med fylkeskommunene og de nasjonale virkemiddelaktørene. Nærings- og handelsdepartementet legger for øvrig fram en handlingsplan for kulturbasert næringsutvikling for Stortinget høsten 2006. Innsatsen under Kommunal- og regionaldepartementet vil bli tilpasset denne handlingsplanen.

Gjennom satsningen på kultur og næring skal det settes i verk en rekke tiltak som bl.a. FRAM-programmet i Innovasjon Norge. Programmet skal bidra til å styrke forretningsforståelsen i kulturbasert næring. Videre skal kunnskap om kulturbasert næringsutvikling styrkes gjennom forskning og utredning. Det vil også gis midler til Forskningsrådets nye satsing, Virkemidler for regional FoU og innovasjon (VRI), som skal stimulere til økt samarbeid og nettverksbygging i kultur og kulturbaserte næringer. I tillegg vil Kommunal- og regionaldepartementet samarbeide med andre departementer om tiltak som vil lanseres i den kommende handlingsplanen for kultur og næring.

Det vil også jobbes med kulturbasert næringsutvikling i sammenheng med småsamfunnssatsingen hvor kultur brukes som en innsatsfaktor for å styrke lokal identitet og stolthet.

Bolystråd

For å få synspunkter til unge bedre frem i utviklingen av distrikts- og regionalpolitikken har departementet etablert Bolystrådet. Målet med rådet, der unge i utdannings- og etableringsfasen er representert, er å få synspunkter til unge bedre fram i utviklingen av distrikts- og regionalpolitikken, og dermed tiltak som treffer bedre.

Særlig ønsker departementet å lytte til unge som er i ferd med å etablere seg med arbeid og familie. Tanken er at unge i etableringsfasen skal være med å sette aktuelle tema på dagsordenen og gi innspill i arbeidet med distrikts- og regionalpolitikken. Bolystrådet har 14 medlemmer. Det første møtet i rådet ble avholdt i september 2006. Rådet vil ha to til tre møter hvert år og har tilgang til sekretariatsfunksjoner i Kommunal- og regionaldepartementet mellom møtene.

Nordområdene

I St.meld. nr. 21 (2006-2007) Hjarte for heile landet pekte regjeringen på nordområdene som det viktigste strategiske satsingsområdet i årene som kommer. Kommunal- og regionaldepartementet vil i denne sammenhengen understreke at nesten halvparten av de desentraliserte distrikts- og regionalpolitiske utviklingsmidlene over programkate-

gori 13.50 tilfaller de tre nordnorske fylkene. I tillegg kommer spesielle programsatsinger i Nord-Norge under SIVA, Innovasjon Norge og Forskningsrådet. Disse midlene gir grunnlag for å drive en aktiv utviklingspolitikk i nordområdene, også over landegrensene. Gjeninnføringen fra 2007 av den differensierte arbeidsgiveravgiften har også stor betydning for bedrifter og kommuner i Nord-Norge.

Kommunal- og regionaldepartementet vil i tillegg starte opp et spesielt prosjekt for å kartlegge ringvirkningene på land av aktivitetene i Barentshavet. Prosjektet vil ta for seg viktige næringer som fiskerinæringen og turisme i tillegg til oljerelaterede næringer. Tidligere arbeider vil bli gjennomgått som en del av dette prosjektet. Kommunal- og regionaldepartementet vil i 2007 støtte det videre arbeidet med prosjektet «Nordlige maritime korridor» (NMK). Støtten skal styrke innsatsen og samarbeidet mellom Nordvest-Russland og Nord-Norge med sikte på økt sikkerhet til sjøs og regional utvikling på land.

Om internasjonalt regionalpolitisk samarbeid

Internasjonalt samarbeid gjennom blant annet Interreg¹ gir en god tilnærming til regionalpolitiske utfordringer hvor læring og kompetanseutvikling gjennom erfaringsutveksling og nettverksbygging er en stadig viktigere del av den faglige utfordringen. Det er også et viktig virkemiddel i vår nærområdepolitikk.

Fylkeskommunenes internasjonale regionalpolitiske engasjement er sterkt knyttet til deltakelse i Interregprogrammene og har økt vesentlig siden oppstarten i 1995. Samtlige fylkeskommuner har gitt uttrykk for stor interesse for deltakelse også i neste programperiode.

EUs fremtidige territoriale samarbeid

Det territoriale samarbeidet (samme som nåværende Interregsamarbeid) er blitt et eget målprogram under EUs strukturfond for programperioden for 2007–2013. Det territoriale samarbeidet vil beholde mye av den samme programstrukturen som i dag, dvs. at samarbeidet blir både grenseregionalt, transnasjonalt og interregionalt. I det siste

---

¹ Interreg er EUs program for å fremme sosial og økonomisk integrasjon over landegrensene gjennom regionalt samarbeid. Programmet ble etablert i 1991 for å styrke samarbeidet mellom naboregioner som var delt av nasjonale grenser innenfor og på grensen av EU. Programmene har gjennom dette medvirket til en mer balansert utvikling og integrasjon i Europa. Norge har deltatt i Interreg-samarbeidet siden 1996.

vil også programmene Urbact¹, Interact² og ESPON³ inngå.

Generelt har programmene et mye sterkere fokus på økonomisk vekst enn tidligere. Dette skyldes den økte vektleggingen av Lisboastrategien⁴. Grenseregionale programmer omfatter prosjekter av lokal/regional karakter der tema for samarbeidet i stor grad er i samsvar med tradisjonell distrikts- og regionalpolitikk. De transnasjonale programmene vil i større grad omfatte prosjekter og tema som dekker større geografiske områder og som best kan løses gjennom samarbeid mellom flere land. Det interregionale programmet vil også endre karakter ved at Urbact, Interact og ESPON inngår og ved en sterkere vekt på Lisboastrategien og større prosjekter. Programmet er under utarbeidelse.

Prinsipper for norsk deltakelse

Med bakgrunn i erfaringene fra mer enn 10-års deltakelse i Interreg er departementets vurdering at deltakelse i Interreg utgjør en viktig del av norsk regionalpolitikk, jf. bl.a. stortingsmeldingene om henholdsvis distrikts- og regionalpolitikken og om europapolitikken. Deltakelse er et bidrag til en balansert utvikling av det europeiske kontinent og våre nærområder. Deltakelsen i programmene skal videre fremme en mer helhetlig og koordinert norsk innsats overfor EU og politikktutformingen i EU.

For å nå disse målene legger regjeringen til grunn at Norge skal delta som en likeverdig aktør i det fremtidige europeiske territoriale samarbeidet, at regionale og lokale aktører skal være sterkt delaktige i utformingen og oppfølgingen av programmene, og samtidig arbeide aktivt for mer strategiske prosjekter av regional og nasjonal betydning. En forutsetning for å delta er at medvirkningen fra norsk side finansieres fullt ut av statlige og regionale midler. Den statlige andelen av det fram-

tidige europeiske territoriale samarbeidet finansieres over kap. 551, post 60 og kap. 552, post 72. Programmet er flerårig og norsk deltakelse vil kreve bevilgninger gjennom hele programperioden 2007–2013. De nye programmene er under utarbeidelse, og omfanget av norsk deltakelse er derfor ikke endelig avklart.

Nytt Kattegat-Skagerrak program

Norge har gode erfaringer med de eksisterende grenseregionale samarbeidsprogrammene mellom Norge og Sverige. Fra 2007 åpner EUs regelverk for å organisere grenseregionale samarbeidsprogram over sjøgrenser. På bakgrunn av dette er et nytt grenseregionalt program mellom Sør-Norge, Danmark og Sverige under utvikling. Dette programmet vil åpne for samarbeid om felles problemstillinger og utviklingsmuligheter over Skagerrak-Kattegat

Det nye Kattegat-Skagerrak programmet vil i utgangspunktet omfatte vestkysten av Sverige inkludert Skåne, Nord-Jylland og København i Danmark og 8 norske fylker fra Østfold til og med Vest-Agder. Programmet er foreslått delt i tre underprogrammer: Øresundssamarbeidet, Kattegat-Skagerrak, samt et innsatsområde som dekker hele området. Norge vil delta i Kattegat-Skagerrak og innsatsområdet som dekker hele området. Foreslåtte arbeidsområder for programmet er å binde regionen sammen, bærekraftig næringsutvikling, samt hverdagsintegrasjon. Det nye programmet skal forelegges de berørte nasjonale myndigheter og EU-kommisjonen for godkjenning.

Kriterier for statlig ekstrainsats i omstillingsområder

Fylkeskommunene har hovedansvaret for omstillingsarbeidet i eget fylke ved at midler til omstilling er desentralisert over kap. 551, post 60. I tillegg har Innovasjon Norge rollen som rådgiver, pådriver og kvalitetssikrer i forhold til omstillingsarbeidet i fylkene. Fra tid til annen oppstår det imidlertid situasjoner hvor størrelsen på endringene som utløser omstillingsbehovet og/eller hvor flere faktorer spiller inn samtidig gjør at virkemiddelapparatet, fylkeskommunen og kommunene gjennom sine ordinære budsjetter ikke har ressurser til å bistå i tilstrekkelig grad. I slike situasjoner kan det være nødvendig med en ekstrainsats fra staten. Det forutsettes at de ordinære virkemidler nyttes fullt ut slik at den statlige ekstrainsatsen kan gi maksimal effekt.

¹ Urbact er et program for å legge til rette for nettverksbygging mellom europeiske byer. Innsatsen er særlig rettet mot byer og områder som er rammet av økt arbeidsledighet, kriminalitet og fattigdom, samt utilstrekkelige offentlige tjenester.

² Interact er et program for å spre informasjon og stimulere erfaringsutveksling mellom EUs ulike Interreg programmer.

³ ESPON er et program for å styrke kunnskapen om territoriale strukturer, trender og effekter av politikk i Europa.

⁴ Lisboastrategien er EUs strategi for å bli den mest konkurransedyktige og dynamiske kunnskapsbaserte økonomien i verden innen 2010. Dette skal skje gjennom bærekraftig vekst og større sosial tilhørighet. For å nå målsettingen har man pekt ut fire hovedprioriteringer som omfatter å øke sysselsetting og sosial tilhørighet, fremme innovasjon og entreprenørskap, styrke EUs indre marked og beskytte miljøet. For nærmere informasjon se www.odin.no/nhd -«EUs Lisboastrategi - hva gjør Norge?».

Regjeringen har derfor vedtatt kriterier for når det kan være aktuelt med en statlig ekstrainsats. Kriteriene er:

- reduksjonen i den direkte sysselsettingen i hjørnesteinsbedriften/næringen bør være meget betydelig over en 3-års periode og reduksjonen bør som hovedregel utgjøre minst 15 pst. av den totale sysselsettingen i kommunen
- i absolutte tall bør nedleggelsen som et minimum ligge på 150 personer
- i helt særskilte tilfeller bør det imidlertid vurderes om en kan gå noe lavere på små og isolerte steder

I en totalvurdering av situasjonen i området skal det imidlertid også legges vekt på reduksjonen i den indirekte sysselsettingen, den generelle arbeidsledigheten og mulighetene for pendling innenfor den aktuelle bo- og arbeidsmarkedsregionen. I tillegg kan det også være aktuelt å ta i betraktning trygdebudsjettets størrelse, andel yrkesaktive i kommunen og kommuneøkonomi for å få et mest mulig komplett bilde av tilstanden i lokalsamfunnet.

Hovedstadsmeldingen

Regjeringen vil føre en politikk som bidrar til en balansert utvikling mellom by og land. De regionalpolitiske utfordringene varierer mellom ulike typer regioner og gir behov for en differensiert distrikts- og regionalpolitikk. Hovedstadsregionen har i denne sammenhengen helt særegne utfordringer. Regjeringen legger derfor høsten 2006 fram en hovedstadsmelding. Meldingen tar for seg viktige utfordringer som:

- styringsutfordringene i Osloregionen
- hovedstadsrollen og samspillet med andre regioner
- hvordan utnytte Oslos gode forutsetninger for å være konkurransedyktig og nyskapende - ikke minst internasjonalt sett
- hvordan møte de særlige Osloutfordringene i forhold til levekår, inkludering og integrering, trafikk og miljø

Nye retningslinjer for regional statsstøtte

EU-kommisjonen/EFTAs overvåkingsorgan, ESA, har vedtatt nye retningslinjer for regionalstøtte som skal gjelde fra og med 2007 til og med 2013. Alle regionale støtteordninger må være i overens-

stemmelse med de nye retningslinjene fra 1. januar neste år. For en nærmere omtale av omleggingen av den differensierte arbeidsgiveravgiften, se St.prp. nr. 1 (2006-2007) Skatte-, avgifts- tollvedtak.

Differensiert arbeidsgiveravgift

ESA godkjente 19. juli 2006 en ordning med differensiert arbeidsgiveravgift. Finnmark og Nord-Troms (tiltakssonen) vil fortsatt ha nullsats. Tromsø og Bodø får en noe høyere sats enn før. I Sør-Norge får alle kommunene i sone 4 og sone 3, og mer enn halvparten av kommunene i sone 2, gjeninnført ordningen. Den nye ordningen, inkludert en fribeløpsordning, vil omfatte hele 90 pst. av avgiftsfordelen i ordningen før omleggingen i 2004. Statlig og kommunal sektor vil også omfattes av den nye ordningen.

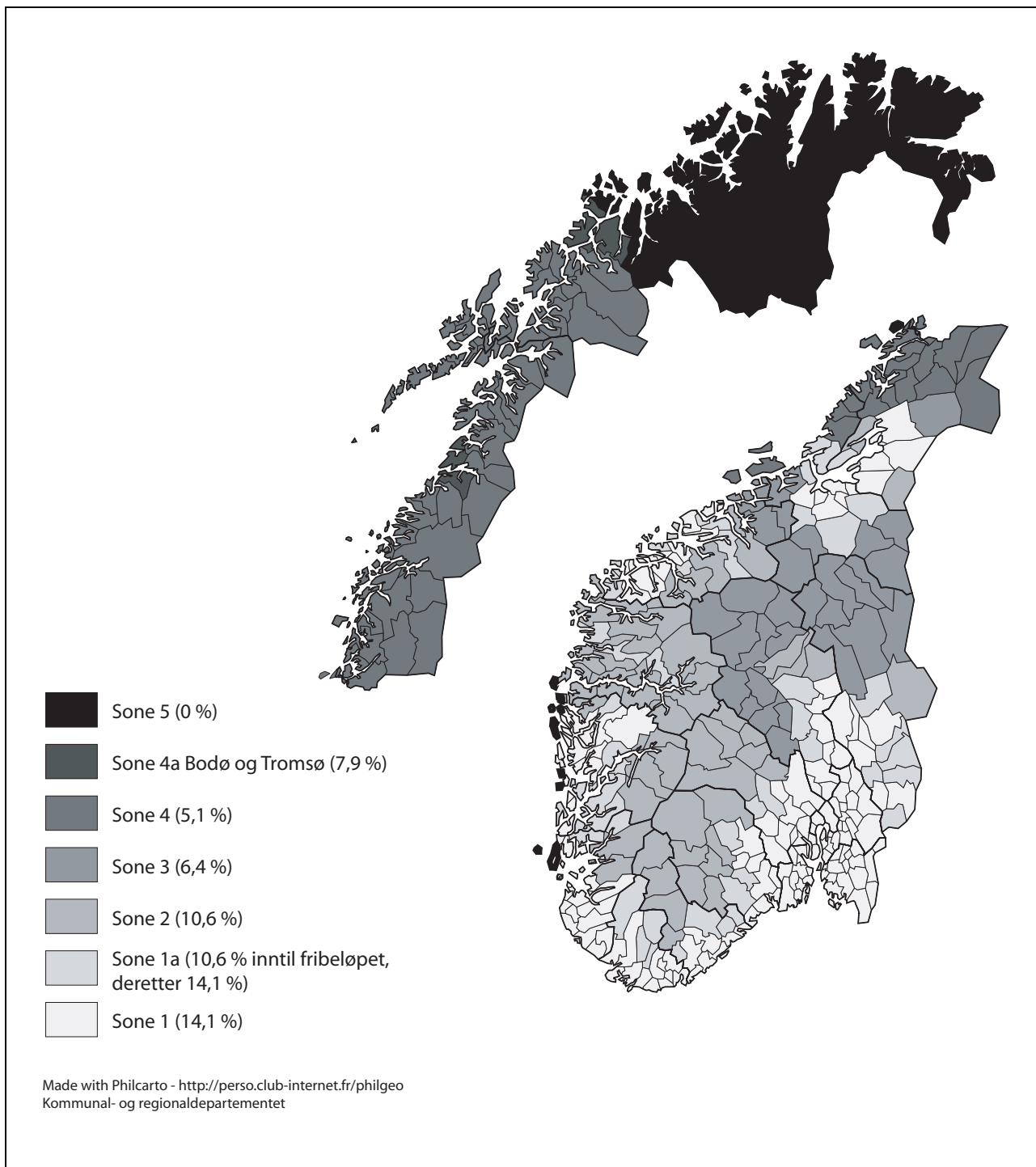
Tabell 3.4 Differensiert arbeidsgiveravgift – oversikt over satsene i de ulike sonene 2007

Sone	Sats (pst.)
1	14,1
1a ¹	10,6 inntil fribeløpet, deretter 14,1
2	10,6
3	6,4
4	5,1
4a	7,9
5	0

¹ Gjelder ikke statlig sektor. Fribelegpets øvre grense er basert på grensen for bagatellmessig støtte fastsatt gjennom EU/ESAs statsstøtteregelverk.

Kriterier for avgrensningen av virkeområdet

Det nye regelverket åpner for å ta i bruk en ordning med differensiert arbeidsgiveravgift i regioner som representerer eller tilhører en landsdel (NUTS II-regioner) med mindre enn 8 innbyggere per km². I tillegg kan «mindre tilstøtende områder» som oppfyller det samme befolkningstetthetskriteriet, inkluderes i virkeområdet. I områdene hvor ordningen skal brukes, må det enkelte land vise at virkemidlet er nødvendig og hensiktsmessig for å hindre eller redusere vedvarende befolkningsnedgang i de aktuelle områdene.

Figur 3.3 Virkeområdet for differensiert arbeidsgiveravgift – satser og soner fra 2007

ESA og Norge har vært enige om at støtten skal benyttes i de områdene hvor det er behov for den. Diskusjonen har i hovedsak dreid seg om på hvilket *geografisk nivå eller regionnivå* kriteriene med hensyn til befolkningstetthet og befolkningsnedgang må være oppfylt. ESA og Norge har blitt enige om å bruke bo- og arbeidsmarkedsregioner som en tilnærming for avgrensning av et sammenhengende virkeområde i Sør-Norge¹.

ESA har krevd en særskilt og sterk begrunnelse i de tilfellene regioner med befolkningsvekst inkluderes ordningen. Tromsø og Bodø er byer som har hatt en befolkningsvekst godt over landsgjennomsnittet de siste 10 årene. Satsen for

¹ Bo- og arbeidsmarkedsregioner kan betegnes som funksjonelle økonomiske regioner hvor dagpendling binder regionen sammen.

Tromsø og Bodø er satt til 7,9 pst., det vil si noe høyere enn for øvrig i sone 4, men godt under den generelle satsen på 14,1 pst.

Norge har i sin vurdering av behovet for differensiert arbeidsgiveravgift, utover de formelle kriteriene for befolkningstetthet og befolkningsnedgang i ESAs regelverk, bl.a. vektlagt den såkalte distriktsindeksen¹. Indikatorene som ligger til grunn for distriktsindeksen, har blitt sett i sammenheng med de funksjonelle regionene som enkeltkommuner er en del av. I enkelttilfeller er noen regioner notifisert selv om de ikke fullt ut tilfredsstiller kravene til befolkningstetthet og befolkningsnedgang, eksempelvis noen isolerte øykommuner. Videre har hensynet til utviklingen på fylkes- og landsdelsnivå blitt vurdert. Eksempelvis har hensynet til den samlede utviklingen i Nord-Norge og i Sogn og Fjordane medført at Regjeringen har lagt større vekt på landsdels- og fylkesnivået i disse områdene.

Endringer i teknisk utforming og næringsavgrensning

Den differensierte arbeidsgiveravgiften skal fra 2007 beregnes på grunnlag av hvor virksomheten er lokalisert. Dersom et foretak består av flere virksomheter som er registrerte som egne underenheter, vil hver virksomhet/underenhet anses som egen beregningsenhet for arbeidsgiveravgift, slik at satsen som skal betales følger sonen der underenheten er registrert.

Med hensyn til næringsavgrensning vil den nye ordningen bli mer næringsnøytral enn tidligere. Bl.a. vil hele transportsektoren, hele telekommunikasjonssektoren og kraftproduksjon nå bli inkludert i ordningen.

For skipsbygging foreligger det et eget sektorregelverk som går foran regionalstøttereguleringen. Regelverket omfatter både bygging og reparasjon av skip. Dette regelverket åpner i dag ikke for driftstøtte og ESA vil ikke lenger godta unntak fra regelverket. Videre vil produksjon av enkelte stålprodukter fortsatt måtte unntas fra ordningen.

Alternative virkemidler til de områdene som ikke får gjeninnført differensiert arbeidsgiveravgift

For de områdene ESA ikke aksepterer full gjeninnføring av differensiert arbeidsgiveravgift i, legger

regjeringen opp til å videreføre hoveddelen av de ordningene som gjelder i dag som alternativ til differensiert arbeidsgiveravgift. Omleggingen skal gjennomføres på en provenynøytral måte slik at avgiftsøkningen, sammenliknet med 2003-ordningen, tilbakeføres til de områdene som har fått økt arbeidsgiveravgift.

Fribeløpsordningen videreføres i de kommunene som ikke får gjeninnført en generell ordning med differensiert arbeidsgiveravgift, dvs. i sone 1a. Dermed vil det enkelte foretak beholde fordelene av lavere avgiftssats innenfor reglene for bagatellmessig støtte². Denne ordningen innebærer redusert avgift for over 60 pst. av årsverkene i disse kommunene. Kommisjonen vurderer å innlemme deler av transportsektoren i ordningen med bagatellmessig støtte. Dette vil trolig bli avklart i løpet av 2006. Den særskilte ordningen for landbruks-, skogbruks- og fiskerisektoren blir videreført i sonene IVa og Ia. Det gjelder også kompensasjon til kommunal sektor gjennom skjønnstilskuddet for de kommunene som ikke får gjeninnført differensiert arbeidsgiveravgift fullt ut. Aktuelle deler av statlig sektor kompenseres tilsvarende.

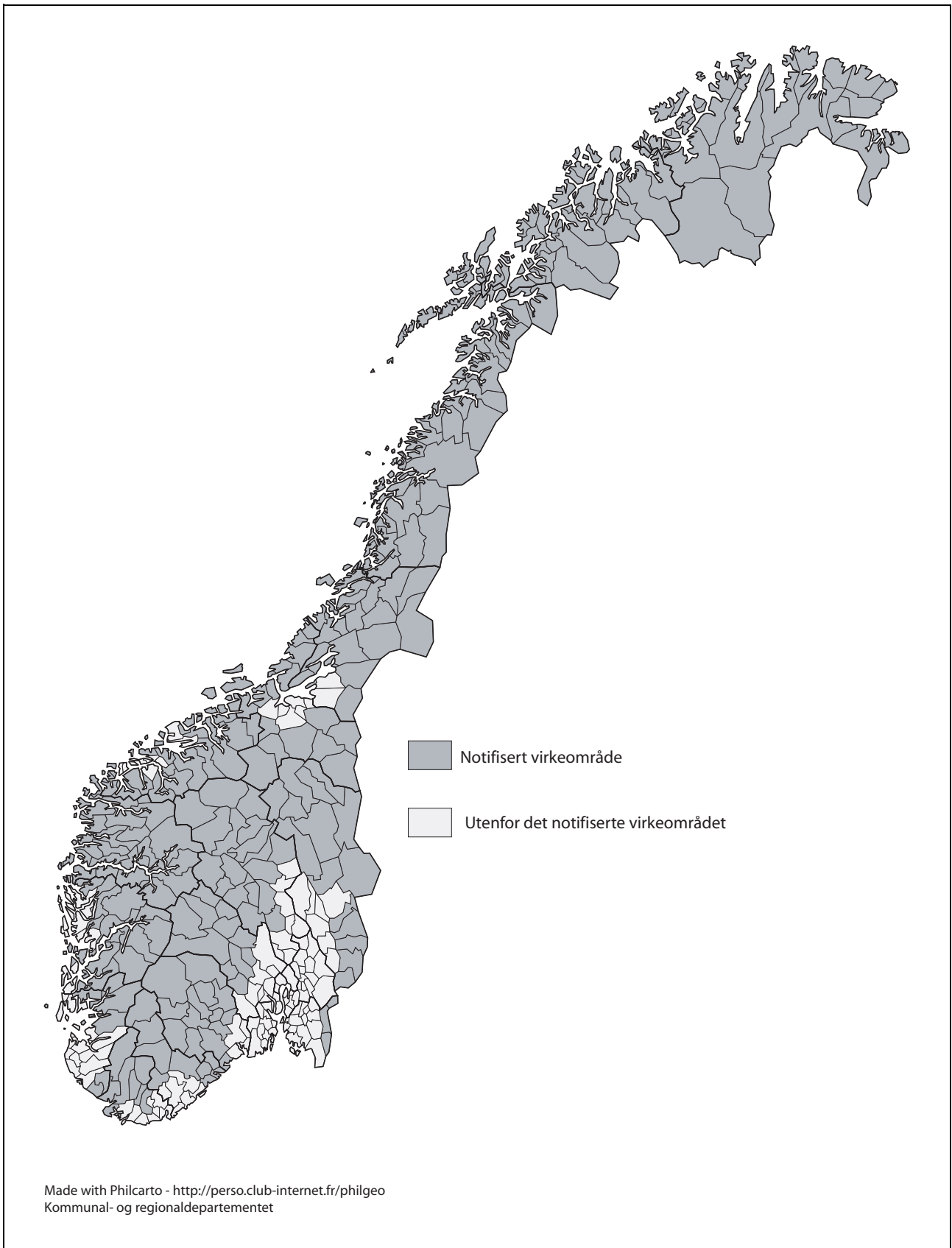
De resterende midler føres tilbake til de områdene som har fått økt arbeidsgiveravgift gjennom ordningen med næringsrettede midler til regional utvikling. Se nærmere omtale av kap. 551, post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling. Ordningen med nasjonal transportstøtte avvikles, se nærmere omtale under kap. 551, post 70.

Virkeområdet for direkte bedriftsrettet regionalstøtte

Parallelt med arbeidet med gjeninnføring av differensiert arbeidsgiveravgift har regjeringen notifisert et virkeområde for de direkte bedriftsrettede distriktpolitiske virkemidlene. ESA godkjente virkeområdet 19. juli 2006. Det er i denne omgang kun selve virkeområdet for de distriktpolitiske ordningene som er godkjent. Først nå som dette rammeverket er på plass, vil Norge hvis nødvendig notifisere ordninger, som for eksempel distriktpolitiske lån og tilskudd til bedrifter gjennom Innovasjon Norge.

¹ TØI rapport 824/2006

² EU-kommisjonen arbeider p.t. med revisjon av reglene for bagatellmessig støtte. I utkastet til nye regler foreslår Kommisjonen bl.a. å øke beløpsgrensen fra 100 000 til 200 000 Euro over tre år. Reglene forventes vedtatt i løpet av 2006.

Figur 3.4 Notifisert virkeområde for de distriktpolitiske virkemidlene

Kriterier for avgrensning av virkeområdet for direkte bedriftsrettet støtte

I utgangspunktet er det fylker (NUTS III) med 12,5 innbyggere per km² eller færre som kvalifiserer for å kunne inkluderes i virkeområdet for direkte bedriftsrettet støtte. Videre åpner regelverket for en viss fleksibilitet (såkalt «swapping») med at næringssvake områder i fylker som ikke tilfredsstillter befolkningstetthetskriteriet, kan inkluderes i virkeområdet mot at sterke områder i fylker som tilfredsstillter kriteriet tas ut.

De nye retningslinjene setter et maksimalt befolkningstak innenfor virkeområdet på 29,1 pst¹. Dette kunne ESA imidlertid ikke akseptere. Regjeringen har inkludert 24 nye kommuner i virkeområdet². Det nye virkeområdet vil dermed få en befolkningsdekning på 27,5 pst. Dette innebærer en økning på 3 prosentpoeng i forhold til dagens virkeområde, og Norge blir dermed det eneste landet som utvider virkeområdet.

I tillegg til regelverkets formelle kriterier knyttet til befolkningstetthet og maksimaltaket for befolkningsdekning, har departementet lagt vekt på en rekke faglige kriterier i vurderingen av hvilke områder som skulle inkluderes i det utvidede virkeområdet. Vi viser til TØI/NIBRs distriktsindeks³. En modifisert versjon av TØI/NIBRs distriktsindeks har vært en del av grunnlaget for

avgrensningen av virkeområdet. Departementet har ført videre prinsippet om å vurdere kommuner i forhold til større regioner de er en naturlig del av. Revisjonen er således basert dels på kvantitative vurderinger, dels på skjønn.

Det distriktpolitiske virkeområdet

Det distriktpolitiske virkeområdet omfatter fra 1.1.2007 både virkeområdet for direkte bedriftsrettet støtte og en sone for fysisk tilrettelegging som også inkluderer kommuner utenfor virkeområdet for direkte bedriftsrettet støtte.

Støttesatser

Regjeringen vil videreføre den geografiske differensieringen av satsene innenfor virkeområdet for direkte bedriftsrettet støtte. For bedriftsrettet støtte legger regjeringen opp til en forenkling og et større handlingsrom med å ha to soner (ny sone IV og ny sone III). Støtte til fysisk tilrettelegging vil kunne tildeles utenfor virkeområdet for direkte bedriftsrettet støtte i en ny sone II.

Tidligere soner A og B blir ny sone IV, mens tidligere sone C og alle nye kommuner innenfor virkeområdet kommer i ny sone III. I tillegg vil et mindre antall kommuner i tidligere sone C bli plassert i ny sone IV. Dette er sårbare kommuner med et klart behov for et større handlingsrom i form av høyere støttesatser. Begrunnelsen for den nye soneinndelingen er at behovet for et handlingsrom for bedriftsrettet støtte er like stort i tidligere sone B som i tidligere sone A. Dessuten skal ingen kommuner få et innskrenket handlingsrom i forhold til nåværende ordning.

¹ Det tilsvarer befolkningsandelen i de ni fylkene som har lav nok befolkningstetthet: Finnmark, Troms, Nordland, Nord-Trøndelag Sogn og Fjordane, Hedmark, Oppland, Telemark og Aust-Agder.

² I 1999 godkjente ESA en befolkningsdekning på 25,8 pst. I dag omfatter virkeområdet reelt om lag 24,5 pst. av befolkningen.

³ TØI rapport 824/2006

Budsjettforslaget på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Utgifter under programkategori 13.50 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007	Pst. endr. 06/07
551	Regional utvikling og nyskaping	2 038 070	2 539 968	2 363 479	-6,9
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	348 084	327 997	383 000	16,8
2425	Innovasjon Norge (IN) og fylkeskommunene	65 000			
	Sum kategori 13.50	2 451 154	2 867 965	2 746 479	-4,2

Utenom kompensasjonsmidlene for differensiert arbeidsgiveravgift øker bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk med 153,5 mill. kr eller 10,5 pst. fra 2006 til 2007. Som følge av at ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift gjeninnføres fra 2007 reduseres bevilgningen til kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgiveravgift med 275 mill. kr.

Inntekter under programkategori 13.50 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007	Pst. endr. 06/07
5327	Innovasjon Norge (IN) og fylkeskommunene mv.	107 395	120 000		-100,0
	Sum kategori 13.50	107 395	120 000		-100,0

Kap. 551 Regional utvikling og nyskaping

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 008 740	1 054 555	1 151 980
61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70</i>	855 432	1 105 000	755 000
64	Utviklingsmidler til Oppland fylkeskommune	80 060	80 413	81 499
70	Transportstøtte, <i>kan overføres, kan nyttes under post 61</i>	93 838	300 000	375 000
Sum kap. 551		2 038 070	2 539 968	2 363 479

Endring fra 2006 til 2007: Post 61 har skriftet navn fra Næringsrettede utviklingstiltak, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, til Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift.

Post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling**Mål**

Bevilgningen over posten skal bidra til å følge opp St.meld. nr. 21 (2005-2006), med en særlig vekt på utvikling av næringsliv og arbeidsplasser i det distriktpolitiske virkeområdet. Distrikts- og regionalpolitikken skal bidra til:

- verdiskaping: økt tilvekst, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv gjennom næringsutvikling, innovasjon og entreprenørskap
- rammebetingelser: gode lokale og regionale rammebetingelser for næringsliv og befolkning
- attraktivitet: utvikle attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv

Innsatsen innenfor alle disse målene skal være geografisk differensiert og i hovedsak innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. De ulike målene er nærmere omtalt under målomtalen.

Aktørenes rolle på regionalt nivå og partnerskapsarbeidet

Fra og med 2003 ble flere budsjettposter slått sammen til en ny budsjettpost, kap. 551, post 60. Midlene over denne posten ble i sin helhet desentralisert til fylkeskommunene, som fikk frihet og fleksibilitet når det gjelder å fordele rammer i tråd med egne strategier. Denne endringen har også gått under navnet ansvarsreformen. Fylkeskommunene forvalter virkemidlene i forpliktende partnerskap med næringslivet, virkemiddelaktører, private organisasjoner, utdanningsinstitusjoner, kommuner m.fl.

Det skal være et klart skille mellom det strategiske og det operative ansvaret for bruken av midlene. Fylkeskommunene skal selv ikke tildele direkte bedriftsrettede virkemidler. Med unntak for kommunale og regionale næringsfond, skal fylkeskommunene bruke Innovasjon Norge som operatør for slike ordninger. Fylkeskommunene og partnerskapet regionalt må avklare en hensiktsmessig og tydelig arbeidsdeling mellom bruken av kommunale næringsfond til direkte bedriftsrettet støtte og virkemidler for bedriftsrettet støtte som Innovasjon Norge forvalter.

Kommunal- og regionaldepartementet har forventninger til at fylkeskommunene arbeider videre med økt brukerfokus, og med å videreutvikle partnerskapet slik at representanter for næringslivet, FoU-, universitets- og høyskolemiljø, kommunene og frivillige organisasjoner kan samarbeide om bruken av virkemidlene. Tidligere evalueringer har blant annet pekt på en for svak deltakelse og involvering fra særlig næringslivsaktører i partnerskapsarbeidet. Erfaringer fra arbeidet med de næringsrettede utviklingsmidlene som alternativ til differensiert arbeidsgiveravgift (kap. 551, post 61) har vist at det er mulig å få til et større engasjement og en mer aktiv deltakelse fra næringslivet i slike prosesser.

Samarbeidet mellom fylkeskommunen og Innovasjon Norge blir regulert gjennom de avtalene som inngås mellom fylkeskommunene og Innovasjon Norge.

SIVA har inngått 11 formelle partnerskapsavtaler med fylkeskommunene. Norges forskningsråd har 5 partnerskapsavtaler med 3 fylkeskommuner og 2 regioner som til sammen omfatter 8 fylkeskommuner. Forskningsrådet har i tillegg 8 regionale representanter og arbeider med å få på plass den niende.

Tildelingskriterier

Rammene til fylkene blir fastsatt etter både objektive og skjønnsmessige kriterier.

- Objektive kriterier: Fordelingen av rammen mellom fylkene skjer i hovedsak på grunnlag av folketall innenfor de enkelte sonene av det distriktspolitiske virkeområdet, med vekting av sonene etter distriktspolitisk prioritet. De nye kommunene som har kommet inn i det notifiserte virkeområdet fra og med 2007 har i et overgangsår fått en egen vekting. Alle fylkeskommunene får tildelt en bunnplanke og alle er garantert et minstebeløp. Samlet sett gir dette en klar distriktsprofil i fordelingen av midlene samtidig som fylker med alle eller flere kommuner utenfor det distriktspolitiske virkeområdet har fått en bedre mulighet til å styrke sin rolle som regional utviklingsaktør.
- Skjønnsmessige kriterier i 2007: I 2007 blir det tatt særlige hensyn til områder med store utfordringer når det gjelder omstilling og til det grenseregionale samarbeidet med EU gjennom europeisk territorielt samarbeid (tidl. Interreg). Det vises til ytterligere omtale av de nye territoriale programmene og Norges deltakelse under omtalen av prioriterte tverrgående satsinger og spesielle tema. Fylkene har gitt innspill om omstillingsutfordringer som gir grunnlag for skjønnstildeling. Departementet vil gjennom skjønnstildelingen bidra til at kommunale næringsfond kan bli tilført midler tilsvarende samme nivå som i 2006.

I St.meld. nr 21 (2005-2006) Hjerte for heile landet varslet Regjeringen at det ved en økning i midlene er aktuelt å gi fylker med flere eller alle kommuner utenfor virkeområdet et bedre grunnlag for å drive regionalt utviklingsarbeid i hele fylket. Dette blir fulgt opp i fordelingen av midlene for 2007. Noen av disse fylkene vil også få tilført midler til deltakelse i grenseregionalt samarbeid.

Avgrensning i bruken av midler til regional utvikling

Tiltak som støttes over posten må være i tråd med mål og strategier i fylkesplanen og fylkesplanens handlingsprogram. Tiltak og prosjekter som blir støttet av Innovasjon Norge skal i tillegg være i tråd med de overordnede målene for Innovasjon Norge. Innenfor de distrikt- og regionalpolitiske målene, slik de framgår av det årlige statsbudsjettet, står fylkeskommunene i samarbeid med regio-

nale partnerskap fritt til å prioritere ulike typer program og tiltak.

EU-kommisjonen/EFTAs overvåkingsorgan, ESA, har vedtatt nye retningslinjer for regionalstøtte som skal gjelde fra og med 2007 til og med 2013. Dette omtales mer utdypende under tverrgående satsinger og spesielle temaer. Med utgangspunkt i de nye retningslinjene har regjeringen notifisert et nytt virkeområde for direkte bedriftsrettet støtte som ble godkjent av ESA 19. juli 2006. På bakgrunn av dette vil retningslinjene for kap. 551, post 60 bli revidert.

Departementet legger også opp til mindre endringer og forenklinger når det gjelder bruken av midlene på kap. 551, post 60 i tråd med signaler i St.meld. nr. 21 (2005-2006). Meldingen presiserer at midlene ikke kan brukes til finansiering av investeringer i eller til ordinær drift av fylkeskommunal eller kommunal tjenesteproduksjon, men kan nyttes til utviklingstiltak som skal medvirke til utvikling av offentlige tjenestetilbud for å fremme næringsutvikling og attraktive steder.

Departementet legger opp til å utarbeide i hovedsak felles retningslinjer for midlene under kap. 551, post 60 og kap. 551, post 61. Reviderte retningslinjer gjeldende fra og med 2007 blir sendt til fylkeskommunene og de nasjonale virkemiddelaktørene i forbindelse med utsendelse av tilskudds- og oppdragsbrev for 2007.

Oppfølging og kontroll

I løpet av 2005 har departementet konkretisert en målstruktur for programkategori 13.50 på statsbudsjettet og utviklet et sett av felles rapporteringskrav for bruken av de distrikt- og regionalpolitiske virkemidlene på tvers av aktører og poster på statsbudsjettet, som fylkeskommunene skal rapportere i forhold til. Endringene er ikke ment som grunnlag for styring av fylkeskommunens prioriteringer og virkemiddelbruk. Fylkeskommunene skal, innenfor de nasjonale målene, selv utarbeide et mål- og resultatstyringssystem, med indikatorer og resultatkrav som svarer til fylkesplanens mål for regional utvikling. Departementet er opptatt av å bidra til å sikre at fylkene oppnår planlagte resultater. Fylkeskommunene skal årlig utarbeide en rapport over bruken av midlene i forhold til utfordringer, mål og strategier, samt en beskrivelse av viktige aktiviteter og omfanget av partnerskap og samarbeid i det enkelte fylke. Rapporteringen skal også omfatte den delen av bevilgningen som blir forvaltet av andre enn fylkeskommunen.

Innovasjon Norge rapporterer gjennom eget mål- og resultatstyringssystem om bruken av de midlene fylkeskommunen har delegert til dem.

Departementet planlegger å gjennomføre en evaluering av posten.

Tilskudd uten tilbakebetaling – rundsumtilskudd

Midlene til fylkeskommunen blir gitt som tilskudd uten tilbakebetaling. Dette innebærer at ubenyttede midler kan omdisponeres til andre tiltak innenfor samme formål, uavhengig av hvilket år tilsagnet er gitt. Fylkeskommunene får fullmakt til å fastsette i hvilket år tilsagnet skal gis, hvor lenge tilsagnet skal gjelde, til å behandle søknader om forlengelse av tilsagn og til å bevilge ubenyttede midler til nye tiltak i tråd med de målene Stortinget har satt for bevilgningen.

Rapportering 2005

Tabell 3.5 Oversikt over fylkeskommunenes fordeling av midler mellom forvaltningsaktører og Interreg i 2005

Fylke	Fylkeskommunen	Innovasjon Norge	Interreg	Kommunale og regionale fond		Andre	Totalt i mill. kr
Østfold	5	28	68	0	0	0	16,7
Akershus	3	88	9	0	0	0	5,4
Oslo	21	73	6	0	0	0	5,4
Hedmark	32	46	17	6	0	0	68,2
Oppland	25	38	0	11	26	0	83,9
Buskerud	52	48	0	0	0	0	16,0
Vestfold	47	53	0	0	0	0	4,3
Telemark	50	50	0	0	0	0	37,8
Aust-Agder	41	46	0	13	0	0	13,6
Vest-Agder	60	40	0	0	0	0	7,5
Rogaland	29	71	0	0	0	0	18,0
Hordaland	41	51	0	8	0	0	56,4
Sogn og Fjordane	65	32	0	3	0	0	109,8
Møre og Romsdal	29	71	0	0	0	0	61
Sør-Trøndelag	28	49	17	6	0	0	66,8
Nord-Trøndelag	22	59	6	10	4	0	71,4
Nordland	36	57	0	5	2	0	193,8
Troms	24	59	5	9	3	0	122,3
Finnmark	24	48	8	17	2	0	110,6
Pst. totalt ¹	34	51	5	7	3	0	100
	(34)	(52)	(5)	(5)	(4)	0	
Sum totalt i mill. kr	363,6	546,8	54,2	74,3	35,3	0	1069,4
	(371,3)	(567,8)	(49,6)	(55,7)	(39,1)	0	(1083,5)

¹ Under pst. totalt og sum totalt er tall fra 2004 satt i parentes

Tabellen viser fylkeskommunens fordeling av midler mellom ulike forvaltningsaktører. Innovasjon Norge er fortsatt den største virkemiddelforvalteren på posten og forvalter 51 pst. av totalbevilgningen. Det har vært en nedgang i bevilningene til Innovasjon Norge etter budsjettreformen i 2003, både når det gjelder andel av totalbevilgningen og kronebeløp. Denne tendensen har fortsatt også i 2005. Samlet beløp til Innovasjon Norge i 2005 var på 547 mill. kr mot 568 mill. kr i 2004, dvs. en nedgang på 21 mill. kr. Det vises til ytterligere omtale under arbeidsmål 1.2.

For enkelte fylker utgjør andelen av midler til Interreg IIIA – programmer en betydelig del. For Østfold hele 68 pst., og for både Hedmark og Sør-Trøndelag 17 pst. av den bevilgningen som fylkeskommunene selv forvalter. Disse midlene blir bevilget til de fylkeskommunene som har sekretariatsansvar for de enkelte delprogrammene, selv om midlene blir bevilget til prosjekter innenfor et område som dekker flere fylker.

Rapporten fra 2005 viser for øvrig svært små endringer i prioriteringene mellom aktører fra 2004 til 2005 fylkene sett under ett.

Tabell 3.6 Anslagsvis geografisk fordeling av midlene over kap. 551, post 60 mellom sonene i virkeområdet

Fylke	(pst.)				
	A	B	C	D	E
Østfold			16		84
Akershus					100
Oslo					100
Hedmark		50	23		27
Oppland		35	39	3	22
Buskerud			44	18	37
Vestfold					100
Telemark		36	35	5	24
Aust-Agder		14	34	29	23
Vest-Agder			36	31	33
Rogaland		4	34	4	58
Hordaland			33	24	43
Sogn og Fjordane			93	7	
Møre og Romsdal		20	40	28	13
Sør-Trøndelag		67	18	4	11
Nord-Trøndelag		75	15	7	3
Nordland		96	4		
Troms	21	75	4		
Finnmark	100				
Totalt	13	44	25	6	13

Tallene er beheftet med usikkerhet. I de tilfellene midlene ikke har en klar geografisk fordeling, har departementet fordelt midlene på kommuner etter visse prinsipper, og deretter summert de ulike sonene i hvert enkelt fylke. Det viktigste fordelingsprinsippet er at midler som går til en bestemt region eller en samling kommuner, fordeles likt mellom kommunene i regionen eller samlingen av kommuner. Dersom geografien ikke er angitt, blir pengene fordelt likt mellom alle kommuner i fylket. Fordelingen er derfor et resultat både av politiske prioriteringer, men også fordelingsprinsippene som departementet har lagt til grunn.

I 2005 ble over 80 pst. av de bevilgede midlene over kap. 551, post 60 bevilget til prosjekter/tiltak med nedslagsfelt innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Dette er i tråd med signaler i distrikts-

meldingen om at de særskilte distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene i hovedsak skal nyttes til å fremme en positiv utvikling i områdene innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Over 68 pst.

ble benyttet i sone B og C av virkeområdet. Dette er en økning fra 2004, da 59 pst. av bevilgningen ble brukt innenfor sone B- og C i det distriktpolitiske virkeområdet.

Den geografiske bruken av midlene påvirkes i stor grad av Kommunal- og regionaldepartementets fordeling av midler til fylkeskommunene. Det

vises til omtalen av fordelingsnøkkelen for fordeling av midler mellom fylkene under overskriften tildelingskriterier. I tillegg blir den geografiske fordelingen påvirket av at direkte bedriftsrettet støtte bare kan gis innenfor sone A, B og C av virkeområdet. Fylkeskommunenes prioriteringer kommer i tillegg til dette.

Rapport for 1. halvår 2006

Tabell 3.7 Oversikt over fordelingen av midler

	Sum 2006 (mill. kr)	Pst.
Innovasjon Norge	510,9	49
Fylkeskommunene/tilrettelegging	318,5	30
Omstilling	69	7
Kommunale og regionale fond	94,9	9
Interreg IIIA	55	5
Totalt¹	1048,3	100

¹ Bevilgningen til Oppland er ikke inkludert. Inngår i forsøket «Fritt Fram» over kap. 551, post 64. Summen samsvarer ikke med tildelt bevilgning på grunn av mulighet til å overføre midler mellom år.

Fylkene har også rapportert om fordeling av rammene i 2006. Tallene som er innmeldt viser at Innovasjon Norge er tildelt 510,9 mill. kr, noe som er en økning på 11,6 mill. kr i forhold til foreløpig ramme 2005. I forhold til prosentvis andel av totalrammen har rammen til Innovasjon Norge gått ned.

Det er en økning både i kr og i prosentvis andel i rammen til kommunale/regionale fond i forhold til rammen fra 2005. Rammen til kommunale/regionale fond er foreslått til 94,9 mill. kr i 2006. Dette er en økning på i overkant av 29 mill. kr fra rammefordelingen i 2005 og i tråd med signalene i St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 1 (2005-2006).

Fylkeskommunene har foreslått en økning i rammen til tilretteleggende aktivitet (forvaltet av fylkeskommunene) på 5 pst. fra foreløpig rammefordeling 2005. Endringen utgjør et beløp på i overkant av 67 mill. kr. Fra og med 2006 ble det ikke skjønnsstildelt midler til Landsdelsutvalget for Nord-Norge og Nord-Trøndelag (LU). Bevilgningen til LU inngår derfor i tabellene i kolonnen for midler til tilretteleggende aktivitet i regi av fylkeskommunene. Når det gjelder Oppland, er rammen overført til kap. 551, post 64 (se egen omtale).

Budsjettforslag for 2007

For 2007 foreslår regjeringen en bevilgning på 1 152 mill. kr over kap. 551, post 60. Bevilgningen blir gitt som tilskudd uten tilbakebetaling. Dette er

en økning på 97 mill. kr fra 2006. I 2007 prioriterer regjeringen å øke fylkeskommunenes muligheter til å drive regionalt utviklingsarbeid, blant annet gjennom Innovasjon Norge. Budsjettøkningen skal også styrke fylkeskommunenes arbeid med omstilling gjennom å øke den skjønnsmessige tildelingen til omstillingstiltak. Gjennom tildelingen for 2007 vil regjeringen videreføre og styrke arbeidet med europeisk territorielt samarbeid. Den skjønnsmessige tildelingen på 100 mill. kr til kommunale næringsfond blir videreført.

Når det gjelder Oppland, se postomtale under kap. 551, post 64.

Post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, kan overføres, kan benyttes under kap. 551, post 70

Det foreslås at posten skifter navn fra «Næringsrettede utviklingstiltak, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift» til «Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift». Postens navn endres for å synliggjøre at omfanget har blitt betydelig mindre og for å understreke at fylkeskommunene nå får en sterkere rolle i forvaltningen av midlene. Det er et mål å se bruken av disse midlene mer i sammenheng med bruken av de ordinære utviklingsmidlene til fylkeskommunene over post 60.

Mål

Målet med midlene er å få til en bred næringsrettet innsats i områder som ikke får gjeninnført differensiert arbeidsgiveravgift eller som får gjeninnført ordningen med en høyere sats enn før 2004. Midlene skal gå til tiltak som kan gi varige, positive effekter for regionene og næringslivet. Det er viktig at både profil og innretning av virkemiddelbruken er utformet på en slik måte at det kan komme både næringslivet og samfunnslivet til gode sett i forhold til de langsiktige utfordringene de står overfor. Samarbeid på tvers av regioner og kommuner kan være en fornuftig strategi for å fremme en positiv utvikling i de berørte områdene. Det er også et mål å videreføre det sterke engasjementet fra særlig næringslivet.

Bevilgningen over posten skal bidra til å følge opp St.meld. nr. 21 (2005-2006), med en særlig vekt på utvikling av næringsliv og arbeidsplasser i det distriktpolitiske virkeområdet. Distrikts- og regionalpolitikken skal bidra til

- verdiskaping: økt tilvekst, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv gjennom næringsutvikling, innovasjon og entreprenørskap
- rammebetingelser: gode lokale og regionale rammebetingelser for næringsliv og befolkning
- attraktivitet: utvikle attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv

Innsatsen innenfor alle disse målene skal være geografisk differensiert. De ulike målene er nærmere omtalt under målomtalen.

Tildelingskriterier og avgrensning i bruken av midlene

Midlene over kap. 551, post 61 tildeles de berørte fylkeskommunene som folkevalgte organ. Den fylkesvise fordelingen av midlene skjer med utgangspunkt i avgiftsøkningen for privat sektor i det enkelte område.

Ordningen med nasjonal transportstøtte over kap. 551, post 70 blir ikke videreført etter 2007. Den nasjonale transportstøtteordningen ble etablert som en form for kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgiveravgift. Med en gjeninnføring av differensiert arbeidsgiveravgift vil det ikke være grunnlag for en egen nasjonal ordning. I områder som ikke får gjeninnført den differensierte arbeidsgiveravgiften og som tidligere hadde nasjonal transportstøtte, vil departementet øke størrelsen på de næringsrettede midlene til regional utvikling tilsvarende. Dette innebærer at den totale kostnadsøkningen som dekkes av Kommu-

nal- og regionaldepartementets budsjett, bevilges over en budsjettpost og ikke som tidligere over kap. 551, post 61 og 552, post 70. Det åpnes for at fylkeskommunene selv kan ta i bruk og finansiere en regional transportstøtteordning innenfor rammen av midlene på kap. 551, post 61.

Midlene kan benyttes innenfor ulike sektorer og områder, for eksempel samferdsel, digital infrastruktur, FoU og nyskaping, kompetanseheving, samarbeid mellom skole og næringsliv, næringsrettede programmer i regi av virkemiddelapparatet eller andre tiltak som kan utvikle regionen og gjøre næringslivet mer konkurransedyktig og lønnsomt.

Midlene kan ikke brukes til finansiering av investeringer i eller til ordinær drift av fylkeskommunal eller kommunal tjenesteproduksjon, men kan nyttes til utviklingstiltak som skal medvirke til utvikling av offentlige tjenestetilbud for å fremme næringsutvikling og attraktive steder.

Midlene skal for øvrig nyttes i tråd med statsstøtteregulverket til EU/EØS. Departementet legger opp til å i hovedsak utarbeide felles retningslinjer for midlene over kap. 551, post 60 og 61. Reviderte retningslinjer gjeldende fra og med 2007 blir sendt til fylkeskommunene og de nasjonale virkemiddelaktørene i forbindelse med utsendelse av tilskudds- og oppdragsbrev for 2007.

Tilskudd uten tilbakebetaling – rundsumtilskudd

Midlene til fylkeskommunen blir gitt som tilskudd uten tilbakebetaling, jf. omtale under post 60 Tilskudd til fylkeskommuner til regional utvikling.

Forvaltningen av næringsrettede midler til regional utvikling og aktørenes rolle

Fra og med 2007 skal forvaltningen av midlene underlegges sterkere folkevalgt styring og kontroll. Det er imidlertid viktig å videreføre de positive erfaringene med et sterkt engasjement, særlig fra næringslivet. En fortsatt sterk brukervedvirkning fra viktige samfunnsaktører skal derfor ivaretas gjennom bred og aktiv deltakelse i planprosessarbeidet. I tillegg til næringslivet er kommunene, FoU- og universitets- og høyskolemiljøer viktige aktører. Det er fylkestinget som skal ta den endelige avgjørelsen om bruken av midlene eller delegere avgjørelsesmyndigheten til andre aktører. Avgjørelsen skal særlig ta utgangspunkt i de utfordringene og behovene næringslivet har gitt uttrykk for i planprosessarbeidet. Ordningen med sentral godkjenning av handlingsplaner fra departementet vil opphøre fra og med 2007.

Innretningen av innsatsen i det enkelte fylke skal være i tråd med mål og strategier i fylkesplanen for de områder som omfattes av ordningen. Det legges også opp til at det skal være en tettere kobling og koordinering mellom disse virkemidlene og de ordinære virkemidlene over kap. 551, post 60 og at fylkeskommunene i større grad samkjører planprosessene. Fylkeskommunene må derfor i samarbeid med lokale og regionale aktører, finne fram til fornuftige rolleavklaringer og mandat som også klargjør hvordan særlig næringslivsaktører skal delta i planleggings- og avgjørelsesprosessene.

Det operative ansvaret for midlene kan legges til fylkeskommunene, kommunene eller virkemiddelapparatet (Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet). Fylkeskommunen selv kan ikke være forvalter for direkte bedriftsrettede virkemidler. Med unntak for kommunale og regionale næringsfond, skal fylkeskommunene bruke Innovasjon Norge som forvalter for bedriftsrettede vir-

kemidler. Bedriftsrettet støtte fra kommunale og regionale fond, ut over bagatellmessig støtte, medfører at fondene må notifiseres.

Oppfølging og kontroll

Fra og med 2006 har departementet utviklet felles rapporteringskrav for de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene på tvers av aktører og poster på statsbudsjettet. Fra og med 2007 vil det være krav om at også midlene over kap. 551, post 61 skal rapporteres ved hjelp av det samme rapporteringssystemet som kap. 551 post 60. Dette innebærer blant annet at fylkeskommunene årlig skal oversende en rapport over bruken av midlene. Bruk av midler rapporteres i henhold til arbeidsmålene i rapporteringssystemet for programkategori 13.50 Distrikts og regionalpolitikken. Rapporteringskategoriene skal dekke alle tiltak som det er aktuelt å bruke virkemidlene til.

Rapportering 2005

Tabell 3.8 Fordelingen til fylkeskommunene i perioden 2004-2006

	(i 1 000 kr)		
	2004	2005	2006
Hedmark	31 740	47 700	58 685
Oppland	28 280	55 600	78 500
Buskerud	17 690	21 600	22 200
Telemark	26 030	32 000	34 130
Aust-Agder	10 380	12 800	13 750
Vest-Agder	4 120	5 700	5 750
Rogaland	19 700	22 400	22 460
Hordaland	47 760	67 500	77 400
Sogn og Fjordane	51 810	71 100	94 230
Møre og Romsdal	35 390	54 200	64 950
Sør-Trøndelag	14 440	28 200	60 600
Nord-Trøndelag	16 750	32 100	30 450
Nordland	123 240	200 600	347 940
Troms	77 670	142 500	257 955
Kommunal- og regionaldepartementet	5 000	1 000	1 000
Sum	510 000	795 000	1 170 000

Som en del av den totale kompensasjonspakken for økningen i differensiert arbeidsgiveravgift, ble det satt av 200 mill. kr som en tilsagnsfullmakt over kap. 551, post 70 Transportstøtte i 2004.

Transportstøtten utbetales etterskuddsvis, det vil si at beløpet for transporter utført i 2004 ble utbetalt i 2005. Ubrukte midler til transportstøtte for 2004, ca. 102 mill. kr, ble før årsskiftet 2005/2006

overført til kap. 551, post 61 og fordelt på de fylkene som inngår i virkeområdet for den nasjonale transportstøtteordningen¹. Det vises ellers til rapportering under kap. 551, post 70.

Utarbeiding, organisering og gjennomføring av handlingsplanene fra 2004 er videreført i 2005. Handlingsplanene for 2005 var i samtlige fylker en

¹ Hedmark, Oppland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Nordland, Troms.

videreføring av handlingsplanene fra 2004 og ble holdt på et strategisk, overordnet plan med synliggjøring av de viktigste innsatsområdene. Flere av fylkene har lagt opp til en handlingsplan som strekker seg over perioden fra 2004 til 2007/2008, slik at måloppnåelse vanskelig kan kartlegges før mot slutten av perioden.

Tabellen nedenfor viser hvordan den del av rammen som er disponert til konkrete tilsagn, fordeler seg på ulike typer tiltak i 2004 og 2005.

Tabell 3.9 Fordeling av kap. 551 post 61 på ulike typer tiltak i 2004 og 2005

	2004		2005	
	Mill. kr	Pst.	Mill. kr	Pst.
1. Kompetanse	32,8	14,1	207,5	24,5
2. Forskning og utvikling	6,1	2,6	67,1	8,0
3. Bedriftsutvikling/lokal næringsutvikling	56,1	24,2	197,7	23,5
4. Markedsføring/profilering	21,2	9,1	59,5	7,1
5. Nettverk	1,8	0,9	9,7	1,2
6. Fysisk tilrettelegging	19,0	8,2	63,4	7,5
7. Samferdselstiltak/fysisk infrastruktur	59,5	25,6	145,1	17,3
8. Digital infrastruktur/Bredbånd	29,7	12,8	63,9	7,6
9. Alternativ energi	0,0	0,0	4,4	0,5
10. Administrasjon	5,4	2,3	20,8	2,5
11. Annet	0,4	0,2	2,7	0,3
Totalt	232,0	100,0	841,8¹	100,0

¹ I tillegg til rammen på 795 mill. kr ble det overført ca. 102 mill. kr fra kap. 551, post 70 Transportstøtte.

Rammen fra 2004 og 2005 som ikke er disponert i tilsagn, ca. 332,9 mill kr, kan disponeres i 2006. Ca. 56 pst. av tildelt ramme i 2005 gikk til bedriftsrettede tiltak (tiltak 1 – 3). Dette er en økning i forhold til 2004. Spesielt har satsingen på kompetanse økt. Enkelte fylker/regioner har valgt å videreføre satsingen på større prosjekter, særlig samferdselsprosjekter for å bedre transportforholdene for næringslivet. Dette gjelder spesielt i Hordaland, Møre og Romsdal og Troms. Enkelte andre fylker har bl.a. satset på utbedring av flaskehalsen på fylkes- og riksveger. Se for øvrig arbeidsmål 2.1 under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk.

Det ble satt av 1 mill. kr til utredningsoppdrag, erfaringsseminar og lignende.

Medvirkende fra både næringsliv, kommuner, fylkeskommuner, organisasjoner og andre har gitt gode tilbakemeldinger til departementet på den måten arbeidet har blitt lagt opp på. Det fremheves

at en av hovedgrunnene for den sterke medvirkningen og mobiliseringen fra næringslivshold må tilskrives arbeidsmåten. Det pekes på at organiseringen har bidratt til å skape nye nettverk og samarbeidsrelasjoner og gitt nye måter å tenke samarbeid mellom bedrifter på.

Rapport for 1. halvår 2006

Den totale kostnadsøkningen for 2006 er beregnet til 1,545 mrd. kroner fordelt med 1,17 mrd. kr til næringsrettede utviklingstiltak og 375 mill kr til den nasjonale transportstøtteordningen, jf. kap. 551, post 70.

Handlingsplanene for 2006 ble ferdigbehandlet i slutten av mai 2006. Planene er stort sett en justering og ajourføring av handlingsplanene fra 2004/2005.

Fra og med 2007 vil virkeområdet for støtteordningen på kap. 551 post 61 bli vesentlig endret

fordi ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift blir gjeninnført. I tilskuddsbrevet ble det derfor gitt frist til utgangen av 2007 med å disponere rammen for 2006 til konkrete prosjekter. Kommunal- og regionaldepartementet har også besluttet at igangsatte prosjekter i kommuner som får gjeninnført differensiert arbeidsgiveravgift, skal være avsluttet innen utgangen av 2009.

Følgestudie av de næringsrettede utviklingsmidlene

Møreforskning Molde/Volda har fått i oppdrag å gjennomføre en følgestudie av de næringsrettede utviklingsmidlene i perioden 2004-2006. Studien skal i første rekke bidra til økt læring og erfaringsutveksling gjennom bl.a. analyser av virkemidlene og organisering av arbeidet.

Budsjettforslag for 2007

For 2007 foreslår regjeringen en bevilgning på 755 mill. kr på posten. Bevilgningen inkluderer midler til å dekke tilsagnsfullmakten i 2006 på 320 mill. kr som allerede er disponert i 2006, men som først kommer til utbetaling i 2007. Det foreslås i tillegg en tilsagnsfullmakt for 2007 på 140 mill. kr til formålet. Dette kommer først til utbetaling i 2008. Departementet kan derfor disponere 575 mill. kr til formålet i 2007. Bevilgningen er basert på en bagatellstøtteordning på 200 000 euro.

Post 64 Utviklingsmidler til Oppland fylkeskommune

Posten er opprettet i forbindelse med forsøket «Fritt fram» i Oppland, jf. St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 3 (2003–2004). Forsøket skal vare ut år 2007, men Oppland fylkeskommune har søkt om forlengelse.

Mål

Målet med forsøket er å fornye det regionale utviklingsarbeidet ved

- å bedre målrettingen og øke fleksibiliteten i bruken av regionale utviklingsmidler for å øke regionens bidrag til verdiskaping og velferd
- å styrke de folkevalgte organene lokalt og regionalt

Fylkeskommunen utarbeidet i 2004 langsiktige effektmål som skal måles i slutten av forsøksperioden. Disse er:

1. De regionale utviklingsmidlenes treffsikkerhet er økt.
2. Regionenes bidrag til verdiskaping og velferd er større.
3. Det folkevalgte nivåets styring regionalt (fylkesting) og lokalt (kommunestyre/formannskap) er styrket innenfor det regionale utviklingsarbeidet.
4. Det fylkeskommunale regionale utviklingsarbeidet er fornyet og forbedret.

Tildelingskriterier

Fylkestinget prioriterer og fordeler midlene på bakgrunn av et regionalt handlingsprogram utarbeidet av Partnerskapsforum. Partnerskapsforum er et forpliktende partnerskap mellom kommunene regionvis (regionråd), Innovasjon Norge, vegsjefen, Norges forskningsråd, NAV, landbruks- og miljøvernavdelingene hos fylkesmannen og representanter fra næringslivet og fylkeskommunens ulike avdelinger.

Oppfølging og kontroll

Midlene forvaltes i tråd med gjeldende forskrifter og retningslinjer. Det rapporteres om bruken av midlene på vanlig måte.

Tilskudd uten tilbakebetaling – rundsumtilskudd

Midlene til fylkeskommunen blir gitt som tilskudd uten tilbakebetaling, jf. omtale under kap. 551, post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling.

Rapportering 2005

Tabellen under viser bevilgninger til «Fritt fram» fra oppstart til og med budsjettforslag 2007.

Tabell 3.10 Rammetildeling for 2004, 2005, 2006 og forslag 2007

				(i 1000 kr)			
Dep.	Kap.	Post	Betegnelse	2004	2005	2006	2007
KD	281	01	Driftsutgifter ¹	1 500	1 500	0	0
LMD	1149/ 1150	50	Tilskudd til Landbrukets Utviklingsfond (LUF) ²	1 000	1 000	1 000	1 000
MD	1426	31	Tiltak i naturvern-, kulturlandskap- og friluftsområder	300	300	311	318
MD	1427	74	Tilskudd til friluftslivstiltak	150	150	160	166
MD	1429	72	Vern og sikring av fredede og verneverdige kulturminner og kulturmiljøer	1 800	1 850	1 922	1 995
AID	634	70	Ordinære arbeidsmarkedstiltak	2 000	2 000	2 000	2 000
AID	634	71	Spesielle arbeidsmarkedstiltak	18 000	18 000	18 000	19 000
NHD	2421	50	Innovasjon – prosjekter, fond	2 000	2 000	2 000	2 000
KRD	551	60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	56 800	53 260	55 020	55 020
KRD	551	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift ³	-	-	-	-
Sum				83 550	80 060	80 413	81 499

¹ KD har tidligere fordelt 30 mill. kr til dekning av merkostnader ved å tilby høgscoleutdanning desentralisert eller som fjernundervisning. Disse midlene inngår ikke lenger i forsøket.

² Posten skifter i 2007 navn til kap.1150 Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m., post 50 Fondsavsetninger.

³ Midlene til Oppland fylkeskommune fra kap. 551, post 61 inngår i forsøket, men legges ikke inn i kap. 551, post 64. Midlene til Oppland fra kap. 551, post 61 i 2004 var 28,28 mill. kr, i 2005 55,6 mill. kr. og i 2006 78,5 mill. kr. Midler for 2007 vil bli fordelt når departementet har beregnet den fylkesvise kostnadsøkningen for 2007 etter omleggingen av differensiert arbeidsgiveravgift. Posten har fra og med 2007 skiftet navn til Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift.

Partnerskapsforum har i 2005 prioritert revisjon av Regionalt utviklingsprogram (RHP), og det er utviklet resultatmål knyttet til forvaltning av virkemidlene. I forbindelse med revisjonen av handlingsprogrammet er det utformet «utviklingskontrakter» med deltakerne i Partnerskapsforum. Kontraktene skal synliggjøre og øke forpliktelsene hos deltakerne til å realisere de prioriterte og spissede satsingene som er utarbeidet av de ulike regionrådene.

Nordlandsforskning gjennomfører en følgeevaluering av forsøket. Den viser så langt at det er blitt et styrket politisk samarbeid mellom forvaltningsnivåene og at regionrådene blir stadig viktigere og mer levende arenaer for politikk. Kommunene og næringslivet melder om at utviklingsarbeidet er fornyet og forbedret.

Fylkeskommunene oppgir at det er godt politisk og administrativt samarbeid med kommunene og at samarbeidet med spesielt NAV, Statens Vegvesen og høgskolene fungerer godt. Fylkeskommunene oppgir videre at virkemiddelbrukens treffsikkerhet har økt og at den samlede innsatsen har ført til noe bedre verdiskaping og velferd.

Rapport for 1. halvår 2006

Utviklingskontraktene som ble inngått med hver region, er videreført i 2006.

Budsjettforslag for 2007

For 2007 foreslår regjeringen en bevilgning på 81,5 mill.kr over kap. 551, post 64. Bevilgningen blir gitt som tilskudd uten tilbakebetaling. Ansvaret for for-

valtningen av midlene blir desentralisert til fylkeskommunen som regionalt folkevalgt organ. Bruken av midlene skal skje med bakgrunn i prioritering i regionale partnerskap. 2007 er foreløpig siste året i programmerperioden.

Post 70 Transportstøtte, kan overføres, kan benyttes under kap. 551, post 61

Mål

Målet med den nasjonale transportstøtteordningen er å stimulere til økonomisk vekst i nærings svake områder ved å redusere de konkurransemessige ulempene som følger av lange transportavstander. Ordningen er en del av den samlede kompensasjonen for omleggingen av den differensierte arbeidsgiveravgiften, som skjedde fra 2004.

Innsatsen over posten skal bidra til å følge opp St.meld. nr. 21 (2005-2006), med en særlig vekt på utvikling av næringsliv og arbeidsplasser i det distriktspolitiske virkeområdet.

Tildelingskriterier

Den nasjonale transportstøtten er en delvis refusjon av ekstra transportkostnader for inntransport av råvarer og uttransport av bearbejdede varer. Foretakene må være lokalisert i virkeområdet for

transportstøtte¹. Mottatt transportstøtte skal som hovedregel ikke overstige avgiftsøkningen foretaket får som følge av omleggingen av den differensierte arbeidsgiveravgiften. For nærmere omtale av tildelingskriteriene vises det til www.transportstotte.no

Oppfølging og kontroll

Ordningen forvaltes av Innovasjon Norge Nordland som fastsetter nærmere vilkår for søknadsfrist, dokumentasjon, utbetaling og kontroll av ordningen innenfor de fullmakter departementet har gitt gjennom forskrift og retningslinjer. Dersom det blir oppdaget at det er gitt ulovlig støtte, vil støtten blir krevd tilbakebetalt.

Rapportering 2005

Transportstøtte innvilges og refunderes etter søknad. Frist for å søke transportstøtte for forsendelser utført i 2004 var 1. juni 2005.

¹ Følgende fylker har bedrifter som omfattes av den nasjonale transportstøtten: Troms, Nordland, Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Oppland og Hedmark.

Tabell 3.11 Utbetalt transportstøtte for transporter utført i 2004 fordelt på fylker

Fylke	Antall bedrifter ¹	Utbetalt støtte i kr	Andel av totalt utbetalt støtte i prosent ²
Hedmark	7	1 080 407	1,2
Oppland	8	1 455 937	1,6
Sogn og Fjordane	20	23 141 972	24,7
Møre og Romsdal	27	18 259 743	19,5
Sør-Trøndelag	27	6 769 848	7,2
Nord-Trøndelag	42	12 470 342	13,3
Nordland	77	23 549 284	25,1
Troms	30	7 109 829	7,6
Sum	238	93 837 362	100

1 Det var totalt 194 foretak som mottok transportstøtte for transporter utført i 2005. Hvert foretak kan ha en eller flere bedrifter som er støtteberettiget, og totalt var det 238 bedrifter som mottok transportstøtte for 2005.

2 Prosentvis fordeling av totalt utbetalt transportstøtte.

Det ble i 2005 utbetalt til sammen 93,8 mill. kr til refusjon av transportkostnader i 2004 til 238 bedrifter. I forbindelse med behandlingen av St.prp. nr. 1 (2003-2004) ble det bestemt at kommunene Kristiansund, Frei og Averøy i Møre og

Romsdal og kommunene Steinkjer, Verdal og Inderøy i Nord-Trøndelag er en del av transportstøtteordningens geografiske virkeområde tilross for at næringslivet i disse kommunene hadde full arbeidsgiveravgift også før 2004. Totalt ble det

utbetalt 7,2 mill. kr i transportstøtte til bedrifter i disse kommunene.

Rapport for 1. halvår 2006

Rammen for kap. 551, post 70 i 2006 er 300 mill. kr. Kommunal- og regionaldepartementet endret forskriften for ordningen fra og med 2006. Endringene gjør det mulig å motta støtte fra en fylkeskommunal transportstøtteordning i kombinasjon med den nasjonale ordningen i ett og samme år. Utbetaling fra den fylkeskommunale ordningen tilpasses regelverket for beregning av støtte i den nasjonale ordningen. Det geografiske virkeområdet for transportstøtteordningen er også endret og kommunene Stor-Elvdal i Hedmark, Nord-Fron, Sør-Fron, Vestre Slidre, Øystre Slidre og Vang i Oppland er inkludert i ordningen.

Foreløpige tall viser at det i 2006 ble utbetalt til sammen 141,1 mill. kr for refusjon av transportkostnader i 2005 til 248 bedrifter. Behandlingen av søknadene er imidlertid ikke endelig ferdig. Økningen i utbetalingene sammenlignet med 2005 skyldes i hovedsak økningen i arbeidsgiveravgift for foretak i sone 3 og 4 i forbindelse med over-

gangsordningen knyttet til omleggingen av den differensierte arbeidsgiveravgiften.

Budsjettforslag for 2007

Regjeringen foreslår en bevilgning på 375 mill. kr til transportstøtte i 2007. Beløpet tilsvarer tilsagnsfullmakten som var knyttet til kap. 551, post 70 i 2006. Beløpet vil dekke næringslivets transportkostnader for 2006. Finansiering av transportstøtte i tidligere sone 1-kommuner blir dekket innenfor den fylkesvise rammen for næringsrettede utviklingstiltak og transportstøtte.

For 2007 er det satt av 4,5 mill. kr til administrasjon av ordningen over Nærings- og handelsdepartementets kap. 2421 Innovasjon Norge, post 70 Administrasjon. Som følge av gjeninnføringen av den differensierte arbeidsgiveravgiften, vil ordningen med en nasjonal transportstøtte opphøre. 2007 er derfor det siste året med bevilgning på posten. Det vises til ytterligere omtale under kap. 551, post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, Tildelingskriterier og avgrensning i bruken av midlene.

Kap. 552 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelsen	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
21	Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., <i>kan overføres</i>	6 301	8 997	10 400
72	Nasjonale tiltak for regional utvikling, <i>kan overføres</i>	341 783	319 000	372 600
	Sum kap. 552	348 084	327 997	383 000

Post 21 Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., kan overføres

Mål

Målet med bevilgningen er å utvikle ny kunnskap gjennom evalueringer og utredninger som grunnlag for nasjonal politikkutvikling. Målet er også å spre kunnskap, bidra til kompetanseoppbygging og gjennomføre informasjonstiltak overfor virkemiddelaktører, fylkeskommuner og andre.

Tildelingskriterier

Midlene brukes til å dekke behov for ekstern kunnskap, kapasitet og kompetanse i form av prosjekter og utviklingsarbeid med departementet som oppdragsgiver. Prosjektene skal bedre kunn-

skapsgrunnlaget for utvikling av distrikts- og regionalpolitiske virkemidler. Gjennom evaluering av eksisterende programmer og tiltak, analyser og kartlegging av regionale forhold samt internasjonal kunnskapsinnhenting, legges grunnlaget for framtidig politikk. En mindre del av midlene brukes til informasjonsspredning og kommunikasjon samt til utvikling av mål- og resultatstyringssystemer. Arbeid og verv i forbindelse med EUs territoriale samarbeid dekkes også over posten.

Oppfølging og kontroll

Alle prosjekter og utredninger må defineres tydelig i form av klare prosjektbeskrivelser, inkludert budsjett, framdriftsplan, endelig produkt o.a. som grunnlag for kontrakt med departementet. Større

prosjekter utlyses gjennom offentlige anbudsrunder.

Rapportering 2005

For 2005 ble det bevilget 8 mill. kr på posten. Store deler av bevilgningen ble anvendt til evalueringer, politikktutviklende studier og sentrale regionalpolitiske analyser. Prosjekter knyttet til departementets omlegging av mål- og resultatstyringssystemet og samarbeid med internasjonale institusjoner og forskningsmiljø ble også vektlagt. Flere avgrensede studier ble igangsatt som bakgrunn for St.meld. nr. 21 (2005-2006) Hjarte for heile landet.

Evalueringen av MERKUR-programmet (Møreforskning) og undersøkelsen av kommunale næringsfond (Østlandsforskning) ble initiert i 2005. Innovasjon Norge fikk i samarbeid med SIVA og Forskningsrådet ansvar for å utvikle programmet Norwegian Centres of Expertise. Kunnskapen om vekststrategier i utvalgte norske små- og mellomstore byregioner og regiontypens status i europeisk forskning og politikk ble behandlet i to uavhengige utredninger.

Flere utredninger i 2005 var knyttet til internasjonale forpliktelser og behov. Det ble igangsatt et omfattende arbeid relatert til revisjonen av det norske virkeområdene for regionalpolitiske virkemidler (TØI). Departementet bidro til finansieringen av OECD-studien «Udanningsinstitusjonenes rolle for regional utvikling» og flere regionalpolitiske komparative utredninger i regi av European Policies Research Centre (EPRC) ble gjennomført.

Bevilgningen finansierte også formidling av resultater av ulike prosjekter i regi av European Spatial Planning Observatory Network (ESPON) og annet informasjonsarbeid som utgivelse av tidsskriftene PLAN og Regionale trender og et eget elektronisk nyhetsbrev.

Rapport for 1. halvår 2006

For 2006 er det bevilget 8,997 mill. kr på posten. I et eksternt utredningsprosjekt vil forskjeller i bedriftenes kapitaltilgang i ulike regiontyper analyseres. OECDs omfattende landgjennomgang av norsk regionalpolitikk, med fokus på regional konkurransevne og governance, er sentralt i 2006. En evaluering av kap. 551, post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling vil settes i gang i løpet av året. Kommunal- og regionaldepartementet ønsker å videreutvikle kunnskapen om virkninger og kostnader av dagens sentralisering av befolkningen til større byområder. Et forprosjekt ble gjennomført våren 2006. Hovedprosjektet vil

bli kunngjort/utlyst i løpet av høsten 2006. Departementet vil også sette i gang en utredning knyttet til omstilling i sårbare områder med ensidig næringsstruktur.

Budsjettforslag for 2007

Regjeringen foreslår å bevilge 10,4 mill. kr over posten for 2007. En sentral del av midlene vil anvendes til å følge opp St.meld. nr. 21 (2005-2006) Hjarte for heile landet. Utredningen om virkninger av dagens sentralisering blir meget viktig i 2007. Det vil også bli fokusert på kulturnæringene i distriktene, utvikling av mindre byregioner og erfaringsoverføring fra utvalgte nordiske land om god politikk rettet mot småsamfunn. Det er dessuten behov for å forbedre det statistiske datagrunnlaget for å beskrive utviklingen av ulike norske regiontyper. Målet er å utvikle og utgi en årlig publikasjon om norske regionale utfordringer og forhold i tilknytning til framleggelsen av budsjettproposisjonen.

Internasjonalt vil ex ante evalueringer av de nye grenseregionale, transnasjonale og interregionale programmene (territorielt samarbeid) stå sentralt. Midlene vil videre finansiere innhenting av erfaring og kunnskap om utlokalisering av statlig arbeidsplasser i andre land i samarbeid med Nærings- og handelsdepartementet og Fornyings- og administrasjonsdepartementet.

Post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling, kan overføres

Mål

Bevilgningen på posten skal bidra til å følge opp St.meld. nr. 21 (2005-2006), med en særlig vekt på utvikling av næringsliv og arbeidsplasser i det distriktspolitiske virkeområdet. Distrikts- og regionalpolitikken skal bidra til:

- verdiskaping: økt tilvekst, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv gjennom næringsutvikling, innovasjon og entreprenørskap
- rammebetingelser: gode lokale og regionale rammebetingelser for næringsliv og befolkning
- attraktivitet: utvikle attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv

Innsatsen innenfor alle disse målene skal være geografisk differensiert og i hovedsak innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

De ulike målene er nærmere omtalt under målomtalen.

Aktørenes rolle

Innovasjon Norge, Selskapet for industrivekst (SIVA) og Norges forskningsråd forvalter de fleste nasjonale programmer og satsinger. I tillegg er internasjonale sekretariat og styringsgrupper forvalter for satsingene innenfor Interreg/ETC. Aktørene har et eget ansvar for å forvalte og skape resultater av de midlene de er tildelt, og for å innhente og spre kunnskap om de programmer som de forvalter både underveis og etter avsluttet programperiode. Departementet følger opp de tre nasjonale virkemiddelaktørene gjennom egne oppdragsbrev ved tildeling av midler, rapportering og styringsmøter.

Departementet legger vekt på systematisk læring og styring både innenfor og mellom programmer, mellom virkemiddelaktørene og mellom regionene. For å styrke grunnlaget for å vurdere resultatene på tvers av program og tiltak vil departementet fortsette samarbeid med virkemiddelaktørene om å videreutvikle rapporterings- og resultatmålingssystemet for programkategori 13.50.

Tildelingskriterier

De nasjonale midlene skal brukes på områder der det er hensiktsmessig med nasjonal koordinering og initiativ/stimulering. Midlene tildeles ut fra følgende kriterier:

- Utvikling av nye virkemidler, arbeidsmåter og spisskompetanse gjennom forsøk, pilotprosjekter og tidsavgrensede program av eksperimentell karakter
- Spredning av kunnskap og erfaringer og kompetanseutvikling gjennom internasjonale, nasjonale og regionale møteplasser
- Analyser og evalueringer av resultater og arbeidsmåter
- Nasjonal koordinering på områder der det ikke er kostnadseffektivt for den enkelte region/fylke å inneha spisskompetanse
- Nasjonal koordinering på områder der det er hensiktsmessig med koordinering mellom ulike sektorer eller mellom ulike aktører

- Det skal også tildeles midler til norsk deltakelse i EU-programmene for territorielt samarbeid.

Oppfølging og kontroll

Departementet legger vekt på en kontinuerlig utvikling av gode lærings- og styringssystemer. Alle forvaltere av tilskudd skal årlig rapportere om aktiviteter og oppnådde resultater for programmene i henhold til arbeidsmålene i rapporteringssystemet for programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk. En del effekter vil ofte kunne måles først flere år etter at programmet eller tiltaket er startet opp. Effektene av innsatsen i enkeltprogrammer vurderes derfor gjennom egne undersøkelser eller evalueringer.

Tilskudd uten tilbakebetaling – rundsumtilskudd

Midlene til Innovasjon Norge, Norges forskningsråd og SIVA blir gitt som tilskudd uten tilbakebetaling. Virkemiddelaktørene får fullmakt til å fastsette hvor lenge et tilskudd til et prosjekt skal gjelde, til å behandle søknader om forlengelse av tilskuddsperioden og til å bevilge ubrukte midler til nye prosjekter i tråd med de mål Stortinget har satt for bevilgningen.

Rapportering 2005 og 1. halvår 2006

For 2005 ble det bevilget 271,3 mill. kr på posten, mens bevilgningen er økt til 319 mill. kr i 2006. Økningen på posten skyldes satsingen på småsammfunn, kultur og næring, Ungt Entreprenørskap og Norwegian Centres of Expertise (NCE). Økningen til NCE ble gitt innenfor rammen til Innovasjon Norge. Når det gjelder SIVA, skyldes nedgangen i rammen en tilleggsbevilgning på 17 mill. kr i forbindelse med revidert budsjett 2005, og at rammen for 2006 omfatter bevilgning til både nytt og gammelt næringshageprogram. Satsingenes mål, strategier og resultater er nærmere omtalt under målomtalen for programkategori 13.50. En kort beskrivelse av det enkelte program finnes i vedlegg 3.

Tabell 3.12 Fordeling av kap. 552, post 72 i 2005-2006 på virkemiddelaktør og viktige satsingsområder

Aktør	Sentrale programmer/innsatsområder	(mill. kr)	
		Regnskap 2005	Budsjett 2006
Innovasjon Norge	ARENA, NCE, BIT, kvinner i fokus, NT-programmet, FRAM, omstilling m.m.	106,5	130,5
SIVA	Industriinkubator, inkubatorer, næringshager m.m.	71,0	65,8
Forskningsrådet	FORNY, VS2010, MOBI, KUNI	35,5	38,0
Småsamfunn	MERKUR, butikkstøtte og småsamfunn	8,1	23,4
Kultur og næring		-	8,0
Ungt entreprenørskap		2,5	6,0
Internasjonale programmer	Interreg, Barentssekretariatet m.m.	30,5	31,1

Budsjettforslag for 2007

Regjeringen foreslår at bevilgningen på posten økes med 53,6 mill. kr til 372,6 mill. kr. Bevilgningen skal i hovedsak bli brukt til å videreføre eller justere programmer i tråd med de prioriteringer og tiltak som er skissert under målomtalen. Det legges opp til en sterkere satsing på målgruppene kvinner og ungdom.

Kommunal- og regionaldepartementet legger opp til en økt innsats innenfor disse områdene:

- *Småsamfunn*. Småsamfunnssatsingen blir betydelig styrket med 26,6 mill. kr til 50 mill. kr. Midlene skal gå til pilotprosjekter innenfor småsamfunnssatsingen, herunder lokale ungdoms-satsinger, forarbeid for oppstart av et kompetansesenter for distriktsutvikling, MERKUR og utviklingstilskudd til de mest marginale butikkene. Se nærmere omtale under spesielle temaer.
- *Norwegian Centres of Expertise (NCE)*. Programmet planlegges å vare ut 2015. For 2007 økes bevilgningen til NCE og kvalifiserende tiltak med 10 mill. kr til totalt 30 mill. kr over departementets budsjett. Det tas sikte på å etablere 4 nye sentre, slik at antall sentre øker til 10 i løpet av 2007.

- *Kultur og næring*. I forbindelse med regjeringens handlingsplan for kultur og næring, vil Kommunal- og regionaldepartementet nær fordoble bevilgningen til 15 mill. kr i 2007. Satsingen skal særlig ses i sammenheng med satsingen på småsamfunn. Se nærmere omtale under spesielle temaer.
- *VRI*. Videreutvikling av eksisterende virkemidler for regional FOU og innovasjon bl.a. gjennom økt kontakt mellom små bedrifter, regionale høyskoler og forskningsinstitutter. Bevilgningen til VRI økes med 4 mill. kr til 29 mill. kr.
- *Industriinkubator*. Satsingen økes med 5 mill. kr til 15 mill. kr i 2007.
- *Kvinner og entreprenørskap*. Satsingen forsterkes med en økning på 6 mill. kr til 16 mill. kr, fordelt på blant annet Kvinner i Fokus i regi av Innovasjon Norge og en styrket satsing på kvinner innenfor Næringshageprogrammet i regi av SIVA.

Det vil også bli satt av midler til finansiering av norsk deltagelse i EUs territorielle samarbeid (transnasjonale og interregionale programmer) og til de nåværende Interreg-programmene. Se omtale under spesielle temaer.

Kap. 2425 Innovasjon Norge (IN) og fylkeskommunene

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
74	Dekning av tap på risikolån og garantier	65 000		
	Sum kap. 2425	65 000		

Post 74 Dekning av tap på risikolån og garantier

Fram til og med 2002 ble det satt av 25 pst. tapsfond knyttet til alle innvilgede risikolån. Positivt avvik på inntil 10 pst. fikk daværende SND beholde, negativt avvik på inntil 10 pst. måtte tilsvarende dekkes av SND. Negativt avvik utover dette har vært dekket av staten over kap. 2425, post 74.

Fra og med 2002 ble tapsfond for alle årganger av distriktsrettede risikolån slått sammen. Etter dette dekker ikke staten lenger automatisk tap på over 10 pst. av det avsatte tapsfondet for enkeltår-ganger. Dette gir Innovasjon Norge et større ansvar for selv å vurdere tapspotensialet i porteføljen.

Daværende SND hadde større tap i 2002 og i 2003 enn i tidligere år. Tapene hadde i hovedsak sammenheng med konjunktorene i norsk økonomi. Innovasjon Norge har vurdert det slik at det var behov for en tilleggsbevilgning for at tapsfondet skulle speile risikoen i porteføljen. Bondevik II-regjeringen foreslo å bevilge disse midlene i flere etapper, slik at en underveis kunne vurdere det reelle behovet opp mot de estimerte behovene for tilleggsbevilgninger. For Kommunal- og regionaldepartementet har dette vært bevilget slik:

- 50 mill. kr i nysalderingen 2003, jf. St.prp. nr. 22 (2003–2004) og Innst. S. nr. 79 (2003–2004)

- 101 mill. kr i nysalderingen 2004 jf. St.prp. nr. 18 (2004–2005) og Innst. S. nr. 72 (2004–2005)
- 65 mill. kr i nysalderingen 2005 jf. St.prp.nr.29 (2005–2006) og Innst. S. nr. 65 (2005–2006)

Oppfølging og kontroll

Som en følge av de store tapene på utlån i 2002 og 2003, ble det høsten 2003 satt ned en arbeidsgruppe for å gå gjennom risikostyringen i Innovasjon Norge. I rapporten fra gruppa ble det lagt vekt på tettere rapportering fra Innovasjon Norge når det gjelder vurdering om tapsfondene dekker risikoen i låneporteføljen. I tillegg ble det bestemt at låneengasjement skal bidra til tapsfondet i forhold til den vurderte risikoen ved det prosjektet lånet blir gitt til. Utover dette er det en forutsetning at Innovasjon Norge styrker risikoklassifiseringssystemet i forhold til det som har eksistert for SND. Innovasjon Norge og Kommunal- og regionaldepartementet mener at denne omleggingen vil bidra til en mer realistisk oppbygging av tapsfond i forhold til risikoen i porteføljen.

Rapportering 2005

Det ble for 2005 bevilget 65 mill. kr på posten. Bevilgningene dekker tap på lån og garantier som overstiger det opprinnelige tapsfondet.

Kap. 5327 Innovasjon Norge (IN) og fylkeskommunene mv.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
50	Tilbakeføring av tilskudd	94 968	100 000	
51	Tilbakeføring av tapsfond	12 427	20 000	
	Sum kap. 5327	107 395	120 000	

Endringer som ikke går fram av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp.nr. 66 (2005-2006) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2006, ble bevilgningen på post 50 redusert med 19 mill kr til 81 mill. kr og bevilgningen på post 51 redusert med 6 mill. kr til 14 mill. kr.

Post 50 Tilbakeføring av tilskudd og post 51 Tilbakeføring av tapsfond

Bevilgninger til tilskudd og tapsfond i det distriktspolitiske virkeområdet ble fram til og med 2002 overført til egne fondskonti i Norges Bank og samtidig utgiftsført i statsregnskapet.

De midlene som blir ført tilbake til statskassa i 2006, stammer fra tilsagn som ble gitt i 2002, og som ikke, eller bare delvis, er blitt utbetalt. Fra og med 2003 ble budsjettstrukturen lagt om. Rammene over 13.50 blir ikke lenger bevilget over en 50-post med fondsordning, men over en 60-post og en 70-post som tilskudd uten tilbakebetaling. 2006

er siste året hvor det budsjetteres med tilbakeføringer av fondsmidler, da alle gjenstående forpliktelsene på fondene skal være utbetalt i løpet av 2006 og ubenyttede fondsmidler skal være tilbakeført til statskassen.

I St.prp. nr. 1 (2002-2003) ble det oppgitt at framtidige utgifter på programkategori 13.50 ville bli redusert i takt med inntektsreduksjoner på tilbakeføringsposten under kap. 5327. Det ble opplyst at dette spesielt ville være aktuelt for 2007. Regjeringen har besluttet at bevilgningen på utgiftssiden ikke skal reduseres tilsvarende inntektsreduksjonen.

Tabell 3.13 Oversikt over fondsbeholdninger

Fondsnummer	Betegnelse	(mill. kr)	
		31.12.2004	31.12.2005
64.05.07	Fond for regional utvikling	0,5	0,0
64.05.08	Fond for SND og fylkeskommunene	3,6	2,5
64.05.09	Fond for regional næringsutvikling i fylker og kommuner	182,7	41,7

13.70 Overføringer gjennom inntektssystemet til kommuner og fylkeskommuner

Innledning

Regjeringen vil gjenreise et sterkt og handlekraftig kommune-Norge og bidra til å skape optimisme i kommunesektoren. Regjeringen vil satse på fellesskapsløsninger og nøkkelen er styrket lokal velferd og gode, levedyktige lokalsamfunn. Målet er å videreutvikle et effektivt kommunalt tjenestetilbud, bygget på et aktivt lokaldemokrati og en betryggende rettssikkerhet. Regjeringen forventer at bedre rammevilkår og økt handlingsrom for kommunesektoren gir synlige resultater for innbyggerne.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Kommuner og fylkeskommuner har et selvstendig ansvar for bl.a. barnehager, grunnskolen, pleie- og omsorgssektoren, helsetjenester, videregående opplæring, samferdselssektoren og teknisk sektor. Virksomheten finansieres av skatteinntekter, brukerbetaling og overføringer fra staten. De statlige overføringene er dels øremerkede tilskudd og dels rammetilskudd på Kommunal- og regionaldepartementets budsjett (kap. 571 og 572).

På statlig nivå har de enkelte departementer på sine områder et sektoransvar overfor kommunesektoren. Kommunal- og regionaldepartementet har ansvar for å samordne den statlige styringen av kommunesektoren.

Kommunesektoren er avhengig av gode rammevilkår for å levere bedre tjenester og for å kunne spille en aktiv rolle som samfunnsutvikler. Gjennom å gi kommunesektoren større handlefrihet, markert inntektsvekst, en større del av inntektene som frie inntekter, samt begrense omfanget av stat-

lig regelverk, kan de strategiske målsettingene nås. Kommunal- og regionaldepartementet vil i tillegg støtte lokalt utviklingsarbeid og bidra til å formidle erfaringer til og mellom kommuner.

Utfordringer

Regjeringen la 12. mai i år fram kommuneproposisjonen for 2007, St.prp. nr. 61 (2005-2006) Om lokaldemokrati, velferd og økonomi i kommunesektoren 2007. I proposisjonen er det redegjort nærmere for regjeringens politikk overfor kommunesektoren. Basert på aktuelle samfunnsmessige utviklingstrekk og utfordringer for sektoren er det redegjort nærmere for regjeringens virkemidler for å styrke kommunesektoren som tjenesteproducent og samfunnsutvikler.

Mål og rapportering

Rapporteringen for 2005 i denne proposisjonen er basert på målstrukturen i St.prp. nr. 1 (2005-2006). Arbeidsmål som ikke lenger er relevante og som dermed ikke er med i målstrukturen for 2007, rapporteres direkte under det tilhørende hovedmålet.

I den årlige kommuneproposisjonen gis det en bred presentasjon av regjeringens politikk overfor kommunesektoren. Det gis også en fylldig rapportering om resultater i kommunal sektor, bl.a. økonomi og tjenesteyting. I tillegg redegjøres det for disponeringen av tilskuddsposter til sektoren – i særlig grad gjelder dette skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner. Av den grunn er både omtalen av framtidige mål, strategier og tiltak og rapporteringen relativt kortfattet i denne proposisjonen.

Tabell 3.14 Mål for programkategori 13.70 Overføringer gjennom inntektssystemet til kommuner og fylkeskommuner

Hovedmål	Arbeidsmål
1. En hensiktsmessig oppgavefordeling og kommune- og fylkesinndeling	1.1 Følge opp stortingsmeldingen om forvaltningsreform 1.2 Avslutte evaluering av forsøk med oppgavedifferensiering og enhetsfylke
2. En demokratisk og effektiv lokalforvaltning	2.1 Bidra til fornying i kommunesektoren ved å bedre rammevilkårene og stimulere til lokalt utviklingsarbeid 2.2 Følge opp trepartssamarbeidet mellom staten, KS og arbeidstakerorganisasjonene i kommunesektoren om fornyingsprosjekter i kommunene (Kvalitetskommuner) 2.3 Utvikle bedre informasjon for beslutningsgrunnlag innen eiendomsforvaltning i kommunesektoren 2.4 Fortsatt satsing på rapportering og utvikling av effektivitets- og kvalitetsindikatorer 2.5 Følge opp forsøksvirksomhet som ledd i forvaltningsutviklingen 2.6 Bidra til å styrke etisk bevissthet og gjennomgå aktuelt regelverk 2.7 Legge fram en stortingsmelding om lokaldemokratiet som oppfølging av Lokaldemokratikommisjonen
3. Statlig rammestyring som gir rom for lokalpolitisk skjønn	3.1 Skape godt samsvar mellom oppgavene og inntektene til kommunesektoren og sikre stabile rammevilkår 3.2 Samordne statlige tiltak som vedrører kommunesektoren 3.3 Videreutvikle en mer forpliktende konsultasjonsordning 3.4 Følge opp opptrappingsplanen for oppretting av ubalansen i kommuneøkonomien 3.5 Vurdere momskompensasjonsordningen 3.6 Foreta en samlet gjennomgang av lovhjemlene for statlig tilsyn med kommunene med sikte på et mer målrettet og effektivt statlig tilsyn
4. En rettferdig ressursfordeling	4.1 Gjennomgå inntektssystemet for kommunene gjennom å følge opp politisk utvalg og arbeide videre med kostnadsnøkklene
5. En rettferdig valgordning og rasjonell gjennomføring av valg	5.1 Tilrettelegge for en korrekt og effektiv gjennomføring av kommunestyre- og fylkestingsvalget 2007

Hovedmålene tydeliggjør regjeringens målsetting om å føre en politikk som styrker lokaldemokratiet og øker den kommunale handlefriheten. Statlig rammestyring gir gode forutsetninger for å nå nasjonale mål som best mulige tjenester til lavest mulig kostnad, likeverdig fordeling av tjenestetilbudet i ulike deler av landet og nasjonaløkonomisk styring av kommunesektoren. Statlig rammestyring danner videre et viktig grunnlag for at innbyggerne gjennom det lokale folkestyret skal oppleve at de har nærhet til og mulighet for å påvirke avgjørelsene.

Hovedmål 1: En hensiktsmessig oppgavefordeling og kommune- og fylkesinndeling

Rapportering

Kommunal- og regionaldepartementet la 30. juni 2006 fram Ot.prp. nr. 95 (2005-2006) med forslag til lovregulering av interkommunalt samarbeid om myndighetsoppgaver gjennom såkalte vertskommunemodeller. Proposisjonen signaliserer også at regjeringen ønsker å gjennomføre ytterligere forsøk med samkommuner før eventuell lovregulering av en slik modell.

En midtveisevaluering av forsøk med kommunal oppgavedifferensiering og enhetsfylke ble gjennomført i 2006, og rapporten er tilgjengelig på Kommunal- og regionaldepartementets nettsider www.krd.no.

Kommunal- og regionaldepartementet og KS sitt samarbeidsprosjekt «Framtidens kommunestruktur – kommuner med ansvar for egen utvikling» ble avsluttet med en sluttrapport høsten 2005. De kommuner som ønsket å gå videre med ytterligere vurderinger av om grensene er tilpasset framtidige utfordringer, har fått støtte fra departementet til dette.

Den planlagte evalueringen av fylkeskommunen ble ikke igangsatt, fordi regjeringen ikke så det som hensiktsmessig, gitt avklaringene i Soria Moria-erklæringen på dette punktet.

Arbeidsmål 1.1 Følge opp stortingsmeldingen om forvaltningsreform

I Soria Moria-erklæringen slås det fast at det skal være tre folkevalgte forvaltningsnivåer i Norge, og at det skal etableres et fornyet og styrket regionalt forvaltningsnivå. Forvaltningsreformen er en viktig del av regjeringens fornyingsarbeid i offentlig sektor. Hovedformålet med reformen er å sikre en velfungerende offentlig sektor på tre nivåer.

Det tas sikte på å legge fram en stortingsmelding med hovedfokus på ansvars- og oppgavefordelingen mellom forvaltningsnivåene høsten 2006. Drøftelser, lokalt og regionalt, om framtidig inndeling vil deretter kunne foregå fram til sommeren 2007. Det tas sikte på å legge fram en odelstingsproposisjon om inndeling av et framtidig regionalt nivå våren 2008. Reformen skal kunne iverksettes 1. januar 2010.

Arbeidsmål 1.2 Avslutte evaluering av forsøk med oppgavedifferensiering og enhetsfylke

Siden 2004 har det foregått forsøk med enhetsfylkemodell i to fylker, Møre og Romsdal og Hedmark. Forsøkene har en varighet på fire år, det vil si til og med 31. desember 2007, med mulighet for forlengelse. Forsøkene innebærer at fylkeskommunens administrasjon samhandler/integreres sterkere med fylkesmannsembetene. I samme tidsrom foregår det en rekke forsøk med differensiert oppgavefordeling. Disse forsøkene omfatter desentralisering av en del statlige og fylkeskommunale oppgaver til kommunalt nivå. Evalueringen av disse forsøkene avsluttes sommeren 2007. Alle evalueringsrapporter vil være tilgjengelig på departementets hjemmesider.

Hovedmål 2: En demokratisk og effektiv lokalforvaltning

Rapportering

Det er lagt til rette for utvikling av en demokratisk og effektiv lokalforvaltning ved at kommunesektorens frie inntekter er økt betydelig og gjennom fornyingsarbeidet. Viktige aktiviteter i fornyingsarbeidet har blant annet vært Stifinnerprogrammet, fylkesmennes veiledningsarbeid, jf. omtale i avsnitt 4.3 Om oppgavene og rollene til fylkesmannen, bruk av skjønnsmidler til omstilling og samarbeid med fagdepartementene og KS.

For en utførlig oversikt over fornyingsarbeidet vises det til kommuneproposisjonen 2007.

Kommunal- og regionaldepartementet la 30. juni 2006 fram Ot.prp. nr. 96 (2005-2006) med forslag til endringer i en rekke bestemmelser i kommuneloven. Forslagene omfatter bl.a. lovregulering av komitemodellen og innføring av lovregler om avtalevalg for kommunale utvalg mv. Regjeringen ønsker å gjennomføre flere forsøk med direkte valg av ordfører etter den utredede metoden med preferansevalg.

Lokaldemokratikommisjonen la fram sin andre delutredning «Det lokale folkestyret i endring?» våren 2006. Utredningen ble sendt på bred høring med frist 1. oktober 2006.

Den årlige søknadsfristen for forsøk i kommunene etter forsøksloven var 1. oktober for 2005 og er senere år 1. juni. For 2005 fikk departementet inn 16 søknader om forsøk, hvorav 12 gjaldt forsøk med interkommunalt samarbeid om myndighetsoppgaver. For 2006 er det mottatt fire søknader. I Ot.prp. nr. 95 (2005-2006) er det lagt fram forslag om nye lovregler for interkommunalt samarbeid. Det er derfor ikke aktuelt å godkjenne flere forsøk med samarbeid etter vertskommunemodellen. Det er heller ikke aktuelt å iverksette nye forsøk om avvikende oppgavefordeling mellom forvaltningsnivåene (oppgavedifferensiering).

Det vises til nærmere informasjon om forsøk, herunder evalueringsrapporter, forsøkssøknader og pågående forsøk, på Kommunal- og regionaldepartementets hjemmesider for forsøk under pekeren «kommune».

Arbeidsmål 2.1 Bidra til fornying i kommunesektoren ved å bedre rammevilkårene og stimulere til lokalt utviklingsarbeid

Hovedaktørene i omstillings- og utviklingsarbeidet i forhold til kommunesektoren er kommunene/fylkeskommunene selv, KS, Kommunal- og regionaldepartementet, Fornyings- og administrasjonsde-

partementet og fagdepartementene/direktoratene. Primæransvaret for omstilling og fornying i sektoren har kommunene og fylkeskommunene selv. Fortsatt trykk på omstilling og effektiv ressursutnyttning vil være avgjørende for at sektoren skal klare sine oppgaver framover. Regjeringens viktigste bidrag for å legge til rette for fornying i kommunesektoren er å bedre de generelle rammebetingelsene. I tillegg skal Kommunal- og regionaldepartementets rolle og bidrag særlig være oversikt, samordning og stimulerings- og utviklingsinnsats på de strategisk viktige områder som ikke dekkes av andre. I 2007 vil arbeidet bl.a. bestå av oppfølging av trepartssamarbeidet, jf. arbeidsmål 2.2, formidling av resultater fra Stifinnerprogrammet, oppfølging av fylkesmennenes veiledningsfunksjon og deres bruk av skjønnsmidler til omstilling.

Arbeidsmål 2.2 Følge opp trepartssamarbeidet mellom staten, KS og arbeidstakerorganisasjonene i kommunesektoren om fornyingsprosjekter i kommunene (Kvalitetskommuner)

Regjeringen har tatt initiativ til et samarbeid mellom staten, KS og arbeidstakerorganisasjonene i kommunesektoren om utvikling av kvalitet i pleie- og omsorgssektoren og oppvekstsektoren i kommunene. Det sentrale samarbeidet skal stimulere til lokalt utviklingsarbeid som involverer lokalpolitikere, lederne og de ansatte. Samarbeidet lokalt må særlig involvere medarbeiderne som møter innbyggerne, og innbyggernes behov skal hele tiden stå sentralt. I tillegg vil tiltak for redusert sykefravær være et viktig element. Den negative utviklingen i sykefraværet tilsier et målrettet samarbeid på dette særskilte området både i et kortsiktig og langsiktig perspektiv. På kort sikt vil det bli samarbeidet om direkte veiledning til enkeltkommuner om tiltak for å få ned sykefraværet. På lang sikt vil reduksjon av sykefraværet inngå i arbeidet med å gjøre kommunene til enda bedre arbeidsplasser.

Arbeidet i den enkelte kommune vil ta utgangspunkt i organisasjonens egne utfordringer, og kommunen skal selv avgjøre innsatsområder og arbeidsform innenfor de rammer som programmet trekker opp. Det tas sikte på stimulering av kvalitetsarbeidet i et stort antall kommuner med KS som operativt organ.

Arbeidsmål 2.3 Utvikle bedre informasjon for beslutningsgrunnlag innen eiendomsforvaltning i kommunesektoren

Som en del av oppfølgingen av Eiendomsforvaltningsutvalget ble det bl.a. anbefalt at det etableres en arena for målestokkonkurranse som et virkemiddel for å oppnå forbedringer innenfor eiendomsforvaltning i kommunal sektor. Gjennom systematiske sammenligninger ved hjelp av indikatorer for ressursinnsats, utførelse og oppnådde resultater, får eiendomsforvaltere mulighet til å etablere «beste praksis».

Arbeidsmål 2.4 Fortsatt satsing på rapportering og utvikling av effektivitets- og kvalitetsindikatorer

I perioden 2003-2006 gjennomføres et forskningsprosjekt ved forskningsinstitusjonen SØF (Senter for økonomisk forskning) om effektivitet og effektivitetsutvikling i kommunal sektor. Prosjektet har blitt fulgt av en referansegruppe bestående av KS, Finansdepartementet og aktuelle fagdepartementer. Det har blitt foretatt beregninger av forskjeller i effektivitet kommunene i mellom og sektoranalyser av grunnskole, pleie- og omsorgssektoren og barnehagesektoren. Et hovedmål i prosjektet er å komme fram til forslag til fast og oppdatert statistikk på området. Blant annet på bakgrunn av resultater fra dette prosjektet, vil departementet i 2007 fortsette satsingen på analyser av effektivitetsforskjeller og utvikling av relevante indikatorer. Det vil også bli arbeidet videre med utvikling av kvalitetsindikatorer og kvalitetsmåling i kommunal sektor.

Arbeidsmål 2.5 Følge opp forsøksvirksomhet som ledd i forvaltningsutviklingen

Formålet med forsøk er å bidra til forvaltningsutvikling. Årlig frist for søknader om forsøk i kommunene etter forsøksloven er 1. juni. Departementet vurderer søknadene i samråd med berørte departementer. Forsøkskommunene skal årlig rapportere om forsøkene, samt sørge for at forsøket avslutningsvis blir evaluert.

Arbeidsmål 2.6 Bidra til å styrke etisk bevissthet og gjennomgå aktuelt regelverk

Det er etablert et forum for etikk i kommunesektoren som skal bidra til å opprettholde kommunesektorens gode omdømme og styrke den etiske

bevisstheten i kommuner og fylkeskommuner. Forumet består av representanter fra enkelte organisasjoner og eksperter. I tillegg er det nedsatt en administrativ arbeidsgruppe med deltakere fra Fornyings- og administrasjonsdepartementet, Jus-
tisdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet samt KS. Arbeidsgruppen skal kartlegge aktuelt regelverk. Eventuelle regelendringer vil bli fremmet for Stortinget i vårsesjonen 2008.

Arbeidsmål 2.7 Legge fram en stortingsmelding om lokaldemokratiet som oppfølging av Lokaldemokratikommisjonen

Lokaldemokratikommisjonen har lagt fram to utredninger: NOU 2005: 6 Samspill og tillit og NOU 2006: 7 Det lokale folkestyret i endring? Den første utredningen omhandler særlig forholdet mellom stat og kommune, mens den andre utredningen i større grad dreier seg om demokratiet i kommunene. Begge utredningene er blitt sendt på bred høring, den siste med frist 1. oktober 2006. Departementet tar sikte på å legge fram en stortingsmelding om lokaldemokratiet våren 2007. I meldingen vil også de unges deltakelse i lokaldemokratiet bli drøftet på bakgrunn av utredningen fra Lokaldemokratikommisjonen.

Hovedmål 3: Statlig rammestyring som gir rom for lokalpolitisk skjønn

Rapportering

I kommuneproposisjonen for 2007, St.prp. nr. 61 (2005-2006), er det redegjort for utviklingen i kommuneøkonomien og kommunal tjenesteproduksjon de senere årene. Hovedbildet er at kommunesektoren har vært gjennom en periode med stram økonomi. I 2002 og 2003 var inntektsveksten svak og netto driftsresultat var på et lavt nivå. I 2004 og 2005 tok inntektsveksten seg opp. Kommunesektoren har brukt deler av inntektsveksten de to siste årene til en nødvendig oppretting av den finansielle ubalansen. I 2005 økte tjenestetilbudet innen pleie- og omsorgssektoren, grunnskolen og videregående opplæring om lag i takt med antall eldre og antall elever. Tilbudet i barnehagesektoren ble betydelig utvidet i 2005. For nærmere detaljer om utviklingen i kommuneøkonomien og kommunal tjenesteproduksjon vises det til kommuneproposisjonen.

Et grunnleggende prinsipp for den statlige styringen av kommunene er at den i størst mulig grad skal skje i form av rammestyring som gir rom for lokalpolitisk skjønn og løsninger tilpasset innbyg-

gerne. For å bidra til bedre kommunale tjenester prioriterte regjeringen derfor vekst i frie inntekter til kommunesektoren meget høyt i 2006-budsjettet. I tillegg er veksten i skatteinntekter blitt markert høyere enn tidligere anslått. Inntektsveksten i 2006 vil gi kommunesektoren gode rammebetingelser for å kunne levere flere og bedre tjenester til innbyggerne.

Arbeidsmål 3.1 Skape godt samsvar mellom oppgavene og inntektene i kommunesektoren og sikre stabile rammevilkår

Samsvar mellom oppgaver og tilgjengelige ressurser er en sentral forutsetning for at kommunesektoren skal kunne utføre sine oppgaver på en tilfredsstillende måte. Økonomiske og administrative konsekvenser må være godt utredet når staten pålegger kommunesektoren nye oppgaver. Når nye oppgaver legges til kommunene eller det vedtas nye regler som påfører kommunene økte utgifter, skal det gis kompensasjon for merutgiftene ved at inntektsrammene for kommunesektoren økes tilsvarende. Tilsvarende skal inntektsrammene reduseres dersom kommunene avlastes for oppgaver, eller nytt regelverk medfører innsparinger for kommunene. Kommunene på sin side må ha god økonomistyring og utnytte de tilgjengelige ressursene på en effektiv måte.

Arbeidsmål 3.2 Samordne statlige tiltak som vedrører kommunesektoren

Kommunal- og regionaldepartementet har et særskilt ansvar for å se til at statens politikk overfor kommunene er helhetlig, samordnet og i tråd med overordnede prinsipper for statens styring av kommunesektoren. Dette er en løpende oppgave rettet mot fagdepartementenes arbeid med tiltak som har konsekvenser for kommunesektoren. Kommunal- og regionaldepartementets veileder for reformer i kommunesektoren, som vil bli revidert høsten 2006, vil være et sentralt virkemiddel i dette arbeidet. Deltakelse i det interdepartementale fagpanelet for konsekvensanalyser bidrar også til å styrke departementets samordningsarbeid. Konsultasjonsordningen og videreutviklingen av denne er også et viktig virkemiddel i dette arbeidet.

Arbeidsmål 3.3 Videreutvikle en mer forpliktende konsultasjonsordning

Konsultasjonsordningen mellom staten og KS skal utvikles slik at arbeidet med kommuneopplegget i

statsbudsjettet for 2008 skjer innenfor rammen av en mer forpliktende konsultasjonsordning. De to hovedelementene i en mer forpliktende konsultasjonsordning er bruken av bilaterale samarbeidsavtaler, og et tettere samarbeid med KS om kostnadsberegninger av statlig initierte reformer i kommunesektoren.

Arbeidsmål 3.4 Følge opp opptrappingsplanen for oppretting av ubalansen i kommuneøkonomien

I kommuneproposisjonen for 2007 ble det lagt fram en opptrappingsplan for oppretting av ubalansen i kommuneøkonomien. Bakgrunnen var at regjeringen i St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 1 (2005-2006) ga uttrykk for ambisjoner om en betydelig styrking av kommunesektorens frie inntekter i løpet av stortingsperioden, slik at tilbudet i skolen og eldreomsorgen kan bedres.

I 2006 ligger veksten i kommunesektorens samlede inntekter an til å bli om lag 9,1 mrd. kr, mens veksten i de frie inntektene anslås til 7 mrd. kr.

I statsbudsjettet for 2007 er det lagt opp til en vekst i kommunesektorens samlede inntekter på om lag 5,4 mrd. kr og i de frie inntektene på vel 2,4 mrd. kr, jf. nærmere omtale i kapittel 2.

Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi legger til grunn at netto driftsresultat er den beste tilgjengelige indikatoren på økonomisk balanse i kommunesektoren. Utvalget har anbefalt at netto driftsresultat over tid bør ligge på om lag 3 pst. av driftsinntektene for kommunesektoren totalt, for at kommuner og fylkeskommuner skal sitte igjen med tilstrekkelige midler til egenfinansiering av investeringer. Netto driftsresultat for kommunesektoren i 2005 ble 3,6 pst. I perioden 1998-2004 hadde sektoren et netto driftsresultat som var betydelig lavere enn 3 pst. Det er i årene framover viktig å videreføre et netto driftsresultat på om lag 3 pst. Rammestyring innebærer at dette er et kommunalt ansvar, men staten må legge forholdene til rette ved å sørge for samsvar mellom de oppgaver kommunene pålegges og de ressursene som stilles til rådighet.

Ved fastsettelsen av inntektsrammen for de enkelte år vil regjeringen bl.a. legge vekt på den politiske prioriteringen av kommunesektoren i forhold til andre offentlige tjenester, kompensasjon for merutgifter ved nye reformer, befolkningsutviklingen, inntektsutviklingen i sektoren de siste årene og effektiviseringsmuligheter i kommunesektoren. Kommunesektoren må på sin side bidra

til økonomisk balanse gjennom god økonomistyring, tilpasning av tjenestetilbudet til inntektene og effektiviserings- og utviklingsarbeid i forhold til egen tjenesteproduksjon.

Arbeidsmål 3.5 Vurdere moms kompensasjonsordningen

I St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 1 (2005-2006) ble det varslet at man ville vurdere hvordan ordningen med kompensasjon for merverdiavgift til kommunene og enkelte private aktører fungerer. En slik vurdering skulle omfatte både den gamle, begrensede ordningen og den nye, generelle kompensasjonsordningen. I kommuneproposisjonen for 2007 varslet regjeringen at den ville komme tilbake med en bredere gjennomgang av kompensasjonsordningen i statsbudsjettet for 2007.

Finansdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet har vurdert hvorvidt ordningen oppfyller intensjonen om avgiftsmessig likebehandling av egenproduksjon og kjøp fra andre. Ved siden av å vurdere ordningens avgrensning og praktiske innretning, har departementene også sett på den administrative belastningen ordningen medfører, og erfaringene rundt gjennomføringen av trekket i kommunenes rammetilskudd. Departementene har også sett nærmere på den kraftige økningen i kompensasjon til private produsenter som er omfattet av ordningen.

Det foretas ikke endringer i kompensasjonsordningen nå. Regjeringen vil i kommuneproposisjonen for 2008 komme tilbake med en bredere vurdering av ordningen.

Arbeidsmål 3.6 Foreta en samlet gjennomgang av lovhjemlene for statlig tilsyn med kommunene med sikte på et mer målrettet og effektivt statlig tilsyn

Kommunal- og regionaldepartementet la 30. juni 2006 fram Ot.prp. nr. 97 (2005-2006) med forslag til lovbestemmelser om statlig tilsyn med kommunene. Lovbestemmelsene vil sikre felles bestemmelser om saksbehandling og samordning av statlig tilsyn med kommunene. Lovendringene baserer seg på utredningen fra Tilsynsutvalget i NOU 2004:17. Departementet tar sikte på å koordinere en samlet gjennomgang av samtlige lovhjemler om statlig tilsyn med kommuner og fylkeskommuner. Denne gjennomgangen vil starte i 2007 og har som siktemål å oppnå et mer målrettet og effektivt statlig tilsyn.

Hovedmål 4: En rettferdig ressursfordeling

Rapportering

Borgeutvalget la i oktober 2005 fram sine forslag til endringer i inntektssystemet for kommunene og fylkeskommunene i NOU 2005:18 Fordeling, forenkling, forbedring. Utvalgets utredning har vært på bred offentlig høring.

I kommuneproposisjonen for 2007, St.prp. nr. 61 (2005-2006), varslet regjeringen at den vil foreta en egen gjennomgang av inntektssystemet. Regjeringen legger opp til å fremme forslag til endringer i inntektssystemet for kommunene i kommuneproposisjonen for 2009. Når det gjelder fylkeskommunene, legges det opp til at forslag til endringer i inntektssystemet ses i sammenheng med forvaltningsreformen i 2010.

Arbeidsmål 4.1 Gjennomgå inntektssystemet for kommunene gjennom å følge opp politisk utvalg og arbeide videre med kostnadsnøklerne

Kommunal- og regionaldepartementet har invitert de politiske partiene på Stortinget til å delta i et utvalg for å vurdere nærmere deler av inntektssystemet for kommunene. Utvalget skal vurdere regionalpolitiske tilskudd, skjønnstilskudd, den kommunale selskapsskatten, inntektsutjevningen, behandlingen av vekst- og fraflyttingskommuner og nytt inntektsgarantitilskudd. Kommunal- og regionaldepartementet og Finansdepartementet

vil være sekretariat for utvalget. I tillegg vil departementet arbeide videre med kostnadsnøklerne i inntektssystemet.

Hovedmål 5: En rettferdig valgordning og rasjonell gjennomføring av valg

Rapportering

En arbeidsgruppe nedsatt av departementet la i februar 2006 fram en rapport om utfordringer og muligheter tilknyttet elektronisk valg. Departementet har sendt rapporten på bred høring med frist 1. oktober 2006. Etter avsluttet høring vil departementet ta stilling til forslagene fra arbeidsgruppen og innspillene fra høringsinstansene.

Arbeidsmål 5.1 Tilrettelegge for en korrekt og effektiv gjennomføring av kommunestyre- og fylkestingsvalget 2007

Departementet vil ved årsskiftet 2006-2007 fremme en odelstingsproposisjon med forslag til visse justeringer i valgloven. For øvrig vil departementet arbeide med veiledning av kommuner og fylkeskommuner og annen tilrettelegging for gjennomføring av lokalvalget i 2007. Informasjon til innbyggerne om valget, bl.a. gjennom Internett, vil også bli en prioritert oppgave. I tillegg vil departementet rette oppmerksomhet mot valgdeltakelse blant førstegangselgere.

Budsjettforslaget på programkategori 13.70 Overføringer gjennom inntekts- systemet til kommuner og fylkeskommuner

Utgifter under programkategori 13.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007	Pst. endr. 06/07
571	Rammetilskudd til kommuner	36 527 811	40 696 634	42 227 601	3,8
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner	12 136 675	13 175 677	14 245 204	8,1
573	Kompensasjon til fylkeskommuner ved statens overtakelse av ansvaret for spesialisthelsetjenesten	13 920			
574	Økonomisk oppgjør ved endringer i ansvaret for barnevern, familievern og rusomsorg	2 700			
	Sum kategori 13.70	48 681 106	53 872 311	56 472 805	4,8

Inntekter under programkategori 13.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007	Pst. endr. 06/07
3571	Tilbakeføring av forskudd	149 542			
	Sum kategori 13.70	149 542			

Inntektssystemet

Gjennom inntektssystemet fordeles de frie inntektene til kommunene og til fylkeskommunene, dvs. rammetilskudd og skatteinntekter. De frie inntektene er inntekter som kommuner og fylkeskommuner kan disponere fritt uten andre føringer fra staten enn gjeldende lover og regelverk.

Det overordnede formålet med inntektssystemet er å sikre utjevning av de økonomiske forutsetningene for et likeverdig kommunalt og fylkeskommunalt tjenestetilbud over hele landet. Gjennom inntektsutjevningen i inntektssystemet utjevnes delvis forskjeller i skatteinntekter, og gjennom utgiftsutjevningen for kommuner og fylkeskommuner gis full kompensasjon for ufrivillige kostnader i tjenesteproduksjonen.

Utgiftsutjevningen blir beregnet på grunnlag av 19 ulike kriterier for kommunene og 14 ulike kriterier for fylkeskommunene. Kostnadsnøkkelen for utgiftsutjevningen er basert på at utjevningen skal omfatte ufrivillige forhold som har dokumentert innvirkning på utgiftene til kommunene og fylkeskommunene. Med ufrivillige forhold menes det forhold som den enkelte kommune eller fylkeskommune ikke kan påvirke, som for eksempel alderssammensetningen i befolkningen. Utgiftsutjevningen omfatter helse- og sosialsektoren, grunnskolesektoren, administrasjon, miljø- og landbrukssektoren for kommunene, og videregående opplæring, samferdselsektoren og tannhelsetjenesten for fylkeskommunene. En felles kostnadsnøkkel for kommunene og en felles kostnadsnøkkel for fylkeskommunene er bygd opp ved å

vekte sammen kostnadsnøklerne på de ulike tjenestetende sektorene.

Rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner blir utbetalt gjennom ti årlige terminbeløp. Det inntektsutjevnerende tilskuddet fordeles over syv av de ti terminbeløpene.

Innbyggertilskuddet, inkludert utgiftsutjevningen og inntektsutjevningen, blir basert på folketall per 1. januar i budsjettåret. I Beregningsteknisk dokumentasjon til St.prp. nr. 1 (2006-2007) fra Kommunal- og regionaldepartementet (Grønt hefte, foreløpig utgave) blir rammetilskuddet til hver enkelt kommune og fylkeskommune presentert. Det blir her presentert et foreløpig rammetilskudd for hver enkelt kommune og fylkeskommune. Årsaken til at det legges fram foreløpige tall er at folketallet per 1. januar 2007 ikke er kjent når proposisjonen legges fram. Endelig rammetilskudd med utgiftsutjevningen vil bli publisert i Revidert beregningsteknisk dokumentasjon i juni 2007.

Regjeringen Bondevik II nedsatte 3. oktober 2003 Borge-utvalget, som ble bedt om å foreta en bred gjennomgang av inntektssystemet for kommunene og fylkeskommunene. Den 10. oktober 2005 la utvalget fram sine forslag til endringer i inntektssystemet i NOU 2005:18 Fordeling, forenkling, forbedring. Utvalgets utredning har vært på bred offentlig høring. Regjeringen varslet i kommuneproposisjonen for 2007, St.prp. nr. 61 (2005-2006), en egen gjennomgang av inntektssystemet. I den forbindelse har Kommunal- og regionaldepartementet invitert de politiske partiene på Stortinget til å delta i et utvalg for å vurdere deler av inntektssystemet for kommunene nærmere. Utvalget skal vurdere regionalpolitisk tilskudd, skjønnstilskudd, kommunal selskapsskatt, inntektsutjevning, behandling av vekst- og fraflyttingskommuner og ny overgangsordning. I tillegg vil departementet arbeide videre med kostnadsnøklerne i inntektssystemet. Regjeringen legger opp til å fremme forslag til endringer i inntektssystemet for kommunene i kommuneproposisjonen for 2009. Når det gjelder fylkeskommunene, legger regjeringen opp til at endringer i inntektssystemet sees i sammenheng med forvaltningsreformen.

Om de enkelte tilskuddene som blir fordelt gjennom inntektssystemet

Det samlede rammetilskuddet til kommunene for 2007 blir bevilget over fem ulike poster på kap. 571 i statsbudsjettet:

- post 60 Innbyggertilskudd
- post 62 Nord-Norge-tilskudd
- post 63 Regionaltilskudd

- post 64 Skjønnstilskudd
- post 69 Kommunal selskapsskatt

Det samlede rammetilskuddet til fylkeskommunene for 2007 blir bevilget over fire ulike poster på kap. 572 i statsbudsjettet:

- post 60 Innbyggertilskudd
- post 62 Nord-Norge-tilskudd
- post 64 Skjønnstilskudd
- post 65 Tilskudd til barnevern / hovedstadstilskudd

Post 60 Innbyggertilskudd

Det blir bevilget et innbyggertilskudd til kommunene og et tilsvarende til fylkeskommunene. Størrelsen på innbyggertilskuddet blir fastsatt ut fra differansen mellom de samlede rammeoverføringene og summen av postene 62-69. Det inntektsutjevnerende tilskuddet og utgiftsutjevningen inngår i post 60. Siden 2002 inngår også inndelingstilskuddet i innbyggertilskuddet til kommunene.

Innbyggertilskuddet blir i utgangspunktet beregnet som et likt beløp per innbygger til alle kommuner og fylkeskommuner. Deretter blir tilskuddet justert for hver enkelt kommune og fylkeskommune etter følgende faktorer:

1. omfordeling gjennom utgiftsutjevningen basert på kostnadsnøklerne for henholdsvis kommunene og fylkeskommunene
2. omfordeling gjennom korreksjonsordningen for elever i frittstående og statlige skoler
3. omfordeling av skatteinntekter gjennom inntektsutjevningen
4. omfordeling gjennom overgangsordningen for regelendringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd m.m.
5. omfordeling gjennom innlemming av øremerkede tilskudd m.m. som ikke omfattes av overgangsordningen
6. omfordeling på grunn av inndelingstilskuddet
7. forsøk med oppgavedifferensiering

Korreksjonsordningen for elever i statlige og frittstående skoler

I utgiftsutjevningen i inntektssystemet er det en korreksjonsordning basert på antallet elever i frittstående og statlige skoler (punkt 2). Ordningen tar hensyn til at antallet elever i frittstående og statlige skoler varierer mellom kommuner og mellom fylkeskommuner. Korreksjonsordningen fungerer slik at (fylkes)kommuner som har relativt mange elever i frittstående og statlige skoler får et trekk gjennom utgiftsutjevningen. Motsatt får (fylkes)kommuner med relativt få elever i frittstående

og statlige skoler et tilskudd gjennom utgiftsutjevningen. Satsene for trekk fastsettes årlig. Satsene var uendret i perioden 1994-2002, men ble økt i perioden 2003-2006. I statsbudsjettet for 2007 foreslår regjeringen en ytterligere økning på mellom 2 000 og 8 000 kr. Trekketsatsene ligger etter økningen fremdeles under gjennomsnittskostnaden per elev på landsbasis. Trekketsatsene bør ligge under gjennomsnittskostnaden, ettersom marginalkostnaden knyttet til en elev oftest er lavere enn gjennomsnittskostnaden. For nærmere omtale vises det til Beregningsteknisk dokumentasjon (Grønt hefte). Tilbakeføringen av trekket i korreksjonsordningen skjer etter andel av kostnadsnøkkelen.

Forsøk med kommunal oppgavedifferensiering

Det pågår forsøk med kommunal oppgavedifferensiering i flere kommuner og fylkeskommuner i perioden 2004-2007. Flere av forsøkene innebærer en omdisponering mellom budsjettposter. Det ble redegjort for budsjettmessige konsekvenser av forsøkene i St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 3 (2003-2004) Forsøk med oppgavedifferensiering mv. De av forsøkene som har budsjettmessige konsekvenser, er forsøk med kulturminneforvaltning i Bergen, Stavanger og Kristiansand kommuner, forsøk med videregående opplæring i Båtsfjord kommune, og forsøk med arbeidsmarkedstiltak i Oslo kommune. Omdisponeringen mellom budsjettposter blir videreført for 2007.

Oslo kommunes forsøk med Aetats arbeidsmarkedstiltak for personer med sosialhjelp som hovedinntektskilde ble utvidet i 2005 til å omfatte personer på introduksjonsstønad. Forsøket ble også utvidet til ytterligere to bydeler, slik at det nå er fire bydeler med i forsøket. I 2007 tilføres Oslo kommune midler tilsvarende 500 tiltaksplasser og personellressurser. Dette er en videreføring av nivået for 2006, og er i tråd med vurderingene som er lagt til grunn for nivået på de ordinære arbeidsmarkedstiltakene i regi av Arbeids- og velferdsetaten. For 2007 foreslås et samlet gjennomsnittlig tiltaksnivå på 12 000 plasser.

Båtsfjord kommune har fått forlenget sitt forsøk med videregående opplæring fram til 2009.

Kostnadsnøkkelen for kommunene og fylkeskommunene

Det er ikke gjort endringer i kostnadsnøkkelen for kommunene fra 2006 til 2007. Tabell 3.15 viser kostnadsnøkkelen for kommunene i 2007.

Tabell 3.15 Kostnadsnøkkel for kommunene

Kriterium	Vekt
Basis	0.025
Innbyggere 0-5 år	0.023
Innbyggere 6-15 år	0.308
Innbyggere 16-66 år	0.120
Innbyggere 67-79 år	0.085
Innbyggere 80-89 år	0.133
Innbyggere 90 år og eldre	0.049
Andel skilte og separerte 16-59 år	0.038
Andel arbeidsledige 16-59 år	0.011
Beregnet reisetid	0.015
Reiseavstand til nærmeste sonekrets	0.010
Reiseavstand til nærmeste nabo-krets	0.011
Dødlighetstall	0.025
Ikke-gifte 67 år og eldre	0.025
Innvandrere	0.005
Psykisk utviklingshemmede 16 år og over	0.066
Psykisk utviklingshemmede under 16 år	0.004
Urbanitetskriterium	0.042
Landbrukskriterium	0.005
Sum	1.000

Det er heller ikke gjort endringer i kostnadsnøkkelen for fylkeskommunene fra 2006 til 2007. Tabell 3.16 viser kostnadsnøkkelen for fylkeskommunene i 2007.

Tabell 3.16 Kostnadsnøkkel for fylkeskommunene

Kriterium	Vekt
Innbyggere 0-15 år	0.064
Innbyggere 16-18 år	0.526
Innbyggere 19-34 år	0.027
Innbyggere 35-66 år	0.035
Innbyggere 67-74 år	0.008
Innbyggere over 75 år	0.009
Rutenett til sjøs	0.032
Bosatt spredt	0.022
Areal	0.007
Storbyfaktor	0.016
Befolkning på øyer	0.009
Vedlikeholdskostnader veg	0.064
Reinvesteringskostnader veg	0.032
Søkere yrkesfag	0.149
Sum	1.000

Inntektsutjevning

Inntektsutjevningen skal utjevne forskjeller mellom kommunenes og mellom fylkeskommunenes skatteinntekter. Det inntektsutjevningstilskuddet beregnes fortløpende 7 ganger i året når skatteinngangen foreligger. Beregningen av inntektsutjevningen dokumenteres på Kommunal- og regionaldepartementets internettsider for løpende inntektsutjevning på <http://odin.dep.no/krd/norsk/tema/kommune/kommuneokonomi/liu>.

Fra 2005 inngår kommunenes inntekter fra selskapsskatten i inntektsutjevningen, jf. kap. 571, post 69 Kommunal selskapsskatt. Hver kommunes andel av selskapsskatten i 2007 er vist i vedlegg 1 tabell 1.8 i kommuneproposisjonen for 2007, St.prp. nr. 61 (2005-2006). Samtidig med tilbakeføringen av selskapsskatten, ble inntektsutjevningen for kommunene lagt om til en symmetrisk utjevning. Det er ingen endringer i inntektsutjevningen fra 2006 til 2007. Kommuner med skatteinntekter over landsgjennomsnittet får et trekk på 55 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og landsgjennomsnittet, mens kommuner med skatteinntekter under landsgjennomsnittet får kompensert 55 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og landsgjennomsnittet. For å skjerme kommuner med lave skatteinntekter, får kommuner med skatteinntekter under 90 pst. av landsgjennomsnittet en tilleggskompensasjon på 35 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og 90 pst. av landsgjen-

nomsnittet. For en nærmere omtale av omleggingen til symmetrisk inntektsutjevning, vises det til St.meld. nr. 5 (2004-2005) Tilbakeføring av selskapsskatt til kommunene og omlegging av inntektsutjevningen, og til kapittel 7 i kommuneproposisjonen for 2005.

For fylkeskommunene var det ingen omlegging av inntektsutjevningen i 2006. Det blir heller ikke lagt opp til endringer i inntektsutjevningen i 2007. Inntektsutjevningen vil i 2007 være basert på at fylkeskommuner med skatteinntekter på under 120 pst. av landsgjennomsnittet, får kompensert 90 pst. av differansen mellom egen skatt og referansenivået på 120 pst. Fylkeskommuner som har skatteinntekter på mer enn 120 pst. av landsgjennomsnittet får beholde skatteinntektene.

Inndelingstilskudd

Inndelingstilskuddet er en del av post 60 til kommunene. Inndelingstilskuddet blir gitt til kommuner som slår seg sammen. Tilskuddet skal sikre at kommuner som slår seg sammen, ikke får reduserte statlige overføringer som følge av kommunesammenslutningen. Inndelingstilskuddet består av det basistilskuddet som gikk til kommunene før sammenslutningen, i tillegg til eventuelle regionaltilskudd som kommunene mottok før sammenslutningen. Tilskuddet blir beregnet det året kommunene gjennomfører sammenslutningen, og blir senere justert med pris- og lønnsvekst de påfølgende årene. Kommuner som gjennomfører en sammenslutning, vil motta fullt inndelingstilskudd i ti år. Tilskuddet vil deretter bli trappet gradvis ned over en periode på fem år. I 2007 mottar kommunene Re, Bodø, Aure og Vindafjord inndelingstilskudd.

Post 62 Nord-Norge-tilskudd

Inntektsystemet skal bidra til å støtte opp under viktige regionalpolitiske målsettinger som å sikre bosetning og levedyktige lokalsamfunn i alle deler av landet. Som et ledd i regional- og distriktspolitikken ønsker regjeringen at kommuner og fylkeskommuner i Nord-Norge skal sikres muligheter til å gi et bedre tjenestetilbud enn kommuner og fylkeskommuner ellers i landet. Kommuner og fylkeskommuner i Nord-Norge får derfor et eget tilskudd. Tilskuddet skal også bidra til en høy kommunal og fylkeskommunal sysselsetting i et område med et konjunkturavhengig næringsliv. Tilskuddet blir utbetalt som en lik sats per innbygger for alle kommunene innenfor hvert fylke og som en sats per innbygger for hver fylkeskommune. Departementet tilrår at satsene for Nord-

Norge-tilskuddet for 2007 blir prisjusterte. Tabell 3.17 viser satsene for Nord-Norge-tilskuddet i 2007 for kommuner og fylkeskommuner.

Tabell 3.17 Nord-Norge-tilskudd til kommuner og fylkeskommuner

	Kr per innbygger
<i>Kommuner:</i>	
Nordland	1 398
Troms	2 682
Finnmark	6 553
<i>Fylkeskommuner:</i>	
Nordland	878
Troms	1 000
Finnmark	1 367

Post 63 Regionaltilskudd

Regionaltilskuddet er på samme måte som Nord-Norge-tilskuddet begrunnet ut fra regionalpolitiske hensyn. Regionaltilskuddet blir i 2007, som i 2006, gitt til kommuner som har mindre enn 3200 innbyggere, og som har skatteinntekter under 110 pst. av landsgjennomsnittet. Kommuner med mindre enn 3000 innbyggere mottar fullt tilskudd, mens kommuner med mellom 3000 og 3200 innbyggere mottar et redusert tilskudd.

Kommuner i Finnmark og enkelte kommuner i Nord-Troms vil som tidligere år få tilskudd etter forhøyet sats:

- kommuner med mellom 3000 og 3049 innbyggere får 80 pst. av full sats
- kommuner med mellom 3050 og 3099 innbyggere får 60 pst. av full sats
- kommuner med mellom 3100 og 3149 innbyggere får 40 pst. av full sats
- kommuner med mellom 3150 og 3199 innbyggere får 20 pst. av full sats

Departementet tilrår at satsene for regionaltilskuddet for 2007 blir prisjusterte.

Tabell 3.18 Satser for regionaltilskuddet

Område	Beløp per kommune (1 000 kr)
Finnmark og enkelte kommuner i Nord-Troms	9 970
Øvrige kommuner	5 083

Post 64 Skjønnstilskudd

Kommunal- og regionaldepartementet fordeler årlig en del av rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner etter skjønn. Fordelingen etter skjønn må ses i sammenheng med fordelingen etter objektive kriterier i de faste delene av inntektssystemet. Det samlede skjønnstilskuddet for kommuner og fylkeskommuner for 2007 inklusiv kompensasjon for omlegging av ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift er satt til 2 361,9 mill. kr.

Kommunene

Den samlede skjønnsrammen for kommunene inklusiv kompensasjon for omlegging av ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift er for 2007 vel 1 497 mill. kr. Ved fastsettelsen av rammene for 2007 er det tatt utgangspunkt i rammene for 2006. Disse rammene er korrigert for endringer i særskilte tilskudd fra inneværende år til neste år, samt enkelte andre endringer som omtales under.

- Skjønnsrammen eksklusiv kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, kompensasjon for endringer i inntektssystemet fra 2002 og særskilte tilskudd, betegnes som basisrammen. Basisrammen til kommunene reduseres med 10 pst. fra 2006 til 2007 som er om lag 85 mill. kr. Innbyggertilskuddet til kommunene øker tilsvarende. Dette er i tråd med en målsetting om å redusere størrelsen på skjønnsrammen.
- Det ble i 2006 gitt kompensasjon gjennom skjønnet til kommuner som har skatteinntekter lavere enn 110 pst. av landsgjennomsnittet og som samlet tapte mer enn 360 kr per innbygger på endringer som ble gjennomført i inntektssystemet i løpet av perioden 2002-2006. Kompensasjonen var i 2006 fullt opptrappet, og videreføres i 2007 på samme nominelle nivå.
- Innenfor skjønnsrammen er det satt av tilskudd til utviklings- og utredningsprosjekter. I 2007 er det bevilget 40 mill. kr til slike prosjekter.
- Da ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift ble lagt om i 2004, ble kommunene kompensert gjennom en økning i skjønnstilskuddet. Mange kommuner får per 1. januar 2007 tilbake samme nivå på satsen for differensiert arbeidsgiveravgift (DAA) som de hadde før omleggingen av ordningen. For disse kommunene vil kompensasjonen for økning i satsen de har mottatt i perioden 2004 til 2006 bortfalle. Kommuner som kun delvis får gjeninnført redusert sats for DAA vil få beholde en forholdsmessig andel av kompensasjonen. Kompensasjonen til kom-

muner med økt DAA sats var i 2006 på om lag 1 461 mill. kr. Kompensasjonen for økt sats for DAA i 2007 er for kommunene samlet satt til i overkant av 313 mill. kr.

Fylkeskommunene

Den samlede skjønnsrammen til fylkeskommunene er for 2007 om lag 865 mill. kr. Ved fastsettelsen av rammene for 2007 er det tatt utgangspunkt i rammene for 2006. Disse rammene er korrigerert for endringer i særskilte tilskudd fra inneværende år til neste år, samt de endringer som omtales under.

- Basisrammen til fylkeskommunene reduseres med 10 pst. fra 2006 til 2007 som er om lag 73 mill. kr. Innbyggertilskuddet til fylkeskommunene øker tilsvarende. Dette er i tråd med en målsetting om å redusere størrelsen på skjønnsrammen. Det blir i 2007 også foretatt en moderat omfordeling av basisrammen fra fylkeskommuner med høyest ramme per innbygger til Akershus fylkeskommune som har lavest ramme per innbygger. Omfordelingen kommer av at Akershus har en betydelig utfordring i forbindelse med en betydelig forventet vekst i antall 16-19-åringer i perioden 2005-2010. Akershus har også mottatt forholdsvis lavt skjønn per innbygger.
- Det ble i 2006 gitt kompensasjon gjennom skjønnnet til fylkeskommuner som har skatteinntekter lavere enn 110 pst. av landsgjennomsnittet og som samlet tapte mer enn 360 kr per innbygger på endringer som ble gjennomført i inntektssystemet i perioden 2002-2006. Kompensasjonen var i 2006 fullt opptrappet, og videreføres i 2007 på samme nominelle nivå.
- Da ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift ble lagt om i 2004, ble fylkeskommunene kompensert gjennom en økning i skjønnstilskuddet. Mange kommuner får per 1. januar 2007 tilbake samme nivå på satsen for differensiert arbeidsgiveravgift (DAA) som de hadde før omleggingen av ordningen. Dette reduserer også tilskuddsbehovet til fylkeskommunene. Kompensasjonen for økt sats for DAA i 2007 i forhold til 2003-nivå er for fylkeskommunene samlet sett på knapt 56 mill. kr. Dette er en reduksjon på 201 mill. kr i forhold til 2006-nivået.

Tabell 3.19 viser fordelingen av samlet skjønnstilskudd i 2007.

Tabell 3.19 Skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner 2007

	(1 000 kr)
Kommunene	1 497 042
Fylkeskommunene	864 884
Landet i alt	2 361 926

Post 65 Tilskudd til barnevern / hovedstadstilskudd

I 1999 ble det innført et eget hovedstadstilskudd i inntektssystemet. Hovedstadstilskuddet til Oslo kommune var blant annet begrunnet med at Oslo hadde et høyt utgiftsbehov knyttet til rusomsorg og psykisk helsevern. Fra og med 2004 ble det innført et eget kriterium i kostnadsnøkkelen for kommuner som fanger opp variasjoner i utgiftsbehovet knyttet til rusomsorg og psykisk helsevern. Hovedstadstilskuddet til Oslo kommune ble derfor avvirket som egen post på statsbudsjettet fra og med 2004. Tilskuddet blir avvirket gradvis gjennom overgangsordningen i inntektssystemet.

Fra og med 2004 overtok staten det ansvaret fylkeskommunene tidligere hadde for barnevernet. Oslo sitt ansvar for barnevernet ble likevel videreført, jf. omtale i kapittel 12 i kommuneproposisjonen for 2004, St.prp. nr. 66 (2002-2003). Den delen av de frie inntektene til fylkeskommunen som kan tilskrives barnevern, ble lagt inn i hovedstadstilskuddet til Oslo kommune.

I 2006 mottar Oslo kommune vel 453 mill. kr i tilskudd til barnevern/hovedstadstilskudd. Om lag 80 pst. av midlene er knyttet til Oslo sitt ansvar for barnevern, mens om lag 20 pst. er knyttet til at Oslo har spesielle oppgaver som hovedstad.

Departementet tilrår at tilskudd til barnevern/hovedstadstilskuddet for 2007 blir oppjustert i takt med prisstigningen. Oslo kommune vil da motta om lag 470 mill. kr i tilskudd til barnevern/hovedstadstilskudd i 2007.

Post 69 Kommunal selskapskatt

I forbindelse med behandling av St.meld. nr. 5 (2004-2005) Tilbakeføring av selskapskatt til kommunene og omlegging av inntektsutjevningen, besluttet Stortinget å tilbakeføre en andel av selskapskatten til kommunene. Som i 2005 og 2006, vil selskapskatten også i 2007 utbetales som en del av rammetilskuddet. Selskapskatten inngår sammen med kommunenes skatteinntekter fra personskatt og naturressursskatt i systemet for inntektsutjevning.

I 2007 overføres 5 160 mill. kr over kap. 571, post 69. Selskapsskatten blir videreført på om lag samme reelle nivå som for 2006. Dette svarer til at satsen for selskapsskatt reduseres fra 4,25 pst. i 2006 til 3,5 pst. i 2007. Selskapsskatten som blir til-

bakeført til kommunene i 2007, er basert på selskapsskatten for skatteåret 2004. Når det gjelder fordelingen av selskapsskatten mellom kommunene i 2007, vises det til kommuneproposisjonen for 2007, St.prp. nr. 61 (2005-2006), vedlegg 1.

Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
21	Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet, <i>kan overføres</i>	6 506	7 119	7 400
60	Innbyggertilskudd	26 162 686	30 955 000	33 518 548
62	Nord-Norge-tilskudd	1 147 015	1 178 333	1 220 161
63	Regionaltilskudd	561 526	780 846	824 414
64	Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 572, post 64</i>	3 078 420	2 734 000	1 497 042
69	Kommunal selskapsskatt, <i>kan nyttes under post 60</i>	5 486 357	5 041 336	5 160 036
90	Forskudd på rammetilskudd	85 301		
	Sum kap. 571	36 527 811	40 696 634	42 227 601

Endring som ikke går fram av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 66 (2005-2006) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2006, ble bevilgningen på post 60 redusert med 30 mill. kr til 30 925 mill. kr

Post 60-69

For omtale av postene 60-69 viser vi til omtalen av programkategorien ovenfor.

Post 21 Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet

I 2002 ble det opprettet en egen post knyttet til kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet. Kjøp av data og ulike tjenester knyttet til drift av inntektssystemet blir finansiert over post 21.

Midlene fra post 21 blir også brukt til å initiere forskning og innhenting av kunnskap innenfor hele det kommunaløkonomiske området. Gjennom Det tekniske beregningsutvalget for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) blir det rappor-

tert om hovedtrekk i økonomi og tjenesteyting i kommunene. TBU vil i 2007, som i 2006, bli finansiert over post 21.

Det legges også til grunn at posten kan brukes til å finansiere større utviklingsprosjekter innenfor departementets ansvarsområde.

For 2007 foreslår departementet en bevilgning på 7,4 mill. kr på denne posten, en økning på knapt 300 000 kr fra 2006.

Post 90 Forskudd på rammetilskudd til kommuner

I forslag til romertallsvedtak V bes det om Stortingets samtykke til at det kan utbetales inntil 250 mill. kr i 2007 som forskudd på rammetilskudd til kommunene for 2008.

Kap. 3571 Tilbakeføring av forskudd

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
90	Tilbakeføring av forskudd	149 542		
	Sum kap. 3571	149 542		

Post 90 Tilbakeføring av forskudd

Ved behandlingen av St.prp. nr. 1 (2005-2006) fikk Kommunal- og regionaldepartementet fullmakt til å gi inntil 250 mill. kr i forskudd på rammetilskudd for 2007 til kommuner i 2006. På grunn av usikker-

het knyttet til skatteinngang og inntektsutjevning for siste utbetalingstermin i 2006, er det på det nåværende tidspunktet ikke mulig med sikkerhet å angi størrelsen på utbetalt forskudd på rammetilskudd i 2006. Det fremmes derfor ikke bevilgningsforslag på denne posten.

Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
60	Innbyggertilskudd	9 913 665	11 138 494	12 450 455
62	Nord-Norge-tilskudd	433 117	444 907	460 724
64	Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 571, post 64</i>	1 348 963	1 139 000	864 884
65	Tilskudd til barnevern/ hovedstadstilskudd	440 930	453 276	469 141
	Sum kap. 572	12 136 675	13 175 677	14 245 204

Endring som ikke går fram av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 66 (2005-2006) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2006, ble bevilgningen på post 60 redusert med 6,5 mill. kr til 11 131,994 mill. kr

Postene 60-65

For omtale av post 60-65 henvises det til omtale under programkategorien over.

Post 90 Forskudd på rammetilskudd til fylkeskommuner

I forslag til romertallsvedtak V bes det om Stortingets samtykke til at det kan utbetales inntil 50 mill. kr i 2007 som forskudd på rammetilskudd til fylkeskommunene for 2008.

Kap. 3572 Tilbakeføring av forskudd**Post 90 Tilbakeføring av forskudd**

Ved behandlingen av St.prp. nr. 1 (2005-2006) fikk Kommunal- og regionaldepartementet fullmakt til å gi opptil 50 mill. kr i forskudd på rammetilskudd

for 2007 i statsbudsjettet for 2006. Fram til oktober 2006 er det ikke utbetalt forskudd på rammetilskuddet for 2006. Det fremmes derfor ikke forslag om tilbakeføring av forskudd i 2007.

Samlet vekst i rammeoverføringene til kommunesektoren

Tabell 3.20 Tilskudd gjennom inntektssystemet for 2006 og 2007

	Anslag på regnskap 2006	Korrigert 2006	Forslag 2007	Faktisk vekst 2006-2007	Korrigert vekst 2006-2007
Innbyggertilskudd	30 925 000	31 766 327	33 518 548	8,4	5,5
Nord-Norge-tilskudd	1 178 333	1 178 333	1 220 161	3,5	3,5
Regionaltilskudd	780 846	780 846	824 414	5,6	5,6
Skjønnstilskudd	2 734 000	1 575 338	1 497 042	-45,2	-5,0
Kommunal selskapsskatt	5 041 336	5 041 336	5 160 036	2,4	2,4
<i>Sum kommuner, ekskl. selskapsskatt</i>	<i>35 618 179</i>	<i>35 300 844</i>	<i>37 060 165</i>	<i>4,0</i>	<i>5,0</i>
<i>Sum kommuner, inkl. selskapsskatt</i>	<i>40 659 515</i>	<i>40 342 180</i>	<i>42 220 201</i>	<i>3,8</i>	<i>4,7</i>
Innbyggertilskudd	11 131 994	11 489 254	12 450 455	11,8	8,4
Nord-Norge-tilskudd	444 907	444 907	460 724	3,6	3,6
Skjønnstilskudd	1 139 000	935 977	864 884	-24,1	-7,6
Tilskudd til barnevern / hovedstadstilskudd	453 276	453 276	469 141	3,5	3,5
<i>Sum fylkeskommuner</i>	<i>13 169 177</i>	<i>13 323 414</i>	<i>14 245 204</i>	<i>8,2</i>	<i>6,9</i>
<i>Sum kommunesektor, ekskl. selskapsskatt</i>	<i>48 787 356</i>	<i>48 624 258</i>	<i>51 305 369</i>	<i>5,2</i>	<i>5,5</i>
<i>Sum kommunesektor, inkl. selskapsskatt</i>	<i>53 828 692</i>	<i>53 665 594</i>	<i>56 465 405</i>	<i>4,9</i>	<i>5,2</i>

Tabell 3.20 viser tilskudd gjennom inntektssystemet i 2006 før og etter korreksjoner for endringer i oppgaver og endringer i regelverk, og før og etter innlemminger av øremerkede tilskudd. Beløpene er i nominelle kroner. Tabellen viser også forslag til bevilgning i 2007 fordelt på de ulike postene i rammetilskuddet. Kolonne 2 viser anslag på tildelingen for 2006 til kommuner og fylkeskommuner. Kolonne 3 viser den samme tildelingen korrigert for oppgaveendringer mv. Hensikten med å korrigere for oppgaveendringer er å gjøre tallstørrelsen for de to årene sammenlignbare. Oppgaveendringene det er korrigert for, er nærmere omtalt nedenfor. Kolonne 4 viser regjeringens forslag til bevilgning for 2007.

Endringer i oppgavefordeling mellom ulike forvaltningsnivå, regelendringer, innlemming av øremerkede tilskudd mv.

I budsjettet for 2007 vil det som tidligere år bli gjort en rekke korrigeringer i rammetilskuddet for endringer i oppgavefordelingen mellom forvaltningsnivå, regelendringer, innlemminger av øre-

merkede tilskudd mv. Noen endringer vil bli omfattet av overgangsordningen i inntektssystemet, mens andre vil bli lagt rett inn eller trukket ut av rammetilskuddet etter kostnadsnøkkelen. For nærmere omtale av korreksjonene, viser vi til Beregningsteknisk dokumentasjon til St.prp. nr. 1 (2006-2007) fra Kommunal- og regionaldepartementet (Grønt hefte). Endringer som rammetilskuddet vil bli korrigert for i 2007, er oppgitt i 2006-kroner.

*Korreksjoner i rammetilskuddet til kommunene
Vertskommuner for psykisk utviklingshemmede*

Det skal i budsjettet for 2007 foretas en reduksjon av vertskommunetilskuddet, kap. 761, post 61, som følge av frafall av brukere. Midlene skal overføres til Kommunal- og regionaldepartementets budsjett, kap. 571, post 60 Innbyggertilskudd.

Reduksjon i tilskuddet for 2007 er basert på telling per 1. januar 2006 og omhandler brukere som falt fra i 2005. Det gjennomføres nå årlige tellinger og 36 brukere falt fra i 2005.

Det øremerkede tilskuddet per person som omfattes av vertskommunetilskuddet varierer mel-

lom vertskommunene. For å utjevne ulikhetene mellom vertskommunene, skal vertskommuner som ligger under gjennomsnittlig tilskudd per bruker på landsbasis, få en reduksjon som tilsvarer 50 pst. reduksjon per bruker som faller fra. Denne ordningen skal fortsette inntil gjennomsnittlig tilskudd per bruker blir likt fordelt for alle vertskommunene. For vertskommuner som får tilskudd over landsgjennomsnittet, skal tilskuddet reduseres med 100 pst. per bruker, jf. St.prp. nr. 1 for Sosial- og helsedepartementet (2001-2002) og Stortingets behandling av denne.

Det foreslås for 2007 å overføre om lag 18 mill. kr fra kap. 761, post 61 til kap. 571, post 60 som følge av frafall. Midlene skal legges inn i overgangsordningen i inntektssystemet.

Elever i frittstående og statlige skoler

Som følge av at tallet på elever i frittstående og statlige skoler øker, blir rammetilskuddet til kommunene redusert med 33,8 mill. kr i 2007.

Differensiert arbeidsgiveravgift

Da ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift ble lagt om i 2004, ble kommunene kompensert gjennom en økning i rammetilskuddet. I 2007 får mange kommuner gjeninnført lav sats på arbeidsgiveravgiften, og kompensasjonen bortfaller for disse kommunene. Kommuner som ikke, eller kun delvis får gjeninnført lav sats beholder en forholdsmessig andel av sin kompensasjon. Som følge av dette foreslås kompensasjonen for endringer i differensiert arbeidsgiveravgift redusert med 1 159 mill. kr.

Minoritetsspråklige elever

I forbindelse med behandlingen av St.prp. nr. 61 (2005-2006) Om lokaldemokrati, velferd og økonomi i kommunesektoren 2007 (kommuneproposisjonen), sluttet Stortinget seg til forslaget om å innlemme det øremerkede tilskuddet til særskilt norskopplæring, tospråklig opplæring og morsmålsopplæring fra 1. januar 2007. Midlene fordeles mellom kommunene etter faktiske regnskapstall for 2004. Som følge av innlemmingen av det øremerkede tilskuddet vil rammetilskuddet til kommunene økes med 813,8 mill. kr.

Fritak fra el-avgift for skinnegående transport

I tråd med Soria Moria-erklæringen foreslår regjeringen å fjerne el-avgiften for skinnegående transport fra 1. januar 2007. Fritaket skal gjelde elek-

trisk kraft som benyttes til framdrift av tog eller annet skinnegående transportmiddel, inkludert oppvarming av og belysning i transportmiddelet. Dette reduserer statens inntekter fra el-avgiften i 2007 med 70 mill. kr påløpt og 50 mill. kr bokført (2006-kr). Samtidig foreslås det at NSBs kompensasjon gjennom statlig kjøp av persontransporttjenester avvikles og at rammetilskuddet til kommunene reduseres. På bakgrunn av dette reduseres kap. 571, post 60 med 8,7 mill. kr.

Kommunale havner

Som en del av avgiftsopplegget for 2007 foreslås det at kommunale havner tas inn i momssystemet fra 1. januar 2007. Dette innebærer reduserte merverdiavgiftsinntekter til staten med om lag 60 mill. kr bokført i 2007. Når de kommunale havnene tas inn i merverdiavgiftssystemet vil de ikke lenger omfattes av momskompensasjonsordningen for kommunesektoren. Refusjonsbeløpet til kommunene på kap. 1632, post 61 reduseres dermed med 60 mill. kr til 9 700 mill. kr. Siden kommunesektoren ble trukket tilsvarende helårsvirkningen av dette i sine inntekter da kompensasjonsordningen ble innført, foreslås det at bevilgningene til kommunene økes med 67,6 mill. kr.

Deltidsbrannmenn

Det er i dag forskriftsfestet krav til utdanning av alt personell i brannvesenene, men forskriftskravet er ikke iverksatt for deltidspersonell. Dette har ført til at en betydelig andel av deltidsbrannpersonell ikke er gitt en tilfredsstillende opplæring. Regjeringen ønsker å sikre at innsatspersonell ved branner og ulykker har tilfredsstillende kompetanse for oppgavene som skal utføres. Det foreslås at forskriftskravet for deltidspersonell i brannvesenet iverksettes så snart som praktisk mulig i 2007. Rammetilskuddet er i denne forbindelse styrket med 8,7 mill. kr. Det vises forøvrig til omtale under kategori 06.50 i St.prp. nr. 1 for Justisdepartementet.

Valgkort

Departementet planlegger å fremme en odelstingsproposisjon om endringer i valgloven ved årsskiftet 2006-2007. Forslag om å pålegge kommunene å sende ut valgkort til velgerne antas å øke kommunenes utgifter til gjennomføring av valg med om lag 27 mill. kr per valg, dvs. om lag 13 mill. kr per år. Forslaget planlegges å tre i kraft for kommunistyre- og fylkestingsvalget i 2007. Rammetilskuddet er i denne forbindelse styrket med 12,56 mill. kr.

*Korreksjoner i rammetilskuddet til fylkeskommunene**Elever i statlige og private skoler*

Som følge av at tallet på elever i frittstående og statlige skoler øker, blir rammetilskuddet til fylkeskommunene redusert med 62,3 mill. kr.

Differensiert arbeidsgiveravgift

Da ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift ble lagt om i 2004, ble fylkeskommunene kompensert gjennom en økning i skjønnskuttet. Mange kommuner får per 1. januar 2007 tilbake samme nivå på satsen for differensiert arbeidsgiveravgift (DAA) som de hadde før omleggingen av ordningen. Dette reduserer også tilskuddsbehovet til fylkeskommunene. Kompensasjonen for økt sats for DAA i 2007 i forhold til 2003-nivå er for fylkeskommunene samlet sett på knapt 56 mill. kr. Dette er en reduksjon på 203 mill. kr i forhold til 2006-nivået.

NO_x-avgift

Regjeringen foreslår å innføre en avgift på utslipp av NO_x. Det vises til St.prp. nr. 1 (2006-2007) Skatte-, avgifts- og tollvedtak. Avgiften vil blant annet omfatte utslipp fra skip, fiskefartøyer, fly og dieseldrevet jernbanetraffikk med samlet fremdriftsmaskineri større enn 750 kwh. Dette vil berøre de fleste skip i lokale båttruter samt de fleste fylkesvegferjene. Avgiften forventes derfor å føre til økte kostnader for fylkeskommunene ved kjøp av sjøtransporttjenester. På bakgrunn av dette legges det 62,8 mill. kr inn på kap. 572, post 60. Fordelingen av kompensasjonen mellom fylkeskommunene vil baseres på rapportert drivstofforbruk.

Gratis læremidler i videregående opplæring

Regjeringen følger opp målsettingen i Soria Moria-erklæringen om gratis læremidler for elever i videregående opplæring. Fra høsten 2007 blir det innført en todelt ordning hvor fylkeskommunen får ansvar for at elevene får nødvendige trykte og digitale læremidler. I tillegg får elevene et ikke-behovsprøvd stipend gjennom Lånekassen som skal være med på å dekke utgifter elevene har til andre læremidler og nødvendig personlig utstyr. Ordningen

blir innført for elever på Videregående trinn 2 fra høsten 2007, se nærmere omtale under kategoriene 07.20 og 07.80 i Kunnskapsdepartementets budsjettproposisjon. Det vil bli lagt 277,7 mill. kr inn i rammetilskuddet til fylkeskommunene som kompensasjon for merutgifter fylkeskommunene får som følge av denne omleggingen.

Opplæring ved helseinstitusjoner

Fra 1. januar 2007 overføres ansvaret for opplæring etter opplæringsloven for beboere/pasienter i barnevernsinstitusjoner og i private helseinstitusjoner fra henholdsvis beboerens/pasientens bostedskommune og bostedsfylkeskommune til den fylkeskommunen der helseinstitusjonen ligger, jf. Ot.prp. nr. 59 (2005-2006).

Dette medfører en innsparing for kommunene og en tilsvarende merutgift for fylkeskommunene. Det foreslås derfor at 48,3 mill. kr trekkes fra kommunenes rammetilskudd og innlemmes i fylkeskommunenes rammetilskudd etter kostnadsnøkelen.

Staten kjøper i dag tjenester av fem kommuner for å dekke opplæring ved fem helseinstitusjoner som eies av statlige helseforetak. Fra 2007 skal fylkeskommunen der institusjonen ligger overta ansvaret for opplæringen. Som følge av dette vil om lag 31,3 mill. kr som staten i dag bruker til opplæring ved Berg gård skole, Geilomo skole, Solberg skole, Sunnaas sykehus og Voksentoppen skole bli innlemmet i rammetilskuddet til fylkeskommunene med en overgangsordning.

Vøgne

Etter avtale mellom Samferdselsdepartementet og Buskerud fylkeskommune ble ansvaret for drift av regiontogtilbudet «Vøgne» (Geilo-Oslo) overført til fylkeskommunen med virkning fra 2. halvår 2005. 1,75 mill. kr tilsvarende et halvt års effekt av tiltaket, ble lagt inn i rammetilskuddet i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2005. Midlene ble videreført i 2006 og ytterligere 1,75 mill. kr ble lagt inn i rammetilskuddet til fylkeskommunene. I revidert nasjonalbudsjett ble det bevilget ytterligere 0,5 mill. kr. Forutsetningen for økningen i revidert nasjonalbudsjett er ikke oppfylt, og videreføres derfor ikke i 2007. Dette fører til en nedgang i rammetilskuddet for fylkeskommunene på 0,5 mill. kr.

Kap. 573 Kompensasjon til fylkeskommuner ved statens overtakelse av ansvaret for spesialisthelsetjenesten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
60	Tilskudd til sletting av gjeld mv.	13 920		
	Sum kap. 573	13 920		

Ansvaret for spesialisthelsetjenesten ble overført fra fylkeskommunene til staten i 2002. Formålet med bevilgningen har vært å sette fylkeskommunene i stand til å slette lånegjeld knyttet til spesialisthelsetjenesten. Ved behandlingen av St.prp.

nr. 65 (2004–2005) ble det bevilget 13,9 mill. kr knyttet til statens overtakelse av Seidajok skole fra Finnmark fylkeskommune og Solvang behandlingssenter fra Vestfold fylkeskommune.

Kap. 574 Økonomisk oppgjør ved endringer i ansvaret for barnevern, familievern og rusomsorg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
60	Tilskudd til sletting av gjeld	2 700		
	Sum kap. 574	2 700		

Ansvaret for det fylkeskommunale barne- og familievernet og de spesialiserte helsetjenestene og sosialtjenestene ble overført til staten i 2004. Bevilgningene på dette budsjettkapittelet har vært engangsbevilgninger knyttet til det økonomiske

oppgjøret mellom staten og fylkeskommunene. Ved behandlingen av St.prp. nr. 65 (2004–2005) ble det gitt en tilleggsbevilgning til Møre og Romsdal fylkeskommune på 2,7 mill. kr knyttet til sletting av gjeld for rusinstitusjonene Vestmo og Veksthuset.

Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Innledning

Regjeringen ønsker at alle skal kunne bo godt og trygt. En god bolig er en betingelse for et godt og meningsfylt liv, og det er derfor viktig at alle kan sikres en bolig som tilfredsstillende deres behov. Byggeprosessen skal være brukervennlig og effektiv. Boliger og bygg skal være sikre, og hensynet til universell utforming, miljøvern og god kvalitet skal stå sentralt i byggevirksomheten.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Programkategorien omfatter bolig- og bygningspolitikken. De bolig- og bygningspolitiske målene skal nås ved hjelp av økonomiske og juridiske virkemidler og ved hjelp av kompetanseoppbygging, veiledning og informasjon.

De økonomiske virkemidlene blir i all hovedsak forvaltet av Den norske stats husbank. Husbanken har også en viktig funksjon som kompetansesenter innenfor boligsektoren. Gjennom sine regionkontorer har Husbanken kontakt med kommunene og lokale aktører som boligbyggelag, private utbyggere, frivillige organisasjoner og brukerorganisasjoner.

Husbanken forvalter i tillegg virkemidler for å nå mål på andre politikkområder: Ordningene med rentekompensasjon for investeringer i skoleanlegg (Kunnskapsdepartementet) og kirkebygg (Kultur- og kirkedepartementet), lån til barnehager (Kunnskapsdepartementet), tilskudd til studentboliger (Kunnskapsdepartementet) og tilskudd til sykehjemsplasser og omsorgsboliger (Helse- og omsorgsdepartementet).

Statens bygningstekniske etat (BE) er statlig fagmyndighet og kompetansesenter for det bygningstekniske regelverket og godkjenningsordningen for foretak med ansvarsrett i byggeprosessen. Etaten yter bistand, rådgivning og veiledning til departementet, kommunale bygningsmyndigheter, fylkesmannsembeter, bransjeorganisasjoner og byggenæringen.

Husleietvistutvalget er et alternativt tvisteløsningsorgan som kan avgjøre alle typer tvister om leie av bolig i Oslo og Akershus. Prøveperioden for utvalget varer ut 2008.

Utfordringer

Et godt fungerende boligmarked og en effektiv byggeprosess

Boligbygging og fordeling av boliger skjer i bolig-, bygge- og tomtemarkedet. Finansieringen skjer i hovedsak i det private kredittmarkedet. Staten og kommunene setter rammebetingelser for disse markedene i form av lover og regelverk, overføringer, støtteordninger og beskatning mv. Regjeringen legger vekt på at viktige og krevende markeder som bolig- og byggemarkedene må følges opp aktivt med ulike offentlige tiltak for å hindre at det utvikles betydelige sosiale og miljømessige skjevheter.

Regjeringen satser videre på samarbeidet som ble etablert i 2005 med bygge-, anleggs- og eienomsnæringen om Byggekostnadsprogrammet. Hensikten er å redusere byggekostnadene og å øke kvaliteten på det som bygges.

Et godt fungerende boligmarked skal bidra til at husholdningene får gode levekår og gode boliger som dekker deres behov. Risikoen for tap på boliger varierer i ulike deler av landet. Husbanken skal bidra aktivt i boligbyggingen og boligfinansieringen i distriktene. Husbanken kan ta en større risiko enn private kredittinstitusjoner vanligvis vil gjøre. Dette gjelder både for grunnlånet og for startlånet som gis gjennom kommunene, men Husbanken skal sørge for god kredittforvaltning. Regjeringen vil i denne sammenheng se nærmere på tapsfordelingen mellom stat og kommune for startlånet.

Et sentralt mål for regjeringen er at byggeprosessen fungerer brukervennlig og effektivt for alle involverte parter. For å nå dette målet er det av stor betydning at stadig flere kommuner og aktører i byggenæringen tar i bruk det elektroniske systemet for plan- og byggesaksbehandling, ByggSøk. En ny bygnings- og gjennomføringsdel av plan- og bygningsloven er under arbeid. Hovedfokus for endringene er en opprydning av loven, forenkling og effektivisering av byggesaksbehandlingen og sikre kvalitet i bygninger, boliger og anlegg.

Boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet

Med den sterke økningen i boligprisene, vil mange med lave inntekter og liten eller ingen egenkapital ha vansker med å skaffe seg en tilfredsstillende bolig. Ikke minst personer som har vansker med å komme inn på arbeidsmarkedet kan få store problemer også på boligmarkedet. Regjeringen mener at boligpolitikken er sentral i arbeidet med å bekjempe fattigdom. Dette kommer til uttrykk i regjeringens handlingsplan mot fattigdom, jf. vedlegg i St.prp. nr. 1 (2006-2007) Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

De viktigste virkemidlene for å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet er bostøtte, boligtilskudd, kompetansetilskudd og startlån. Regjeringen foreslår at det innføres løpende behandling av bostøttesøknader og månedlige vedtak for nye bostøttesøkere, mot terminvise vedtak i dag. Nye bostøttesøkere kan dermed få beregnet og utbetalt bostøtte kort tid etter at behovet for bostøtte har oppstått.

Regjeringen har satt i gang en omfattende gjennomgang av bostøtten. Siktemålet med arbeidet er å forbedre og forenkle bostøtteordningen. Regjeringen tar sikte på å legge fram et stortingsdokument om bostøtten høsten 2007.

Boligtilskuddsordningen er et viktig virkemiddel i gjennomføringen av strategien for bekjempelse av bostedsløshet «På vei til egen bolig», og midlene vil bl.a. bli brukt til å framskaffe varige boligtilbud til bostedsløse som i dag er henvist til hospits. Budsjettforslaget innebærer en økning av bevilgningen med 11,2 mill. kr i forhold til 2006. Tilsagnsrammen øker med 40,7 mill. kr i forhold til 2006. Innsatsen i «På vei til egen bolig» vil forsterkes og tiltak som bidrar til at målene i strategien nås, vil bli prioritert innenfor Husbankens låne- og tilskuddsordninger. I tillegg styrkes Husbankens kompetansetilskudd for å følge opp denne satsingen. Budsjetteringssystemet for ordningen legges samtidig om ved at det innføres bruk av tilsagnsfullmakt.

Regjeringen vil arbeide videre med å gjøre startlån til et bedre virkemiddel for unge og vanskeligstilte som skal etablere seg på boligmarkedet. Startlån formidles fra Husbanken via kommunene til vanskeligstilte som ønsker å etablere seg i egen bolig.

Bærekraftig kvalitet – Nye energikrav i Teknisk forskrift

Regjeringen legger vekt på at utviklingen innenfor bolig- og byggesektoren skal være bærekraftig. Dette gjelder ressursbruk generelt og energibru-

ken i boliger og bygg spesielt. Regjeringen foreslår å skjerpe energikravene med ca. 30 pst. fra 2007. Siktemålet er å redusere utslipp av klimagasser, redusere bruken av elektrisitet til oppvarming og stimulere bruken av ny, fornybar energi. Samtidig vil dette redusere boutgiftene fordi behovet for energi til oppvarming vil bli betydelig mindre.

Satsing på byggeskikk og stedsutvikling

Regjeringen vil følge opp den femårige innsatsen for utvikling av attraktive og miljøvennlige tettsteder som ble avsluttet i 2005, jf. omtale under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk. Som et ledd i oppfølgingen har Husbanken etablert et program for utvikling av attraktive steder som skal videreføres i 2007 i nært samarbeid med kommuner, fylkeskommuner, boligbyggelag og andre lokale samarbeidsaktører. Gjennom bruk av tilskudd, lån og kunnskapsformidling vil Husbanken bidra til mer attraktive tettsteder med en sosial og økologisk bærekraftig profil, god byggeskikk og universell utforming av boliger, bygg og møtesteder.

Satsing på storbyområder med spesielle utfordringer

Enkelte områder i de største byene våre har særlige miljømessige og sosiale utfordringer. Ikke minst gjelder dette Groruddalen i Oslo. Groruddalen er et område med stor variasjon og mange kvaliteter, men også særlige utfordringer knyttet til miljøproblemer som forurensing og mye trafikk.

Regjeringen vil arbeide for å heve levekårene i utsatte storbyområder. Flere områder peker seg ut med særskilte utfordringer, og spesielt vil satsingen i 2007 rette seg mot Groruddalen. Miljø- og levetilstandene i Groruddalen skal heves, og det er etablert et samarbeid mellom staten og Oslo kommune for å sette i gang ulike tiltak. Satsingen i Groruddalen er et samarbeid mellom flere departementer.

Regjeringen foreslår at det opprettes en ny tilskuddsordning som skal benyttes til dette formålet. Medvirkning og profilering vil være viktige elementer. Husbanken skal forvalte ordningen. I tillegg skal Husbanken bruke sine ordinære virkemidler i en områderettet satsing.

Eiendomsforvaltning og kommunene

Forvaltning, drift og vedlikehold av den eksisterende bygningsmassen er viktig av økonomiske grunner, og ut fra sosiale, kulturelle og miljømessige hensyn. Vedlikeholdsetterslepet i den kommunale bygningsmassen er stort. Statens bygnings-

tekniske etat gjennomfører nå en satsing på kompetanseoppbygging for bedre eiendomsforvaltning i kommunene (KOBÉ). KOBÉ er en oppfølging av forslag fra NOU 2004:22 Velholdte bygninger gir mer til alle.

Flere universelt utformede boliger og bygninger

For regjeringen er det et mål at boligbyggingen og den eksisterende bolig- og bygningsmassen skal bli mer tilgjengelig og brukervennlig. Universell utforming av både boliger og andre bygg gis høy prioritet, og byggenæringen oppfordres til aktivt å følge opp. Dette vil være en fordel ikke bare for eldre og funksjonshemmede, men alle brukergrupper i samfunnet. Det vurderes endringer av Teknisk forskrift til plan- og bygningsloven for å fremme økt tilgjengelighet.

Det vises for øvrig til utfordringene som er beskrevet i St.meld. nr. 25 (2006-2007) Mestring, muligheter og mening – framtidens omsorgsutfordringer. I meldingen varsler regjeringen at det fra 2008 vil bli opprettet en ny tilskuddsordning for omsorgsboliger og sykehjemsplasser, samt tiltak som kan stimulere til bedre tilrettelegging av boliger.

Mål og rapportering

Tabell 3.21 viser hovedmål og arbeidsmål for programkategori 13.80. Arbeidsmålene er noe justert i forhold til St.prp. nr. 1 (2005-2006). Enkelte av målene er slått sammen eller forenklet. Det er rapportert i henhold til denne justerte målstrukturen.

Tabell 3.21 Mål for programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Hovedmål	Arbeidsmål
1. Et godt fungerende boligmarked og en effektiv byggeprosess	1.1 God informasjon om og balansert lovregulering av bolig- og byggsektoren 1.2 Brukervennlig og effektiv byggesaksbehandling 1.3 Redusert vekst i byggekostnader gjennom økt produktivitet og forbedret kvalitet 1.4 God kompetanse og effektivt tilsyn med byggevirksomheten 1.5 God finansiering av boliger i hele landet
2. Boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet	2.1 Forebygge og bekjempe bostedsløshet 2.2 Flyktninger skal kunne etablere seg i bolig 2.3 Personer med nedsatt funksjonsevne skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig 2.4 Personer med svak økonomi skal kunne etablere seg i bolig
3. Bærekraftig kvalitet, sikkerhet og gode estetikk i det bygde miljø	3.1 Flere sikre og miljøvennlige boliger, bomiljø og bygg 3.2 Økt satsing på god stedsutvikling og byggeskikk 3.3 God forvaltning, drift og vedlikehold av boliger, bomiljø og bygg
4. Flere universelt utformede boliger og bygninger	4.1 Øke antallet universelt utformede boliger, bygninger og uteområder 4.2 Økt bevissthet og kunnskap om universell utforming

Hovedmål 1. Et godt fungerende boligmarked og en effektiv byggeprosess

Den viktigste strategien for å nå regjeringens mål om at alle skal kunne bo godt og trygt, er å legge til rette for at boligmarkedet fungerer best mulig. Et velfungerende marked skal ideelt sett danne rammen for at det bygges et tilstrekkelig antall gode boliger til en rimeligst mulig pris.

Regjeringen har også som mål å fremme en effektiv og brukervennlig byggeprosess. Dette vil bidra til mindre tidsbruk i byggesakene, reduserte kostnader for aktørene og bedre kvalitet i det som bygges. En effektiv byggeprosess er avhengig av et saksbehandlingsregelverk som har klare krav til dokumentasjon i byggesaken, samt saksbehandlingsfrister for å sikre byggenæringen forutsigbarhet. Aktørenes roller og ansvar må være tydelige, slik at ansvar effektivt kan plasseres når feil oppstår. Den sentrale godkjenningsordningen skal sikre kvalitet gjennom krav til aktørenes kompetanse og krav til kvalitetssikringsrutiner.

Statens viktigste virkemidler for å tilrettelegge for et velfungerende bolig- og tomtemarked og effektive byggeprosesser er lover og regler, organisering, kunnskap og kommunikasjon, samt god tilgang til bolig- og byggefinansiering.

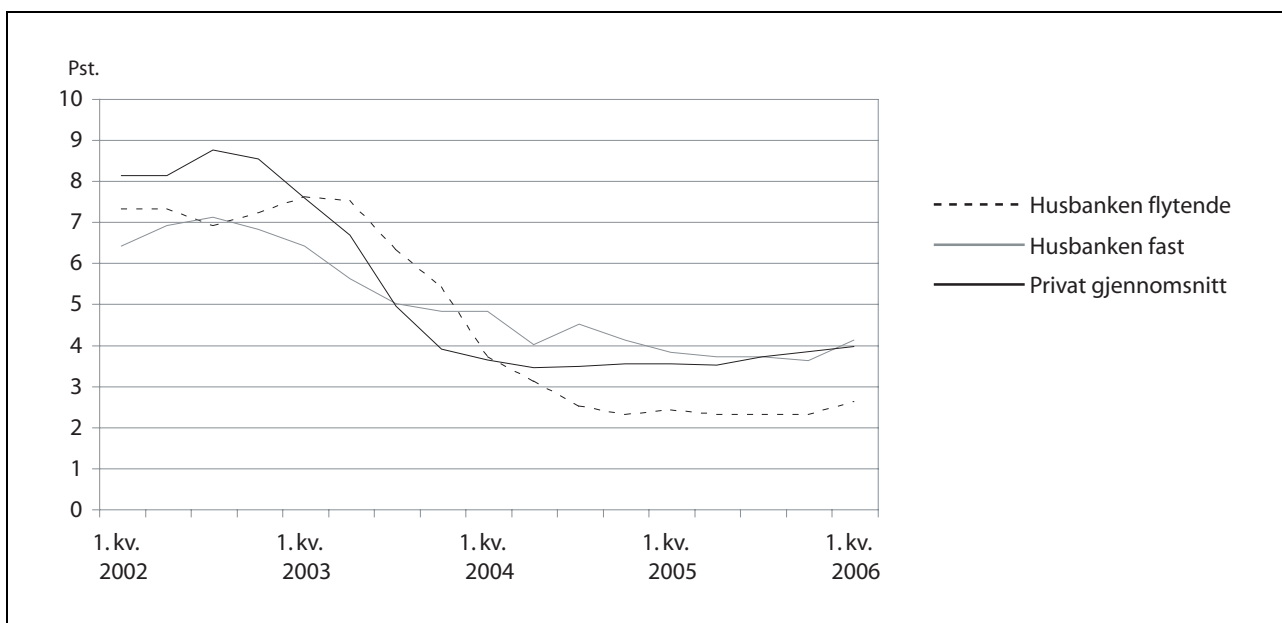
Tiltak under hovedmål 1 Et godt fungerende boligmarked og en effektiv byggeprosess, finansieres i hovedsak med tilskuddsmidler over kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling,

post 72 Program for reduserte byggekostnader, post 78 Kompetansetilskudd, og kap. 587, post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling, samt lånemidler over kap. 2412, post 90 Lån til Husbanken. Midlene forvaltes og tildeles av Husbanken, Statens bygningstekniske etat og Byggekostnadsprogrammet, med unntak av kap. 581, post 21 som forvaltes av Kommunal- og regionaldepartementet.

Omtale av bolig- og byggmarkedet

Renten på boliglån og sysselsettingen har betydning for i utviklingen i boligpriser og boutgifter. I Norge velger husholdningene i stor grad flytende rente på sine boliglån. Renterisikoen kan dermed være betydelig. For Husbankens vedkommende er imidlertid 60 pst. av utlånsmassen fastrentelån. Norges Bank har justert styringsrenten noe opp den senere tid, men renten ligger likevel fortsatt på et lavt nivå. Det er imidlertid grunn til å tro at den vil stige noe i tiden framover.

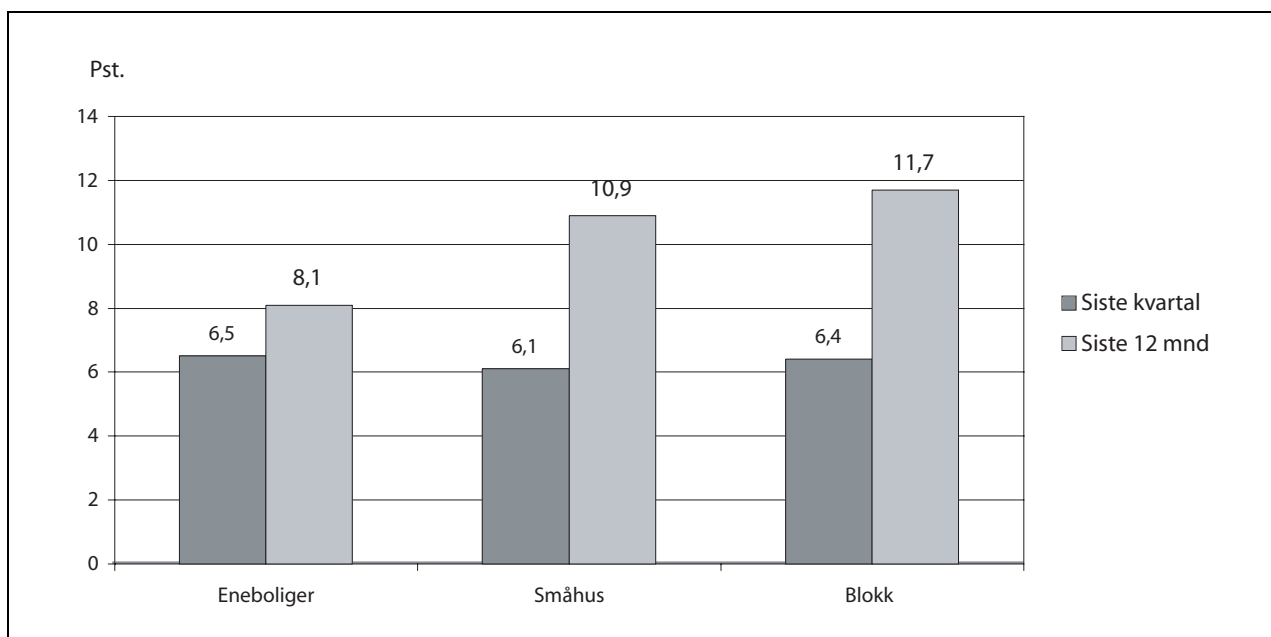
Den flytende renten på de private bankenes boliglån har falt fra et nivå på rundt 8,5 pst. i 2002 og ned til rundt 3,5 pst. i 2005. Senere har denne renten økt moderat og var 4,3 pst. ved utgangen av første halvår 2006. I Husbanken har renten på flytende lån falt fra 7 til 2,3 pst. i samme periode. Renten har steget til 2,8 pst. i andre kvartal 2006. Renteutviklingen i de siste fire årene er vist i figur 3.5.

Figur 3.5 Flytende og fast rente i Husbanken sammenliknet med privatbankrenten fra 1. kvartal 2002 til 1. kvartal 2006

Husbanken kan nå tilby sine kunder fastrenteavtaler med 10 års bindingstid. Kombinert med et tilbud om tre- og femårs binding har Husbanken fått et bredt spekter av lånetilbud. Dette vil gi økt valgfrihet for kundene. Det nye tilbudet med 10-års rentebinding vil kunne være et godt tilbud til kunder som kan få problemer ved renteoppgang, men dette må avveies opp mot den enkeltes behov og økonomiske situasjon. Gjennom sin låneordning for vanskeligstilte, startlån, har Husbanken en god del kunder som kan ha behov for en sikring mot renteoppgang i en lengre periode enn fem år.

Til tross for høy boligbygging og stigende rente er det fortsatt vekst i boligprisene. Ved utgangen av juni 2006 lå prisene i gjennomsnitt nær 15 pst. høyere enn ett år tidligere i følge NEF/ECONs prisstatistikk. Prisveksten var omtrent like kraftig for småhus og blokkleiligheter, mens den var noe lavere for eneboliger, jf. figur 3.6. Størst prisvekst siste tolv måneder hadde Stavanger med 21 pst., mens Oslo, Bergen og Trondheim lå rundt gjennomsnittet på 15 pst.

Figur 3.6 Boligprisvekst fra 1. kvartal 2005 til 2. kvartal 2006

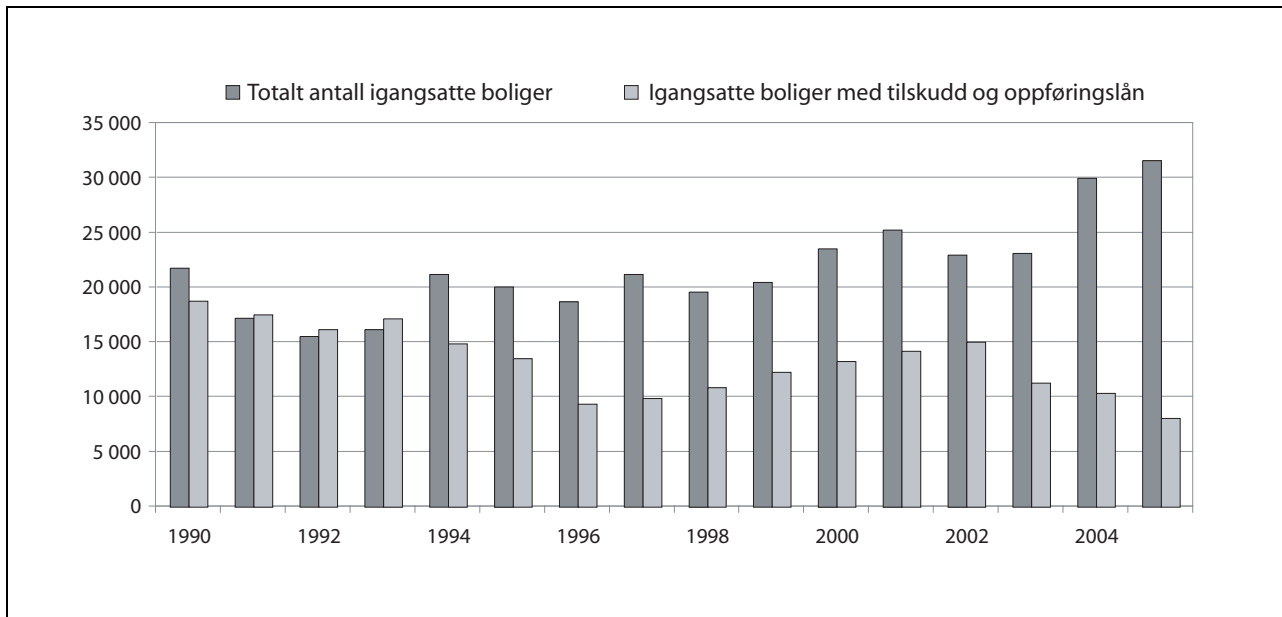
Kilde: NEF/ECON

Etterspørselen etter boliger har vært mest markert i de store byene. Prisene på blokkleiligheter har steget med drøyt 50 pst. de siste fem årene. Til sammenlikning har prisveksten for eneboliger i samme periode vært på drøyt 30 pst.

Den sterke boligprisveksten bidrar til en fortsatt kraftig gjeldsøkning i husholdningene. Gjelden var ved utgangen av mai 2006 om lag 13 pst. høyere enn ett år tidligere. Gjeldsveksten for hus-

holdningene er den høyeste som er registrert i Norges Banks statistikk siden desember 1988.

Igangsettingen av nye boliger har på 2000-tallet ligget godt over nivået på 1990-tallet, jf. figur 3.7. Boligproduksjonen var i 2004 på 30 000 boliger og økte ytterligere i 2005 til 31 600 enheter. Husbanken godkjente i 2005 oppføringslån og grunnlån til 8100 boliger, noe som gir en finansieringsandel for nye boliger på om lag 25 pst. av den totale igangsettingen.

Figur 3.7 Totalt antall igangsatte boliger og boliger med lån og tilskudd fra Husbanken 1990-2005

Boliginvesteringene økte i følge Statistisk Sentralbyrå med 14,5 pst. i 2005. Det ble i første halvår 2006 satt i gang bygging av over 16 000 boliger eller vel 8 pst. flere boliger enn i samme periode i 2005.

Ombygging av næringsbygg til boligbygg utgjør en økende del av tilveksten i boligtilbudet. Departementet har tatt initiativ til at også denne type boliger skal komme inn i den regulære statistikken over boligbyggingen. Foreløpige opplysninger indikerer et tillegg i slik ombygging på rundt 2000 boliger i 2004.

Behovet for vedlikehold og fornyelse i bolig- og bygningsmassen er stort, ikke minst i den kommunale og fylkeskommunale eiendomsmassen. Vedlikehold og rehabiliteringstiltak utgjør nå en tredjedel av næringens omsetning.

Byggenæringen er en av landets største næringer med ca. 300 000 sysselsatte og en omsetning på over 300 mrd. kr. Næringen er fragmentert, distriktsorientert og dominert av små og mellomstore bedrifter. 97 pst. av bedriftene har færre enn 20 ansatte.

Leiemarkedsundersøkelsen viser at leietagere i gjennomsnitt betalte 4 600 kroner pr. mnd. for en bolig i andre kvartal 2005. Faktorer som geografisk plassering, størrelsen på boligen og relasjoner mellom leietaker og utleier spiller en vesentlig rolle for nivået på husleia. Oslo og Akershus skiller seg klart fra resten av landet med et høyere husleienivå.

Arbeidsmål 1.1 God informasjon om og balansert lovregulering av bolig- og byggsektoren

Rapport og status

Hoveddelen av den nye borettslagsloven trådte i kraft i 2005. Iverksetting av reglene om rettsvern trådte i kraft 1. juli 2006, og grunnboken fungerer nå som et rettighetsregister for borettslagsboliger. Andelseiere sikres med dette rettsvern på linje med selveiere. Borettsregisteret er lagt til Ullensvang. Fra samme tidspunkt trådte siste del av borettslagsloven i kraft. Gebyrene for registrering av salg og pant av borettslagsboliger skal være til selvkost.

Regjeringen har i Ot.prp. nr. 82 (2005-2006) Om lov om endring i lov 6. juni 2003 nr. 39 om burettslag, fremmet forslag om en lovendring som kan sikre at borettslag kan plassere sine penger som innskudd i alle finansinstitusjoner som har lov til å motta innskudd i Norge. Forslaget innebærer en lemping av dagens sikringskrav for utenlandske finansinstitusjoner som har rett til å motta innskudd i Norge.

Husleieloven er endret med virkning fra 1. juli 2006. Endringen innebærer at forliksrådene ikke skal behandle saker som kan avgjøres av et husleietvistutvalg. På oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet er det foretatt en kartlegging av folks kunnskaper om husleieloven, jf. NOVA-rapport 6/06. Kartleggingen viser at folk flest mangler viktig kunnskap om husleieloven, men at de fleste vet hvor de kan skaffe seg mer informasjon.

Lovendring og forskrift om utbyggingsavtaler trådte i kraft 1. juli 2006. Kommunal- og regionalde-

partementet har utgitt en veileder til reglene. De nye lovbestemmelsene skal bidra til at kommunen fremstår som en forutsigbar forhandlingspart ved bruk av utbyggingsavtaler. Kommunen må håndtere sine ulike roller i forhold til utbyggingsavtaler på en koordinert måte. De nye lovbestemmelsene vil bidra til at kommunene holder orden på sine roller.

Regjeringen ga i 2006 ut rundskriv H-1/06 «Frem til, langs eller over tomta». Rundskrivet gir en utførlig veiledning til plan- og bygningslovens regler om opparbeiding av vei, vann og avløp.

I 2006 ble forslag til ny Teknisk forskrift (Forskrift om krav til byggverk og produkter til byggverk) sendt på høring. De viktigste endringene gjelder strengere krav til energibruk i bygg, tekniske krav til utvendige vann- og avløpsanlegg og innføring av begrepet «Universell utforming». Det tas sikte på at forskriften trer i kraft 1.1.2007.

Statens bygningstekniske etat har i 2006 utarbeidet en temaveileder om tomteutnytting, Grad av utnytting, i samarbeid med Miljøverndepartementet. Denne veilederen vil utgis sammen med revidert Teknisk forskrift. Etaten har i 2006 også utarbeidet en temaveiledning om utbygging i fareområder, samt temaveiledere om elektriske anlegg og kraftledninger, offentlige veganlegg og byggesak, tilsyn med branddokumentasjon, og tilsyn.

En ny, utvidet husleiestatistikk ble utviklet og publisert i 2005. Erfaringer fra leiemarkedsundersøkelsen vil danne grunnlaget for arbeidet med å etablere en ny kontinuerlig husleieindeks. Indeksen vil gi større gjennomsiktighet, sikrere kunnskap og gi bedre oversikt over prisutviklingen i leiemarkedet. Indeksen vil bli publisert når en tilstrekkelig tidsserie med data er etablert. Arbeidet med ny leiemarkedsundersøkelse i 2006 er igangsatt.

Husbanken har utviklet et elektronisk system for kontinuerlig kartlegging av vanskeligstilte på boligmarkedet (BOKART). Systemet gir grunnlag for kommunal planlegging innenfor det boligsosiale området. Det er også utviklet et Ekstranett som forbedrer kommunikasjon og informasjon mellom Husbanken og kommunene og kommunene imellom.

Informasjon og kunnskap om miljøriktig bygging og forvaltning finnes på nettstedene som www.byggemiljo.no og Husbankens nettsted www.lavenergiboliger.no.

Statens bygningstekniske etat har i flere år lagt vekt på god dialog med sentrale aktører og publiserer tilgjengelig informasjon om bygningsregelverket på sine hjemmesider. Etaten legger daglig ut

oppdateringer om sentralt godkjente foretak. Blanketter, elektronisk byggesaksbehandling (ByggSøk) og regelverk for byggesaker er tilgjengelige på Internett. Internettssidene til Statens bygningstekniske etat hadde om lag 25 000 forskjellige brukere per uke i 2006. Virksomheten på informasjonsområdet er videreført med flere meldinger, temaveiledninger, undervisning, en årlig konferanse for kommunene samt tidsskriftet BEnytt som når om lag 18 000 abonnenter med fire nummer pr. år i tillegg til oppslagene i nettutgaven av bladet.

Strategier og tiltak

Kommunal- og regionaldepartementet har igangsatt arbeid med revisjon av deler av husleieloven. Formålet er å få et best mulig grunnlag til å vurdere og i neste omgang fremme forslag om eventuelle lovendringer som kan bidra til en enda bedre husleielovgivning. Departementet vil arbeide videre med informasjonstiltak om husleieloven med sikte på bedre folks kunnskaper, jf. NOVA-rapport 6/06. Departementet er i dialog med Forbrukerrådet og de største interesseorganisasjonene i leiesektoren om et mulig felles informasjonsopplegg.

Regjeringen vil legge fram et lovforslag om endringer i bygnings- og gjennomføringsdelen av bygningsloven høsten 2007. Lovforslaget vil være basert på Bygningslovutvalgets innstillinger som ble avgitt i 2003 og 2005.

Statens bygningstekniske etat skal følge opp arbeidet med ByggSøk plan og bygg og ordningen med sentral godkjenning.

Bruk av IKT i byggesaksbehandlingen bidrar til rask og effektiv informasjon om byggesaken. Nettbruk gir dessuten åpenhet og gjennomsiktighet i byggesaksbehandlingen. Det er lagt opp til at brukerne av sentral godkjenning kan sjekke hvem som behandler saken, hvor saken ligger i køen, m.m. Statens bygningstekniske etat fortsetter sitt arbeid med å utvikle en enda mer brukerorientert og interaktiv nettjeneste med flere løsninger og tilbud til brukere, foretak og organisasjoner. Et eget prosjekt som skal se nye muligheter i årene som kommer er startet opp.

Husbanken skal bruke informasjon og veiledning aktivt i sitt arbeid. Et fokusområde er informasjon om boligmarkedet til flyktninger og vanskeligstilte. I de siste par årene har Husbanken samarbeidet med Migranorsk AS om å utvikle innholdet i en internettbasert opplæringsmodul.

Arbeidsmål 1.2. Brukervennlig og effektiv byggesaksbehandling

Rapport og status

Statens bygningstekniske etat er ansvarlig for utvikling og drift av ByggSøk, systemet for elektronisk plan- og byggesaksbehandling. ByggSøk-bygning har nå ca. 20 000 brukere. Ca. 100 kommuner kan ta i mot byggesøknader elektronisk, inkludert kommuner som tester ut systemet. På landsbasis

behandler kommunene hvert år ca. 100 000 byggesaker. Anslagsvis 10 pst. av byggesøknadene har gått gjennom ByggSøk-bygning i 2006 mot 3,5 pst. i 2005. Det er nødvendig med et samspill mellom planprosess og byggeprosess. ByggSøk-plan er et verktøy som hjelper forslagstiller gjennom planprosessen, og i å lage planforslag i samsvar med de krav som gjelder. 10 kommuner tester i 2006 den første versjonen av ByggSøk-plan i samarbeid med næringen.

Tabell 3.22 Tall for bruk av ByggSøk under Statens bygningstekniske etat

Oppfølgingskriterium	2005	2006 (anslag)	2007 (måltall)
Søknader laget på ByggSøk-bygning	3 500	10 000	40 000
Herav sendt elektronisk	800	2 000	20 000
Andel av byggesaker totalt	3,5 pst.	10 pst.	30 pst.
Antall kommuner som tar i mot byggesøknader elektronisk	50	97	150
Antall kommuner som kan ta i mot planforslag	-	10	20

Både kommunene og næringen ser innføringen av elektroniske tjenester i plan- og byggesaksbehandlingen i sammenheng med omstillinger, nye arbeidsmetoder og elektroniske tjenester for øvrig. Dette påvirker hastigheten på innføringen. Statens bygningstekniske etat er derfor avhengig av et godt samarbeid med kommunene og næringen for å nå de pålagte resultatmål. Bevilgningen til ByggSøk ble styrket med 4,5 mill. kr i revidert nasjonalbudsjett 2006.

En brukerundersøkelse utført av Statens bygningstekniske etat viser at stadig færre kommuner oversitter gjeldende tidsfristene i plan- og byggesaksbehandlingen. Integrering av ByggSøk i kommunenes saksbehandlingssystem medfører også forenkling, effektivisering og bedre kvalitet på søknadene.

I 2005 behandlet fylkesmennene i underkant av 3700 klagesaker etter byggesaksdelen i plan- og bygningsloven. Andelen klager som fikk medhold var om lag 20 pst. Rapporteringen for 2005 viser en sterk nedgang i saksbehandlingstiden i embetene, fra et snitt på i underkant av 4 måneder i 2004 til 2,6 måneder i 2005.

Statens bygningstekniske etat har i 2006 utarbeidet en temaveileder om tomteutnytting for Miljøverndepartementet. Det er samtidig foreslått en justering av forskriftsbestemmelsene om grad av utnytting. Arbeidet skal bidra til en reduksjon av klagesaker og konflikter om tomteutnyttelse og bedre forståelsen om estetikk og kvalitet.

Strategier og tiltak

Det overordnede målet med ByggSøk er å forbedre produktiviteten og effektiviteten i plan- og byggesaksprosessen, både hos myndighetene og i næringen. Departementet ønsker å utvikle ByggSøk videre slik at alle som ønsker det kan bruke Internett når de kommuniserer med det offentlige i plan- og byggesaker.

I byggeprosessen er tid, kostnad og kvalitet kritisk for alle involverte parter, og ved hjelp av IKT kan partene dele informasjon mer effektivt og med mindre tap av data. I samarbeid med kommuner, KS, bransjeorganisasjoner, bygg- og anleggsnæringen, IKT-næringen, ulike statlige instanser og andre aktører utvikler Statens bygningstekniske etat en felles kommunikasjonsstandard for plan- og byggesaksprosesser.

Standardisering er en forutsetning for bruk av IKT i plan- og byggesaksbehandlingen, samt for konkurransesituasjonen for byggenæringen både nasjonalt og internasjonalt. Statens bygningstekniske etat skal videreføre sitt engasjement i nasjonalt og internasjonalt standardiseringsarbeid på byggeområdet. Det er viktig at arbeidet med standarder på de ulike fagområdene er godt koordinert. ByggSøk åpner for teknologi for kontroll av bygge- og anleggsprosjekter mot bestemte regler før de bygges. Elektronisk deling og gjenbruk av informasjon gjør plan- og byggeprosessen mer effektiv for alle involverte parter.

Kommunal- og regionaldepartementet og Statens bygningstekniske etat vil fortsette arbeidet med å implementere forskrift om saksbehandling og kontroll og vil ha oppmerksomheten spesielt rettet mot tidsfrister og effektivitet.

Arbeidsmål 1.3. Redusert vekst i byggekostnader gjennom økt produktivitet og forbedret kvalitet

Rapport og status

Svak produktivitet og lite effektive byggeprosesser gir dyrere boliger og bygg enn nødvendig. Derfor ble det femårige Byggekostnadsprogrammet, som er et samarbeid mellom Kommunal- og regionaldepartementet og bygge-, anleggs- og eiendomsbransjen (BAE-rådet), etablert i 2005. Programmet er en samfinansiering mellom offentlige myndigheter og private aktører. Statens bygningstekniske etat og Husbanken bidrar til programmet, bl.a. ved innhenting og formidling av informasjon, ved å støtte programstyret og ved å delta i prosjekter.

Næringen viser et sterkt engasjement og prioriterer arbeidet i programmet. Det er etablert et omfattende prosjektsamarbeid i og på tvers av utviklingsprosjektene. Mer enn 80 ulike virksomheter deltar nå i prosjektene. Det legges vekt på at resultatene skal tas i bruk av hele næringen i alle deler av landet.

De største prosjektene har som formål å redusere byggefeil og øke produktiviteten. På flere områder i programmet skjer det utvikling som bidrar til å styrke landets næring i den internasjonale konkurransen. Spesielt gjelder dette innenfor utveksling av digital informasjon, hvor nye åpne standarder og verktøy rasjonaliserer innlegging og bruk av alt fra kartdata til bygningstegninger. Både næringen og norske myndigheter deltar i dette utviklingsarbeidet, hvor Norge er i fremste rekke på verdensbasis.

Programmet legger vekt på at ny kunnskap skal tilflyte de utførende ledd, og flere av prosjektene retter seg direkte mot kompetanseheving på håndverksnivå i små og mellomstore bedrifter.

Utviklingen i byggekostnadene for de prosjektene som Husbanken har godkjent for grunnlån i første halvår 2006 ligger under den generelle prisveksten for boliger. Økningen i prosjektkostnadene pr. kvadratmeter er helt på linje med endringen i byggekostnadsindeksen siden tredje kvartal i 2005.

Strategier og tiltak

De strategiske fokusområdene i Byggekostnadsprogrammet er økt produktivitet, bedre ledelse og ansvarliggjøring i alle ledd, bedre kvalitet og færre

byggefeil samt bedre kundekompetanse. Gjennom Byggekostnadsprogrammet ønsker en også å øke kvinneandelen i byggenæringen. Kommunal- og regionaldepartementet vil videreføre satsingen på programmet.

Husbanken vil formidle erfaringer og kunnskap som innhentes gjennom Byggekostnadsprogrammets prosjekter i tillegg til å dokumentere kostnadsutviklingen for boliger som anskaffes med bruk av Husbankens låne- og tilskuddsordninger. Statens bygningstekniske etat skal fortsette sin innsats for å samordne ByggSøk og IKT-satsingen i byggenæringen.

Arbeidsmål 1.4. God kompetanse og effektivt tilsyn med byggevirksomheten

Rapport og status

Utdanning i bygge-, anleggs- og eiendomsnæringen (BAE-næringen) er et viktig tiltak for å sikre effektivitet og et høyt kvalitetsnivå. En internasjonal studie viser at Norge ligger godt an i effektivitet nettopp på grunn av god utdanning med et høyt fagnivå. Som et bidrag til dette har Statens bygningstekniske etat i samarbeid med byggenæringen utgitt en lærebok som dekker de samfunnsmessige aspekter ved Plan- og bygningsloven.

Statens bygningstekniske etat har i 2006 også utarbeidet to temaveiledere om tilsyn i byggesaker til hjelp for kommunale bygningsmyndigheter ved utøvelse av deres lovpålagte plikt til å føre tilsyn med byggeprosjekter og med aktørene i byggebransjen.

Effektivt tilsyn med byggevirksomheten er en forutsetning for at byggesaksreglene skal fungere. Undersøkelser viser at bare halvparten av kommunene fører tilsyn i en eller annen form. Statens bygningstekniske etat har i 2006 holdt tilsynskurs for kommunene og utgitt en praktisk rettet temaveileder om tilsyn.

Statens bygningstekniske etat har det administrative ansvaret for ordningen med sentral godkjenning av foretak med ansvar for oppgaver i byggevirksomheten. Det antas at etaten i 2006 vil godkjenne ca. 900 foretak. Tallet på godkjente foretak viser en jevn vekst og er nå på nær 14 000. Antall klagesaker er svært lavt. Saksbehandlingstiden for nye godkjenninger er ca. 14 dager. Statens bygningstekniske etat har i 2006 særlig lagt vekt på oppfølging av de godkjente foretakene, med sikte på bedre bygg og god etterlevelse av reglene. Om lag 14 pst. av de godkjente foretakene er fulgt opp. Etaten har også lagt større vekt på kontakt med kommuner som rapporterer inn saker for oppfølging. Det er videre lagt ressurser i å markedsføre

sentral godkjenning som et nyttig verktøy i byggesaksprosessen.

Strategier og tiltak

Statens bygningstekniske etat vil i 2007 sette fokus på de områdene som særlig skaper feil og mangler i byggenæringen og for eiere i etterkant. Disse områdene er fuktskader, svikt i bærende konstruksjoner, skader som følge av setninger i grunnen, sviktende sikkerhets- og brannløsninger, samt universell utforming, miljø og estetikk. Disse områdene skal følges opp gjennom tilsyn.

Statens bygningstekniske etat vil i 2007 fortsatt rette fokus på å øke kommunenes tilsynsaktivitet gjennom informasjon om metoder og kursvirksomhet og ved å legge til rette for aktivt samarbeid mellom kommunene. Alle landets kommuner vil få tilbud om kurs og opplæring i gjennomføring av tilsyn. Det er et mål at det i 2007 skal føres tilsyn i minst 10 pst. av kommunens byggesaker.

Resultatmålet for 2007 er over 2000 oppfølginger av godkjente foretak i sentral godkjenning. På lengre sikt er målet at 1/3 av foretakene følges opp årlig. Statens bygningstekniske etat skal også utvikle bedre rutiner for oppfølging av foretak som kommunene melder inn. Foretak som ikke tilfredsstiller kravene skal ut av registeret. Hensikten er å bidra til økt seriositet i byggenæringen, god kvalitet i byggevirksomheten og mer fornøyde forbrukere. Det er rasjonelt for BAE-næringen å ha færrest mulig godkjenningsordninger å forholde seg til. Sentral godkjenning skal derfor legge til rette for at andre nasjonale godkjenningsordninger kan innpasses i eksisterende system der dette er hensiktsmessig. Statens bygningstekniske etat vil arbeide med en kvalitetshåndbok for sentral godkjenning.

Det vil bli arbeidet videre med å gjøre godkjenningsordningen mer interaktiv og tilgjengelig ved at brukerne i langt større grad selv oppdaterer registeret og ajourfører opplysninger. Videre vil det bli utviklet forbedrede standarder og prosedyrer for kvalitetssikring av byggesaksbehandlingen som også vil bli publisert på nettet for at kommuner og tiltakshavere skal kunne benytte det. Et annet viktig mål er å samkjøre ByggSøk og sentral godkjenning på en slik måte at det vil være naturlig for foretak og kommuner å ha lett tilgang til og bruke systemene parallelt.

Departementet ser med stigende bekymring på meldinger om useriøse utøvere i næringen. Disse skaper store problemer for både tiltakshavere og for konkurrerende bedrifter som holder seg innenfor regelverket på alle områder, for eksempel arbeidsmiljø, arbeidstillatelse og arbeidsforhold

for utenlandske arbeidere, skatte og avgifter, konkursskaratene med mer. Departementet vil derfor samarbeide med byggenæringen om seriositet i bransjen og bidra til en samordning av statlige sektorer på dette området. Arbeidslivets organisasjoner bør også med i et slikt samarbeid.

Arbeidsmål 1.5. God finansiering av boliger i hele landet

Rapport og status

Bosettingen i Norge er i større grad enn i mange andre land preget av små lokalsamfunn som hver for seg utgjør egne arbeids- og boligmarkeder. I mange småsamfunn er muligheten for gode boliger kanskje den fremste fordel ved å bo i distriktene. Samtidig kan det i små lokalsamfunn være større risiko for tap ved salg av bolig. Et godt alternativ kan ofte være kjøp og/eller utbedring av eksisterende boliger.

Regjeringen er opptatt av å sikre gode boligtilbud i alle deler av landet. Husbanken skal ha en mer aktiv rolle i distriktene og har som oppgave å gi lån til boliginvesteringer i områder der private banker finner pantestikkerheten for lav til å gi lån.

Rogaland og Hordaland er de fylkene, ved siden av Oslo, hvor Husbanken i 2005 godkjente flest grunnlån til oppføring av boliger. Disse boligene er hovedsakelig lokalisert utenom de store byene i de respektive fylkene.

Andelen eneboliger og tomannsboliger, de vanligste hustypene i distriktene, var i 2005 større for boliger med grunnlån enn de boligene som fikk det tidligere oppføringslånet. Samtidig viser det seg at i Nord-Trøndelag, det fylket som har de laveste panteverdiene eller kvadratmeterprisene for brukte boliger, har Husbankens andel av boligbyggingen ligget mellom 50 og 75 pst. i de siste tre årene mot fra 26 til 42 pst. på landsbasis. I forhold til folketallet var Finnmark det fylket som mottok flest grunnlån til utbedring eller rehabilitering av eksisterende bolig, med en andel av over 25 pst. av prosjektene.

I første halvår 2006 er boligbyggingen fortsatt på et høyt nivå, men med tydelige regionale forskjeller. Oslo-området ligger fortsatt høyt, mens f.eks. Finnmark har en meget lav igangsetting med kun 38 boliger i årets fire første måneder.

Startlån er et meget viktig virkemiddel i boligetablering både ved kjøp av brukt bolig (70 pst.), men også ved nybygging (30 pst.). Husbankens statistikk viser at særlig små kommuner ofte ikke benytter seg av denne ordningen. Dette kan ha flere grunner, for eksempel kommunenes risiko for tap på utlån. Det er imidlertid et mål at alle i

målgruppen skal ha mulighet til å bli vurdert for startlån.

Strategier og tiltak

Husbanken skal aktivt bruke det nye grunnlånet som et virkemiddel både ved nybygging og utbedring av boliger i distriktene. Som en viktig del av omsetning av brukte boliger, men også ved finansiering av nybygging, skal Husbanken arbeide for at små kommuner tar i bruk startlån aktivt. Låneordningen gjør at boligkjøpernes problemer med å skaffe toppfinansiering til en gunstig rente blir løst. Små kommuner med utsatt økonomi kan vegre seg for å ta risiko for denne type lån. Departementet vil derfor se nærmere på fordelingen av tapene mellom Husbanken og kommunene når det gjelder startlån.

Som ledd i oppfølgingen av St.meld. nr. 21 (2005-2006) Hjerte for heile landet, vil Husbanken sette i gang et forsøksprogram rundt boligforsyning i små lokalsamfunn.

I den senere tid er det blitt etablert flere nye borettslag med svært lave innskudd, høy fellesgjeld, gjerne finansiert med lån med lang løpetid og lang avdragsfrihet. Boligene er ofte svært små og er i markedsføringen gjerne rettet mot ungdom. Denne typen boliger berører flere boligpolitiske problemstillinger. Kommunal- og regionaldepartementet har derfor tatt initiativ til at det blir foretatt en kartlegging av bl.a. omfanget av slike boligprosjekter. Resultatet av denne kartleggingen vil foreligge ved årsskiftet 2006/2007.

For å følge opp Soria Moria-erklæringen, vil departementet vurdere tiltak for å stimulere kommunene til å føre en offensiv tomtepolitikk.

Hovedmål 2 Boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet

Et hovedmål i boligpolitikken er å skaffe boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet og hjelpe dem slik at de kan bli boende i boligen. Personer med usikker eller lav inntekt og liten egenkapital skal ha mulighet til å etablere seg i egen bolig. Den lave renten har gjort det enklere for unge i etableringsfasen å etablere seg i boligmarkedet, men på den annen side har økte boligpriser gjort det vanskeligere å etablere seg for de som har usikre eller lave inntekter.

Den sterke prisstigningen i dagens boligmarked har ført til en negativ fordelingsvirkning og utfordringer med hensyn til boligpolitikken for vanskeligstilte. Taperne kan enkelt og noe upresist sies å være unge og aleneboere med lav og usikker inntekt og liten eller ingen egenkapital. Prisstigningen forklares med bl.a. den kraftige rentenedgangen i 2003-2004, sterk vekst i den økonomiske utviklingen generelt, høy sysselsetting og optimisme i markedet, økt boligkapital og gunstig skattlegging av bolig i forhold annen plassering av penger. Den sterke veksten i boligpriser og fordelingsvirkningene av denne har ført til utfordringer i forhold til utformingen av boligpolitikken for vanskeligstilte. Presentasjonen av en ny og forenklet bostøtteordning høsten 2007, arbeidet med å vurdere omleggingen av subsidieprofilen for utleieboliger, samt forbedringer av startlånordningen, vil gi et godt grunnlag for å vurdere innretningen av den boligsosiale politikken.

Bostøtte, boligtilskudd, kompetansetilskudd og startlån er viktige virkemidler for å støtte opp under målet om å skaffe boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet. Det skal videre satses på oppfølging av den nasjonale strategien mot bostedsløshet «På vei til egen bolig». Husbanken har også en svært viktig rolle som aktiv tilrettelegger for kommunene i deres boligsosiale arbeid ved å gi veiledning, tilby saksbehandlerverktøy og være kompetansebygger.

Tiltak under hovedmål 2 Boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet, finansieres i hovedsak med tilskuddsmidler over kap. 580, post 70 Bostøtte, kap. 581, postene 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, 75 Boligtilskudd til etablering, tilpassning og utleieboliger, og 78 Kompetansetilskudd, samt lånemidler over kap. 2412, post 90 Lån til Husbanken. Foruten kap. 581, post 21 som forvaltes av departementet, forvaltes og tildeles midlene av Husbanken. Deler av kap. 581, post 75 og startlån over kap. 2412, post 90 tildeles via kommunene.

Arbeidsmål 2.1. Forebygge og bekjempe bostedsløshet

Rapport og status

Norges byggforskningsinstitutt har i 1996, 2003 og 2005 kartlagt omfanget av bostedsløshet i Norge.

Tabell 3.23 Antall bostedsløse pr. 1 000 innbyggere 1996, 2003 og 2005, for hver kommunegruppe og for landet

	1996		2003		2005	
	Antall	Ant. per 1000	Antall	Ant. per 1000	Antall	Ant. per 1000
Storbyene	3 848	4,01	2 604	2,56	2 519	2,42
Kommuner 39 000+		1,53	1 101	1,35	973	1,17
Kommuner 10-38 000		0,63	1 193	0,78	1 610	1,06
Kommuner <10 000		0,36	336	0,27	395	0,32
Landet i alt	6 200	1,50	5 200	1,14	5 496	1,19

Den siste kartleggingen viser at nedgangen i antall bostedsløse fra 1996 til 2003 har stoppet opp og er avløst av en liten oppgang. Oppgangen har primært funnet sted i de små kommunene, selv om forskjellene mellom kommunetype og størrelse er stor. Departementet vil følge utviklingen nøye fremover ved å tilrettelegge for jevnlig kartlegginger. Undersøkelsen viser også positive utviklings-trekk idet det har vært en markant nedgang i andelen som opplever bostedsløshet som et langvarig problem. Kun 1 pst. av bostedsløse mangler ordnet overnatting neste natt.

Kartleggingen viser at tre fjerdedeler av de bostedsløse er menn. Gjennomsnittsalderen er 35 år. Personer født i Afrika, Asia og Oseania er overrepresentert blant bostedsløse i forhold til hvor stor andel av befolkningen disse gruppene utgjør. Dette gjelder særlig i Oslo.

29 pst. av de bostedsløse har barn under 18 år, og av disse har 14 pst. daglig omsorg for barna. Rundt halvparten av disse bor hos slekt, venner og kjente, men det er også noen som bor i hospits og lignende. Andelen som bor midlertidig hos slekt og venner eller kjente har økt betydelig fra 2003 til 2005.

En av fire bostedsløse er blitt kastet ut av boligen i løpet av de siste seks månedene. To av fem bostedsløse oppgis å være avhengige av rusmidler. Andelen bostedsløse som vurderes å ha psykisk sykdom har vært økende. Personer uten tilleggsproblemer utgjør 7 pst. av de bostedsløse.

I 2005 ble den nasjonale strategien «På vei til egen bolig» iverksatt. Formålet med «På vei til egen bolig» er å forebygge og bekjempe bostedsløshet. Kommunal- og regionaldepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Justis- og politidepartementet samarbeider om gjennomføringen av strategien. I 2006 er også Barne- og likestillingsdepartementet innlemmet i arbeidet for å sikre et tydeligere barneperspektiv med hensyn til bostedsløshet.

Strategien følger opp innsatsen i det fireårige utviklingsarbeidet «Prosjekt Bostedsløse», men favner videre. Alle kommuner omfattes, og forebygging skal vektlegges. Strategien gjennomføres med bruk av det enkelte departements støtteordninger.

De viktigste erfaringene fra «Prosjekt Bostedsløse» er at boligtiltak og oppfølgende tjenester må ses i en helhetlig sammenheng. Prosjektet bidro også til en aksept for at bolig og oppfølgende tjenester er et selvstendig mål for hjelpapparatet og ikke noe en må kvalifisere seg til gjennom f.eks. behandling.

Strategien «På vei til egen bolig» inneholder konkrete resultatmål som skal nås innen utgangen av 2007:

- antall begjæringer om utkastelser skal reduseres med 50 pst. og antall utkastelser med 30 pst.
- ingen skal måtte tilbringe tid i midlertidige løsninger ved løslatelse fra fengselsopphold
- ingen skal måtte tilbringe tid i midlertidige løsninger etter utskrivelse fra institusjon
- ingen skal tilbys døgnovernatting uten kvalitetsavtale
- ingen skal oppholde seg mer enn tre måneder i midlertidig botilbud

Fra 2004 til 2005 ble antall begjæringer om utkastelser og antall utkastelser redusert med hhv. 20 og 19 pst. på landsbasis. Høsten 2005 inngikk regjeringen og KS en avtale om tiltak for å forebygge og bekjempe bostedsløshet. Avtaleperioden er fram til 31. desember 2007. Formålet med avtalen var å legge til rette for trygge og gode boforhold, slik at målsettingene i strategien «På vei til egen bolig» nås.

I forlengelse av avtalen ble det samtidig inngått en avtale mellom Justisdepartementet og KS. Partene forplikter seg til å legge til rette for lokalt samarbeid for bosetting av løslatte fra fengsel. Som et vedlegg til avtalen fulgte en mønsteravtale som på

frivillig basis kan inngås mellom fengsel og kommune.

Husbanken tildeler også en pris til beste tiltak mot bostedsløshet. Prisen i 2005 ble tildelt Rana kommune.

Sosial- og helsedirektoratet administrerer en tilskuddsordning til oppfølgingstjenester i bolig (kap. 621, post 63). Pr. 31.12.2005 var 81 kommuner fordelt på 18 fylker inkludert i denne tilskuddsordningen. 2600 personer mottok tjenester som følge av ordningen.

115 kommuner deltok i kommunenettverk for erfarings- og idéutveksling om bekjempelse av bostedsløshet, og det ble opprettet regionale kontaktutvalg for statlige aktører i alle regioner.

I 2005 ble 40 pst. av Husbankens kompetanse-tilskudd (kap. 581, post 78) brukt til boligsosialt

arbeid relatert til strategien. 30 kommuner og seks organisasjoner mottok tilskudd.

Oslo kommune fikk tildelt 12,5 mill. kr for å etablere tiltak til personer som oppholder seg uten-dørs. Kommunen har kartlagt omfanget av gruppen og foreslått tiltak som skal gjennomføres høsten 2006 og i 2007.

I forbindelse med revidert budsjett 2006 ble det bevilget 17 mill. kr ekstra til kap. 581, post 78 Kompetansetilskudd til arbeidet for å bekjempe bostedsløshet, jf. St.prp. nr. 66 (2005-2006). Ekstra-bevilgningen går i hovedsak til planlegging og tilrettelegging av alternative bolig- og tjenestetilbud for personer i midlertidige botilbud.

Forbruket av lån og tilskudd til etablering av boliger for bostedsløse framgår av tabell 3.24.

Tabell 3.24 Boligtilskudd og lån til bostedsløse (antall boliger)

Ordning	2003	2004	2005	1.halvår 2006
<i>Boligtilskudd til bostedsløse, i alt</i>	283	292	144	29
Boligtilskudd til etablering av bostedsløse	20	16	10	- ¹
Boligtilskudd til utleieboliger for bostedsløse	263	276	134	29
<i>Lån til bostedsløse, i alt</i>	104	58	29	8
Startlån til bostedsløse	38	38	20	1 ¹
Grunnlån til utleieboliger for bostedsløse ²	66	20	9	7

¹ Foreløpige tall fra kommunene.

² Før 1. juli 2005 gjelder tallene startlån til utleieboliger.

Mer informasjon om Prosjekt bostedsløse og den nasjonale strategien «På vei til egen bolig» er tilgjengelig på www.husbanken.no og www.tiltak.no/bostedslose.asp.

Strategier og tiltak

Regjeringen vil i 2007 forsterke innsatsen med strategien «På vei til egen bolig». Målet er å avskaffe bostedsløshet, og lokale tiltak som bidrar til dette vil bli prioritert innenfor Husbankens låne- og tilskuddsordninger.

Regjeringen har som ambisjon at bostedsløse skal tilbys varige boliger framfor midlertidige tiltak som hospits. Regjeringen vil foreta en gjennomgang av de statlige virkemidlene høsten 2006, og på bakgrunn av gjennomgangen vurdere tiltak som kan bidra til at folk skaffes varig bolig.

Bolig skal som et utgangspunkt være et selvstendig mål for bistand. Mange vil i tillegg ha behov for tett oppfølging.

Boligtilskuddsordningen er økt for bl.a. å bidra til økt tilbud og mangfold av kommunalt disponerte boliger. Midlene skal særlig gå til tiltak som bidrar til at målene i «På vei til egen bolig» nås. Tiltak for å skaffe varige boligtilbud til bostedsløse som i dag er henvist til hospits skal prioriteres.

For å oppnå ytterligere nedgang i omfanget av begjæringer om utkastelser og utkastelser skal samarbeidet mellom namsmyndighet, tingrett og kommunen, og mellom kommuner og private utleiere styrkes. Kommunal- og regionaldepartementet har lagt fram en odelstingsproposisjon der det legges opp til at sosialtjenesten kan varsles om mislighold på et tidligere tidspunkt enn i dag. Kommunal- og regionaldepartementet vil i samarbeid med berørte departement vurdere andre virkemidler rundt husleiebetaling, utkastelse og tvangs salg som kan bidra til at antallet begjæringer om utkastelser og utkastelser reduseres. Det tas sikte på at det i løpet av 2007 utarbeides et nytt rundskriv i boligsosialt arbeid.

Kommunene er de viktigste gjennomførerne av strategien. Oppgangen i omfanget av bostedsløshet innebærer at det er behov for et større trykk på dette arbeidet lokalt. Regjeringen og KS er derfor enige om å reforhandle avtalen høsten 2006.

Arbeidsmål 2.2. Flyktninger skal kunne etablere seg i bolig

Rapport og status

Det er et mål for regjeringen at nyankomne flyktninger med oppholdstillatelse blir bosatt i en egnet bolig uten unødig ventetid i mottak. Familier med barn skal prioriteres. Det langsiktige målet er at flyktningene skal kunne disponere en trygg og egnet bolig, med bokostnader de selv kan dekke. En trygg og god boligsituasjon gir et viktig fundament for å få raskt og fullt utbytte av kommunenes introduksjonsprogram og legger til rette for at

flyktningene raskt skal kunne bli integrert i det norske samfunnet.

Regjeringen vektlegger i sin politikk for inkludering at innvandrere skal sikres botrygghet og forhindres fra utstøting fra boligmarkedene. Dette er nærmere omtalt i vedlegget om mål for inkludering av innvandrere og deres etterkommere i St.prp. nr. 1 (2006-2007) Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Kommunene tilbyr nyankomne flyktninger kommunale utleieboliger, eller bistår med etablering i det lokale, private boligmarkedet. Av de kommunale utleieboligene som ble ledige for innflytting i 2005, ble om lag 16 pst. tildelt flyktninger.

Både flyktninger og innvandrere kan gjennom kommunene søke Husbanken om lån, bostøtte og tilskudd til støtte til boligetablering og dekning av boutgifter. Tabell 3.25 viser oversikt over bruken av boligtilskudd og startlån til flyktninger.

Tabell 3.25 Boligtilskudd og lån til flyktninger (antall boliger)

Ordning	2003	2004	2005	1. halvår. 2006
<i>Boligtilskudd til flyktninger, i alt</i>	458	471	286	108
Boligtilskudd til etablering av flyktninger	56	69	96	16 ¹
Boligtilskudd til utleieboliger for flyktninger	402	402	190	92
<i>Lån til flyktninger, i alt</i>	398	326	307	56
Startlån til flyktninger	254	258	269	50 ¹
Grunnlån til utleieboliger til flyktninger ²	144	68	38	6

¹ Foreløpige tall fra kommunene.

² Før 1. juli 2005 gjelder tallene startlån til utleieboliger.

Fra 1. september 2004 gis det bostøtte til flyktninger som følger et kommunalt introduksjonsprogram. I 1. termin 2006 var det noe under 3500 husstander som mottok bostøtte fordi en eller flere av husstandsmedlemmene deltok på introduksjonsprogrammet. Disse mottakerne fikk i gjennomsnitt utbetalt 2 200 kroner i månedlig bostøtte.

Den internettbaserte og flerspråklige boligmodulen «Bo i Norge» ble implementert i 2006 til bruk i kommunenes undervisning i introduksjonsprogrammet.

Husbanken har de siste årene støttet opprettelsen av et begrenset tilbud av kriseboliger i større byer som ledd i regjeringens tiltak mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

Strategier og tiltak

Regjeringen vil gjennom Husbanken støtte aktivt opp under kommunenes arbeid med boligetablering av flyktninger. Husbankens virkemidler er innrettet både for å lette førstegangs boligetablering i Norge og for å stimulere innvandrere til å gjøre videre boligkarriere i egen leid eller eid bolig.

Ordningen med boligtilskudd til kommunene og deres lokale samarbeidspartnere for etablering av nye utleieboliger til flyktninger videreføres. Tilskudd prioriteres til boligetablering av familier med barn og til kommuner som har høy samlet andel avtalte bosettinger og sekundærinntilflytting.

Regjeringen foreslår at det innføres månedlige vedtak om bostøtte, noe som vil komme nyankomne flyktninger til gode. Startlån skal markeds-

føres overfor flyktninger som har skaffet seg et inntektsgrunnlag til å betjene et boliglån.

Husbanken skal videreføre det nære samarbeidet med KS, fylkesmennene, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI) og Utlendingsdirektoratet (UDI) om informasjon og kompetansehevende tiltak.

Ikke bare nyankomne flyktninger kan ha begrensede kunnskaper om hvordan en skaffer seg bolig og om det å bo i Norge. Husbanken vil derfor videreutvikle og tilby elementer av det nyutviklede boligopplæringsprogrammet «Bo i Norge» til flere offentlige og private serviceinstitusjoner.

Kommunal- og regionaldepartementet vil gjennomføre en undersøkelse om diskriminering i leiemarkedet. Undersøkelsen vil gi grunnlag for å vurdere hvordan antidiskrimineringsbestemmelsene i boliglovene best kan følges opp i årene framover.

Arbeidsmål 2.3. Personer med nedsatt funksjonsevne skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig

Rapport og status

Det er et mål for regjeringen å øke antall boliger og boområder som er tilgjengelige for personer med nedsatt funksjonsevne. Flest mulig bør gis muligheten til å skaffe seg en tilrettelagt bolig eller til å tilpasse sin egen bolig når nedsatt funksjonsevne krever det. Med den økende andelen eldre i befolkningen vil behovet for tilrettelagte boliger være økende i årene framover. Tradisjonelle bolig-

planløsninger er stort sett ikke tilpasset boligbehovene for personer med nedsatt funksjonsevne. I Husbankens grunnlån er derfor universell utforming i ny og eksisterende bebyggelse et viktig kriterium i søknadsbehandlingen.

Norsk institutt for oppvekst, velferd og aldring (NOVA) analyserte i 2005 data fra Statistisk sentralbyrås siste levekårsundersøkelse. Analysen viser at det totale antallet for fullt ut tilgjengelige boliger for rullestolbrukere ikke har endret seg siden siste Folke- og bolig telling (2001). Denne andelen er fortsatt på ca. 7 pst., mens i 16,5 pst. av boligene bor personer med nedsatt funksjonsevne.

Boligrådgivningen om praktiske løsninger og om personrettede finansieringsordninger har over lang tid vist seg å ikke være god nok. På denne bakgrunn har Husbanken, Rikstrygdeverket og 15 kommuner gjennomført et prosjektsamarbeid om boligtilpasning. Målet med prosjektet var å bidra til mer hensiktsmessige boligløsninger for personer med tilgjengelighetsproblemer i egen bolig. Nye organisasjons- og samhandlingsmodeller ble utprøvd. Statskonsult, som har evaluert prosjektet, foreslår at en samordning av boligrådgivningsfunksjoner, slik den ble prøvd, er eksempler til etterfølgelse for andre kommuner i landet.

Husbanken tilbyr i samarbeid med kommunene boligtilskudd og startlån til kjøp eller oppføring av bolig. I tabell 3.26 vises tildeling av boligtilskudd, startlån og grunnlån som kommer personer med nedsatt funksjonsevne til gode.

Tabell 3.26 Boligtilskudd og lån til personer med nedsatt funksjonsevne¹ (antall boliger)

Ordning	2003	2004	2005	1. halvår. 2006
<i>Boligtilskudd til personer med nedsatt funksjonsevne, i alt</i>	4422	4599	4383	441
Boligtilskudd til etablering av enkeltpersoner	289	462	439	65 ²
Boligtilskudd til utleieboliger	70	199	125	114
Boligtilskudd til tilpasning/utbedring	3659	3551	3379	. ³
Prosjekteringstilskudd	404	387	440	262
<i>Lån til personer med nedsatt funksjonsevne, i alt</i>	572	688	696	113
Startlån til enkeltpersoner (personrettet lån)	569	685	693	113 ²
Grunnlån til utleieboliger (boligrettet lån) ⁴	3	3	3	-

¹ Inkluderer funksjonshemmede, utviklingshemmede og personer med psykiske lidelser.

² Foreløpige tall fra kommunene.

³ Tall fra 1. halvår foreligger ikke.

⁴ Før 1. juli 2005 gjelder tallene startlån til utleieboliger.

Tilskudd til tilpasning av bolig kan gis til å dekke kostnader ved å tilrettelegge eksisterende bolig. De aller fleste tilskuddene (97 pst.) ble gitt til utbedring av eksisterende bolig. Gjennomsnittstilskuddet i 2005 var på 24 000 kr, noe som var en økning på om lag 3 000 kr fra 2004.

Personer med nedsatt funksjonsevne er særlig ivaretatt i bostøtteordningen gjennom at disse får lagt til grunn høyere boutgifter og lavere rimelig boutgift enn andre grupper med tilsvarende inntekter og boutgifter. Det pågår et arbeid med å gjennomgå bostøtteordningen for å se på hvordan ordningen kan forbedres. I første termin 2006 ble bostøtte innvilget til nærmere 33 500 husstander med en eller flere uføre husstandsmedlemmer. Gjennomsnittlig månedlig bostøtte for denne gruppen var 1 690 kr.

Rundt 40 pst. av de om lag 18 000 husstandene som ble bosatt i kommunalt disponerte boliger i 2005 hadde nedsatt funksjonsevne. Hovedtyngden av disse var eldre bosatt i omsorgsboliger.

Strategier og tiltak

Regjeringen vil arbeide for å øke antall boliger og boområder som er tilgjengelige for personer med nedsatt funksjonsevne gjennom strategien universell utforming. Det vises til omtaler av strategier og tiltak under hovedmål 4 Flere universelt utformede boliger og bygninger. Husbankens nye grunnlån skal muliggjøre oppføring og spesialtilpasning av boliger for personer med nedsatt funksjonsevne. Ved dokumentert behov kan grunnlån også gis til bygging av garasje.

Regjeringen har i strategiplanen for familier med barn med nedsatt funksjonsevne satt søkelys på at disse ofte har behov for bistand fra ulike deler av det offentlige hjelpeapparatet. Regjeringen har som mål at familiene må sikres et økonomisk grunnlag som setter dem i stand til å ta seg av barna og å leve et normalt familieliv. Det er en målsetting at alle skal få nødvendig og koordinert informasjon. Departementet har som oppfølging av strategiplanen igangsatt et arbeid med å gjennomgå retningslinjer og tilskuddsutmåling for Husbankens tilskudd til planlegging og gjennomføring av nødvendige tilpasningstiltak. Husbanken vil avgi en rapport til departementet på dette innen utgangen av 2006.

Arbeidsmål 2.4. Personer med svak økonomi skal kunne etablere seg i bolig

Rapport og status

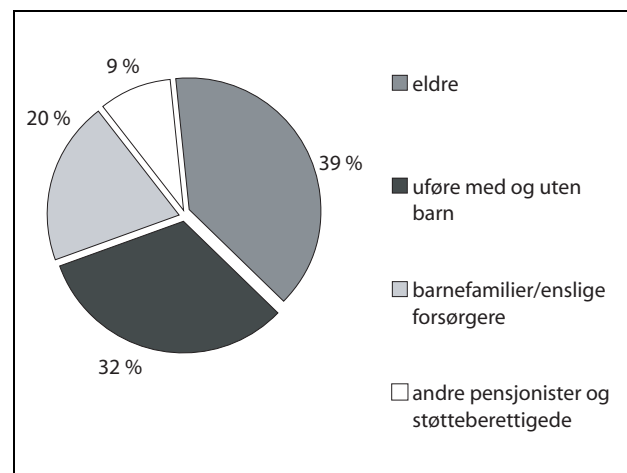
Bostøtte

I 1. termin 2006 var det om lag 106 000 husstander som fikk tildelt bostøtte. Antall husstander registrert som mottakere av bostøtte i løpet av 2005 var 120 300. Totalt ble det bevilget 2 054 mill. kr til bostøtte i 2005.

Regjeringen er opptatt av å styrke bostøtten for å redusere boutgiftsbelastningen for økonomisk vanskeligstilte. I 2006 er arealkravet i bostøtten, dvs. at boligen må være på minst 40 kvm, fjernet for mottakere som søker bostøtte på grunnlag av attførings- eller rehabiliteringspenger, yrkesskaderstatning, grunn- eller hjelpestønad, midlertidig uførepensjon og langvarig sosialhjelp som eneste inntektskilde. Arealkravet gjelder fra 2006 dermed bare for alders-, uføre- og etterlattepensjonister med inntekt over minstepensjon tillagt 30 pst.

Videre er boutgiftstaket hevet med 10 000 kr i storbyene Oslo, Bergen, Stavanger, Trondheim, Tromsø, Drammen, Fredrikstad og Kristiansand.

Det arbeides også for at bostøtten skal bli så brukervennlig som mulig. Fra 2006 er det mulig å søke bostøtte elektronisk på internettadressen www.altinn.no. Husbanken har aktivt informert om regelverksendringene, samt muligheten til å søke om bostøtte elektronisk.

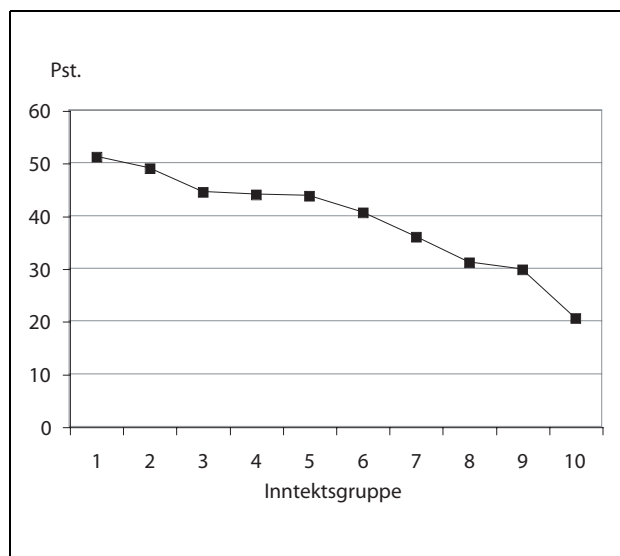

Figur 3.8 Bostøttemottakere fordelt på husstandsgrupper 1. termin 2006

Regelverket i bostøtteordninger forenkles stadig. Det har de siste årene vært lempet på blant annet arealkrav og finansieringskrav. Husholdningenes økonomiske situasjon og forholdet mellom inntekt og boutgifter skal i hovedsak avgjøre i hvilken grad husstanden skal motta bostøtte. For mot-

takere med lave inntekter utgjør bostøtten en stor andel av boutgiften. Denne andelen synker med økende inntekter.

Figur 3.9 viser bostøtten som andel av boutgift for mottakere fordelt over 10 ulike inntektsgrupper med like mange husstander i hver gruppe, der kategori 1 viser til de med lavest inntekt og kategori 10 til de med høyest inntekt. Som figuren viser, dekker bostøtten mest av boutgiftene for husstander med lav inntekt. I 1. termin 2006 utgjorde bostøtten nærmere 50 pst. av boutgiftene for de ti prosentene av bostøttemottakerne som hadde lavest inntekt. Andelen synker deretter i takt med økende husstandsinnkomst. For de ti prosentene av bostøttemottakerne med høyest inntekt, dekker bostøtten 20 pst. av boutgiftene for husstanden.

Figur 3.9 Bostøtte som andel av boutgift 1. termin 2006

I gjennomsnitt mottar hver husstand i bostøtteordningen i underkant av 22 000 kr i bostøtte pr. år. Dette bidrar i gjennomsnitt til en reduksjon av boutgifter som andel av inntekt med 20 prosentpoeng. En slik reduksjon i boutgiftsbelastningen bidrar til at mottakerne kan etablere seg og bli boende i sine boliger. Som en rettighetsordning er bostøtten forutsigbar for husstanden og dermed grunnleggende for en trygg bosituasjon.

Drøyt 5 pst. av samtlige husstander i Norge mottok bostøtte i 2005. En viktig målgruppe i bostøtten er enslige forsørgere. 19 pst. av husstandene i denne gruppen mottok bostøtte ifølge en analyse av levekårsundersøkelsen 2004 (Lars Gulbrandsen (red): Bolig og levekår i Norge 2004. NOVA-rapport 3/06).

Startlån og boligtilskudd

Deler av låne- og tilskuddsordningene til Husbanken, som startlån og boligtilskudd, er behovsprøvd og skal gjøre det lettere å etablere seg for unge og vanskeligstilte. Disse virkemidlene skal sammen med bostøtten bidra til at husholdninger med lave inntekter skal kunne skaffe seg en god og nøktern bolig og kunne bli boende der.

Det var 662 personer som etablerte seg i egen bolig ved hjelp av kombinasjonen startlån og bostøtte i 2005. Dette bekrefter viktigheten av å se de boligpolitiske virkemidlene i sammenheng.

I 2005 mottok 1552 husstander boligtilskudd til etablering, og det ble bevilget tilskudd til bygging av 1590 utleieboliger jf. tabell 3.27. Dette er en økning fra 2004 på henholdsvis 60 og 56 pst. Tilskuddet til etablering ble utmålt med i gjennomsnitt 132 000 kr og tilskuddet til utleieboliger med i gjennomsnitt 119 000 kr, eller 21 pst. av kostnadene. Tilskudd til utleieboliger skal som hovedregel ikke overstige 20 pst. av godkjente anleggskostnader eller salgspris, men Husbanken kan i særlige tilfeller gi en høyere tilskuddsutmåling.

Den sterke økningen i det totale antallet utleieboliger fra 2004 til 2005 gjelder målgruppen personer med svak økonomi. Denne gruppen kan også inkludere personer som kunne vært rapportert under de andre målgruppene.

I 2003 ble startlån innført for å gjøre det lettere for folk med svak økonomi å etablere seg i egen bolig. Kommunene utbetalte 7450 startlån i 2005, noe som var 450 flere lån enn året før. Den typiske startlånkunden er en ung og enslig kvinne som tjener under 300 000 kr i året, og som bruker lånet til å kjøpe en brukt bolig. Det totale utlånsbeløpet fra kommunene økte fra 2,9 mrd. kr i 2004 til nærmere 3,3 mrd. kr i 2005.

Tabell 3.27 Boligtilskudd og lån til alle vanskeligstilte, totalt for ordningene (antall boliger)

Ordning	2003	2004	2005	1.halvår 2006
<i>Boligtilskudd til vanskeligstilte, i alt</i>	7033	6474	7221	1 069
Boligtilskudd til etablering (personrettet tilskudd)	1870	1517	1812	470 ¹
Boligtilskudd til utleieboliger (boligrettet tilskudd)	1100	1019	1590	337
Boligtilskudd til tilpasning/utbedring	3659	3551	3379	²
Prosjekteringstilskudd	404	387	440	262
<i>Lån til vanskeligstilte, i alt</i>	6958	7342	7514	1731
Startlån til enkeltpersoner (personrettet lån)	6511	7010	7458	1679 ¹
Grunnlån til utleieboliger (boligrettet lån) ³	447	332	56	52

¹ Foreløpige tall fra kommunene.

² Tall for 1. halvår foreligger ikke.

³ Før 1. juli 2005 gjelder tallene startlån til utleieboliger.

Tabell 3.28 Boligtilskudd og lån til personer med svak økonomi (antall boliger)

Ordning	2003	2004	2005	1.halvår 2006
<i>Boligtilskudd til personer med svak økonomi, i alt</i>	1870	1112	2408	491
Boligtilskudd til etablering (personrettet tilskudd)	1505	970	1267	389 ¹
Boligtilskudd til utleieboliger (boligrettet tilskudd)	365	142	1141	102
<i>Lån til personer med svak økonomi, i alt</i>	5884	6270	6482	1554
Startlån til enkeltpersoner (personrettet lån)	5650	6029	6476	1515 ¹
Grunnlån til utleieboliger (boligrettet lån) ²	234	241	6	39

¹ Foreløpige tall fra kommunene.

² Før 1. juli 2005 gjelder tallene startlån til utleieboliger.

ECON har på oppdrag fra Husbanken og Kommunal- og regionaldepartementet analysert kommunenes arbeid med startlån. Analysen gir kommunenes arbeid med startlånet et godt skussmål. Startlån er blitt et viktig boligsosialt virkemiddel for kommunene og det når fram til økonomisk vanskeligstilte som ønsker å etablere seg i egen bolig. Analysen peker samtidig på punkter som ytterligere kan forbedres. Dette gjelder bl.a. markedsføring overfor private banker og internt i kommunene, å sikre større grad av likebehandling fra kommune til kommune, bedre forankring i kommunenes toppledelse og å bidra til at alle kommuner tilbyr startlån. Kommunene er i stor grad fornøyd med Husbankens tilrettelegging og veiledning, men også her kan Husbankens regionkontorer bidra til en enda bedre måloppnåelse blant annet ved ytterligere å styrke sin veileder- og pådriverrolle.

Strategier og tiltak

Et viktig virkemiddel for å sikre boligetablering for vanskeligstilte er å legge til rette for et velfungerende boligmarked. Det lave rentenivået de siste årene har bidratt til å redusere boutgiftene sterkt for unge og nyetablerte med høy gjeldsbyrde og gjør det lettere for vanskeligstilte å etablere seg i egen bolig. Det lave rentenivået gjør det også mer lønnsomt å bygge nye boliger, slik at tilbudet av nye boliger har økt. Samtidig har den lave renten bidratt til en sterk prisstigning på boliger i pressområdene.

Husbanken skal være et supplement til andre deler av kredittmarkedet ved å tilby lån til de som har problemer med å få finansiering til kjøp av bolig i private banker og gi topplån til dem som får for lite lån i private banker.

Husbanken skal også gi lån og tilskudd til etablering av utleieboliger til vanskeligstilte grupper. Det ble i 2005 foretatt en omlegging av subsidieringen av utleieboliger slik at en større del av subsidi-

ene nå går direkte til forbrukeren i form av bostøtte og ikke til utbyggerne i form av investeringsstøtte. Omleggingen evalueres høsten 2006. Regjeringen vil foreta en gjennomgang av hele bostøtteordningen. Alle forhold knyttet til husstandenes inntekter og søknadsprosedyrer mv. vil bli grundig vurdert i denne gjennomgangen.

Det foreslås at det i 2007 innføres løpende behandling av bostøttesøknader og månedlige vedtak for nye bostøttesøkere, mot terminvise vedtak i dag. Ordningen med månedlige utbetalinger videreføres. Bakgrunnen er at bostøtteberettigede etter dagens regelverk kan oppleve og vente i inntil 8 måneder før eventuell bostøtte utbetales, og bostøttesøkere kan derfor oppleve likviditetskrise.

Regjeringen vil arbeide videre med å gjøre startlån til et bedre virkemiddel for unge og vanskeligstilte som skal etablere seg på boligmarkedet.

Hovedmål 3 Bærekraftig kvalitet, sikkerhet og god estetikk i det bygde miljø

Regjeringen ønsker at Norge skal bli et foregangsland i miljøpolitikken, både nasjonalt og internasjonalt. Bolig- og byggsektoren står for anslagsvis 40 pst. av energibruken, 40 pst. av avfall til deponi og 40 pst. av samfunnets forbruk av materialer og produkter. Viktige virkemidler for å endre disse forholdene ligger hos Kommunal- og regionaldepartementet med underliggende etater. Bygningslovgivningen er sentral, og Husbankens låne- og tilskuddsordninger spiller en vesentlig rolle.

Kommunal- og regionaldepartementet la i 2005 fram en ny miljøhandlingsplan for bolig- og byggsektoren. Planen angir arbeidsmål og tiltak for perioden 2005-2008 innenfor sentrale satsingsområder. De store miljøutfordringene i bolig- og byggsektoren er fortsatt knyttet til energibruk, helse- og miljøfarlige stoffer og byggavfall.

Tiltak under hovedmål 3 Bærekraftig kvalitet, sikkerhet og god estetikk i det bygde miljø gjennomføres gjennom lovgivning, økonomiske virkemidler, samt informasjon og kunnskapsoppbygging. Økonomiske tiltak finansieres i hovedsak med tilskuddsmidler over kap. 581, postene 21, 72 og 78 og kap. 587, post 01 og 21, samt lånemidler over kap. 2412, post 90. Midlene forvaltes og tildeles av Husbanken og Statens bygningstekniske etat.

Arbeidsmål 3.1. Flere sikre og miljøvennlige boliger, bomiljø og bygg

Rapport og status

Målrettet og høy aktivitet i Husbanken har resultert i økt antall miljøvennlige boliger og bomiljøer. Miljø er ett av de prioriterte områdene innenfor Husbankens kompetansetilskudd. Husbankens grunnlån skal bidra til å fremme redusert energibruk og en rekke andre miljøkvaliteter i boliger. I første halvår 2006 brukte Husbanken 5 mill. kr av kompetansetilskuddet til nasjonale energi- og miljøprosjekter.

Kommunal- og regionaldepartementet med underliggende etater har videreført og styrket samarbeidet med byggenæringen og andre sentrale aktører om mer miljøvennlige boliger og bygg, blant annet gjennom Byggemiljø, det femårige samarbeidsprogrammet med byggenæringen.

Energi

Forslag til skjerpede energikrav i Teknisk forskrift ble sendt på høring i juni 2006 med sikte på ikrafttredelse 1. januar 2007. Nye energikrav forutsetter at det gjennomføres ambisiøse energitiltak i alle nye bygg, som eksempelvis økt isolasjonstykkelse og høyere tetthet. De foreslåtte tiltakene er valgt innenfor en ramme som skal være privatøkonomisk lønnsom. Det foreslås samtidig et krav om at nye fornybare energikilder skal dekke en vesentlig del av varmebehovet. Statens bygningstekniske etat har støttet flere prosjekter som har gitt viktig grunnlagsmateriale for forslag til nye energibestemmelser, og deltar i arbeidet med å utvikle nye standarder og beregningsverktøy.

EUs direktiv om energibruk i bygg inneholder også bestemmelser om energisertifikat for bygg som selges eller leies ut. Statens bygningstekniske etat deltar i referansegruppen for utarbeidelse av en sertifikatordning. Husbanken og SINTEF samarbeider om å utrede en energimerkeordning av boliger.

Husbanken støtter arbeid med å utvikle egnede energiberegningsmodeller og med å formidle kunnskap og øke kompetansen internt og eksternt. Det vises til nettstedet www.lavenergiboliger.no, der Husbanken informerer om prosjekter og tiltak som etaten er involvert i.

Mer enn 5000 boliger med halvert energibehov er under planlegging eller bygging. Husbanken har nå utvidet satsningen til også å gjelde eksisterende boliger.

Helse- og miljøfarlige stoffer

Statens bygningstekniske etat følger opp målet om redusert bruk av helse- og miljøfarlige stoffer gjennom tilsyn og informasjon overfor byggevevareprodusentene om reglene for dokumentasjon av egenskaper for byggevarer og -produkter. Statens bygningstekniske etat har igangsatt arbeid med temaveileder om miljøprogrammering og støtter Norsk Standards arbeid på dette området. Etaten samarbeider med Statens forurensningstilsyn om informasjon til byggenæringen for å fremme substitusjon av helse- og/eller miljøfarlige stoffer. Statens bygningstekniske etat deltar i internasjonale ekspertgrupper som skal fremme bruk av miljøvennlige løsninger i byggsektoren, bl.a. ekspertgrupper under EU-kommisjonen.

Husbanken og Statens bygningstekniske etat bidrar til å gjøre det enklere for utbyggere, prosjekterende og utførende å velge miljøvennlige materialer i planlegging av byggeprosjekter ved å gi støtte til utvikling av ECOproduct – et bruker-vennlig verktøy for miljøeffektivt valg av bygningsprodukter. Husbanken skal videreføre samarbeidet med Stiftelsen miljømerking med økt antall svanemerkede boliger som målsetting.

Avfall

Statens bygningstekniske etat har finansiert et prosjekt som skal innhente referansedata om avfallsproduksjon ved nybygging og gi forslag om hvordan utviklingen kan måles og følges opp mot år 2010. Etaten har deltatt i arbeidet med revisjon av Nasjonal handlingsplan for byggeavfall.

Husbanken har gitt støtte til et prosjekt som studerer dagens praksis når det gjelder riving av boliger og håndtering av byggavfall. Løsninger og systemer som kan legge til rette for økt ombruk, gjenvinning og avfallsreduksjon i bygge- og driftsfasen er under utredning.

Byggefeil og -skader

Beregninger utført av SINTEF Bygforsk viser at kostnadene knyttet til byggefeil og skader beløper seg til ca. 13 mrd. kr årlig. Manglende kompetanse hos utøverne, teknologi, tidspress, slurv og svikt i tilsyns- og kontrollsystemer er noen av forklaringsfaktorene.

En rekke tiltak er gjennomført for å redusere omfanget av byggefeil og -skader. Gjennom informasjonstiltak har Statens bygningstekniske etat fortsatt arbeidet med å påvirke byggenæringen slik at bransjen kan levere trygge og gode byggverk. For byggekostnadsprogrammet er det et mål

å redusere omfanget av byggeskader og byggefeil. Etaten har støttet forskningsprogrammet Klima 2000 som vurderer mulige klimaendringer og deres innvirkning på det bygde miljø.

Statens bygningstekniske etat har sammen med departementet gått bredt ut med informasjon til byggeiere og kommuner om risiko og ansvar knyttet til snølast og bygningskollaps.

Statens bygningstekniske etat har utarbeidet en veileder om plan- og bygningsloven § 68 som bl.a. omhandler ras og andre naturkatastrofer.

Etaten har deltatt i et arbeid som tar sikte på å gi klarere regler for håndtering av arealplaner og byggesaker i fareområder.

På oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet skal Statens bygningstekniske etat utarbeide en egen veileder om plan- og bygningsloven § 68 som supplement til Miljøvervdepartementets og Kommunal- og regionaldepartementets rundskriv (T-5/97). Innenfor samme fagområde har etaten hatt fokus på hendelsen store fjellskred med påfølgende flodbølge.

Strategier og tiltak

Kommunal- og regionaldepartementet vil legge økt vekt på miljøhensyn i framtidige endringer av bygningslovgivningen. Nye krav til energibruk i bygg skal følges opp. Det vil være behov for ressurser til kompetanseoppbygging og veiledning overfor byggenæringen på dette området. Utvikling og standardisering av beregningsverktøy vil også måtte prioriteres.

Statens bygningstekniske etat vil følge opp internasjonalt samarbeid og fortsette arbeidet med standardisering på en rekke områder som er av betydning for miljøforhold i byggsektoren.

Husbankens visjon er å bli en drivkraft for å realisere nasjonale miljømål i bolig- og byggsektoren. Husbanken har som mål at antall boliger med halvert energibehov utgjør 50 pst. av all nybygging i 2010. Sentrale tiltak vil være å øke samarbeidet med kommunene, inngå intensjonsavtaler med aktører i bolig- og byggsektoren, skape etterspørsel etter miljøvennlige boliger hos privatkunden, skape publisitet rundt prosjekter og aktører og bruke økonomiske virkemidler for å fremme miljøkvaliteter. Husbanken skal følge opp samarbeidet med undervisningsinstitusjoner og andre FoU-aktører. Miljøvennlige boliger skal fortsatt være ett viktig område for Husbankens kompetansetilskudd.

I forbindelse med oppfølgingen av Bygningslovutvalget vil Kommunal- og regionaldepartementet bl.a. vurdere om krav til avfallshåndtering kan tas inn i plan- og bygningsloven.

Kommunal- og regionaldepartementet legger stor vekt på å støtte kunnskapsoppbygging og informasjonsformidling om miljøhensyn til aktørene i bolig- og byggsektoren, bl.a. gjennom samarbeid med bygge-, anleggs- og eiendomsnæringen. Også Byggekostnadsprogrammet skal bidra til redusert miljøbelastning gjennom færre byggefeil og mer effektive byggeprosesser.

På bakgrunn av bl.a. resultater som innhentes fra prosjekter i Byggekostnadsprogrammet, vil regjeringen vurdere behovet for endringer i bygningsregelverket.

Utvikling og oppfølging av de tradisjonelle sikkerhetsområdene, konstruksjonssikkerhet, brannsikkerhet, naturpåkjenninger og sikkerhet i bruk, videreføres med fokus på spesielle risikoer, herunder endrede naturpåkjenninger som følge av klimaendringer. Kunnskapen fra programmet Klima 2000 vil være retningsgivende for utvikling av bedre regelverk og standarder. Samfunnsikkerhet er et overordnet sikkerhetsområde som skal videreutvikles i samarbeid med andre myndigheter.

Arbeidsmål 3.2. Økt satsing på stedsutvikling og byggeskikk

Rapport og status

God byggeskikk er en kvalitet ved bygninger og bygningsmiljøer der hensyn til fysisk og sosialt miljø, ressursbruk/energi, universell utforming og estetikk inngår i en helhet. Husbanken vil videreføre og styrke sitt arbeid som nasjonalt kompetansesenter for god byggeskikk.

Husbanken arrangerer årlig flere regionale opplæringsprogrammer med deltakere fra offentlig og privat sektor og samarbeider med kommuner om utvikling av lokale byggeskikkveiledere. I 2005 og våren 2006 har Husbanken delt ut en rekke byggeskikkstipend til saksbehandlere i kommunale plan- og bygningsetater. Det er i 2005 gitt tilskudd fra kompetansetilskuddet til 25 prosjekter med samlet beløp på 2 mill. kr innen byggeskikk. Husbanken arrangerer jevnlig fagdager der byggeskikk, kvalitet og miljø tas opp som temaer.

Husbanken har i 2006 utarbeidet en plan for innsats innen stedsutvikling. Gjennom bruk av kompetansetilskuddet skal det stimuleres til bedre langsiktig og helhetlig planlegging for å legge til rette for attraktive lokalsamfunn.

Strategier og tiltak

Regjeringen vil gjennom Husbanken stimulere til god byggeskikk og god kvalitet på uterom og møteplasser i tettsteder. Husbanken skal videre-

føre sitt arbeid med byggeskikk og årlig dele ut Statens byggeskikkpris. Statens Byggeskikkpris deles i 2007 ut for 25. gang.

Gjennom et program for attraktive steder skal Husbanken videreutvikle og styrke sin innsats for god byggeskikk og stedsutvikling. I arbeidet med byggeskikk og attraktive steder vil Husbanken vektlegge strategier og tiltak på områdenivå, bruk av stedsanalyser i det kommunale planarbeid og bruk av miljøprogrammering i planlegging og prosjektering av boligområder.

Regjeringen har i Soria Moria-erklæringen varslet en satsing på områder i storbyene som har særlige utfordringer, som for eksempel Groruddalen i Oslo. For å følge opp denne målsetningen foreslås det at det opprettes en ny tilskuddsordning til formålet. Regjeringen vil starte satsingen i Groruddalen fordi området preges av utfordringer knyttet til mangel på gode møteplasser og gode lokalsentra, samt til dels dårlig fungerende uteområder. Den private investeringsviljen er lav i disse områdene sammenlignet med mer sentrale byområder. Det er viktig å forhindre at det utvikles problemområder med ansamling av levekårsproblemer, høyt konfliktnivå og manglene vedlikehold. Videre er det sentralt å satse på bo- og nærmiljøtiltak på tvers av etniske skillelinjer, og finne tiltak som er tilpasset en raskt voksende innvanderbefolkning i deler av Groruddalen. God stedsutvikling vil være et nøkkelbegrep i denne sammenhengen. Husbanken, som vil få ansvaret for å forvalte ordningen, vil også benytte andre virkemidler og tiltak i satsingen. Oslo kommune og staten ved fire departementer (Miljøverndepartementet, Samferdselsdepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet) har blitt enige om et omfattende samarbeid for å bedre miljøforholdene og levekårene.

Arbeidsmål 3.3. God forvaltning, drift og vedlikehold av boliger, bomiljø og bygg

Rapport og status

God forvaltning, planmessig vedlikehold og fornyelse bidrar til å opprettholde kvalitet og verdi i eksisterende bygningsmasse. Boligmassen er i hovedsak godt vedlikeholdt. Eierne har hovedansvar for vedlikeholdstiltak og fornyelse av boliger og bygg. For å stimulere områdeutvikling med god kvalitet og fornyelse av boligmassen har Husbanken tildelt lån til utbedringsformål og tilskudd til avgrensede tiltak. Husbanken og Statens bygnings-tekniske etat har gitt støtte til informasjon og utredninger som skal bidra til godt vedlikehold og fornyelse.

I enkelte tette områder i de store byene er det behov for å bedre levekår, boforhold og bomiljø. Av Eiendomsforvaltningsutvalgets utredning, NOU 2004:22 Velholdte bygninger gir mer til alle, framgår at det er et stort vedlikeholdsbehov i den kommunale eiendomsmassen.

Manglende bygningsteknisk kompetanse fører til liten fokus på eiendomsforvaltning og manglende kunnskap om bestillerrollen. Manglende kompetanse gjør at det blir vanskelig å påvise vedlikeholdsbehov. Det kan være vanskelig å rekruttere spisskompetanse og beholde kompetansen på grunn av manglende faglig utvikling.

Statens bygningstekniske etat har derfor, på oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet, igangsatt et prosjekt for kompetanseoppbygging for bedre eiendomsforvaltning i kommunene (KoBE). Satsingen har to primære målgrupper med noe ulike behov, beslutningstakere og eiendomsforvaltere. Arbeidet tuftes på kommunenes behov. Det skal gjennomføres ved å støtte opp under eksisterende fagmiljøer. Økt samhandling mellom aktører som kan bidra til optimalisering av kommunal eiendomsforvaltning står sentralt. Erfaring fra oppstartsåret av KoBE er at prosjektet i seg selv medvirker til bedre samhandling og bedre resultat av tiltak fra de tradisjonelle aktørene innen området.

Strategier og tiltak

Kompetanse er en viktig forutsetning for å kunne innføre og benytte moderne systemer for eiendomsforvaltning og for bestillerkompetanse. Statens bygningstekniske etat vil støtte utviklingen av kurstilbud og etterutdanning i første fase av kompetanseoppbyggingen. Deretter vil fokus være spredning og implementering av gode modeller i kommunene, kombinert med bruk av foregangskommuner og benchmarking.

Kommunens politikere som skal ivareta eierrollen på et overordnet, strategisk nivå, må ha et bevisst forhold til hvorfor kommunen skal eie bygninger og ha forståelse for betydningen av god forvaltning. Kommunale politikere er derfor en viktig målgruppe for Statens bygningstekniske etat innsats for bedre eiendomsforvaltning.

Hovedmål 4 Flere universelt utformede boliger og bygninger

Regjeringens mål er at bolig- og bygningsmassen skal kunne brukes av alle. Universell utforming er et hovedprinsipp og en strategi for å øke andelen boliger, boområder og bygninger som kan brukes av alle. Universell utforming innebærer at boliger

og bygninger i størst mulig grad skal kunne benyttes av alle uten spesiell tilrettelegging eller spesialløsninger.

Handlingsplanen for økt tilgjengelighet innen viktige samfunnsområder gjennom prinsippet universell utforming ligger til grunn for regjeringens arbeid med universell utforming. Miljøverndepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet har det overordete ansvaret for planen, men oppfølging av den bygger på sektoransvarsprinsippet. Årlig knyttes det økonomiske stimuleringsmidler til planen, i 2005 og 2006 var dette beløpet på ca. 20 mill. kr. Kommunal- og regionaldepartementet har ansvaret for universell utforming innen bolig- og bygningssektoren. Det stimuleres til universell utforming i bolig- og bygningssektoren gjennom Husbankens økonomiske virkemidler, juridiske virkemidler i plan- og bygningsloven med forskrifter og gjennom systematisk informasjons- og kompetanseoppbygging blant sentrale aktører og forbrukere flest. Husbanken og Statens bygningstekniske etat er styrket som kompetansesentra bl.a. i forhold til universell utforming. Etatene gjennomfører i samarbeid et femårig informasjons- og kompetanseoppbyggingsprosjekt om universell utforming i byggesektoren. Programmet støttes finansielt av stimuleringsmidler fra handlingsplanen.

Tiltak under hovedmål 4 Flere universelt utformede boliger og bygninger, finansieres i hovedsak med tilskuddsmidler over kap. 581, postene 75 Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger og 78 Kompetansetilskudd, samt grunnlån over kap. 2412, post 90 Lån til Husbanken. Midlene forvaltes og tildeles av Husbanken.

Arbeidsmål 4.1. Øke antallet universelt utformede boliger, bygninger og uteområder

Rapport og status

Universell utforming er et sentralt tildelingskriterium for Husbankens grunnlån som ble innført 1. juli 2005. Aktuelle tiltak som gir grunnlag for lån er tilrettelegging av livsløpsstandard, installering av heis i lavblokker, universelt utformede uterom og innpassing av boligrelaterte tilgjengelighetstiltak (som besøksstandard) i eksisterende bebyggelse. Behovene til både bevegelseshemmede og orienteringshemmede vil stå i fokus ved vurderingen av ulike tiltak.

Husbanken ga i andre halvår 2005 grunnlån til 2161 boliger med universell utforming (livsløps- eller besøksstandard eller universelt utformet fellesareal). Dette utgjorde 69 pst. av alle boligene som fikk grunnlån. Innenfor universell utforming er foreløpig god atkomst for bevegelseshemmede

dominerende når det gjelder boliger godkjent for grunnlån. Det er gitt godkjenning til noen boliger tilknyttet fellesareal utomhus der det er tatt hensyn til miljøhemming og orienteringshemming. Av i alt 320 boliger med utomhus fellesareal med universell utforming har 216 boliger også tatt hensyn til orienteringshemming og 194 tatt hensyn til miljøhemming.

I 2004 ble det gitt lånetillegg til livsløpsstandard til 36 pst. av boligene som fikk oppføringslån. 10 pst. av boligene fikk lånetillegg til besøksstandard. Til sammen tilsvarer dette noe over 4300 boliger. I 2005 ble det gitt lånetillegg til livsløpsstandard og besøksstandard til i alt 1440 boliger eller 67 pst. av boligene som fikk grunnlån. Om lag 52 pst. av boligene godkjent for grunnlån i første halvår 2006 har tilgjengelighetskvaliteter i form av livsløpsstandard eller besøksstandard. Totalt har 58 pst. av disse boligene fått lån begrunnet i kriteriet om universell utforming.

Strategier og tiltak

Bygningslovutvalget foreslår i sin innstilling at universell utforming skal inngå i plan- og bygningslovens formålsparagraf. Departementet vurderer dette og andre eventuelle endringer på tilgjengelighetsområdet i sitt forslag til revidert bygningslov som skal legges fram for Stortinget høsten 2007.

Som et tiltak i handlingsplanen for økt tilgjengelighet gjennom universell utforming, har Husbanken fått i oppdrag å organisere og gjennomføre en landsomfattende kampanje «Fjerne 100 hindringer». Tiltaket er et tilbud om finansieringsstøtte og alle kommuner kan søke. Planperioden strekker seg fram til 2009, og det gis finansieringsstøtte til ca. 20 prosjekter årlig. I 2005 hadde fjerning av hindringer i bygg og uteområder høyest prioritet.

Statens bygningstekniske etat har i 2006 igangsatt et arbeid med å inkludere regler om universell utforming i ByggSøk. Begrepet universell utforming er foreslått innført i Teknisk forskrift (TEK) fra 1.1.2007.

Det pågår et arbeid i Standard Norge om utvikling av nye standarder for tilgjengelighet til og i bygg. Utkast til standard vil etter planen foreligge

innen utgangen av 2006. Standarden vil følge internasjonale standarder (ISO).

Arbeidsmål 4.2. Økt bevissthet og kunnskap om universell utforming

Rapport og status

Økt kunnskap og kompetanse om universell utforming er ett av satsingsfeltene innenfor Husbankens kompetansetilskudd, jf. kap. 581, post 78. I 2005 ble 22 pst. av budsjettmidlene brukt til satsingsområdet universell utforming. Det er både gitt tilskudd til konkrete tilgjengelighetstiltak, til prosjekter som setter fokus på universell utforming ved planlegging, ved utforming av boligprosjekter og til flere forsknings- og utredningsprosjekter. En kunnskapsoversikt over temaet ble ferdigstilt av Byggforsk sommeren 2005.

Introduksjonskurs er utviklet og gjennomført, en nettside etablert (www.be.no/universell/), felles begrepshåndbok innenfor sektoren utviklet og kursmoduler for etter- og videreutdanning utviklet og igangsatt. Temaet er etablert i enkelte universitets- og høyskoleutdanninger og det jobbes videre med å få etablert flere. Tiltak rettet mot forbruker er under utvikling.

Statens bygningstekniske etat gjennomfører årlig en brukerundersøkelse om kommunal byggesaksbehandling. Undersøkelsen fra 2005 viste at både kommunene og bransjen synes det er vanskelig å få dokumentert og verifisert kravene til brukbarhet/universell utforming.

Strategier og tiltak

Regjeringen vil gjennom Husbankens og Statens bygningstekniske etats informasjonsprogram om universell utforming i byggesektoren øke bevissheten og kompetansen om universell utforming av boliger, bomiljøer og bygninger hos sentrale aktører i byggebransjen, i kommunene, i utdanningsinstitusjonene og blant folk flest. Etatenes rolle som kompetansesentre er her sentral. Aktiv bruk av Husbankens kompetansetilskudd og markedsføring av grunnlånet overfor kommuner og utbygere vil understøtte denne satsingen.

Budsjettforslaget på programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Utgifter under programkategori 13.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007	Pst. endr. 06/07
580	Bostøtte	2 053 960	2 232 600	2 286 500	2,4
581	Bolig- og bomiljøtiltak	739 534	706 862	689 700	-2,4
582	Rentekompensasjon for skoleanlegg og kirkebygg	207 227	343 000	580 000	69,1
585	Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus	4 485	4 900	5 200	6,1
586	Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	2 173 690	1 437 000	1 483 100	3,2
587	Statens bygningstekniske etat	43 211	45 911	47 900	4,3
2412	Den norske stats husbank	10 876 685	11 906 011	11 609 740	-2,5
	Sum kategori 13.80	16 098 792	16 676 284	16 702 140	0,2

Inntekter under programkategori 13.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007	Pst. endr. 06/07
3585	Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus	409	240	240	0,0
3587	Statens bygningstekniske etat	15 492	14 600	15 155	3,8
5312	Den norske stats husbank	10 634 244	9 714 100	8 833 206	-9,1
5615	Renter fra Den norske stats husbank	3 769 155	3 839 000	4 105 000	6,9
	Sum kategori 13.80	14 419 300	13 567 940	12 953 601	-4,5

De økonomiske virkemidlene som blir omtalt her skal bidra til å nå målet om at alle skal kunne bo godt og trygt. Tiltak for å bekjempe bostedsløshet og fattigdom er spesielt prioritert i dette budsjettforslaget. Startlån og bostøtte er målrettede virkemidler og skal forbedres ytterligere. Miljø og universell utforming er viktige kvaliteter som blant annet skal ivaretas innenfor Husbankens grunnlån og kompetansetilskudd. Husbanken og Statens bygningstekniske etat skal gjennom informasjon og veiledning om gjeldende lover og forskrifter bidra til et velfungerende boligmarked. ByggSøk

er blitt tatt i bruk av mange kommuner, og det skal fortsatt arbeides for å øke bruken.

Under kap. 581 Bolig- og miljøtiltak forvalter Kommunal- og regionaldepartementet post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, post 72 Program for reduserte byggekostnader og post 60 Handlingsprogram for Oslo indre øst (avvikles i 2007). Husbanken forvalter alle andre budsjettposter som blir omtalt under programkategorien med unntak av kap. 585 Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus og kap. 587 Statens bygningstekniske etat.

Kap. 2412 Den norske stats husbank

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
01	Driftsutgifter	301 009	278 998	282 740
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	5 203	10 013	14 000
72	Rentestøtte	25 281	21 000	19 000
90	Lån til Husbanken, <i>overslagsbevilgning</i>	10 545 192	11 596 000	11 294 000
Sum kap. 2412		10 876 685	11 906 011	11 609 740

Husbankens rolle og oppgaver

Husbanken er regjeringens viktigste verktøy for å nå boligpolitiske mål. Husbanken skal gjennomføre den statlige bolig- og bygningspolitikken målrettet og effektivt, og fremme bygging av boliger med nøktern standard og god kvalitet. Hensyn til god økonomisk ressursbruk, god kvalitet og universell utforming skal sikres ved at en påvirker nybygging, og gjennom utbedring av eksisterende boliger. Husbanken forvalter ulike virkemidler for å nå de boligpolitiske målene.

Husbanken gir lån og tilskudd til boligbygging, boligfornying, boligetablering, omsorgsboliger, barnehager o.a. Deler av låne- og tilskuddsordningene, som startlån, personrettet utbedringslån og boligtilskudd, er behovsprøvd og skal gjøre det lettere å etablere seg for unge og vanskeligstilte. Disse virkemidlene, sammen med bostøtten, skal bidra til at husstander med lave inntekter skal kunne skaffe seg en god og nøktern bolig til en akseptabel kostnad. Bolig for bostedsløse, innvandrere og flyktninger, funksjonshemmede og andre vanskeligstilte er høyt prioritert. Innenfor låneordningene er også barnehager prioritert.

Husbanken forvalter den statlige bostøtteordningen, kompetansetilskudd og boligtilskudd, samt utbetaler tilskudd som kompenserer renteutgifter for omsorgsboliger og sykehjem bygd under handlingsplanen for eldreomsorgen og opptrappingsplanen for psykisk helse.

Husbanken har virkemidler som skal bedre kvaliteten på bolig og bomiljø i eksisterende boområder, særlig i byer og tettbygde strøk. Husbanken har i tillegg ansvar for det statlige byggeskikkarbeidet. Husbanken skal bevisstgjøre kommunene, byggebransjen og andre om god byggeskikk og øke kompetansen på området. Det skal blant annet gjøres gjennom undervisningsopplegg, kursvirksomhet, fagdager, formidling av informasjon og arkitektkonkurranser. Husbanken vil fra 2007 ha

en aktiv rolle knyttet til arbeidet med stedsutvikling og innsatsen rettet mot Groruddalen.

I 2002 ble det etablert en rentekompensasjonsordning for å stimulere kommunene til en ekstra satsing for å ruste opp skoleanlegg. Husbanken administrerer utbetalingene til kommunene. Fra 1. januar 2004 tok Husbanken over ansvaret for forvaltningen av tilskuddet til studentboliger fra det daværende Utdannings- og forskningsdepartementet. Kommunal- og regionaldepartementet vil i 2007 ta initiativ til en evaluering av organiseringen av ordningen.

Husbanken administrerer også rentekompensasjonsordningen for kirkebygg som Kirke- og kulturdepartementet har ansvaret for.

Husbanken skal være et kompetansesenter for boligpolitikk. Denne oppgaven innebærer et ansvar for utvikling og spredning av kunnskap. Husbanken gir støtte til forskning og utredninger og bidrar til å formidle forskningsresultater og ny kunnskap gjennom en rekke fora og informasjonskanaler. Husbanken har nettverk og god kontakt med aktørene innenfor boligsektoren, forskningsinstitusjoner, bransjeorganisasjoner, boligsamvirke, interesseorganisasjoner og offentlige institusjoner.

Post 1 Driftsutgifter og post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Post 1 dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste driftsutgifter for Husbanken. Post 45 benyttes til større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, blant annet på utstyrs- og systemsiden på IT-området.

Husbanken har 342,7 årsverk, hvorav 62,3 pst. er kvinner. Husbanken har hovedkontor i Drammen og regionkontorer i Hammerfest, Bodø, Trondheim, Bergen, Arendal og Oslo.

Budsjettforslag 2007

Det foreslås en bevilgning på 282,74 mill. kr til Husbankens driftsbudsjett i 2007. Det foreslås også en bevilgning på 14 mill. kr på kap. 2412, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold. Den økte bevilgningen skyldes Husbankens arbeid

med implementering av det nye IKT-systemet for bostøtte.

Post 70 Tilskudd til Husbankens risikofond

Risikofondets midler benyttes til å dekke nettotap på Husbankens utlånsvirksomhet.

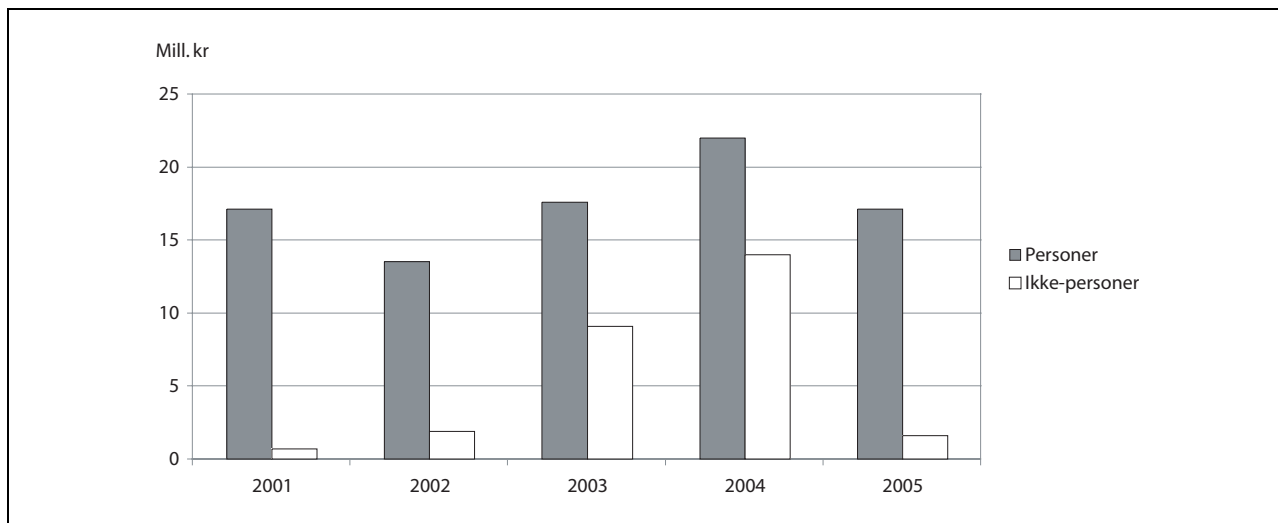
Tabell 3.29 Mislighold, inkasso og tap på utlån 2004-2005 og 1. halvår 2006

	31.12.2004	31.12.2005	30.06.2006
Antall misligholdte lån, i alt	2 013	1 561	1 368
Misligholdte lån, mill. kr	1 188	965	947
Misligholdte lån i pst. av totalt utlån	1,26	1,76	0,99
Begjæringer om tvangssalg	740	558	240
Gjennomførte tvangssalg	143	111	51
Tap på personer, mill. kr	22,0	17,1	7
Tap på ikke-personer, mill. kr	14,0	1,6	2,5
Netto tap, mill. kr	28,9	12,9	8,5
Risikofond, mill. kr	100,6	87,7	79,3

Tapene ble en del redusert fra 2004 til 2005, men tapene i 2005 var om lag de samme som tapsutviklingen i perioden 2001-2003 jf. tabell 3.29 og figur 3.10. De relativt lave tapene i 2005 og i første halvår 2006 forklares med lav rente og lav arbeidsledighet. Misligholdet er fortsatt lavt og utgjorde mindre enn 1 pst. av den totale utlånsmassen pr. 31.6.2006. Dette er det laveste misligholdet Husbanken har registrert i sin tilgjengelige statistikk.

Det har vært en vedvarende nedgang både i antall begjæringer om tvangssalg og antall gjennomførte tvangssalg i de tre siste årene. Denne utviklingen har fortsatt i 2006.

En sterk gjeldsøkning blant husholdningene kan trolig gi økte tap framover ved en renteoppgang. Nesten 20 pst. av unge enslige har gjeld som er større enn tre ganger inntekten. Husbanken anslår at de samlede bruttotapene blir på 28 mill. kr i 2006, fordelt med 18 mill. kr på personlige låntakere og 10 mill. kr på ikke-personlige låntakere. Nettotapet anslås til 23,7 mill. kr. Det regnes med et bruttotap på 37 mill. kr i 2007. Nettotapet i 2007 anslås til 32 mill. kr som følge av tilbakeføringer. Legges dette estimatet til grunn, vil Husbankens risikofond ved utgangen av 2007 være på om lag 32 mill. kr.

Figur 3.10 Brutto tap fordelt på personlige og ikke-personlige låntakere.

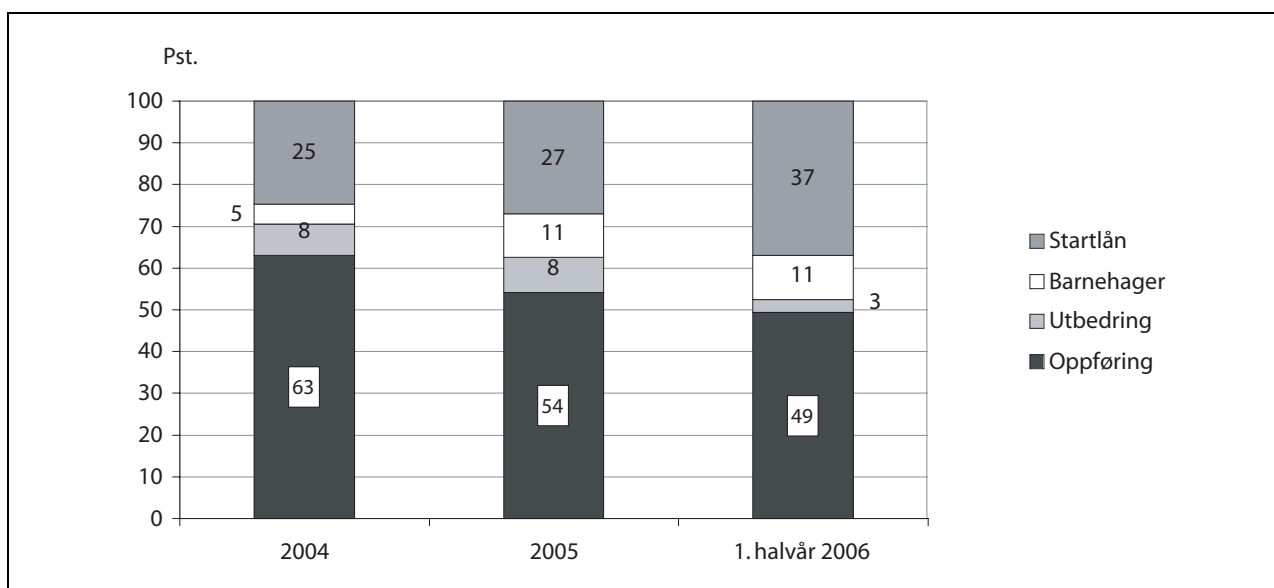
Post 72 Rentestøtte

Posten omfatter lån til utleieformål som er gitt med ti-års rente- og avdragsfrihet i perioden 1987-1994, og eldre særvilkårslån som har en rentesats på ett prosentpoeng under gjeldende rente. En renteendring vil slå ut i endret rentestøtte når det gjelder de rentefrie utleieboliger. Forsinkelsesrenter trekkes fra rentestøtten. I 2005 utgjorde rentestøtten 25,3 mill. kr. Regjeringen foreslår å bevilge 19 mill. kr til rentestøtte i 2007.

Post 90 Lån til Husbanken, overslagsbevilgning

Posten viser Husbankens brutto finansieringsbehov i forbindelse med utlånsvirksomheten, det vil si utbetalinger av nye lån og rentestøtte. Utbetalingene av nye lån for 2005 kom på 10 545 mill. kr. Dette er en økning på om lag 1 065 mill. kr fra 2004. Økningen skyldes mindre frafall fra tilsagn til utbetaling enn året før.

I første halvår 2006 ble det utbetalt om lag 6 291 mill. kr. Utbetalinger av nye lån for 2007 er budsjettert til 11 294 mill. kr.

Figur 3.11 Bruken av lån fordelt på låneordning 2004 –2005 og 1. halvår 2006¹

¹ Store deler av midlene til startlån blir fordelt til kommunene i første halvår. Dette forklarer den store andelen i første halvår 2006.

Tabell 3.30 Antall saker med tilsagn om lån i Husbanken 2004-2005 og 1. halvår 2006

	2004	2005	1. halvår 2006
Startlån	6994	6261	1679 ¹
Barnehager	75	141	64
Utbedring	334	335	124
Oppføring	1029	1001	528

¹ Foreløpige tall fra kommunene.

Tabell 3.31 Gjennomsnittlig lånebeløp pr. bolig for saker med tilsagn om lån i Husbanken 2004-2005 og 1. halvår 2006

	2004	2005	1. halvår 2006
Startlån	417 000	432 700	499 163
Barnehager ¹	141 500	167 900	188 332
Utbedring	148 800	187 600	235 500
Oppføring	987 800	1 026 100	1 350 300

¹) Gjennomsnittslån pr. barnehageplass.

Husbankens statistiksider på Internett gir detaljert informasjon om bruken av lånemidlene helt tilbake til 1997, se www.husbanken.no/statistikk.

Husbankens låneramme

Regjeringen foreslår en utlånsramme i Husbanken på 13 mrd. kr i 2007, jf. romertallsvedtak IX. Summen av lån som forventes utbetalt årene etter 2007 inkludert nye tilsagn i 2007 anslås til 8 563 mill. kr.

Husbanken skal supplere kredittmarkedet og gi lån til formål som er samfunnsøkonomisk og fordelingspolitisk ønskelig. Husbanken gir lån til vanskeligstilte husstander og til boliger som har tatt hensyn til bl.a. miljø og universell utforming. I tillegg skal Husbanken gi lån til utbedring eller oppføring av boliger i distriktene.

I 2003 ble det innført en ordning med lån til etablering av sykehjemsplasser, eldreboliger og rehabiliteringsplasser i sydlige land. Siden revidert budsjett 2003 har det vært satt av en ramme på inntil 500 mill. kr årlig til dette formålet. Fram til og med første halvår 2006 har det kun vært gitt ett tilsagn på 250 mill. kr. Det er ingen etterspørsel etter ordningen, og regjeringen foreslår derfor at lån til dette formålet avvikles fra 2007.

Regjeringen mener at en låneramme på 13 mrd. kr er godt tilpasset situasjonen i boligmarkedet og den vil legge godt til rette for fortsatt satsing på startlånet og grunnlånet i 2007. Regjeringen vil at startlånet skal være et godt virkemiddel for unge og vanskeligstilte på boligmarkedet og startlånet skal ha høyeste prioritet innenfor lånerammen i 2007. Videre har regjeringen sørget for at Husbanken fra høsten 2006 kan gi et tilbud om 10-års fastrente. Dette bidrar til at låntakerne kan velge mellom flytende rente eller lån med fast rente med 3-, 5- eller 10-års binding.

Rentenivået i Husbanken

Rentenivået i Husbanken var i 2005 det laveste nivået noensinne, men har steget noe i 2006. Den flytende renten vil være hhv 2,8, 2,9 og 3,3 pst. i årets tre siste kvartaler. Fastrenten ligger om lag ett prosentpoeng over den flytende renten. Se nærmere omtale foran under omtalen av boligmarkedet.

Kap. 5312 Den norske stats husbank

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
01	Gebyrer m.m.	21 254	29 100	30 206
11	Tilfeldige inntekter	9 259		
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	135		
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	2 229		
17	Refusjon lærlinger	70		
18	Refusjon av sykepenger	3 949		
90	Avdrag	10 597 348	9 685 000	8 803 000
	Sum kap. 5312	10 634 244	9 714 100	8 833 206

Post 1 Gebyrer m.m.

Etableringsgebyr til dekning av kostnader for etablering av lån, samt dekning av kostnader i forbindelse med stikkprøvekontroller er kr 600. Forvaltningsgebyr for terminvarsler er satt til kr 30 pr. betalingstermin. Det foreslås en bevilgning på 30,2 mill. kr for 2007.

Post 11 Tilfeldige inntekter

På denne posten blir tilfeldige inntekter, som forsinkelsesrente, tilbakebetalte tilskudd og andre tilfeldige inntekter, inntektsført.

Post 90 Avdrag

Posten omfatter mottatte avdrag, tap og rentestøtte. Dette følger av prinsippet om bruttobudsjettering. Posten blir budsjettert med 8 803 mill. kr i 2007. Det regnes med at ordinære innbetalinger blir på 3 754 mill. kr, bruttotap på utlånsvirksomheten på 37 mill. kr og rentestøtte på 19 mill. kr. De ekstraordinære innbetalingene er anslått til 5 000 mill. kr.

Kap. 5615 Renter fra Den norske stats husbank

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
80	Renter	3 769 155	3 839 000	4 105 000
	Sum kap. 5615	3 769 155	3 839 000	4 105 000

Endringer som ikke går fram av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 66 (2005-2006) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2006, ble bevilgningen på post 80 redusert med 100 mill. kr til 3 739 mill. kr.

Post 80 Renter

Posten omfatter mottatte renter fra kunder og rentestøtte. Posten blir budsjettert med 4 105 mill. kr for 2007.

Kap. 580 Bostøtte

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
70	Bostøtte, <i>overslagsbevilgning</i>	2 053 960	2 232 600	2 286 500
	Sum kap. 580	2 053 960	2 232 600	2 286 500

Post 70 Bostøtte, overslagsbevilgning**Mål**

Bostøtten skal bidra til at alders-, uføre- og etterlattepensjonister, barnefamilier og andre husstander med svak økonomi skal kunne skaffe seg en hensiktsmessig og nøktern eie- eller leiebolig og ha mulighet til å bli boende der. Videre skal bostøtten jevne ut forskjeller i levekår mellom ulike pensjonistgrupper som følge av ulike boutgifter. Ordningen gjelder også flyktninger som deltar i introduksjonsprogrammet.

Tildelingskriterier

Regelverket for bostøtteordningen er innrettet slik at husstandene med de laveste inntektene og høyeste boutgiftene får mest i støtte. For å få bostøtte blir det stilt krav både til boligen og til husstanden. Forholdet mellom de samlede inntektene til husstanden og boutgiftene avgjør om det blir gitt bostøtte, og eventuelt hvor stort beløp som blir tildelt. Bostøtten utbetales hver måned.

For at man skal kunne få bostøtte, må det i husstanden enten være barn under 18 år, personer

over 65 år, eller personer som mottar trygd, pensjon eller andre ytelser gjennom folketrygden. I tillegg vil husstander som mottar visse andre ytelser som for eksempel annen offentlig alders-, uføre- eller etterlattepensjon, ytelser etter lov om krigspensjonering for hjemmestyrkepersonell, uførepensjon etter lov om yrkesskadetrygd, og langvarig sosialhjelp, samt deltakere i introduksjonsprogram for nyankomne innvandrere ha rett til bostøtte.

Oppfølging og kontroll

Søknad om bostøtte kan gjøres gjennom kommunen eller direkte til Husbanken på internett. Søknadene blir kontrollert mot opplysninger fra Folkeregisteret, Rikstrygdeverket, Skatteetaten og andre offentlige registre. Etter gjeldende regelverk sendes vedtak om bostøtte ut rett etter terminens utløp tre ganger årlig. I januar hvert år sendes det ut en forhåndsutfylt søknad på grunnlag av data fra 3. termin foregående år til alle mottakere. Eventuelle forhold som er endret, skal korrigeres på skjemaet og sendes sammen med dokumentasjon til kommunens bostøttekontor.

Det foreslås i denne proposisjonen at det i 2007 innføres løpende behandling av bostøttesøknader og månedlige vedtak for nye bostøttesøkere.

Det foreslås i denne proposisjonen at det i 2007 innføres løpende behandling av bostøttesøknader og månedlige vedtak for nye bostøttesøkere.

Hovedtall i bostøtteordningen for 2004–2006

Tabell 3.32 Hovedtall for utbetaling av bostøtte i 1. termin i perioden 2004–2006

	2004	2005	2006
<i>Antall husstander som mottok bostøtte, i alt</i>	<i>106 430</i>	<i>103 969</i>	<i>106 091</i>
Av dette:			
Uføre under 65 år uten barn	31 259	30 527	30 837
Uføre under 65 år med barn	3 414	2 963	2 644
Eldre over 65 år	45 049	42 438	41 114
Andre pensjonister	1 376	1 257	1 227
Enslige forsørgere	15 911	14 568	15 665
Andre barnefamilier	5 602	5 685	5 988
Andre med krav på støtte	3 819	6 531	8 616
Gjennomsnittlig husstandsinnkomst pr. måned (kr)	8 463	8 573	8 895
Gjennomsnittlig boutgift pr. måned (kr)	4 510	4 597	4 746
Gjennomsnittlig bostøtte pr. måned (kr)	1 503	1 623	1 829
Totale boutgifter i prosent av inntekt før bostøtte	53	54	53
Totale boutgifter i prosent av inntekt etter bostøtte	35	35	33
Totale utbetalinger i 1. termin 2003–2005 (mill. kr)	651,4	675,0	776,2

Økningen i antall mottakere og totalt utbetalt beløp fra 2005 til 2006 skyldes en rekke regelverksendringer gjeldende fra 1. termin 2006. Boutgiftstaket er økt med 10 000 kr for beboere i storbyene Oslo, Bergen, Stavanger, Trondheim, Tromsø, Drammen, Fredrikstad og Kristiansand. I tillegg er satsene i bostøttesystemet endret til fordel for de fleste mottakere. Kravet om at boligen minst må være 40 kvm er nå også fjernet for nye mottakergrupper, slik at det nå kun er alders- uføre- og etterlattepensjonister med inntekt over minstepensjon tillagt 30 pst. som har dette kravet.

For øvrig viser regjeringen til at det i St. prp. nr. 1 Tillegg nr. 1 (2005–2006) Om endringer av St. prp. nr. 1 om statsbudsjettet 2006, ble varslet at Regjeringen vil gjennomføre en utredning som på bredt grunnlag går gjennom hele bostøtteordningen med sikte på å komme med forbedringer og forenklinger av bostøtten.

Budsjettforslag 2007

Det foreslås at det i 2007 innføres løpende behandling av bostøttesøknader og månedlige vedtak for nye bostøttesøkere, mot terminvise vedtak i dag.

Ordnningen med månedlige utbetalinger av bostøtte videreføres. Bakgrunnen er at bostøtteberettigede etter dagens regelverk kan oppleve å vente inntil 8 måneder før eventuell bostøtte utbetales og bostøttesøkere kan derfor oppleve likviditetskrise. Månedlige vedtak vil føre til at nye søkere kan få beregnet og utbetalt bostøtte kort tid etter at et berettiget behov for hjelp har inntruffet. Dette vil spesielt avhjelpe situasjonen for førstegangsetablerende flyktninger, personer som følger introduksjonsprogram, personer som flytter inn i omsorgsboliger eller lavinntektskusstander som kjøper bolig (gjerne med startlån). Tiltaket vil også bidra til å få etablert gode og varige boligløsninger for bostedsløse, herunder at mange kusstander kan unngå å måtte søke supplerende sosialhjelp i startfasen av et boforhold. Tiltaket er beregnet til å medføre en økning i utbetalingen av bostøtte på 27 mill. kr i 2007. Satsene i bostøtteregelverket tilpasses bevilgningsnivå og utviklingen i bostøtter og inntekter for bostøttemottakerne når nye opplysninger foreligger.

I dagens regelverk for bostøtte er det forskjellige satser for minsteutbetaling av bostøtte. For gruppen barnefamilier mv. er det fastsatt en grense for minsteutbetaling på 2 000 kr pr. år. Regjeringen vil heve minste utbetaling av bostøtte fra 300 til 2 000 kr pr. år for gruppen alders-, uføre- og etterlattepensjonister. Dette vil innebære at det blir lik minsteutbetaling for alle målgruppene i bostøtteordningen.

Bostøtten tar hensyn til kusstandens formue ved beregning av bostøtte. I regelverket er det fastlagt et fribeløp for formue på 250 000 kr for kusstander på en person og 300 000 kr for kusstander med to eller flere personer. Regjeringen vil nedjustere formuesgrensene med 50 000 kr fra 2007.

Det foreslås også at meldeplikten i bostøtteordningen avvikles fra 1. januar 2007, jf. egen omtale under.

Bevilgningen på kap. 580, post 70 Bostøtte foreslås satt til 2 286,5 mill. kr.

Om meldeplikten i bostøtteordningen

Bostøtte er et sentralt virkemiddel for å bekjempe fattigdom. Mottakerne av bostøtte er blant de aller fattigste i Norge. Ordningen er strengt behovsprøvd.

Helt siden bostøtten ble innført har vedtak om bostøtte vært basert på opplysninger fra ulike registre, herunder ligningsregisteret og Folkeregisteret. Data om kusstandenes inntekter blir automatisk innhentet fra Skatteetaten av Husbanken i saksbehandlingen av bostøtten. Dette systemet er opprettet for å imøtekomme Stortingets forutset-

ning om at tildelingen av bostøtte skal være administrativ effektiv og ikke virke stigmatiserende.

I 2004 ble det innført meldeplikt for kusstander som hadde en økning i inntekten på mer enn 10 000 kr pr. år i forhold til sist fastsatte ligning. Bakgrunnen for å innføre meldeplikten var begrunnet i et ønske om å få en mer treffsikker utnyttelse av bostøttemidlene og opprette parallelitet i forhold til de kusstandene som har hatt en inntektsnedgang. Innføringen av meldeplikten innebar en endring i forhold til tidligere søkeprosess der alle opplysninger ble lagt inn enten av kommunens saksbehandler eller innhentet maskinelt fra offentlige registre.

Husbanken gjennomførte en gjennomgang av regelverksendringen i 2006 i tråd med vanlig praksis for regelverksendringer. Husbankens gjennomgang viste at mange kusstander ikke hadde fulgt opp meldeplikten i bostøtten. Det ble derfor initiert en ekstern gjennomgang knyttet til regelverksendringen i regi av SINTEF/Byggforsk. Husbankens analyser, supplert med gjennomgangen fra SINTEF/Byggforsk, viste at om lag 40 000 kusstander ikke hadde overholdt meldeplikten i en eller flere terminer fra og med 2. termin 2004 til og med 3. termin 2005. I samme periode er det blitt utbetalt om lag 458 mill. kr for mye i bostøtte til disse kusstandene. Regjeringen vil i denne sammenheng presisere at svært mange har mottatt bostøtte i god tro. Krav om tilbakebetaling kan bare rettes mot de som har mottatt for mye i strid med redelighet og god tro, jf. forskrift om bostøtte § 7. Det er for tidlig å si noe om omfanget av sakene i 2006 fordi ligningen for 2006 først er klar sommeren 2007. Imidlertid viser omfanget av saker en nedadgående tendens.

Det ble gjennomført et betydelig informasjonsarbeid i forbindelse med innføringen av meldeplikten. Alle landets kommuner ble informert og det ble utarbeidet en informasjonsfolder som ble sendt til alle mottakerne av bostøtte. Regjeringen mener at informasjonen som er sendt ut om meldeplikten ikke har blitt forstått av bostøttemottakerne eller at søker ikke har greid å anvende reglene på egen situasjon. Dette støttes av det store omfanget av kusstander som ikke har fulgt opp meldeplikten.

Regjeringen mener at den høye andelen av bostøttemottakere som ikke har meldt fra om inntektsøkning viser at mottakerne av bostøtte har et annet forhold til denne tildelingsprosessen enn det som gjelder for andre stønadsordninger. Kommunen står ofte for den praktiske utfylling av søknaden og kommunene får ofte aksept for transport av støtten, dvs. at bostøtten tildeles kommunen og ikke kusstanden. Regjeringen mener at innføringen av meldeplikten synes å ha virket som et frem-

medelement for søkerne i et automatisk søknads-system hvor offentlige registre benyttes i saksbe-handlingen. Regjeringen mener at dette understøtter det forhold at de aller fleste har mot-tatt bostøtte i god tro.

Innkrevning av for mye utbetalt bostøtte vil kunne innebære at noen kommer i en økonomisk uholdbar situasjon og derfor kan miste boligen sin. Dette vil være i strid med viktige målsetninger knyttet til regjeringens fattigdomspolitik. For å kunne kreve tilbakebetaling må det påvises at mot-takerne har handlet i strid med redelighet og god tro. Dette vurderes av regjeringen som svært vans-kelig å bevise. Det må sees hen til at svært mange husstander ikke har overholdt meldeplikten, til innretningen av søknadssystemet og saksbehand-lingen i bostøtteordningen og til at mange ikke har god nok oversikt over endringer i husstandens økonomi.

Hvis Husbanken flytter vedtakstidspunktet fra mai til august, innebærer det at mer oppdaterte lig-ningsdata kan brukes i den løpende saksbehand-lingen av bostøttesøknadene. Regjeringen mener dette vil være en bedre måte å følge opp endringer i inntektsgrunnlaget i bostøtten enn det ordningen med meldeplikt kan. Videre vises det til at det fra 2007 foreslås løpende vedtak om bostøtte for nye søkere. Regjeringen mener at disse forslagene vil

ivareta Stortingets forutsetning om en fortsatt enkel og effektiv administrasjon av bostøtteordnin-gen.

Regjeringen mener at de erfaringene vi nå har viser at meldeplikten i bostøtten ikke har fungert etter intensjonene. Regjeringen foreslår derfor å avvikle meldeplikten fra 1. januar 2007.

For øvrig viser regjeringen til at det i St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 1 (2005-2006) Om endringer av St. prp. nr. 1 om statsbudsjettet 2006, ble varslet at Regjeringen vil gjennomføre en utredning som på bredt grunnlag går gjennom hele bostøtteordnin-gen med sikte på å komme med forbedringer og forenklinger av bostøtten. Alle forhold knyttet til husstandenes inntekter og søknadsprosedyrer mv. vil bli grundig vurdert i denne gjennomgangen.

På denne bakgrunn foreslår regjeringen at for mye utbetalt bostøtte på grunn av manglende etter-levelse av meldeplikten fra 2004 til og med 2006 ikke innkreves, jf. romertallsvedtak X. Videre fore-slår regjeringen at meldeplikten avvikles fra 1. januar 2007.

Det er om lag 3000 husstander som har fulgt meldeplikten i bostøtten. Disse må få tilbakebetalt det de har blitt trukket i bostøtten. Regjeringen vil komme tilbake med konkret oppfølging av disse sakene.

Kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
21	Kunnskapsutvikling og -formidling	5 685	4 962	3 000
60	Oslo indre øst og Groruddalen	40 000	40 000	
71	Tilskudd til boligkvalitet, <i>kan overføres</i>	45 844	4 100	
72	Program for reduserte byggekostnader, <i>kan overføres</i>	8 174	16 000	16 000
74	Tilskudd til bolig-, by- og stedsutvikling			43 000
75	Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger, <i>kan overføres</i>	605 948	576 000	587 200
78	Kompetansetilskudd, <i>kan overføres</i>	32 667	65 800	40 500
79	Tilskudd til radonforebyggende tiltak i boliger, <i>kan overføres</i>	1 216		
	Sum kap. 581	739 534	706 862	689 700

Endringer som ikke går fram av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 66 (2005-2006) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i Statsbudsjettet 2006 ble bevilgningen på post 78 økt med 17 mill. kr til 82,8 mill. kr.

Post 21 Kunnskapsutvikling og –formidling**Mål**

Midlene på denne posten vil bli brukt i departementet til forskning, utredninger og spredning av kunnskap som er vesentlig for å utvikle bolig- og bygningspolitikken videre. Videre er det et mål å øke kunnskapen på området blant sentrale aktører i sektoren.

Rapport

Det ble i 2006 finansiert utredninger og undersøkelser i tilknytning til utvikling av husleielovgivningen og strategien «På vei til egen bolig». I tillegg er det gitt midler til utvikling og formidling av miljørelaterte spørsmål, særlig energibruk, i bolig- og byggsektoren i samarbeid med byggenæringen. Om lag 2/3 av bevilgningen er brukt til informasjon og formidling og 1/3 til utredninger og kunnskapsinnhenting som grunnlag for departementets arbeid.

Budsjettforslag for 2007

Posten vil fortsatt bli brukt til kunnskapsinnhenting som grunnlag for departementets politikktutvikling på bolig- og byggområdet og til departementets egen informasjons- og formidlingsvirksomhet. I 2007 er det særlig aktuelt å bruke midler

knyttet til revisjon av bygningslovgivningen og videre oppfølging av strategien «På vei til egen bolig». Det vil også være satsing på miljø og reduksjon av energibruk i bolig- og byggsektoren og arbeid knyttet til vanskeligstilte på boligmarkedet. Det foreslås en bevilgning på 3 mill. kr i 2007.

Post 60 Oslo indre øst og Groruddalen

Samarbeidet mellom Staten og Oslo kommune om det tiårige Handlingsprogram for Oslo indre øst avsluttes i 2006. Det statlig-kommunale samarbeidet har vært finansiert med et årlig tilskudd på 100 mill. kr. Staten og Oslo kommune har bidratt med halvparten hver.

Handlingsprogramarbeidet har vært ledet av en felles statlig-kommunal styringsgruppe. Koordinering av arbeidet og sekretariatsfunksjonen for styringsgruppen har vært lagt til Oslo kommunes Byrådsavdeling for velferd og sosiale tjenester, mens selve tiltakene har vært ledet og gjennomført i bydelene og ulike etater. Bydelene og etatene har samarbeidet om satsingen.

Programmet har hatt en bred strategi for forbedring av levekårene i de tre bydelene som har vært omfattet av programmet, dvs. Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo.

Handlingsprogrammet har fra 2001 hatt fem hovedmål. Dette har vært:

- oppvekstforholdene i Oslo indre øst styrkes
- boforholdene i Oslo indre øst styrkes

- risikofaktorer for sykdom reduseres og tilbud til innbyggere med psykiske problemer og rusbruk styrkes
- tilbudet til personer med en særlig vanskelig situasjon på arbeidsmarkedet styrkes
- befolkningens felles byrom og miljø rustes opp og gjøres tryggere, og miljøvennlig transport og lokal aktivitet stimuleres

Rapport

Målet om bedre oppvekstvilkår har vært høyest prioritert de siste årene. Dette innebærer at en stor andel av midlene har gått til tiltak rettet mot barn og unge. Utdanningsetaten har disponert en fjerdedel av midlene, i tillegg til at de tre bydelene har disponert en fjerdedel hver.

I alt har det i programperioden vært gjennomført over 250 ulike tiltak i området. I 2005 ble det arbeidet med 158 tiltak. Hittil i 2006 er det arbeidet med 86 tiltak.

Det har vært gjennomført flere forsknings- og evalueringsarbeider i løpet av handlingsprogrammet, både av enkeltprosjekter og av mer samlet innsats på ulike områder. I 2004 startet Statistisk Sentralbyrå arbeidet med en levekårsundersøkelse for Oslo indre øst. Hovedformål har vært å belyse levekårsendringer som har funnet sted i perioden. Handlingsprogrammet er gjennomført. Rapporten «Levekår og flyttemønstre i Oslo indre øst» (Barstad, Havnen, Skardhamar og Sørli) ble publisert i april 2006. Den konkluderer med at levekårene har forbedret seg gjennom handlingsprogramperioden. Oslo indre øst har bl.a. færre arbeidsledige og sosialhjelpsmottagere enn tidligere sammenliknet med gjennomsnittet for Oslo. Rapporten viser også at endringer i flyttemønstre bidrar til en forbedring av levekårene i Oslo indre øst. Rapporten peker imidlertid på at Oslo indre øst fremdeles kommer dårlig ut på levekårsstatistikken, spesielt mht. høyere dødelighet og at det fremdeles er behov for tiltak rettet mot enkelte utsatte grupper. Rapport 2006/15 er tilgjengelig på www.ssb.no.

Evalueringsrapporten «Bolig, bomiljøetsatsing og levekår» (Holm og Søholt, Byggforsk) ble ferdig i 2005. Med veiledning av Norges Byggforskningsinstitutt har bydelene selv evaluert sine boligtiltak innen handlingsprogrammet. Evalueringene finnes på: www.prosjekt-indreoslo.oslo.kommune.no/rapporter/. Rapporten sammenfatter og sammenligner bydelenes boligsatsing, og setter arbeidet i et større levekårsperspektiv. Rapporten konkluderer med at det har vært klare forbedrin-

ger i folks sosiale levekår og at boligene i bydelene har blitt større og fått bedre standard.

Etter modell av boligforskningen ble det satt i gang egevaluering av de fire gjenstående områdene: Nærmiljø, Oppvekst, Helse og sosial, og Arbeid og kvalifisering i 2005. Eksterne forskningsmiljøer har hatt ansvaret for både å veilede bydelene i arbeidet med interne rapporter og å utarbeide rapporter som setter satsningene i et levekårsperspektiv. Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) har hatt ansvaret for rapport om satsning på oppvekst, Dia-konhjemmets forskningsinstitutt (Diaforsk) om satsning på helse- og sosialtiltak, Forskningsstiftelsen Fafo om arbeids- og kvalifiseringssatsning og Byggforsk om nærmiljøetsatsning. Rapportene blir tilgjengelig på programmets nettsider i løpet av 2006.

I 2005 ble det også igangsatt arbeid med en rapport om «lederskap og organisering av Handlingsprogram Oslo indre øst» i regi av NIBR. Den skal være ferdigstilt i 2006. Det ble i 2006 bevilget 2 mill. kr til Groruddalssatsingen. Midlene ble benyttet til utredninger i forbindelse med oppstartsarbeidet.

Det 10-årige programmet for Oslo indre øst avsluttes i 2006. Det blir derfor ikke foreslått en bevilgning på posten i 2007. Det foreslås videre å avvikle posten fra 2007. Regjeringen viser for øvrig til den nye tilskuddsordningen til bolig-, by- og stedsutvikling, jf. kap. 581, post 74.

Post 71 Tilskudd til boligkvalitet, kan overføres

Tilskuddsordningen ble avsluttet fra og med 2005 og midlene ble overført til kap. 581, post 78 Kompetansetilskudd. Det ble i 2006 gitt en tilsagnsfullmakt på posten på 1,1 mill. kr. På bakgrunn av fratatte tilsagn vil det ikke være behov for tilføring av midler på posten i 2007.

Post 72 Program for reduserte byggekostnader, kan overføres

Mål

Byggekostnadsprogrammet er et formalisert samarbeid mellom byggenæringens organisasjoner og staten. Programmet har som mål å redusere veksten i byggekostnadene gjennom økt produktivitet og forbedret kvalitet. Programmet er femårig og startet opp i 2005. Hensikten med bevilgningen er å delfinansiere tiltak som Byggekostnadsprogrammet igangsetter.

Tildelingskriterier

Målgrupper for satsingen er både byggenæringen og forbrukerne. Byggekostnadsprogrammets hovedfokus skal være på boliger. Støtte kan gis til tiltak som stimulerer til:

- økt produktivitet
- bedre ledelse og ansvarliggjøring i alle ledd
- bedre kundekompetanse

Kontroll og oppfølging

Departementet gir føringer for bruken av midlene gjennom et tilskuddsbrev. Byggekostnadsprogrammets styre videretildeler midler til prosjekter etter de bestemmelser som gis i tilskuddsbrevet og som ellers framgår av bestemmelsene i Statens økonomireglement. Bevilgningen dekker også utgiftene til administrasjon og drift av programmet. Byggekostnadsprogrammets styre skal rapportere jevnlig til departementet, og det skal avholdes faste halvårslige møter mellom programstyret, departementet og representanter fra byggenæringens organisasjoner.

Rapport

Det ble bevilget 16 mill. kr til programmet i 2006. Det er stor interesse for programmet, og bevilgningen for 2006 forventes disponert i sin helhet.

Eksempler på prosjekter som fikk finansiering i 2005-2006:

- «Byggkompetanse». Systematisk etter- og videreutdanning for håndverkere. Jevnlig oppdatering på løsninger, regelverk og holdninger, som også gir vektall i formell videreutdanning.
- «Forbilde, inspirasjon og nettverk». Et kunnskapslaug av bedrifter, med mentorordning og opplegg for å ivareta og utvikle kvalitetspersonell. I første rekke er dette rettet mot kvinnene i næringen for å gi disse en god utvikling i et trygt arbeidsmiljø, men er på lengre sikt tenkt å bli generell for alt kvalitetspersonell.
- «Livssykluskostnader som en del av beslutningsgrunnlaget». Metode og verktøy for å gjøre livsløpskostnadene til et bygg synlige og forståelige for de som skal investere i et bygg.
- «Vann på avveier». Hvordan oppstår vannskader i bygg og hvordan kan byggenæringen i samarbeid med forsikringsnæringen skape vilkår og kunnskap som gjør at feil unngås og gode løsninger benyttes?
- «Prosjekteringsplanlegging og prosjekteringsledelse». Bedre gjennomføring av prosjektenes tidligfase slik at planlegging og prosjektering

skjer effektivt og med bruk av nødvendig og godt tilpasset kompetanse.

Budsjettforslag for 2007

Det foreslås en bevilgning på 16 mill. kr. Det legges opp til at næringen skal bidra med tilsvarende finansiering av programmet.

Post 74 Tilskudd til bolig-, by- og stedsutvikling (ny)

Mål

Tilskuddene kan gis til tiltak som bidrar til å bedre boforhold og boligmiljø i områder i storbyene som har særlige utfordringer. Tilskuddet skal også bidra til miljøvennlige og universelt utformede boligområder og fremme god stedsutvikling.

Enkelte områder i de største byene preges av utfordringer knyttet til mangel på gode møteplasser og gode lokalsentra, samt til dels dårlig fungerende uteområder. Den private investeringsviljen er lav i disse områdene sammenlignet med mer sentrale byområder. Det er viktig å forhindre at det utvikles problemområder med ansamling av levekårsproblemer, høyt konfliktnivå og manglende vedlikehold. Videre er det sentralt å satse på bo- og nærmiljøtiltak på tvers av etniske skillelinjer, og finne tiltak som er tilpasset en raskt voksende innvandrerbefolkning i f.eks. deler av Groruddalen.

Tildelingskriterier

Tilskuddene skal gis til tiltak som bidrar til bedre boforhold og boligmiljø i storbyområder som har særlige utfordringer. Aktører som fremmer slike tiltak vil kunne motta tilskudd.

Oppfølging og kontroll

Husbanken vil ha en sentral rolle i gjennomføringen i samarbeid med Oslo kommune. Tilskuddsordningen skal forvaltes av Husbanken. Det skal utarbeides et handlingsprogram for programområdet i samarbeid med representanter for ulike deler av befolkningen, og det skal utvikles rutiner for rapportering av virkninger av tiltak.

Det er lagt opp til en stor grad av delegering til Husbanken, kommunen og bydelene. Samtidig satses en på å få andre lokale aktører engasjert, som bl.a. boligsamvirket, borettslag og beboere.

Budsjettforslag for 2007

Det er igangsatt en satsing i Groruddalen i Oslo. Oslo kommunes «Helhetlig utviklingsplan for Gro-

ruddalen» fastslår at «Bo- og arbeidsforholdene skal bedres og attraktiviteten for beboere og andre brukere skal forbedres gjennom en bærekraftig kulturell, sosial, økonomisk og økologisk byutvikling». Det har tidligere vært utviklet en rekke planer for å forbedre områdene.

Regjeringen foreslår at det opprettes en ny tilskuddsordning som skal støtte opp under satsingen i Groruddalen. Det foreslås en bevilgning på 43 mill. kr til formålet.

Post 75 Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger, kan overføres

Mål

Tilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger skal bidra til å skaffe og sikre egnede boliger for vanskeligstilte på boligmarkedet.

Tildelingskriterier

Boligtilskuddet blir gitt til enkeltpersoner for etablering i egen bolig, til tilpasning av boliger for eldre og personer med nedsatt funksjonsevne og til utleieboliger. Tilskudd til etablering og tilskudd til tilpasning (personrettet tilskudd) blir formidlet av kommunene og gitt etter streng behovsprøving der det er den samlede situasjonen og økonomien til husstanden som blir lagt til grunn.

Etableringstilskuddet gis til enkeltpersoner for oppføring, utbedring eller kjøp av egen bolig. Hvor mye tilskudd som blir gitt, avhenger av boligbehov, husstandens økonomi og muligheter for andre offentlige støtteordninger, som f.eks. bostøtte.

Tilpasningstilskuddet skal bidra til å gjøre boligen bedre egnet til å ivareta de behov personer med nedsatt funksjonsevne har. Tilskuddet kan dekke godkjente utbedringskostnader på inntil 40 000 kr. I særskilte tilfeller kan det gis høyere tilskudd. Det er igangsatt et arbeid med å vurdere om utmåling og dagens innretning av tilskuddet ivaretar de behovene særlig familier med barn med nedsatt funksjonsevne har.

Tilskudd til utleieboliger (boligrettet tilskudd) blir tildelt av Husbanken til kommuner, stiftelser og lignende som etablerer utleieboliger for den samme målgruppen. Husbanken gir også tilskudd til prosjektering av boliger for husstander med spesielle boligbehov som personer med nedsatt funksjonsevne og eldre.

Fra 2005 er også tilskudd til tilstandsvurdering for borettslag og sameier med flere enn ti boliger lagt inn under boligtilskuddsordningen. Tilskudd til tilstandsvurdering ble tidligere gitt over kap. 581, post 71 Tilskudd til boligkvalitet som ble avvirket i statsbudsjettet for 2005.

Modellen for subsidiering av utleieboliger ble lagt om i 2005. Subsidiene gis nå i større grad som personrettet bostøtte enn som investeringsstøtte. Tilskuddet til utleieboliger utmåles i gjennomsnitt med 20 pst. av boligens kostnader. En evaluering av omleggingen er under arbeid. Formålet med en så tidlig evaluering er å åpne opp for muligheten til å justere innretningen av den valgte modellen. Evalueringen vil bli ferdigstilt i 2007.

Oppfølging og kontroll

Vedtak i kommunene om tilskudd til etablering og avslag på slike søknader skal rapporteres jevnlig og elektronisk til Husbanken. Når det gjelder tilskudd til utbedring og tilpasning, skal kommunene rapportere en gang i året.

Boks 3.9 Budsjetteringssystemet for kap. 581 post 75 Boligtilskudd

Bevilgningen på posten knyttes til antatt utbetaling i budsjettåret. Bakgrunnen for dette er at byggeprosjekter kan ta flere år å gjennomføre. Systemet er i tråd med kravet om realistisk budsjettering.

Det benyttes tre begreper: aktivitetsnivå, bevilgning og tilsagnsfullmakt. *Aktivitetsnivået*, eller tilsagnsrammen, er nye tilsagn som kan gis i budsjettåret. *Bevilgningen* skal dekke tilsagn som antas blir utbetalt i løpet av budsjettåret, dvs. den prosentandelen av aktivitetsnivået som antas å komme til utbetaling, samt tidligere års tilsagn som er beregnet å komme til utbetaling i budsjettåret. For den delen av aktivitetsnivået som kommer til utbetaling i senere budsjettår, må det i tillegg gis en *tilsagnsfullmakt*. Tilsagnsfullmakten viser statens utestående forpliktelser på posten ved utgangen av budsjettåret. Det er m.a.o. aktivitetsnivået som sier noe om hvor stor aktivitet det kan legges opp til i budsjettåret, ikke bevilgningen.

Rapport

I 2005 var tilsagnsrammen for tilskuddene på 559 mill. kr, jf. St.prp. nr. 63 (2004-2005). Av dette ble 360 mill. kr fordelt til kommunene for videretildeling til enkeltpersoner. Av overføringene til kommunene var 275 mill. kr tilskudd til etablering og 85 mill. kr tilskudd til tilpasning av boliger. Husbanken tildelte 199 mill. kr til tilskudd til utleieboliger og tilskudd til prosjektering.

Rapportene fra kommunene viser at det ble gitt 1812 tilskudd til etablering av enkeltpersoner i 2005, mot 1517 i 2004. Flest tilskudd ble gitt til førstegangs boligetablerende, personer med nedsatt

funksjonsevne og andre vanskeligstilte. Boligrettet tilskudd ble gitt til 1590 boliger i 2005, mot 1019 boliger året før.

Tabell 3.33 Tilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger 2003-2005, kap. 581, post 75¹ (antall boliger)

	2003	2004	2005
Tilskudd til etablering (personrettet tilskudd)	1 870	1 517	1 812
Tilskudd til utleieboliger (boligrettet tilskudd)	1 100	1 019	1 590
Tilskudd til tilpasning (personrettet tilskudd)	3 659	3 551	3 067
Tilskudd til prosjektering	404	387	440

¹ Tall for 1. halvår 2006 er ikke tatt med. Årsaken er at kommunene får tilskuddsmidler til videre tildeling et godt stykke ut i 1. halvår og det meste av aktiviteten foregår i 2. halvår. Tall for 1. halvår gir derfor ikke grunnlag for prognoser for hele året.

Tilskuddet til tilpasning og utbedring av boliger skal medvirke til at eldre og funksjonshemmede skal få egnede boliger. Totalt ga kommunene slikt tilskudd til 3067 husstander i 2005, mot 3551 husstander i 2004. I alt 440 husstander fikk tilskudd fra Husbanken til prosjektering i 2005, mot 387 husstander i 2004.

Kommunene kan sette av midler i fond fra de personrettede tilskuddsmidlene de får tildelt, til å dekke tap på startlån. Rapporteringen fra kommunene viser at det ble satt av 54 mill. kr i 2004. Fondene utgjorde i overkant av 352 mill. kr ved utgangen av 2005 mot 337 mill. kr i 2004. Bokførte tap var på 14,7 mill. kr i 2005, mot 12,6 mill. kr i 2004. Fordi kommunene etter hvert har opparbeidet betydelige tapsfond som ikke reflekterer tapene som skal dekkes, ble adgangen til å avsette boligtilskudd til tapsfond stilt i bero i 2005. Kommuner

som har opparbeidet store fond, oppfordres til å bruke en del av fondet til tildeling av boligtilskudd. Kommuner med svært lave tapsfond, fikk imidlertid fortsatt avsette noe midler til slike fond. Dette gjaldt i hovedsak kommuner med tapsfond på under 200 000 kr ved utgangen av 2005 og kommuner med tapsfond som utgjorde mindre enn 1 pst. av låneopptaket fra Husbanken etter 1996. Beløpet som ble satt av i 2005 var 35 mill. kr.

I 2006 er tilsagnsrammen for boligtilskudd på 574 mill. kr. Av dette har Husbanken satt av 361 mill. kr til kommunal videretildeling, fordelt på 276 mill. kr til etableringstilskudd og 85 mill. kr til tilpasningstilskudd. 213 mill. kr er satt av til tilskudd direkte fra Husbanken. Generelt skal Husbanken prioritere tiltak for bostedsløse, rusmisbrukere, flyktninger og funksjonshemmede innenfor denne ordningen i 2006.

Tabell 3.34 Boligtilskudd til etablering fordelt på brukergrupper, kap 581, post 75¹ (antall boliger)

	2003	2004	2005
Totalt	1 870	1 517	1 812
Førstegangs boligetablerende	332	573	698
Flyktninger	56	69	96
Personer med nedsatt funksjonsevne ²	289	462	439
Bostedsløse	20	16	10
Andre vanskeligstilte	1 173	397	569

¹ Tall for 1. halvår 2006 er ikke tatt med. Årsaken er at kommunene får tilskuddsmidler til videre tildeling et godt stykke ut i 1. halvår og det meste av aktiviteten foregår i 2. halvår. Tall for 1. halvår gir derfor ikke grunnlag for prognoser for hele året.

² Omfatter gruppene psykiske utviklingshemmede, personer med psykiske lidelser og funksjonshemmede.

Tabell 3.35 Boligtilskudd til utleieboliger fordelt på brukergrupper, kap 581, post 75 (antall boliger)

	2003	2004	2005
Totalt	1 100	1 019	1 590
Førstegangs boligetablerende	22	6	
Flyktninger	402	402	190
Personer med nedsatt funksjonsevne ¹	70	199	125
Bostedsløse	263	276	134
Andre vanskeligstilte	343	136	1 141

¹ Omfatter gruppene psykiske utviklingshemmede, personer med psykiske lidelser og funksjonshemmede.

Budsjettforslag 2007

Det foreslås en tilsagnsramme på 614,7 mill. kr. Til dekning av tilsagn gitt i 2005 og 2006 og tilsagn som blir gitt i 2007, foreslås en bevilgning på 587,2 mill. kr. I tillegg foreslås en tilsagnsfullmakt på 178,5 mill. kr.

Budsjettforslaget innebærer en økning av bevilgningen med 11,2 mill. kr i forhold til 2006. Med den gitte utbetalingsprofilen for ordningen innebærer dette en økning i tilsagnsrammen på 40,7 mill. kr. Tiltak som bidrar til at målene i strategien mot bostedsløshet «På vei til egen bolig» nås, skal prioriteres. Dette gjelder i første rekke framskaffelse av varige boligtilbud til bostedsløse som i dag er henvist til hospits.

Kommunene har etter 2005 ikke kunnet sette av boligtilskuddsmidler til fond for å dekke tap på startlån og etableringslån gitt etter 1996. Bakgrunnen er at kommunene etter hvert har bygd opp relativt store tapsfond som ikke reflekterer de faktiske tapene som skal dekkes. Kommunene vil derfor heller ikke i 2007 få anledning til å avsette midler fra boligtilskuddet til tapsfond. Kommuner med svært lave fond vil imidlertid fortsatt kunne sette av midler.

Anmodningsvedtak nr. 460 (2003–2004) Endring av retningslinjene for det individuelle boligtilskuddet

Saken skal besvares i St.prp. nr. 1 (2007–2008) for budsjetterminen 2008. Regjeringen viser til at det er ytterligere behov for å utrede saken nærmere. Det vises til at omleggingen av subsidieprofilen av boligtilskuddet skal evalueres i 2007. Omlegging av boligtilskuddet før resultatene fra denne evalueringen foreligger vil kunne medføre utilsiktede konsekvenser.

Post 78 Kompetansetilskudd, kan overføres

Mål

Kompetansetilskuddet skal bidra til at de bolig- og bygningspoliske målene blir nådd ved hjelp av kompetansebygging, -spredning og informasjon.

Tildelingskriterier

Kompetansetilskuddet er en ordning som støtter opp under det viktige arbeidet med å bekjempe fattigdom, herunder bostedsløshet. Tilskuddet skal gå til tiltak som gir økt kompetanse, større kunnskap og et bedre plangrunnlag for arbeidet med boligspørsmål, og er spesielt rettet mot det ansvaret kommunene har for vanskeligstilte grupper. Tilskuddet står sentralt i gjennomføringen av den nasjonale strategien for å forebygge og forhindre bostedsløshet. Videre er tiltak for å utvikle kommunale strategier og lokale boligsosial handlingsplaner prioritert. Samarbeid mellom ulike sektorer og nivåer med sikte på å redusere ulikheter i levekår skal stimuleres. Tiltak for utvikling av god byggeskikk, stedsutvikling og utviklingsarbeid med sikte på universell utforming og en miljøvennlig bolig- og byggesektor er svært viktige. I dette arbeidet bør det satses på samarbeid med kommunene og andre aktører, på helhetlig områdeutvikling og på tilskudd til pilotprosjekter og konkurranser. Videre skal det stimuleres til utvikling og spredning av kompetanse og kunnskap om forhold på bolig- og byggemarkedet. Tilskuddet skal i tillegg gå til å støtte organisasjoner som arbeider for å sikre personer med nedsatt funksjonsevne gode boforhold.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottaker plikter å føre prosjektregnskap for mottatt midler fra Husbanken. Det skal sendes rapport for status og fremdrift så lenge prosjektet

pågår hvert år. Ved utbetaling kreves spesifisert regnskap for tildelte prosjektmidler.

Rapport

Husbanken gav kompetansetilskudd til 256 prosjekter i 2005. I alt 42 pst. av disse tilskuddene ble gitt til tiltak på det boligsosiale innsatsområdet. Det ble blant annet igangsatt flere prosjekter for å forebygge utkastelser og utvikling av samarbeid mellom kriminalomsorgen og kommuner. Det har også vært prosjekter der målet er å prøve ut nye løsninger for å skaffe boliger til vanskeligstilte. Selvbyggerprosjektet i Meland kommune er et eksempel på dette. Til sammen 22 pst. av tilskuddene ble gitt innenfor området universell utforming. Husbanken har blant annet gitt midler til utformingen av Norges første universelt utformede klatre- og aktivitetspark. Videre ble 19 pst. av midlene nyttet til tiltak innenfor innsatsområdet miljø

og energi. Husbankens utviklingsprosjekter for lavenergiboliger har gitt resultater. I august 2005 nærmet antallet lavenergiboliger under planlegging og bygging i Norge seg 3000. I alt 7 pst. av tilskuddsmidlene gikk til innsatsområdet god byggeskikk. Disse prosjektene omfatter ikke bare estetikk og arkitektur. I utviklingsprosjektet «Marisberg» i Arendal er målet å skape et boligfelt som kan være et forbilde for gode løsninger innen landskapsvern og energi. De resterende 10 pst. av midlene ble nyttet til kompetanseutvikling og formidling, bl.a. til tilskudd til utvikling av BoligABC - et prosjekt som retter seg mot elevene i grunnskolen. Målet med prosjektet er å gjøre elevene kjent med universell utforming. Totalt ble det gitt tilsagn om kompetansetilskudd på nærmere 57 mill. kr til disse prosjektene. I første halvår 2006 er kompetansetilskuddet gitt til 160 prosjekter for i sum 27,2 mill. kr, jf. tabell 3.36.

Tabell 3.36 Kompetansetilskudd 2005 og første halvår 2006. Beløp (mill. kr) fordelt på satsingsområder

	2005	1. halvår 2006
Kompetansetilskudd i alt	56,9	27,2
<i>Etter mål:</i>		
Et godt fungerende boligmarked og en effektiv byggeprosess	5,7	1,0
Boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet ¹	23,9	17,5
Bostedsløse		11,5
Funksjonshemmede		2,7
Andre vanskeligstilte		3,3
Bærekraftig kvalitet, sikkerhet og god estetikk i det bygde miljø	14,8	4,2
Miljø/energi	10,8	1,7
Stedsutvikling	4,0	2,5
Flere universelt utformede boliger og bygninger	12,5	4,5

¹ Fordeling på målgrupper finnes ikke for 2005.

Budsjettforslag 2007

Tilskuddet skal bidra til gjennomføring av strategien for å forebygge og bekjempe bostedsløshet. Dette skal ha høyeste prioritet i 2007. Videre skal tilskuddet stimulere til utvikling av kommunal boligpolitikk og lokale boligsosiale handlingsplaner, og særlig med sikte på å skaffe boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet. Ordningen skal også bidra til økt samarbeid mellom sektorer og nivåer for å utjevne levekår. Videre skal tilskuddet støtte opp under tiltak som bedrer miljøhensyn og uni-

versell utforming i boliger og bygg, samt stedsutvikling og byggeskikk.

Rammen på ordningen har hvert år blitt fullt ut benyttet. Imidlertid er en stor del av gitte tilsagn ikke blitt utbetalt samme budsjettår. Bakgrunnen for dette er at det ikke utbetales tilskudd før prosjektene er ferdigstilt samt at disse ofte går over flere budsjettår.

Det foreslås derfor å innføre et nytt budsjett-system på posten som fastsetter aktivitetsnivå og tilsagnsfullmakter i tillegg til en bevilgning. Dette tilsvarer dagens budsjettprinsipper som ligger til

grunn for både boligtilskuddet og oppstartingsstilskuddet.

For budsjetteringen av posten legges det til grunn en utbetalingsprofil med 50 pst. i år en, 30 pst. i år to og 20 pst. i år tre.

Det foreslås et aktivitetsnivå (tilsagnsramme) på 81 mill. kr. Til dekning av tilsagn som kommer til utbetaling i 2007 foreslås det en bevilgning på 40,5 mill. kr. I tillegg foreslås det en tilsagnsfull-

makt på 40,5 mill. kr. Sammenlignet med saldert budsjett 2006 er dette en økning på 15,2 mill. kr i aktivitetsnivå.

Post 79 Tilskudd til radonforebyggende tiltak i boliger

Ordnningen ble faset ut i 2004 i tråd med avslutningen av Nasjonal Kreftplan i 2003.

Kap. 582 Rentekompensasjon for skoleanlegg og kirkebygg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
60	Rentekompensasjon - skoleanlegg, <i>kan overføres</i>	206 938	322 000	541 000
61	Rentekompensasjon - kirkebygg, <i>kan overføres</i>	289	21 000	39 000
	Sum kap. 582	207 227	343 000	580 000

Post 60 Rentekompensasjon skoleanlegg, kan overføres

Mål

Ordnningen skal stimulere kommuner og fylkeskommuner til å bygge nye skoleanlegg og rehabilitere og ruste opp eksisterende anlegg. Målet er å sikre at alle elever i grunnskolen og i videregående opplæring får gode læringsforhold.

Tildelingskriterier

Gjennom ordningen stilles det til rådighet en investeringsramme for kommuner og fylkeskommuner på i alt 15 mrd. kr over en periode på åtte år fra 2002, ved at staten dekker renteutgiftene. Beregning av renteutgiftene skjer med utgangspunkt i et serielån med 20-års løpetid i Husbanken. Kommunene står fritt til å velge om finansiering skal skje med eller uten opptak av lån, og hvilken låneinstitusjon som skal benyttes. Ordnningen forvaltes av Husbanken.

Rapport

Kommuner og fylkeskommuner har vist stor interesse for ordningen etter at den ble innført i 2002. I løpet av ordningens fem første år, til og med 2006, er det faset inn i alt 13 mrd. kr av den forutsatte investeringsrammen på 15 mrd. kr. Til og med 1. halvår 2006 hadde i alt 379 kommuner og 19 fylker søkt om midler. Totalt har Husbanken registrert 1340 prosjekter, om lag 120 flere prosjekter enn på samme tid i fjor. Bredbånd inngår i 436 pro-

sjekter, og funksjonshemmedes behov er ivaretatt i 660 prosjekter (registrert fra 2003), i henhold til forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v.

Budsjettforslag 2007

Regjeringen foreslår en ny investeringsramme for opprusting av skoleanlegg på 2 mrd. kr i 2007, jf. forslag til romertallsvedtak VIII. Med dette vil hele den samlede investeringsrammen på 15 mrd. kr være faset inn to år før planlagt. Det foreslås videre en bevilgning på 541 mill. kr til dekning av renteutgifter for investeringsrammen på 15 mrd. kr.

Post 61 Rentekompensasjon kirkebygg, kan overføres

Mål

Stortinget vedtok i statsbudsjettet for 2005 en ekstraordinær innsats for å sette i stand kirkebygg. Det ble vedtatt en investeringsramme på 500 mill. kr for 2006, slik at den totale rammen nå er på 1 000 mill. kr.

Tildelingskriterier

Midlene skal gå til sikring og bevaring av kirkebygg, kirkenes utsmykking og inventar. Fredede og verneverdige kirker har høy prioritet. Ordnningen omfatter alle menighetskirker i Den norske kirke. Søknad kan fremmes av kirkeeier eller kommune på vegne av kirkeeier. Kompensasjonen beregnes tilsvarende ordningen for skoleanlegg,

med basis i et serielån i Husbanken med 20-års løpetid. Ordningen forvaltes av Husbanken.

Rapport

Forvaltningsrammene for ordningen er tilrettelagt i samarbeid mellom Kultur- og kirke departementet og Kommunal- og regionaldepartementet. Rundskriv om ordningen ble sendt alle landets kommuner, de kirkelige fellesrådene, menighetsrådene og bispedømmerådene fra Kultur- og kirke departementet i mars 2005. Søknadssystemet var operativt i Husbanken fra 1. mai 2005. Ved utgangen av juni 2006 ble det mottatt totalt 248 søknader, fordelt på

172 fredede eller verneverdige kirker, 73 ordinære kirkebygg og 3 nye kirker, påbygg og tilbygg. Utbedring av gulv, tak, vindu og tårn, generell overflatebehandling og utbedring av elektrisk anlegg, er de tiltakene som flest søkere ønsker støtte til å gjennomføre. Bevilgningen for 2006 er på 21 mill. kr mot 7,8 mill. kr i 2005.

Budsjettforslag 2007

Det foreslås en bevilgning på 39 mill. kr i 2007 til dekning av renteutgifter for investeringsrammene gitt i 2005 og 2006 på 1 mrd. kr.

Kap. 585 Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
01	Driftsutgifter	4 485	4 900	5 200
	Sum kap. 585	4 485	4 900	5 200

Husleietvistutvalget – rolle og oppgaver

Husleietvistutvalget er et alternativt tvisteløsningsorgan som kan avgjøre alle typer tvister om leie av bolig i Oslo og Akershus. Utvalget ble opprettet i 2001 som en treårig prøveordning for Oslo, og ble i 2003 utvidet til også å omfatte Akershus. Regjeringen forlenget prøveperioden for husleietvistutvalget til utgangen av 2008. Hjemmel for prøveordningen med husleietvistutvalg er gitt i husleieloven av 26. mars 1999 § 12-5. Departementet har i forskrift av 28. september 2000 gitt nærmere regler om virkeområde og saksbehandling mv. Fra 1. juli 2006 er utvalget gjort obligatorisk i forhold til forlikrådet, slik at forlikrådet ikke lenger kan behandle saker som kan behandles av Husleietvistutvalget.

Post 1 Driftsutgifter

Rapport

I perioden 2001 til 2005 mottok Husleietvistutvalget i alt 506 begjæringer om tvisteløsning. Av disse er i alt 300 avsluttet med forlik, 164 er avgjort av utvalget, og 42 er avvist eller trukket tilbake.

I 2005 mottok utvalget i alt 101 klagesaker. Av disse ble 49 avsluttet med forlik, 41 med avgjørelse, og 9 ble avvist eller trukket. Sakstallet var i 2005 lavere enn tidligere år, som følge av usikkerhet med hensyn til Husleietvistutvalgets fremtid.

Saksbehandlingstiden har i 2005 i snitt vært seks til syv uker for saker som er avsluttet med forlik og 2,5 måned for saker som ble avsluttet med avgjørelse. I tillegg til klagesakene mottok Husleietvistutvalget 30 skriftlige henvendelser og mer enn 500 telefonhenvendelser som gjaldt ulike problemer i leieforhold til bolig, også utenfor Oslo og Akershus.

I 2006 har utvalget pr. 20. august mottatt 104 saker. Av disse er 25 avsluttet med forlik og 27 avsluttet med avgjørelse. I tillegg er fire saker trukket eller avvist og 48 er fortsatt under behandling.

Det er fortsatt ingen ventetid for å få en sak behandlet i utvalget. Likevel er det en tendens til at saksbehandlingstiden er økende. Dels skyldes dette at det har tatt lengre tid å få kontakt med den som er innklaget, enten fordi vedkommende ikke bor på oppgitt adresse, eller fordi vedkommende rett og slett unnlater å svare. Hvis vedkommende unnlater å svare kan mekling ikke tilbys. Saksbehandlingstiden er alltid lengre for avgjørelser enn for saker som avsluttes med forlik, fordi saken først blir avgjort etter at mekling er prøvd eller tilbud om mekling er avslått.

Budsjettforslag 2007

Fra 1.7.2006 er ordningen obligatorisk, slik at tvister som hører inn under utvalgets saksområde ikke lengre kan bringes inn for forlikrådet i områ-

der hvor det er opprettet husleietvistutvalg, jf. Husleieloven § 12-5 annet ledd. Sakstallet forventes dermed å bli fordoblet i forhold til tidligere år. Som følge av økt sakstall er det opprettet en ny stilling i utvalget.

Regjeringen vil i løpet av 2007 ta stilling til om Husleietvistutvalget skal videreføres.
Det foreslås en bevilgning på 5,2 mill kr i 2007.

Kap. 3585 Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
01	Gebyrer	158	240	240
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	2		
18	Refusjon av sykepenger	249		
	Sum kap. 3585	409	240	240

Post 1 Gebyrer

Med virkning fra 1.1.2006 ble gebyret for behandling av sak for utvalget satt ned fra to ganger rettsgebyr til ett rettsgebyr. For tiden er rettsgebyret

kr 860. Det foreslås budsjettert med gebyrinntekter på kr 240 000 i 2007. Dette tilsvarer om lag 230 saker.

Kap. 586 Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
60	Oppstartingsstilskudd, <i>kan overføres</i>	1 196 843	149 300	8 900
63	Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag	976 847	1 287 700	1 474 200
	Sum kap. 586	2 173 690	1 437 000	1 483 100

Mål

Tilskuddene skal stimulere kommunene til å øke tilbudet av sykehjemsplasser og boliger som er tilrettelagt for heldøgns pleie og omsorg (omsorgsboliger). Tilskuddene skal sette kommunene i stand til å bygge, kjøpe eller utbedre sykehjem og omsorgsboliger ut fra lokale behov til dem som har behov for det på grunn av alder, funksjonshemming, funksjonssvekking eller sykdom.

Post 60 Oppstartingsstilskudd, kan overføres

Tildelingskriterier

For omtale av tildelingskriterier vises det til St.prp. nr. 1 (2003–2004) Kommunal- og regionaldepartementet, s. 203.

Rapport

Eldreplanen

Handlingsplanen for eldreomsorgen ble avsluttet i 2003, og det står bare igjen utbetalinger av tilsagn som tidligere er gitt. Det totale måltallet for handlingsplanen for eldreomsorgen var 38 400 omsorgsboliger og sykehjemsplasser. Fram til årsskiftet 2003/2004 var om lag 38 900 boliger blitt godkjent for tilskudd, og om lag to tredeler av disse var ferdigstilt. For å få utbetalt tilskudd måtte omsorgsboligene og sykehjemsplassene opprinnelig være ferdigstilt innen utgangen av 2005. Regjeringen har åpnet for at kommuner som av byggetekniske årsaker har problemer med å gjennomføre prosjekter innen fristen, kan få dispensasjon til ut 2007, i særlige tilfeller til første halvår 2008. Også kommuner som sliter med dårlig kommune-

økonomi, kan få dispensasjon dersom de er oppført i Register om betinget godkjenning og kontroll (ROBEK).

Ved utgangen av første halvår 2006 gjenstår det under eldreplanen 4713 boenheter som ikke er ferdigstilt.

Psykatriplanen

St.prp. 63 (1997–98) Om opptrappingsplan for psykisk helse 1999–2006 ble behandlet av Stortinget våren 1998. Opptrappingsplanen har hatt som mål at det skal bygges 3400 boliger. I perioden 1999–2004 er det i alt gitt tilsagn til 3418 omsorgsboliger i forbindelse med opptrappingsplanen for psykisk helse. Det gjenstående målet for 2004 på 913 omsorgsboliger ble nådd. Det er ferdigstilt 2048 boliger pr. 1. halvår 2006. Dette utgjør om lag 60 pst. av boligene som har fått tilsagn.

Budsjettforslag 2007

Alle tilsagnene på ordningen er gitt og det gjenstår kun utbetalinger på posten. Det foreslås en bevilgning på posten på 8,9 mill. kr.

Post 63 Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag

Tildelingskriterier

Tilskuddsordningen omfatter alle sykehjemsplasser og omsorgsboliger der det er gitt tilsagn om oppstartingsstilskudd etter 1. januar 1997, og skal dekke utgifter til renter og avdrag som påløper fra og med 1. januar 1998. Alle som har fått oppstartingsstilskudd, får også tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag på lån. Maksimalt grunnlag for utregning av kompensasjonstilskudd er 455 000 kr per sykehjemsplass og 565 000 kr per omsorgsbolig.

Rapport

I 2005 ble det utbetalt 977 mill. kr i kompensasjonstilskudd. Bevilgningen for 2006 på post 63 var 1 288 mill. kr.

Budsjettforslag 2007

Det foreslås en bevilgning på posten på 1 474,2 mill. kr.

Kap. 587 Statens bygningstekniske etat

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
01	Driftsutgifter	43 211	36 919	38 400
22	Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling		8 992	9 500
	Sum kap. 587	43 211	45 911	47 900

Endringer som ikke framkommer av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 66 (2005-2006) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2006 ble bevilgningen på post 1 økt med 4,5 mill. kr til 41,4 mill. kr. Post 21 Spesielle driftsutgifter har endret postnummer og -betegnelse til post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling.

Statens bygningstekniske etat - rolle og oppgaver

Statens bygningstekniske etat skal bidra til å nå målene for bygningspolitikken. Etaten er et kompetansesenter for bygningssaker og utøvende faginstans innen byggesak og bygningsteknikk. Etaten bistår departementet med faglige råd og utredninger innen en rekke sentrale fagområder som bygningsteknikk, miljø, helse og sikkerhet. Statens bygningstekniske etat skal ha kunnskap om hvordan regelverket fungerer innenfor sitt fagområde og være et bindeledd mellom relevante fagmyndigheter. Etaten skal ha god oversikt over byggevirksomheten og følge opp utviklingen i bygge-

næringen. Etaten har ansvar for ordningen med sentral godkjenning av foretak for ansvarsrett og for utvikling av og tilrettelegging for elektronisk byggesaksbehandling. Det skal på denne måten legges til rette for god og effektiv byggesaksprosess. Statens bygningstekniske etat innehar i tillegg tilsynsfunksjon med byggevaremarkedet og produkter som skal benyttes i byggverk.

Statens bygningstekniske etat skal videreføre sitt engasjement i nasjonalt og internasjonalt standardiseringsarbeid på byggområdet og se til at internasjonale regler blir innarbeidet i norsk regelverk. Det skal utarbeides grunnlag for standarder, godkjenninger og harmoniserte tekniske krav etter de felles europeiske reglene på byggområdet,

med spesiell vekt på nordisk koordinering. Det gis aktiv støtte til standardiseringsorganisasjonen innen prioriterte områder relatert til egne mål, herunder til oversettelser for å sikre kompetanse til norsk byggenæring og for å opprettholde norsk terminologi.

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste utgifter for Statens bygningstekniske etat. På posten bevilges videre utgiftene knyttet til ordningen med sentral godkjenning av foretak for ansvarsrett. Ordningen med sentral godkjenning skal være selvfinansierende jf. kap. 3587, post 4 Gebyr, sentral godkjenning foretak. Posten dekker også kostnadene i forbindelse med driftingen av ByggSøk.

Budsjettforslag 2007

Det foreslås en bevilgning på posten på 38,4 mill. kr i 2007.

Post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling

Postnummer og -betegnelse er endret fra post 21 Spesielle driftsutgifter til post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling.

Ved siden av forvaltningsrelaterte prosjekter som skal gi kunnskaper som sikrer overholdelse av samfunnets interesser, er det nødvendig at initiativer rettet mot kunnskapsutvikling og informasjonsformidling tar hensyn til behovet hos brukerne som i hovedsak utgjøres av byggenæringen. I forhold til byggenæringens størrelse og samfunnsmessige betydning er det viktig at innovasjon og FoU følges opp i denne næringen. Byggekostnadsprogrammet har innovasjon, nyskapning, byggeprosess og kostnadsreduksjoner som prioriterte områder. Programmet legger også vekt på formidling av eksisterende kunnskaper. Det er imidlertid helt klare samfunnsmessige prioriteringer og kunnskapsutvikling som må komme i tillegg til rammene for Byggekostnadsprogrammet. En bevisst innsats på FoU innen byggeområdet er et viktig bidrag til å oppfylle målene i Regjeringens bygningspolitikk.

Mål

Midlene på posten skal benyttes til å utvikle ny kunnskap om bygningspolitiske temaer og for-

midle kunnskapen til sentrale aktører. Midlene skal videre bidra til videreutvikling av bygningsregelverket.

Tildelingskriterier

Statens bygningstekniske etat skal benytte midlene på posten til utviklingsprosjekter, utredning og informasjon om saker innenfor sitt ansvarsområde, som bl.a. byggevirksomhet, byggesak, byggkvalitet og eiendomsforvaltning. Midlene kan gis til aktørene i bolig- og byggsektoren, til forskningsinstitusjoner og til etatens egen kunnskapsoppbygging og informasjonsvirksomhet. Det vises ellers til etatens ansvar for oppfølging av forslag i NOU 2004:22 Velholdte bygninger gir mer til alle, og St.prp. nr. 60 (2004–2005), jf. omtale av KoBE under arbeidsmål 3.4.

Oppfølging og kontroll

Statens bygningstekniske etat gir føringer for bruken gjennom tilskuddsbrev med klare bestillinger etter gitte kriterier relatert til de forskjellige saksområdene.

Hvert prosjekt rapporteres ved årets slutt. Med mindre prosjektene er direkte informasjonsrelaterte, er det en forutsetning at resultatene er åpne og kan presenteres og videreformidles til brukerne. Rapporter publiseres på Statens bygningstekniske etat sine internettsider.

Rapport

Statens bygningstekniske etat har i 2006 støttet kompetanseutvikling og informasjonsformidling om viktige bygningspolitiske temaer. Dette omfatter miljø og helse, sikkerhet og brann, kommunal eiendomsforvaltning m.m. Det er gitt støtte til utvikling av regelverk og utarbeiding av veiledningsmateriale. Videre er midler benyttet i forbindelse med internasjonalt samarbeid og standardisering. Etaten har arbeidet aktivt med å fremskaffe beregningsgrunnlag knyttet til lønnsomheten ved ulike ambisjonsnivåer for nye energikrav i Tekniske forskrift. Etatens innsats på brannområdet skal bidra til å nå de nasjonale målene omtalt i St.meld. nr. 41 (2000-2001). Etaten har også igangsatt et prosjekt for kompetanseoppbygging for bedre eiendomsforvaltning i kommunene.

Tabell 3.37 Bruk av midler på kap. 587, post 22 fordelt etter tema:

Tema	kr
Miljø og helse	2 015 000
Sikkerhet og brukbarhet	1 705 000
Utvikling av regelverk	3 000 000
Faglig utvikling	950 000
Annet	800 000
Sum	8 470 000

Budsjettforslag 2007

Det foreslås en bevilgning på 9,5 mill. kr i 2007. Midlene på posten skal bl.a. gå til arbeid knyttet til miljø, kommunal eiendomsforvaltning, sikkerhet og tilsyn.

Kap. 3587 Statens bygningstekniske etat

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2005	Saldert budsjett 2006	Forslag 2007
04	Gebyrer, sentral godkjenning foretak	14 279	14 600	15 155
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	503		
18	Refusjon av sykepenger	710		
	Sum kap. 3587	15 492	14 600	15 155

Post 4 Gebyrer, sentral godkjenning foretak

Gebyrer dekker alle utgiftene til drift av ordningen med sentral godkjenning av foretak med ansvar for oppgaver i byggevirksomheten. Det skal kompenseres for eventuell mer- eller mindreinntekt gjennom tiltak på utgiftssiden, slik at utgifter og inntekter i ordningen balanserer best mulig, jf. omtale under kap. 587, post 1 Driftsutgifter.

Budsjettforslag 2007

Det foreslås en gebyrøkning for 2007 for en vesentlig opptrapping av oppfølgingen med vekt på intensivering av kontakten med foretakene. I 2007 er det budsjettert med 15,155 mill. kr i gebyrinntekter. Dette svarer til det totale kostnadsnivået for ordningen.

Del III
Omtale av særlige temaer

4 Omtale av særlige temaer

4.1 Fornyning, organisasjons- og strukturendringer i offentlig sektor

Fornyning i kommunesektoren

Regjeringen vil løse de sentrale velferdsoppgavene gjennom fellesskapsløsninger. En sterk offentlig sektor og felles velferdsordninger er de viktigste virkemidlene for å nå målene om rettferdig fordeling og likeverdige levekår.

Kommunene har det overordnede ansvaret for sentrale velferdstjenester som skole, barnehage, pleie og omsorg og sosialhjelp, og må sikres ressurser og handlefrihet til å løse dette. Kommunenes rolle som samfunnsutvikler er også sentral. Kommunene med sitt brede samfunnsansvar er viktige i folks hverdag og står derfor sentralt når det gjelder å sørge for grunnleggende legitimitet til det politiske demokratiet. Regjeringen legger betydelig vekt på å sikre samsvar mellom oppgaver og finansiering av kommunesektoren. En utviklingsorientert kommunesektor skal levere tjenester av høy kvalitet, tilpasset innbyggernes og lokalmiljøets behov. For å klare dette må kommunene ha handlingsrom og virkemidler, og det må utvikles et enda bedre samarbeid mellom aktørene i offentlig sektor, slik at ressursene utnyttes best mulig. Det er videre viktig at arbeidstakerne og deres organisasjoner involveres i fornyingsarbeidet.

Kommunene og fylkeskommunene har lang erfaring i endrings-, effektiviserings- og omstillingsarbeid. Det er kommunene og fylkeskommunene selv som har, og skal ha, primæransvaret for omstilling og fornying i sektoren. Kommunal- og regionaldepartementets rolle og bidrag skal særlig være oversikt, samordning og stimulerings- og utviklingsinnsats på strategisk viktige områder som ikke dekkes av andre.

Regjeringen støtter opp om lokalt utviklingsarbeid gjennom flere tiltak og prosjekter. Stifinnerprogrammet blir avsluttet i 2006, og det vil i første halvdel av 2007 bli formidlet erfaringer og konklusjoner som departementet, deltakerkommunene og evalueringsrapporten kan trekke på etter avsluttet prosjektperiode.

Høsten 2005 satte Kommunal- og regionaldepartementet i gang det tredje prosjektet med tema balansert målstyring/resultatledelse; Resultatledelse og politikerrollen. Formålet med prosjektet er å samle erfaringer om politikernes bruk av resultatledelse og å utarbeide en veileder med politikerfokus. Prosjektet vil bli avsluttet før kommunevalget høsten 2007.

Kvalitet i kommunal sektor omfatter faglig kvalitet, folks tilfredshet, helsefremmende arbeidsmiljø, kostnadskontroll og kontinuerlig kompetanseoppbygging. Arbeidet med måling av kvalitet er en sentral og utfordrende del av fornyingsarbeidet.

Innenfor KOSTRA-systemet arbeides det med å utvikle kvalitetsindikatorer. Dette arbeidet er basert på de rapporteringene som allerede skjer i KOSTRA i dag. SSB tar sikte på å publisere kvalitetsindikatorer våren 2007. Indikatorene som utvikles i KOSTRA er hovedsakelig basert på objektive størrelser fra kommunene. Det skjer også en positiv utvikling i kvalitetsarbeidet innenfor Effektiviseringsnettverkene som drives av KS. Det er inngått en avtale mellom Helse- og omsorgsdepartementet og KS om kvalitetsutvikling i pleie- og omsorgssektoren. Sosial- og helsedirektoratet samarbeider med KS om å utvikle kvalitetsindikatorer for å måle kvaliteten på pleie- og omsorgstjenester som ytes av norske kommuner. Dette arbeidet er en del av oppfølgingen av St.meld. nr. 45 (2002-2003) Betre kvalitet i dei kommunale pleie- og omsorgstenestene.

Senter for økonomisk forskning ved Universitetet i Trondheim og forskningsstiftelsen SNF tilknyttet Handelshøyskolen i Bergen, utfører et prosjekt for Kommunal- og regionaldepartementet i perioden 2003 til 2006 som vil belyse effektivitet og effektivitetsutvikling innenfor sentrale kommunale sektorer. I prosjektet blir det gjennomført beregninger av forskjeller i effektivitet kommunene imellom, samt sektoranalyser av grunnskole, pleie og omsorg og barnehagesektoren. Videre er det gjennom en spørreundersøkelse forsøkt analysert hvilke organisatoriske grep kommunene kan ta for å effektivisere tjenesteproduksjonen. Et av målene i prosjektet er å komme fram til forslag til en mal for en fast og oppdaterbar statistikk på området.

Gjennom et sentralt trepartssamarbeid mellom Kommunal- og regionaldepartementet, KS og de ansattes organisasjoner vil det bli igangsatt et prosjekt for utvikling av kvalitet i omsorgssektoren og oppvekstsektoren i kommunene. I den enkelte kommune vil de folkevalgte, lederne og de ansatte samarbeide for å øke kvaliteten og effektiviteten på det kommunale tjenestetilbudet.

Fylkesmannen vil fortsatt ha en viktig rolle knyttet til fornyingsarbeidet i kommunene, jf. avsnitt 3.3. Fylkesmannen skal stimulere til omstillings- og utviklingsarbeid for å sette kommunene i bedre stand til å yte gode tjenester på en effektiv måte. Formålet med fylkesmannens innsats i fornyingsarbeidet er å bidra til et styrket lokaldemokrati, bedre ressursbruk og høyere kvalitet på kommunale tjenester.

Fornyning i bolig- og byggesektoren

Foruten sitt eget nettsted www.husbanken.no, har Husbanken alene eller sammen med andre utviklet nettsteder innenfor spesielle satsingsområder som www.etablerebarnehage.no, www.bostedslose.no og www.lavenergiboliger.no.

Husbanken har også utviklet BOKART, et elektronisk system for kontinuerlig kartlegging av vanskeligstilte på boligmarkedet. Systemet gir grunnlag for kommunal planlegging innenfor det boligsosiale området. Videre er det utviklet et Ekstranett, som er en internettløsning der Husbanken gir definerte aktører tilgang til aktuell informasjon og tjenester. Ekstranettet legger til rette for samhandling og kommunikasjon mellom Husbanken og kommuner, samt kommunene imellom.

Ved Husbankens hovedkontor i Drammen er det under oppbygging et boligfaglig bibliotek. Bibliotekjtjenesten skal fremme Husbankens rolle som nasjonalt boligfaglig kompetansesenter overfor kommuner, næringen og allmennheten. Dette skal gjøres ved å sikre døgnåpen og kostnadseffektiv tilgang til oppdatert faglig relevant informasjon og kunnskap fra egne samlinger og fra nasjonale og internasjonale kilder for øvrig. Biblioteket skal etableres både som fysisk og virtuelt bibliotek.

Husbanken har arbeidet med gjennomføringen av en moderniseringsplan for IKT. Saksbehandlingsverktøy for kommunale saksbehandlere er gjort tilgjengelig via Internett og Husbankens Ekstranett. Samtidig er det etablert en elektronisk løsning for søknad om bostøtte via Altinn. Via Altinn er det også utviklet elektroniske løsninger som et ledd i en fullelektronisk kundediolog. Dette innebærer at personlige låntakere selv kan hente ut årsoppgave og kontoinformasjon. Husbankens

Nettbank er også utvidet slik at personkundene har fått et økt tjenestetilbud.

Det er et mål for regjeringen at byggeprosessen fungerer brukervennlig og effektivt for alle involverte parter. For å nå dette målet er det viktig at flere kommuner og aktører i byggenæringen tar i bruk ByggSøk, det elektroniske systemet for plan- og byggesaksbehandling. ByggSøk skal videreutvikles slik at alle som ønsker det kan bruke Internett når de kommuniserer med det offentlige i plan- og byggesaker. 80 kommuner kan nå ta i mot byggesøknader elektronisk. På landsbasis behandler kommunene hvert år ca. 100 000 byggesaker. Anslagsvis 10 pst. av byggesøknadene har hittil i 2006 gått gjennom ByggSøk mot 3,5 pst. i 2005.

4.2 Om oppfølging av anmodningsvedtak

Anmodningsvedtak nr. 460 (2003-2004) Endring av retningslinjene for det individrette boligtilskuddet

Jf. St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 1 (2005-2006) skulle departementet komme tilbake til Stortinget med oppfølging av anmodningsvedtak 460 (2003-2004) Endring av retningslinjene for det individrettede boligtilskuddet. Saken skal besvares i St.prp. nr. 1 (2007-2008) for budsjetterminen 2008. Regjeringen viser til at det er ytterligere behov for å utrede saken nærmere. Det vises til at omleggingen av subsidieprofilen av boligtilskuddet skal evalueres i 2007. Omlegging av boligtilskuddet før resultatene fra denne evalueringen foreligger vil kunne medføre utilsiktede konsekvenser.

4.3 Om oppgavene og rollene til fylkesmannen

Rollefordeling og oppgaver

Fylkesmannen utfører oppgaver på mange av fagområdene som ligger til departementet. Ved å føre tilsyn og behandle klager skal fylkesmannen medvirke til å sikre at det i kommunale vedtak blir tatt hensyn til den enkelte innbyggers rettssikkerhet. Fylkesmannen har ansvar for tverrsektoriell samordning av statlige styringssignaler rettet mot kommunesektoren og for samordning i forholdet mellom regional statsforvaltning og kommunene. Denne samordningen er viktig for å ta vare på og videreutvikle et levedyktig lokalt folkestyre innenfor rammen av nasjonale mål. Fylkesmannen har viktige roller både som veileder og kontrollør overfor kommunene, særlig knyttet til den kommunale

økonomien og ulike juridiske spørsmål. Departementet har delegert utøvelse av statlig myndighet overfor kommunene etter kommuneloven til fylkesmannen.

Det er viktig at fylkesmannsembetet i kontakten med kommunene opptrer samordnet, slik at embetet fremstår som en samlet enhet. Samordningsansvaret innebærer at fylkesmannen medvirker til at tilbakemeldinger fra kommunene om statlig politikk blir formidlet videre til sentrale myndigheter. Dette er særlig viktig når nye statlige reformer igangsettes.

Fylkesmannen fører på en rekke områder tilsyn med kommunal virksomhet. I Ot.prp. nr. 97 (2005-2006) foreslo Kommunal- og regionaldepartementet felles regler for statlig tilsyn med kommunesektoren i kommuneloven. Proposisjonen er en oppfølging av forslag framsatt i NOU 2004:17 Statlig tilsyn med kommunesektoren. I proposisjonen foreslo departementet blant annet at fylkesmannen skal få en lovfestet rolle som samordner mellom tilsynsorganer og kommuner.

Fylkesmannen vil fortsatt ha en viktig rolle knyttet til fornyingsarbeidet i kommunene, jf. omtale i avsnitt 3.1. Toårssatsingen i 2004 og 2005 har gitt kompetanseheving på dette området i embetene. Departementet vil fortsatt legge til rette for erfaringsutveksling mellom embetene.

Fylkesmannen behandler klagesaker og enkelte saker i første instans med hjemmel i plan- og bygningsloven, boliglovene og oreigningsloven. Sakene har stor betydning for byggevirksomheten i kommunene, herunder saksbehandlingstiden i regulerings- og byggesaker, og de angår enkeltmenneskers rettsstilling direkte.

Fylkesmannen har ansvar for å ivareta og formidle nasjonale mål for bygningspolitikken. Fylkesmannen skal bidra til å sikre at kommunal saksbehandling og vedtak tar hensyn til den enkeltes krav om informasjon, rettssikkerhet og likebehandling, og ellers er i overensstemmelse med god forvaltningsskikk. Fylkesmannen skal i 2007 prioritere å arbeide for en effektiv byggesaksprosess og medvirke til å øke kvaliteten i byggverk med hensyn til estetikk, helse, miljø, tilgjengelighet, bruk og sikkerhet. Arbeidet skal være basert på prinsippene om universell utforming. I sin dialog med kommunene bør fylkesmannen vektlegge betydningen av tilstrekkelig og tilrettelagt boligbygging.

Fylkesmannen er en sentral aktør i gjennomføringen av den nasjonale strategien for forebygging og bekjempelse av bostedsløshet «På vei til egen bolig» (2005-2007). Gjennom veiledning, opplæring og samarbeid vil fylkesmannen være Husbankens

nærmeste samarbeidspart for gjennomføring og forankring av strategien i kommunene.

Fylkesmannen skal veilede kommunene i økonomisk planlegging og forvaltning. Embetene skal derfor ha tilstrekkelig kompetanse for å kunne bistå kommunene i spørsmål om kommuneregnskapet og det arbeidet som skjer i regi av Forenningen for god kommunal regnskapsskikk. Fylkesmannen har også en viktig oppgave med å stimulere til bruk av KOSTRA-data og veilede kommunene ved rapporteringen, spesielt de kommunene som har et særlig behov for bistand. I forbindelse med fylkesmennenes informasjonsarbeid knyttet til rapporteringsfristene i KOSTRA, vil det være viktig å bidra med veiledning på områder hvor dataene har et potensial for å bli bedre, for eksempel når det gjelder registerdata.

Fylkesmannen har ansvar for å fordele det ordinære skjønnskuddet, og på den måten kan fylkesmennene medvirke økonomisk til omstilling og fornying i kommunene. Det er gitt rom for variasjon i fylkesmennenes arbeid med tildeling av skjønnsmidler, slik at tildelingene kan tilpasses de lokale forholdene i hvert fylke. Innenfor dette rommet har departementet gitt noen retningslinjer for å sikre nødvendig samordning, blant annet på fornyingsområdet. Fylkesmannen kan finansiere både interkommunale samarbeidsprosjekter og prosjekter i enkeltkommuner.

Fylkesmannen skal samordne bidragene fra statlige myndigheter i arbeidet med regional utvikling. Viktige områder for samordningen er utvikling av næringsvirksomhet og tjenestetilbud av ulike slag, i tillegg til miljø- og naturforvaltning. Det er en sentral politisk målsetning å få ulike bidragsytere til å utforme felles strategier for regional utvikling sammen med andre aktører i det regionale partnerskapet. Fylkesmannen skal sørge for at statlige organer deltar aktivt i arbeidet med fylkesplanen og fireårig handlingsprogram.

Arbeid fylkesmennene har gjort for Kommunal- og regionaldepartementet i 2005

Fylkesmannsembetene rapporterer årlig om saksbehandling utført på oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet på utvalgte områder. Departementet vil her presentere resultatene fra rapporteringen for 2005 på følgende områder:

- behandling av kommunale budsjettvedtak
- godkjenning av kommunale låneopptak
- godkjenning av kommunale garantier
- lovlighetskontroll
- behandling av klagesaker i byggesaksdelen i plan- og bygningsloven

Rapportering fra fylkesmennenes behandling av kommunebudsjetter

Fylkesmannen hadde tidligere ansvar for automatisk å kontrollere kommunenes budsjetter, både de materielle og formelle sidene. I 2001 ble kontrollen gjort betinget av forhold som er angitt i kommuneloven. Dette førte til en markant reduksjon av antallet budsjetter fylkesmannen skal kontrollere. Også fylkesmannens behandling av kommunale

låneopptak ble gjort betinget fra og med 2001. Kommunene kan bare stille garanti for bestemte formål i følge kommuneloven § 51. Det er blant annet ikke adgang til å stille garanti for andres forpliktelser knyttet til næringsvirksomhet. Fylkesmannen skal fortsatt kontrollere alle garantivedtak, herunder påse at formålet er lovlig, at kommunene vil ha økonomisk bæreevne til å påta seg forpliktelsen og at det ikke er begått formelle feil.

Tabell 4.1 Fylkesmannens lovlighetskontroll av kommunebudsjettene 2001–2005

	2001	2002	2003	2004	2005
Budsjetter opphevet	13	10	19	18	13
Budsjetter opphevet pga. formelle feil	1	0	2	0	4
Budsjetter opphevet pga. økonomisk innhold	12	10	17	18	9
Budsjetter opphevet pga. andre årsaker	0	0	0	0	0

Tabell 4.2 Fylkesmannens behandling av kommunale lånesøknader i 2001–2005

	2001	2002	2003	2004	2005
Antall søknader	318	239	307	313	232
Antall ikke godkjent	8	9	9	11	12
Antall godkjent	308	230	298	302	220

Tabell 4.3 Fylkesmannens kontroll av kommunale garantivedtak 2001–2005

	2001	2002	2003	2004	2005
Antall garantivedtak	246	235	246	208	180
Antall godkjente garantivedtak	241	226	235	200	175
Antall ikke godkjente garantivedtak	4	9	11	8	5

Lovlighetskontroll

Kommuneloven § 59 nr. 1 gir minst tre kommunestyremedlemmer anledning til å kreve at fylkes-

mannen kontrollerer lovligheten av avgjørelser truffet av folkevalgt organ eller av administrasjonen. Fylkesmannen kan også selv ta initiativ til lovlighetskontroll, jf. kommuneloven § 59 nr. 5.

Tabell 4.4 Lovlighetskontroll, antall saker

	Alle vedtak oppe til kontroll	Vedtak stadfestet	Vedtak erklært ulovlig	Vedtak etter klage	Vedtak erklært ulovlig etter klage	Vedtak kontrollert etter fylkesmannens initiativ	Vedtak erklært ulovlig behandlet etter initiativ fra fylkesmannen
2001	91	67	24	72	15	19	9
2002	84	57	27	53	9	31	18
2003	97	76	21	84	11	13	10
2004	92	69	23	77	16	15	7
2005	99	85	14	85	8	14	6

Behandling av klage på byggesaker etter plan- og bygningsloven

I 2005 behandlet fylkesmennene om lag 3700 klager på byggesaker etter plan- og bygningsloven. Dette er en liten økning i antall klagesaker i forhold til 2004. Antall klager som ble gitt medhold var om lag 20 pst., hvilket er det samme som i 2004. Det var ikke mange klagesaker etter oreigningsloven og boliglovene.

Fylkesmannens saksbehandlingstid for klagesaker skal generelt ikke overstige tre måneder. Ved behandling av klagesaker der det er gitt utsatt iverksetting er fristen seks uker.

Den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden i de ulike embetene varierer noe, men ikke like mye som tidligere. Flere embeter hadde i 2005 under to måneders gjennomsnittlig saksbehandlingstid, mens det var kun ett embete som hadde over fire måneders saksbehandlingstid. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for alle embetene i 2005 var 2,6 måneder, noe som er en vesentlig forbedring i forhold til i overkant av fire måneder i 2004. Antall saker varierer også mye mellom embetene, fra 34 saker i ett embete til 606 i et annet. Som tidligere år viser rapporteringen ikke noe sammenheng mellom tallet på saker og den tid som medgår til å behandle en sak.

4.4 Sektorovergripende miljøvernpolitikk

Det vises til hovedmål 3 under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg hvor Kommunal- og regionaldepartementets sektorovergripende miljøvernpolitikk er omtalt.

Grønn stat – status for miljøarbeidet i virksomhetene

Kommunal- og regionaldepartementet

Departementet har som målsetting at departementet skal drives på en mest mulig miljøvennlig måte av miljøbevisste medarbeidere. Departementet er en kunnskapsbasert virksomhet og miljøpåvirkningen vil være typisk for kontorvirksomheter og særlig gjelde papirforbruk, reisevirksomhet, energiforbruk knyttet til kontorlokalene, bruk og innkjøp av PC og annet teknisk utstyr, innkjøp av forbruksmaterieell mv. Det har vært satt inn tiltak for å redusere papirbruken og annen rekvisita, for å få ned energibruken og for å få redusert antall reiser. I tillegg til konkrete tiltak, arbeides det med å skape holdninger og vilje til å velge miljøvennlige løsninger.

Husbanken

Husbanken arbeider med å etablere miljøvennlige løsninger og rutiner for energibruk, papirbruk, transport og innkjøp. Husbanken er sterkt inne i miljørettet arbeid gjennom satsing på en mer bærekraftig bolig- og bygningssektor. Selve kontordriften til Husbanken påvirker i denne sammenhengen ikke miljøet i noen grad av betydning. Det finnes imidlertid klare forbedringspunkter. Husbankens hovedfokus er rettet mot energisparing, papirforbruk, mindre bruk av bil og taxi, samt miljøvennlig innkjøp. På hvert av disse områdene er det utviklet konkrete tiltak, indikatorer og oppfølgingsrutiner.

Statens bygningstekniske etat (BE)

BE gjennomførte prosjektet «Grønnere BE» i perioden 2001-2005. I 2005 har BE rettet fokus mot energiforbruk, avfall, innkjøp av varer og tjenester samt reisevirksomhet. Arbeidet skal drives fram

kontinuerlig. BE skal lage en miljøhandlingsplan i 2006.

4.5 Oppfølging av likestillingslovens bestemmelse om redegjørelsesplikt

Likestillingslovens § 1a inneholder et krav til offentlige myndigheter og offentlige virksomheter om å redegjøre for den faktiske tilstanden når det gjelder likestilling i virksomheten. Redegjørelsen skal også omfatte virksomhetens iverksatte og planlagte tiltak for å fremme likestilling. Redegjørelsen skal innarbeides i årsbudsjettet. Vi viser til eget vedlegg.

4.6 Kjønns- og likestillingsperspektivet

Det er et mål for regjeringen å integrere kjønnspektivet på alle politikkområder, ved å synliggjøre virkningene for kvinner og menn som aktører og brukere, som målgrupper for tiltak og som mottakere av tjenester, overføringer og støtteordninger.

Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Det er store utfordringer i mange distriktskommuner knyttet til nedgang i folketallet, og alders- og kjønns sammensetningen er i mange tilfeller skjev. Arbeidsplasser er en viktig bærebjelke for at folk skal ha valgfrihet til å bo der de vil. Norske kvinner har i gjennomsnitt høyere utdanningsnivå enn menn. For at distriktene skal bli attraktive bosted også for kvinner, må en arbeide bevisst med å etablere flere kunnskapsbaserte arbeidsplasser for kvinner i distriktene. Tilrettelegging for næringsutvikling har derfor høy prioritet i distrikts- og regionalpolitikken.

I distriktene er det å kunne starte egen bedrift spesielt viktig, fordi det ofte er eneste mulighet til inntektsgivende virksomhet utenfor offentlig sektor. Nasjonalt ser vi at andelen kvinner som starter egen bedrift er langt lavere enn andelen menn, bare en av fire norske bedriftsetablerere er kvinner. Det er dårligere enn andre europeiske land det er naturlig å sammenligne Norge med. Det er også store regionale forskjeller i omfanget av etableringer. Oslo og de mest sentrale fylkene har flest etableringer. Innenfor de enkelte fylkene ser vi også denne sentrum-periferi tendensen.

Et kjønnsdelt arbeidsmarked medfører at kvinner ofte har utdanning og erfaring fra yrker som virkemiddelapparatet ikke definerer som innovative bransjer. Kvinnelige entreprenører er over-

representert innenfor service-, helse- og sosialtjenester. Kvinner har mindre egenkapital enn menn. Undersøkelser viser at bedrifter med kvinnelige etablerere vokser like raskt som bedrifter med mannlige etablerere når bedriften har lik tilgang på kapital. De fleste kvinnelige etablerere er mellom 25 og 44 år og har i gjennomsnitt høyere utdanneelse enn mannlige etablerere.

Kommunal- og regionaldepartementet prioriterer tiltak som skal stimulere skaperevne og entreprenørskap hos kvinner og unge. Eksempel på tiltak er SIVAs næringshagesatsning og Innovasjon Norges kvinnesatsing «Kvinner i Fokus». Departementet ønsker videre å bidra til å ivareta og utvikle ekspertise på kjønn og likestilling i et regionalt perspektiv, og støtter bl.a. utredninger som Global Entrepreneurship Monitor. Det er videre bevilget midler til et pilotprosjekt for regionale sentre for likestilling og mangfold.

Regjeringen vil legge fram en nasjonal handlingsplan for kvinnelige entreprenører.

Fra og med 2006 skal alle aktører på området rapportere om sin innsats overfor kvinner. Se for øvrig nærmere omtale under programkategori 13.50.

Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Regjeringen ønsker å få bedre kunnskap om hvilken betydning kjønn har i bolig- og byggmarkedet. Forskningsprosjekter som initieres av departementet, Husbanken og Statens bygningstekniske etat skal derfor ha et kjønnspektiv der dette er relevant for problemstillingen. Husbanken og Statens bygningstekniske etat er også bedt om at all rapportering til departementet skal være fordelt på kvinner og menn i den grad dette er relevant. Dette gjelder årsmeldinger, kvartalsrapporter m.v.

Byggebransjen er en mannsdominert bransje. Overvekten av menn er stor både blant ledere og andre ansatte. En rapport fra FAFO, «Kvinnelige ledere i byggenæringen», viser at byggenæringen ikke er positiv til å ansette kvinner selv om næringen mangler arbeidskraft. Byggenæringen tror ikke økt kvinneandel vil føre til økt effektivitet, innovasjon og faglig utvikling, men at en økt kvinneandel vil ha en positiv effekt på arbeidsmiljøet. Undersøkelsen er utført for Byggekostnadsprogrammet som er et femårig samarbeid mellom staten og byggenæringen og som ble satt i gang i 2005. Funnene i undersøkelsen er en del av bakgrunnen for at programmet har som mål å øke andelen kvinnelige ledere fra 6 pst. til 30 pst. i løpet av programperioden.

4.7 Oversikt over bemanningen

Tabell 4.5 Tilsatte etter kjønn, tjenesteforhold og institusjon pr. 1. mars 2006

Departement/virk- somhet	Totalt antall tilsatte	Antall årsverk totalt	Herav menn				Herav kvinner			
			I alt	Heltids- tilsatte	Deltids- tilsatte	Årsverk menn 1.3.06	I alt	Heltids- tilsatte	Deltids- tilsatte	Årsverk kvinner 1.3.06
Kommunal- og regionaldeparte- mentet	164	155,69	66	64	2	65,2	98	72	26	90,49
Husbanken	354	341,20	133	127	6	129,9	221	187	34	211,30
Husleietvist- utvalget i Oslo og Akershus	3	3,00	0	0	0	0,00	3	3	0	3,00
Statens byggnings- tekniske etat	47	46,13	20	20	0	20,00	27	22	5	26,13

Kilde: Moderniseringsdepartementet

4.8 Garantiansvar under Kommunal- og regionaldepartementet

Tabell 4.6 Oversikt over garantiansvar per 31. desember 2005

	(i 1 000 kr)		
	Samlet garanti- ansvar 31.12.2004	Endring i 2005	Samlet garanti- ansvar 31.12.2005
Kommunalbanken AS - innlån	10 152 770	3 553 670	6 599 100
Husbanken garantier på tidligere SIFBO-lån	50	12	38
Sum garantier	10 152 820	3 553 682	6 599 138

Garantier under Kommunalbanken AS

Etter omdanningen av Norges Kommunalbank til aksjeselskap i 1999, tar banken opp nye lån uten statsgaranti. Statsgarantien opprettholdes for lån opptatt før omdanningen. Garantiansvaret reduseres gradvis etter hvert som eldre lån nedbetales. Ved utgangen av 2005 var garantiansvaret om lag 6,6 mrd. kr. Garantiansvaret er redusert med vel 3,5 mrd. kr i løpet av 2005.

Garantier knyttet til tidligere SIFBO-lån

Husbanken overtok i 1992 forvaltningen av utleieboliger, inngåtte lån og garantier fra det tidligere Selskapet for innvandrere- og flyktningboliger (SIFBO). Det samlede garantiansvaret var på 78 mill. kr da Husbanken overtok. Så godt som alle utleieboligene er solgt, og inngåtte lån og garantier skal forvaltes inntil innfrielse.

Garantiansvaret ble redusert med om lag kr 12 000 i 2005, og var ved inngangen til 2006 på om lag kr 38 000.

Kommunal- og regionaldepartementet

tilrår:

1. I St.prp. nr. 1 om statsbudsjettet for år 2007 føres opp de summene som er nevnt i et fremlagt forslag:

a. Sum utgifter under kap. 500-587, 2412, 2425 og 2427	kr	76 103 369 000
b. Sum inntekter under kap. 3500-3587, 5312, 5316, 5327 og 5615-5616	kr	12 980 801 000

**Forslag
til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2007,
kapitlene 500-587, 2412, 2425, 2427, 3500-3587, 5312, 5316,
5327 og 5615-5616**

I
Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Administrasjon m.m.			
500	Kommunal- og regionaldepartementet		
	01 Driftsutgifter	129 815 000	
	21 Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag, <i>kan overføres</i>	7 500 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	2 000 000	
	50 Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd	11 500 000	150 815 000
502	Valguttgifter		
	01 Driftsutgifter	31 130 000	31 130 000
	Sum Administrasjon m.m.		181 945 000
Distrikts- og regionalpolitikk			
551	Regional utvikling og nyskaping		
	60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 151 980 000	
	61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70</i>	755 000 000	
	64 Utviklingsmidler til Oppland fylkeskommune	81 499 000	
	70 Transportstøtte, <i>kan overføres, kan nyttes under post 61</i>	375 000 000	2 363 479 000
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling		
	21 Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., <i>kan overføres</i>	10 400 000	
	72 Nasjonale tiltak for regional utvikling, <i>kan overføres</i>	372 600 000	383 000 000
	Sum Distrikts- og regionalpolitikk		2 746 479 000
Overføringer gjennom inntektssystemet til kommuner og fylkeskommuner			
571	Rammetilskudd til kommuner		
	21 Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet, <i>kan overføres</i>	7 400 000	
	60 Innbyggertilskudd	33 518 548 000	
	62 Nord-Norge-tilskudd	1 220 161 000	
	63 Regionaltilskudd	824 414 000	
	64 Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 572, post 64</i>	1 497 042 000	
	69 Kommunal selskapskatt, <i>kan nyttes under post 60</i>	5 160 036 000	42 227 601 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner		
	60 Innbyggertilskudd	12 450 455 000	
	62 Nord-Norge-tilskudd	460 724 000	
	64 Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 571, post 64</i>	864 884 000	
	65 Tilskudd til barnevern/ hovedstadstilskudd	469 141 000	14 245 204 000
	Sum Overføringer gjennom inntektssystemet til kommuner og fylkeskommuner		56 472 805 000
	Bolig, bomiljø og bygg		
580	Bostøtte		
	70 Bostøtte, <i>overslagsbevilgning</i>	2 286 500 000	2 286 500 000
581	Bolig- og bomiljøtiltak		
	21 Kunnskapsutvikling og -formidling	3 000 000	
	72 Program for reduserte byggekostnader, <i>kan overføres</i>	16 000 000	
	74 Tilskudd til bolig-, by- og stedsutvikling	43 000 000	
	75 Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger, <i>kan overføres</i>	587 200 000	
	78 Kompetansetilskudd, <i>kan overføres</i>	40 500 000	689 700 000
582	Rentekompensasjon for skoleanlegg og kirkebygg		
	60 Rentekompensasjon - skoleanlegg, <i>kan overføres</i>	541 000 000	
	61 Rentekompensasjon - kirkebygg, <i>kan overføres</i>	39 000 000	580 000 000
585	Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus		
	01 Driftsutgifter	5 200 000	5 200 000
586	Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser		
	60 Oppstartingstilskudd, <i>kan overføres</i>	8 900 000	
	63 Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag	1 474 200 000	1 483 100 000
587	Statens bygningstekniske etat		
	01 Driftsutgifter	38 400 000	
	22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling	9 500 000	47 900 000
	Sum Bolig, bomiljø og bygg		5 092 400 000
	Statsbankene		
2412	Den norske stats husbank		
	01 Driftsutgifter	282 740 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	14 000 000	
	72 Rentestøtte	19 000 000	
	90 Lån til Husbanken, <i>overslagsbevilgning</i>	11 294 000 000	11 609 740 000
	Sum Statsbankene		11 609 740 000
	Sum departementets utgifter		76 103 369 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Kommunal- og regionaldepartementet			
3585	Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus		
	01 Gebyrer	240 000	240 000
3587	Statens bygningstekniske etat		
	04 Gebyrer, sentral godkjenning foretak	15 155 000	15 155 000
	Sum Kommunal- og regionaldepartementet		15 395 000
Ymse inntekter			
5312	Den norske stats husbank		
	01 Gebyrer m.m.	30 206 000	
	90 Avdrag	8 803 000 000	8 833 206 000
5316	Kommunalbanken AS		
	70 Garantiprovisjon	6 000 000	6 000 000
	Sum Ymse inntekter		8 839 206 000
Renter og utbytte mv.			
5615	Renter fra Den norske stats husbank		
	80 Renter	4 105 000 000	4 105 000 000
5616	Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS		
	85 Aksjeutbytte	21 200 000	21 200 000
	Sum Renter og utbytte mv.		4 126 200 000
Sum departementets inntekter			12 980 801 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II
Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2007 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekt under
kap. 500 post 01	kap. 3500 post 01
kap. 585 post 01	kap. 3585 post 01
kap. 587 post 01	kap. 3587 post 04
kap. 2412 post 01	kap. 5312 post 01

III

Omdisponeringsfullmakter i forbindelse med forsøk med oppgavedifferensiering i kommunene

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2007 i samråd med Arbeids- og inkluderingsdepartementet i forbindelse med forsøk med oppgavedifferensiering i kommunene Bergen, Båtsfjord, Kristiansand, Stavanger og Oslo får adgang til å omdisponere mellom bevilgningen under kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 60 Innbyggertilskudd og bevilgningen under:

1. kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 60 Innbyggertilskudd.
2. kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter.
3. kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 70 Ordinnære arbeidsmarkedstiltak.

IV

Omdisponeringsfullmakter i forbindelse med oppgavedifferensiering i Oppland fylkeskommune

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2007 i samråd med Landbruks- og matdepartementet, Miljøverndepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet i forbindelse med forsøk om oppgavedifferensiering i Oppland fylkeskommune får adgang til å omdisponere mellom bevilgningen under kap. 551 Regional utvikling og nyskaping, post 64 Utviklingsmidler til Oppland fylkeskommune og bevilgningen under:

1. kap. 551 Regional utvikling og nyskaping, post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling.
2. kap. 551 Regional utvikling og nyskaping, post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift.
3. kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 70 Ordinnære arbeidsmarkedstiltak.
4. kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 71 Spesielle arbeidsmarkedstiltak.
5. kap. 1150 Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m., post 50 Fondsavsetninger
6. kap. 1426 Statens naturoppsyn, post 31 Tiltak i naturvern-, kulturlandskap- og friluftsområder.
7. kap. 1427 Direktoratet for naturforvaltning, post 74 Tilskudd til friluftslivstiltak.
8. kap. 1429 Riksantikvaren, post 72 Vern og sikring av fredete og verneverdige kulturminner og kulturmiljøer.
9. kap. 2421 Innovasjon Norge, post 50 Innovasjon - prosjekter, fond.

V

Forskudd på rammetilskudd

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2007 kan utgiftsføre uten bevilgning:

1. inntil 250 mill. kroner på kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 90 Forskudd på rammetilskudd i statsbudsjettet for 2007 som forskudd på rammetilskudd for 2008 til kommuner.
2. inntil 50 mill. kroner på kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 90 Forskudd på rammetilskudd i statsbudsjettet for 2007 som forskudd på rammetilskudd for 2008 til fylkeskommuner.

*Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger*VI
Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2007 kan gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
551		Regional utvikling og nyskaping	
	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	140 mill. kroner
581		Bolig- og bomiljøtiltak	
	75	Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger	178,5 mill. kroner
	78	Kompetansetilskudd	40,5 mill. kroner

Andre fullmakter

VII

Garantiprovisjon fra Kommunalbanken AS

Stortinget samtykker i at Kommunalbanken AS i 2007 betaler en provisjon på statsgarantien på 0,1 prosent av bankens lån opptatt før 1. november 1999.

VIII

Investeringsramme skoleanlegg

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2007 kan gi nye tilsagn om rentekompensasjon tilsvarende en investeringsramme for skoleanlegg på 2 000 mill. kroner over kap. 582 post 60 Rentekompensasjon - skoleanlegg. Den totale investeringsrammen skal ikke overstige 15 000 mill. kroner. Rentekompensasjonen bereg-

nes med utgangspunkt i et serielån med 20 års løpetid i Husbanken.

IX

Husbankens låneramme

Stortinget samtykker i at Husbanken i 2007 kan gi tilsagn om lån for 13 000 mill. kroner. Lånene vil bli utbetalt i 2007 og senere år.

X

Meldeplikten i bostøtteordningen

Stortinget samtykker i at for mye utbetalt bostøtte fra 2004 til og med 2006 i forbindelse med manglende etterlevelse av meldeplikten knyttet til inntektsøkninger over 10 000 kroner pr. år, ikke innkreves.

Vedlegg 1

Omtale av tiltak innenfor den brede distriktpolitikken

1 Innledning

Vedlegget har som siktemål å følge over tid statlig innsats og statlige tiltak som er viktige med tanke på å nå distrikts- og regionalpolitiske mål. Utvalget av tiltak og ordninger er gjort ut fra skjønn, basert på en kartlegging av relevante statlige tiltak.

Vedlegget gir en oversikt over tiltak som i hovedsak er knyttet til det distriktpolitiske virkeområdet. Vedlegget gir også en oversikt over viktige ordninger som bare gjelder i Finnmark og Nord-Troms.

En rekke former for statlig innsats som dekker hele landet, er også viktige for å nå de distrikts- og regionalpolitiske målene. Det gjelder for eksempel vegtiltak, høyere utdanning, FoU, arbeidsmarkeds-tiltak og overføringer til kommunene. Denne typen ordninger er likevel ikke tatt med i oversikten, ettersom det er problematisk å skille ut distrikts- og regionalpolitiske deler fra helheten.

De økonomiske distriktpolitiske ordningene under programområde 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk i budsjettet for Kommunal- og regionaldepartementet er heller ikke tatt med i vedlegget. Disse ordningene er presentert i hovedteksten i denne proposisjonen.

De tiltakene som er omtalt, er delt i to kategorier:

- Kategori A: Tiltak og ordninger som har distriktpolitiske mål som begrunnelse, eller som favoriserer distriktsområder utover kompensasjon for å oppnå like tilbud.

- Kategori B: Tiltak og ordninger som skal utjevne og kompensere for å oppnå like resultater mellom grupper og områder, eller som er lokalisert til distriktsområder på grunn av gitte forhold og er særlig viktige for næringsutvikling, sysselsetting, lokal økonomi eller bosetting. Under kategori B er bare tiltak med bevilgninger på over 10 mill. kr tatt med.

2 Spesielle tiltak for Finnmark og Nord-Troms

Tabell 1.1 viser en oversikt over viktige ordninger som bare gjelder for Finnmark og Nord-Troms. De viktigste ordningene i oversikten er innenfor skatte- og avgiftspolitikken. To andre store ordninger er lette i nedbetaling av studielån og tillegg i barnetrygden. Den mest omfattende ordningen i Finnmark og Nord-Troms er fritaket for arbeidsgiveravgift, men dette kommer inn under den samlede summen for differensiert arbeidsgiveravgift i tabell 1.2.

I tillegg er det etablert særordninger for Nord-Norge på flere politikkområder. Dette kommer i tillegg til de ordningene som er presentert i tabell 1.1 (se tabell 1.3). Innenfor flere sektorer er dessuten Nord-Norge gitt spesiell prioritet ved disponeringen av ordinære virkemidler. Landsdelen er også prioritert ved bruken av de distriktpolitiske virkemidlene under Kommunal- og regionaldepartementet.

Tabell 1.1 Spesielle tiltak for Finnmark og Nord-Troms

					(i 1 000 kr)		
Politikkområde	Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2005	Budsjett 2006	Forslag 2007
Økonomisk politikk	Lavere skatt på vanlig inntekt	FIN	A	inntektstap	320 000	350 000	355 000
	Særskilt fradrag i vanlig inntekt	FIN	A	inntektstap	230 000	205 000	235 000
	Ingen el-avgift på forbruk i Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	inntektstap	160 000	170 000	185 000
	Lavere toppskatt for Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	inntektstap	45 000	30 000	15 000
	Frdrag i positiv næringsinntekt for skiferdrivere i Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	inntektstap	3 000	3 000	3 000
Næringspolitikk	Reindriftsforvaltning Omstillingstiltak i indre Finnmark	LMD	B	1147/71	6 229	11 870	11 870
Utdanning og forskning	Ettergivelse av utdanningslån	KD	A	2410/73	87 969	90 000	89 000
Oppvekst og omsorg	Særskilt tillegg til barne-trygden	BFD	A	0845/70	86 000	86 000	84 000
	Lønnstillegg for førskolelærere i Finnmark og Nord-Troms	KD	A	231/60	115 833	119 100	123 400
Levekår, miljøvern og offentlige tjenester	Retts hjelpskontor i indre Finnmark	JD	A	470/72	1 176	1 240	1 240
	Distribusjonstilskudd til aviser i Finnmark	KKD	A	335/77	1 560	1 610	1 671

3 Økonomisk politikk

Gjeninnføringen av differensiert arbeidsgiveravgift fra og med 2007 fører til at de kompensierende tiltakene reduseres vesentlig.

Tabell 1.2 Differensiert arbeidsgiveravgift og kompenserende tiltak som følge av gjeninnføringen av arbeidsgiveravgiften fra 2007

							(i 1 000 kr)
Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./ post	Budsjett 2005	Budsjett 2006	Forslag 2007	
Gjeninnføring av differensiert arbeidsgiveravgift	FIN	A	inntektstap	8 905 000	9 480 000	9 975 000	
Samlet avgiftsfordel i privat sektor av 2003-ordningen (2007-kroner)	FIN	A				6 010 000	
– Herav avgiftsfordel i privat sektor av ny ordning sammenlignet med 2003-ordningen	FIN	A	inntektstap			5 435 000	
– Herav kompensasjon i form av næringsrettede midler ¹	KRD	A	551/61			575 000	
Samlet avgiftsfordel i offentlig sektor av 2003-ordningen (2007-kroner) ²	FIN	A				3 965 000	
– Herav avgiftsfordel i kommunesektoren av ny ordning	FIN	A	inntektstap			2 670 000	
– Herav kompensasjon i kommunesektoren som ikke får gjeninnført differensiert arbeidsgiveravgift.	KRD	A	571/64 572/64	1 305 000	1 719 000	369 000	
– Herav avgiftsfordel i statlig sektor av ny ordning ²			inntektstap			926 000	
<i>Kompenserende tiltak</i> ³ :							
Beholde differensiert arbeidsgiveravgift i tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	inntektstap	1 585 000	1 740 000	–	
Beholde differensiert arbeidsgiveravgift for landbruk og fiskeri	FIN	A	inntektstap	320 000	320 000	–	
Overgangsperiode over tre år i privat sektor i sone 3 og 4 (full sats blir innført i 2007)	FIN	A	inntektstap	700 000	400 000	–	
Bagatellmessig støtte i sonene 2–4 (ekskl. landbruk og fiskeri)	FIN	A	inntektstap	2 410 000	2 500 000	–	
Overgangsperiode over tre år i offentlig sektor (full sats blir innført i 2007)	FIN	A	inntektstap	830 000	460 000	–	
Næringsrettede midler til regional utvikling	KRD	A	551/61	810 000	1 200 000	–	
Transportstøtte	KRD	A	551/70	300 000	375 000	–	

¹ Tallet som er oppgitt i tabellen er lavere enn bevilgningen på posten, som er 755 mill. kr. Dette inkluderer midler til å dekke tilsagnsfullmakten på 320 mill. kr for 2006. Det gis i tillegg en ny tilsagnsfullmakt for 2007 på 140 mill. kr.

² Noen flere statlige virksomheter vil nå omfattes av ordningen ift. 2003-ordningen. Denne avgiftsfordelen er inkludert.

³ Flere av disse postene er inkludert i beløpene over i forbindelse med gjeninnføring av differensiert arbeidsgiveravgift.

Tabell 1.3 viser fordelene av fritak for merverdiavgift på strøm og av Nord-Norge-tilskuddet og regionaltilskuddet i kommuneøkonomien. Regio-

naltilskuddet gjelder bare for kommuner med færre enn 3000 innbyggere.

Tabell 1.3 Fritak for merverdiavgift på strøm i Nord-Norge, Nord-Norge-tilskuddet og regionaltilskuddet

(i 1 000 kr)						
Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2005	Budsjett 2006	Forslag 2007
0-sats for merverdiavgift ved forbruk av elektrisk kraft og energi fra andre fornybare energikilder i Nord-Norge	FIN	A	inntektstap	620 000	785 000	810 000
Rammetilskudd til kommunene. Regionaltilskuddet	KRD	A	571/63	561 526	780 846	824 414
Rammetilskudd til kommunene/ fylkeskommunene i Nord-Norge	KRD	A	571/62 572/62	1 147 015 433 117	1 178 333 444 907	1 220 161 460 724
Rammetilskudd til kommunene og fylkeskommunene. Skjønnstilskudd ¹	KRD	B	571/64 572/64	561 526	780 846	824 414

¹ Kompensasjon til offentlig sektor for bortfall av redusert arbeidsgiveravgift er trukket ut av beløpet. Dette beløpet er tatt inn under tabell 1.2.

4 Næringspolitikk

Størstedelen av tabell 1.4 viser en rekke tilskuddsordninger til landbruket. Viktige tiltak rettet mot fiskerinæringen er også tatt med.

Landbruk er tradisjonelt en av de viktigste næringene i distriktene. I de årlige jordbruksoppgjørene blir det forhandlet om størrelsen på til-

skuddene til landbruket. En del tilskudd innenfor landbruket har distriktpolitisk begrunnelse, for eksempel pristilskudd for melk og distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, veksthusgrønnsaker og poteter. Disse tilskuddene går derfor inn under kategori A.

Tabell 1.4 Næringspolitikk

(i 1 000 kr)						
Tiltak/ordning	Dep.	Kap.	Kap./post	Regnskap 2005	Budsjett 2006	Forslag 2007
Pristilskudd melk	LMD	A	1150/73	453 063	468 700	486 100
Distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, veksthusgrønnsaker og poteter	LMD	A	1150/73	53 492	50 000	54 800
Pristilskudd kjøtt	LMD	A	1150/73	663 488	633 200	659 300
Distriktstilskudd egg	LMD	A	1150/73	5 336	5 600	6 200
Driftstilskudd melkeproduksjon	LMD	B	1150/74	1 067 381	1 026 100	979 700
Tilskudd til husdyr	LMD	B	1150/74	2 110 840	2 145 066	1 913 900
Tilskudd til norsk ull	LMD	B	1150/73	156 619	158 100	158 100
Tilskudd til avløsning for ferie og fritid	LMD	B	1150/78	1 040 947	1 071 819	1 069 519
Tilskudd til areal og kulturlandskap	LMD	B	1150/74	3 012 230	3 025 819	2 999 669
Frakttilskudd	LMD	B	1150/73	223 820	211 300	207 500
Reindrifftsavtalen	LMD	B	1151	99 744	92 500	92 500
Fradrag i positiv næringsinntekt for reindrift	FIN	B	inntektstap	7 000	7 300	7 300
Miljøtiltak	LMD	B	1150/50	128 500	142 000	151 000
Tilskudd til inseminering (veterinærreiser) og avlsorganisasjoner	LMD	B	1150/77	80 773	81 100	81 070

Tabell 1.4 Næringspolitikk

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kap.	Kap./post	Regnskap 2005	Budsjett 2006	Forslag 2007
Tilskudd til pelsdyrfôrlag	LMD	B	1150/77	23 200	23 200	23 200
Andre arealbaserte tilskuddsordninger ¹	LMD	B	1150/74	164 940		
Tilskudd til regionale miljøprogram	LMD	B	1150/74	54 034	340 000	390 000
Bygdeutvikling	LMD	B	1150/50	326 000	326 000	326 000
Tilskudd til skogbruksplanlegging	LMD	B	1150/50	20 037	25 000	0
Tilskudd til organisert virkesomsetning ²	LMD	B	1149/50 1150/50	2 000	2 000	0
Tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket ²	LMD	B	1149/50 1150/50	95 000	106 200	0
Skogbruk og bioenergi	LMD	B	1150/50			190 000
Føringstilskudd ³	FKD	A	1050/75	25 000	25 000	
Støtte til utkantbutikker	NHD	A	910/71	2 500	0	0
Administrasjonsstøtte for distriktsret- tede såkornfond	NHD	B	2421/78	0	3 400	3 500
Tilskudd til fiskerihavneutbygging	FKD	B	1062/60	20 073	29 100	30 100
Nyanlegg og større vedlikehold av fis- kerihavneanlegg	FKD	B	1062/30	86 979	121 900	124 600
Tilskudd til strukturtiltak for kapasitets- tilpasning i fiskeflåten	FKD	B	1050/76	37 142	10 000	10 000
Garantilott ³	FKD	B	1050/75	5 500	5 500	0
Marint innovasjonsprogram	FKD	B	2415/75	15 988	40 000	75 000

¹ Slått sammen med regionale miljøprogram.

² Flyttet til kap 1150, post 50 fra 2007.

³ Fordelingen av bevilgningen på kap 1050 post 75 Tilskudd til næringstiltak i fiskerierne blir gjort av Fiskeri- og kystdepartementet tidlig i 2007.

5 Infrastruktur

Tabell 1.5 omfatter flere tiltak som skal medvirke til å redusere ekstrakostnader som følger av

avstandsulemper. I tillegg til tiltakene omtalt i tabellen, er samferdselsbudsjettet generelt, særlig riksvegsbevilgningene, et vesentlig virkemiddel for å redusere distriktenes avstandsulemper.

Tabell 1.5 Infrastruktur

(i 1 000 kr)						
Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2005	Budsjett 2006	Forslag 2007
Kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	SD	A	1320/33	74 663	0	0
Kjøp av innenlandske flyruter	SD	B	1310/70	461 817	480 600	473 900
Kjøp av posttjenester som er bedriftsøkonomisk ulønnsomme ¹	SD	B	1370/70	326 000	0	0
Rassikring	SD	B	1320/31	309 877	265 200	321 000
Tilskudd til utjevning av overføringstariff	OED	B	1820/73	29 500	30 000	30 000
HØYKOM ²	FAD	B	1508/50	69 000	119 000	121 647

¹ Ordningen med statlig kjøp av posttjenester er satt til null i 2006 og 2007. Årsaken til nedgangen er at enerettsoverskuddet til Posten for 2006 er vurdert å dekke kostnadene ved de bedriftsøkonomisk ulønnsomme posttjenestene, basert på de elementene som har inngått i ordningen med statlig kjøp av posttjenester de siste årene.

² For 2005 gikk om lag 35 mill. kr til HØYKOM Distrikt. For 2006 går om lag 85 mill. kr til HØYKOM Distrikt. Hvor mye som går til HØYKOM Distrikt for 2007 er ennå ikke avgjort.

6 Helse, oppvekst og omsorg

Viktige tiltak under denne overskriften er tilskudd som skal medvirke til å styrke stabiliteten og rekrutteringen til allmennelegetjenesten og andre helsetjenester i distriktene. I tillegg blir det gitt egne tilskudd til apotek i utkantkommuner for å sikre tilgang på medisiner.

Det overordnede helsepolitiske målet er at helsetjenestetilbudet skal være likeverdig uavhengig av bosted, alder, kjønn og sosial status. Dette blir sikret gjennom midler til spesialisthelsetjenesten og gjennom kommuneøkonomisystemet.

Tabell 1.6 Helse, oppvekst og omsorg

(i 1000 kr)						
Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./ post	Regnskap 2005	Budsjett 2006	Forslag 2007
Tilskudd til apotek ¹	HOD	B	0751/70	11 425	10 000	
Forsøk og utvikling i primærhelsetjenesten			0724/21			
	HOD	B	0724/70	14 550	16 400	17 000
Forsøks- og utviklingstiltak innen tannhelsetjenesten ²			0727/21			
	HOD	B	0727/70	13 300	17 500	18 500
Fraktrefusjonsordning for legemiddel ¹	HOD	B	0751/70	16 885	21 000	

¹ Avklares i tildelingsbrev.

² Midler til tannhelsetjenesten ble i 2005 delvis gitt over kap 0724, post 21. For oversiktens skyld er de plassert sammen med øvrige midler til tannhelsetjenesten på kap 0727, post 21 og post 70.

7 Levekår, offentlige tjenester og miljøvern

Ordningene som er vist i tabell 1.7, er i hovedsak knyttet til kulturtilbudet i distriktene og i landsdeler utenfor det sentrale Østlandet, men gjelder

også offentlige tjenester som arbeidsmarkedstiltak, ungdomstiltak og miljøverntiltak.

Generelle landsdekkende ordninger, som arbeidsmarkedstiltak, er ikke tatt med i denne oversikten.

Tabell 1.7 Levekår, offentlige tjenester og miljøvern

				(i 1000 kr)		
Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2005	Budsjett 2006	Forslag 2007
Ungdomssatsing i distriktene	BLD	A	0857/72	2 700	2 850	0
Landsdelsmusikere i Nord-Norge	KKD	A	323/74	13 841	14 113	17 649
Det nasjonale museumsnettverket ¹	KKD	B	328/70	427 294	521 981	576 895
Rikskonsertene	KKD	B	323/01	138 015	124 515	134 659
Musikk- og scenekunstformål region-, landsdelsinstitusjoner og knutepunkt- institusjoner	KKD	B	323/71 323/72 324/71	344 451	375 807	408 388
Billedkunst (og museumsformål). Knutepunktinstitusjoner ¹	KKD	B	322/72	33 016	2 224	2 809
Rovvilterstatninger, overslagsbevilg- ning	MD	B	1427/ 72	82 047	76 970	83 895
Forebyggingstiltak ifm. rovvilt	MD	B	1427/73	33 111	37 000	44 000
Tilskudd til kalking og lokale fiskefor- mål	MD	B	1427/70	95 649	70 000	88 000
Midler til desentralisert utdanning	KD	A/B	271/50 275/50 275/70 281/01		16 700	16 700

¹ Fra 2006 er syv kunstmuseer overført fra kap. 322, post 72 og kap. 328, post 70, og inngår i Det nasjonale museumsnettverket sammen med tre museer/knutepunktinstitusjoner som før 2004 stod under kap. 328, post 72. En institusjon gjenstår under kap. 322, post 72: Nordnorsk kunstnersenter.

Vedlegg 2

Rapporter fra fylkeskommunene for 2005 om bruken av midler fra kap. 551, post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling

Alle fylkeskommunene rapporterer årlig på bruken av midler til regional utvikling både i form av en tallrapport og en beskrivende rapport. I de beskrivende rapportene synliggjør fylkene hvilke særlige utfordringer som ligger til grunn for valg av strategier og innsatsområder i det enkelte fylke og beskriver virkemiddelbruken i rapporteringsåret i forhold til dette. Rapportene skal også ha en vurdering av innsatsen hos de aktørene som mottar midler fra fylkeskommunene til regional utvikling som blant annet Innovasjon Norge, ulike landsdelssamarbeid og enkeltkommuner. Den fylkesvise omtalen i dette vedlegget skal gi et bilde av de regionale variasjonene mellom fylkeskommunene både når det gjelder utfordringer og innsats.

I tilstandsanalysen, jf. vedlegg 4, pekes det på at vi er inne i en periode med høy aktivitet i norsk økonomi, både i innenlandsk etterspørsel og i industri og bygg og anlegg. Sysselsettingen er også på et høyt nivå og øker raskt. Noe av denne tendensen gjenspeiler seg i rapportene fra fylkeskommunene. Fylkene peker på at arbeidsledigheten synker samtidig som befolkningstallet fortsetter å synke i mange kommuner og sentraliseringen øker internt i fylkene.

Finnmark

Finnmark fylkeskommune hadde en ramme på kr 110 370 000 i 2005. Finnmark fylkeskommune viser til Fylkesplan for Finnmark (2006-2009) og RessursRIK Region Finnmark 2004-2007 for nærmere beskrivelse av mål og utfordringer for næringslivet i Finnmark. Følgende trekk i utviklingen er nevnt i årsrapporten for 2005:

- fortsatt strukturproblemer og lønnsomhetsvanskeligheter i fiskeindustrien og i havbruksnæringen
- bedring i lønnsomhet i reindriften og klar bedring i markedssituasjonen for reinkjøtt; en klar bedring i trafikktutviklingen i reiselivet, spesielt innenfor vinterturisme/opplevelsesturisme; områdene Hammerfest/Alta og Sør-Varanger hadde den mest positive utviklingen

- mange kommuner i stor omstilling
- tilrettelegging for å utnytte vekstpotensial som følge av olje- og gassutvinning i Barentshavet
- lokale og regionale ringvirkninger av Snøhvitutbyggingen er langt større i Vest-Finnmark enn forventet
- for lav vekst i kunnskapsbaserte næringer

Innovasjon Norge Finnmark fikk tildelt en ramme på 54 mill. kr i 2005.

I 2005 brukte Finnmark fylkeskommune ca. 4,9 mill. kr til utvikling av reiselivsnæringen i Finnmark. Det største enkeltprosjektet er «Vinterprosjektet». Ca. 30 til 40 søreuropeiske turoperatører selger nå vinterferie i Finnmark, og det tilbys 60 til 70 forskjellige vinteraktiviteter ukentlig.

2005 var det beste året på 10 år for hotellene i fylket, og økningen på hotelldøgn steg med godt over 30 pst. både i januar og februar 2005 i forhold til foregående år. Finnmark fylkeskommune vurderer satsingen i reiselivet i 2005 som svært vellykket.

I desember 2005 vedtok fylkestinget «Petroleumsstrategier for Finnmark 2006-2009». Med dette dokumentet krever fylkeskommunen en offensiv og langsiktig satsing på petroleumsutviklingen i Barentshavet. I strategiene stilles det tydelige krav til petroleumsaktiviteten i nord for å sikre kompetanse- og næringsutvikling og vekst i hele fylket.

Finnmark fylkeskommune bevilget ca. 10 mill. kr til kommunale næringsfond i 2005. Midlene ble fordelt etter ulike kriterier, blant annet arbeidsledighet, næringsssituasjonen og flyttetall. Finnmark fylkeskommune rapporterer at det metodisk er svært vanskelig å isolere og påvise konkrete resultater av bruken av de kommunale næringsfondene. For de svakeste kommunene er det imidlertid de eneste næringsutviklingsmidlene de besitter, og fylkeskommunen vurderer det derfor som viktig å fortsette tildelinger til lokale tiltak i kommunene.

Hasvik, Kautokeino og Vardø har status som nyskappings- og utviklingskommuner. Alle de tre kommunene har opprettet kommunale foretak

som ivaretar kommunens næringsutviklingsarbeid.

I 2004 bevilget fylkeskommunen 10,03 mill. kr til kommunal fysisk infrastruktur. Tre store utbyggingsprosjekter ble støttet, to sentrumsutviklingsprosjekter og ett næringsområde. Sentrumsutviklingsprosjektene går over flere år og vil også bli støttet i 2006.

Fylkeskommunen bevilget også 9 mill. kr til Interreg IIIA Nord - delprogram Kolarctic. Dette er et program som skal dekke de tre nordligste fylkenes behov for samarbeidsprosjekter mot Nordvest-Russland.

I 2005 bevilget også Finnmark fylkeskommune 2 mill. kr til Landsdelsutvalget for Nord-Norge og Nord-Trøndelag.

Høsten 2005 ble Finnmark Bredbånd AS etablert. Firmaet arbeider med konkret finansiering og realisering av transportnett til og i Finnmark sammen med ulike aktører.

Finnmark fylkeskommune har etablert et eget fond med formål å utvikle 500 nye kulturarbeidsplasser i Finnmark. Fondet har vært operativt siden mars 2005. 8 mill. kr av fondet er brukt til å opprette investeringsselskapet Origo Kultur AS som skal gå inn på eiersiden i kulturbedrifter med risikovillig og kompetent kapital. De øvrige midlene i fondet er øremerket en låneordning for kulturbedrifter. I 2005 ble det bare innvilget ett lån, men aktiviteten er økende. For første gang her i Norge er det også etablert et bedriftsutviklingsprogram for kulturbedrifter. I 2005 deltok 12 bedrifter fra Finnmark og programmet videreføres med 12 nye bedrifter i 2006.

Troms

Troms fylkeskommune hadde en ramme på kr 120 690 000 i 2005. Fylkesplanen for Troms (2004-2007) har som visjon at nordområdene skal være attraktive for befolkningen gjennom miljøsikkerhet, bærekraftig utvikling og lokal ressursforvaltning. Dette gjenspeiler seg i fylkesplanens overordnede mål om bærekraftig utvikling, regionalt basert bosettings- og næringsutvikling og om å opprettholde og utvikle god samfunnsservice og gode levevilkår for innbyggerne i alle deler av fylket.

Regionalt utviklingsprogram for Troms 2005 har fire programområder:

1. kompetanse
2. næringsutvikling
3. logistikk og infrastruktur
4. robuste regioner

Et av fylkesplanens mål er å tilrettelegge for et utviklingsorientert, nyskapende og konkurransedyktig næringsliv. For å bidra til realiseringen av fylkesplanen, er det opprettet en ny satsing: «Omstilling og nyskaping». Dette er et samarbeid mellom Innovasjon Norge Troms og Troms fylkeskommune. Målet med satsingen er å stimulere til gode nyskappings- og omstillingsprosjekter som ligger i grensesnittet mellom bedrift, FoU og tilrettelegging.

Innovasjon Norge fikk en ramme på 60 mill. kr av den totale bevilgningen til regional utvikling i Troms i 2005.

Videre er det fordelt 4 mill. kr til Landsdelsutvalget for Nord-Norge og Nord-Trøndelag (LU) og 8,4 mill. kr til Interreg III A Nord. Midlene til utviklingstiltak i Nord-Norge og Nord-Trøndelag skal bidra til å øke verdiskaping og lønnsomhet i landsdelens næringsliv gjennom tilskudd til nærings- og kompetanseutvikling.

Det største enkeltprosjektet i 2005 er Gratangen kommunes utvikling av Brattberg industriområde, som grunnlag for sikring av eksisterende arbeidsplasser og utvikling av nye arbeidsplasser. Målet er å samle kompetansen i området som grunnlag for videre utvikling og utnyttning av oppdretts- og fiskerimulighetene. Fylkeskommunen har støttet prosjektet med 2 mill. kr.

Innenfor «Program for kompetanse» har fylkeskommunen støttet Midt i Norden (MiN), et nettverk av studiesentra i Norge. Fylkeskommunen har inngått en treårig samarbeidsavtale med MiN med en årlig ramme på inntil kr 625 000.

Troms fylkeskommune og Innovasjon Norge har i 2005 bidratt med midler til at Nordic Intermaritim AS har kunnet etablere fabrikk for mottak og foredling av kongesnegler på Skjervøy.

Nordland

Nordland fylkeskommune hadde en ramme på kr 193 940 000 i 2005. Bruken av de regionale utviklingsmidlene for 2005 ble forankret i Fylkesplan for Nordland (2004-2007) og utviklingsprogram Nordland (2004-2007). Planprosessen har lagt vekt på forankring av innholdet blant kommuner, regionråd og regionale statlige aktører.

Fylkesplanens hovedtema er:

1. å få til felles innsats for felles framtid
2. å skape sterke bolig-, arbeids- og serviceregioner (BAS-regioner)
3. å ta i bruk potensialet langs kysten

For 2005 ble følgende forhold vurdert som særlig utfordrende for Nordland:

- befolkningstallet fortsetter å synke og sentraliseringstendensen internt i fylket fortsetter
- arbeidsledigheten ligger generelt over landsgjennomsnittet og har økt blant kvinner, innen bransjer som utdanning, helse- og omsorg og handelsarbeid og blant personer med høyere utdanning
- effektiviseringstendensen i næringslivet gjør at det tilbys færre jobber også i næringer som går godt

Statistikken viser at det er et stort behov for framvekst av nye arbeidsplasser i Nordland. Nyetableringstakten er svakere i fylket enn på landsbasis, og en av de store utfordringene er at det ansettes for få med høyere utdanning i næringslivet i fylket.

I denne planperioden (2004-2007) har etableringen av sterke kompetansemiljø og utviklingen av en infrastruktur som gjør kompetansen tilgjengelig der folk er blitt prioritert (inkluderer arbeidet med å etablere Universitet i Bodø).

Nordland fylkeskommune bevilget 133,5 mill. kr til Innovasjon Norge i 2005 som ble benyttet til bedriftsutviklingstilskudd, investeringstilskudd, etablererstipend og risikolån.

Nordland fylkeskommune vurderer at kommunale næringsfond er et sentralt virkemiddel i arbeidet med lokal næringsutvikling i de minste kommunene (med inntil 5000 innbyggere). Fylkestinget har fastsatt kriterier for tildeling. Målet med næringsfondene er å styrke næringsgrunnlaget slik at det kan etableres lønnsomme arbeidsplasser, og innenfor denne satsingen skal kvinner og ungdom prioriteres. Nordland fylkeskommune satte av 10,5 mill. kr til kommunale næringsfond i 2005, hvorav 3 mill. kr ble forbeholdt opprettelse av kultur- og næringsfond for de kommunene som kommer inn under småsamfunnsatsingen. De øvrige midlene ble fordelt på 23 kommuner.

I 2005 ble det bevilget 6 mill. kr til omstillingsmidler til HALD-regionen (Herøy, Alstahaug, Leirfjord og Dønna) som er innvilget seksårig omstillingsstatus fra Kommunal- og regionaldepartementet. Det er også avsatt 5 mill. kr til Rana kommune til tiltak i forbindelse med bortfall av statlige industrikraftkontrakter. Det er også bevilget midler til en strategisk utviklingsanalyse av kommunene Bø og Øksnes. Lødingen kommune har seksårig status som omstillingsområde på bakgrunn av omstillingen innen forsvaret. Tjeldsund, Narvik og Andøy fikk også innvilget forsvarsomstillingsmidler til prosjekter som skal bidra til eller erstatte tapte forsvarsarbeidsplasser.

Nordland fylkeskommune er forvaltningsmyndighet for de norske statlige Interreg-midlene til gjennomføring av Interreg III A programmet Kvarken-MidtSkandia, som omfatter Helgeland i Norge, Västerbotten i Sverige og Österbotten i Finland.

I 2005 har Nordland fylkeskommune arbeidet videre med å videreutvikle systemet med partnerskapsavtaler mellom fylkeskommunen og regionrådene samt med de tre største bykommunene i fylket. Avtalene sikrer kontinuitet og forutsigbarhet i samarbeidet, samt legger til rette for økt strategisk bevissthet rundt viktige arbeidsoppgaver. Det oppleves som en styrke og forenkling at en gjennom avtalene slipper å søke fylkeskommunen i enkeltsaker.

I 2005 ble det fokusert på næringslivets transportbehov gjennom blant annet etableringen av «North East West Transport Corridor». Marinenaeringer og sjømat utgjør en stadig viktigere del av Nordlands næringsliv, og for disse næringene er det viktig med god transportinfrastruktur.

Nord-Trøndelag

Nord-Trøndelag fylkeskommune hadde en ramme på kr 78 990 000 i 2005. Det politiske grunnlaget for Regionalt Utviklingsprogram 2005 var målene i felles fylkesplan for Nord- og Sør-Trøndelag. Seks satsingsområder ligger til grunn for tiltaksarbeidet i Nord-Trøndelag for perioden 2005-2007:

- en kraftig satsing på verdiskaping og innovasjon
- en samordnet forsknings- og utdanningspolitikk
- trøndersk mat – et fortrinn som skal utnyttes bedre
- en framtidsrettet energisatsing
- en behovsrettet utbygging av infrastruktur
- Trøndelag skal være et godt sted å leve og bo

Fylkesrådets politiske plattform for utvikling av Nord-Trøndelag bygger på fire hjørnesteiner:

- en tydelig ungdomssatsing
- en aktiv næringspolitikk
- en kraftig satsing på kultur
- en sterk partnerskapsholdning

Fylkeskommunen forstår partnerskap som et forpliktende samarbeid med dialog, felles ressursinnsats og ansvarsdeling. Nord-Trøndelag fylkeskommune tilstreber representasjon av begge kjønn i partnerskapene. I arbeidet med det regionale utviklingsprogrammet er det gjennomført 12 partnerskapsmøter i regionene og seks av disse har hatt ungdom som målgruppe og deltakere. Det er gjennomført flere møter med næringsaktører. Det er etablert et partnerskap på fylkesnivå med sentrale

aktører som Innovasjon Norge, Fylkesmannen, Fiskeridirektoratet, SIVA, Aetat, KS, NHO, LO og Barne- og ungdomsrådet.

I 2005 ble det brukt mest midler til satsingsområdet «En kraftig satsing på verdiskaping og innovasjon». Minst virkemidler er brukt til satsingsområdet «En fremtidsrettet energisatsing», men selv om det er brukt lite midler, er dette et satsingsområde som i følge årsrapporten har stor politisk oppmerksomhet i fylket. Nærmere 90 pst. av de midlene Nord-Trøndelag fylkeskommune hadde til rådighet til regional utvikling i 2005 hadde et næringsperspektiv, i underkant av 30 pst. hadde et kulturperspektiv. Ca. 30 pst. hadde et ungdomsperspektiv, og i overkant av 20 pst. hadde et kvinnesperspektiv. Flere av satsingene har flere perspektiv.

I 2005 fikk Innovasjon Norge en ramme på 42 mill. kr til tilskudd, tapsfond på risikolån og etablererstipend (dette inkluderer midler til regional utvikling bevilget fra fylkeskommunen selv, dvs. 42 mill. kr av en totalsum på 133 mill. kr). Innovasjon Norge har aldri opplevd større pågang etter lån og tilskudd enn i 2005. Trykket fra landbruket var særlig sterkt (bygdeutviklingsmidlene). Innovasjon Norge tolker etterspørselen etter virkemidler fra landbruket som et tegn på at den nordtrønderske bonden er omstillingsvillig og optimistisk, selv om en del velger å selge melkekvoten og slutte. Optimisme i landbruket er viktig for et fylke som Nord-Trøndelag. Innovasjon Norge merket også økt etterspørsel etter virkemidler til industrielle prosjekter, særlig fra virksomheter i kommunene Leksvik og Verdal. Nord-Trøndelag er blant de fylkene som gir flest etablererstipender til ungdom, dette kan skyldes et aktivt arbeid med entreprenørskap i skoleverket (elevbedrift og ungdomsbedrift).

For bevilgningen fra fylkeskommunen til Innovasjon Norge har fylkeskommunen lagt vekt på måltall for Innovasjon Norges virksomhet knyttet til nyskaping, kompetanseheving, kvinnerettede prosjekter, etablererstipend til kvinner og ungdom samt internasjonalisering. Fylkeskommunen rapporterer om god måloppnåelse for Innovasjon Norges arbeid i 2005, med unntak av nyskaping. Fylkeskommunene mener dette delvis er et resultat av omleggingen av rapporteringen i forhold til nyskaping som har gjort at nyskappingsandelen har gått ned for alle regionkontorene i Innovasjon Norge. Andelen ungdom som mottar etablererstipend fortsetter å øke.

Fylkeskommunen har gitt støtte til fire omstillingsprosjekter i 2005. Følgende kommuner og regioner har fått støtte: Steinkjer, Verdal, Nærøy, samt FRONT som er et interkommunalt omstil-

lingsprosjekt der kommunene Flatanger og Namdalseid deltar fra Nord-Trøndelag og Osen og Roan fra Sør-Trøndelag. Steinkjer avsluttet sitt omstillingsprosjekt i 2005. I den seksårige omstillingsperioden for Steinkjer kommune er det brukt 74,3 mill. kr. Omstillingsprosjektet har bidratt til at det er skapt 436 nye arbeidsplasser i 100 bedrifter i perioden, samt sikret 343 arbeidsplasser i 17 bedrifter. Dette er i tråd med målsettingen som var satt for perioden.

Verdal kommune er inne i sitt tredje år i omstillingsperioden. Så langt har prosjektet summert opp 44 nye bedrifter og 163 arbeidsplasser. I årsrapporten pekes det på et potensiale for 220 nye arbeidsplasser innen en tidsperiode på tre til fem år.

Nord-Trøndelag er medlem av Landsdelsutvalget for Nord-Norge og Nord-Trøndelag der samarbeidet omfatter de fire nordligste fylkene. Nord-Trøndelag fylkeskommune bevilget 3 mill. kr til LU i 2005. I perioden 2003-2007 har arbeidet gjennom Landsdelsutvalget (LU) gått mer bort fra konkrete nærings-satsinger og over til arbeid med næringslivets rammebetingelser og mer generelle regionalpolitiske spørsmål. Viktige prosjekter i 2005 har vært «Moenutvalget» som har stått for en parallell utredning til Borge-utvalget omkring fremtidig kommunalt inntektssystem. Videre har LU arbeidet tungt med gjennomføring av regionalt differensiert arbeidsgiveravgift.

Nord-Trøndelag fylkeskommune mener programmet i 2005 og virkemiddelbruken har gitt et vesentlig bidrag til å oppfylle de politiske mål som er satt for utviklingen i Nord-Trøndelag. I årsrapporten fremheves det at det er viktig at partnerskapsinngangen også bidrar til at de andre virkemiddelaktørene innretter sin innsats i samme retning som det regionale utviklingsprogrammet.

Sør-Trøndelag

Sør-Trøndelag fylkeskommune hadde en ramme på kr 66 820 000 i 2005. 2005 var første gjennomføringsår med utgangspunkt i felles fylkesplan for Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Trondheim kommune. Ny fylkesplan legger vekt på at innholdet skal være tydelig, enkelt og kommuniserbart gjennom mål og strategier, og det legges stor vekt på at fylkesplanen skal fungere som styringsverktøy knyttet til gjennomføring av tiltak. Denne formen bidrar til at fylkesplanen fungerer bedre som et godt styringsverktøy.

I 2005 var satsingsområdene:

- verdiskaping og innovasjon
- samordnet forsknings- og utdanningspolitikk

- trøndersk mat et fortrinn som skal utnyttes bedre
- framtidsrettet energisatsing
- behovsrettet utbygging av infrastruktur
- Trøndelag som et godt sted å leve og bo

I Sør-Trøndelag er de største utfordringene først og fremst knyttet til distriktsområdene hvor det er behov for flere arbeidsplasser, bosetting og bedre infrastruktur. I 2005 har det vært prosesser for å avklare ønsket om et satsingsprogram for kystkommunene, og det ligger an til at dette kan bli en realitet fra og med 2007.

For å imøtekomme felles utfordringer i innlandet har fylkeskommunen etablert Innlandsprogrammet «Bilyst». Programmet er utformet som et partnerskap mellom 8 innlandskommuner, fylkeskommunen og statlige institusjoner. Programmet har følgende innsatsområder: matlyst, arbeidlyst, lærelyst, skaperlyst og bolyst. I 2005 ble det bevilget midler til 60 ulike tiltak. Tiltakene omfatter både motivasjon og mobilisering, tradisjonelt landbruk samt nye næringer. Det er blant annet satt i gang kurs i økonomi for melkeprodusenter, og det er gitt støtte til aktiviteter i næringshagene på Røros og Oppdal. I tillegg har det i samarbeid med Innovasjon Norge vært fokus på utvikling av kunnskapsintensiv forretningsmessig tjenesteytende bedrifter og nyskappingsbedrifter. Alle de deltagende kommunene har etablert bredbånd. Det er etablert studiesentre i alle kommunene, med mulighet for å gjennomføre nettbaserte studium og ungdomsskoler og videregående skoler har jobbet med entreprenørskapsfremmende tiltak. Innenfor programmet har det blitt fokusert på å markedsføre innlandsregionen som attraktiv arbeids- og bosted, og det er utarbeidet informasjon for tilflyttere under slagordet: «Kom til noen som virkelig vil ha deg». Det er gitt støtte til en rekke kultur- og reiselivsarrangement. Alle de deltagende kommunene ønsker en videreføring av programmet fra og med 2007.

Verdiskaping og innovasjon er et hovedområde i fylkesplanen. Det er utviklet et tett samarbeid med Nord-Trøndelag fylkeskommune innenfor dette området. I 2005 ble blant annet Midtnorsk filmsenter, Innflagging Trøndelag, eksportsatsing og «Regional Innovation Systems Trøndelag» (RIS) prioritert. I tillegg er det gitt støtte til næringshager og andre utviklingsarenaer og det er etablert et nettverk for å følge opp disse utviklingsmiljøene. De nye arenaene som er etablert i 2005 danner grunnlaget for en mer samordnet regional innsats innenfor temaet nyskaping.

Innenfor satsingsområdet kommunikasjon/ infrastruktur er særlig prosjektet eTrøndelag

(bredbånd) prioritert. Målet med prosjektet er å bidra til at alle aspekter ved den digitale utviklingen blir forstått og utviklet på en formålstjenlig og kreativ måte i regionen.

I 2005 bevilget fylket 4,2 mill. kr til kommunale næringsfond fordelt på 12 kommuner med mindre enn kr 500 000 i konsesjonskraftfondsinntekter. Ca. halvparten av beløpet er bevilget til direkte bedriftsrettet støtte og halvparten av beløpet er bevilget til kommunalt tilretteleggende tiltak.

I 2005 ble det bevilget i overkant av 10 mill. kr til delprogram under Interreg III A Nordens Grønne Belte. Beløpet gjelder for begge Trøndelagsfylkene og administreres av Sør-Trøndelag fylkeskommune.

Fylkeskommunen har støttet Interreg III C - programmet Aquareg som i 2005 har hatt full aktivitet med prosjekter innenfor følgende tre strategiområder:

1. økt samarbeid mellom industri og forskning
2. økt fokus på utdanning og kompetanseøkning innenfor fiskeri- og havbruksnæringen med hovedfokus på å rekruttere unge inn i næringen
3. utvikling av forvaltning og forvaltningssystemer innen fiskeri og havbruksnæringa med spesiell fokus på økte arealbehov for havbruksnæringa og de eventuelle arealutfordringer og arealkonflikter i kystsonen

Sør-Trøndelag fylkeskommune bevilget 32 mill. kr til Innovasjon Norge i 2005. Sør-Trøndelag fylkeskommune ga føringer på virkemiddelbruken i 2005 i forhold til at de ville prioritere områder som reiseliv, landbruk, marine ressurser, helseteknologi, olje og gass, generell teknologi samt mat. I overkant av en tredjedel av bevilgningen forvaltet av Innovasjon Norge ble i 2005 brukt i innlandsregionen i tilknytning til Bilyst-programmet. Sør-Trøndelag fylkeskommune rapporterer at de bransjene som skulle bli prioritert ved tildeling har mottatt betydelige midler i 2005.

I tillegg til det rent finansieringsmessige, har Innovasjon Norge i Sør-Trøndelag også bidratt i nettverks- og arenabygging i regionen og i 2005 har Innovasjon Norge blant annet bidratt i forbindelse med ulike nyskappingskonferanser, nettverk for marin sektor og tenkeloft for trøndersk landbruk.

Møre og Romsdal

Møre og Romsdal fylkeskommune hadde en ramme på kr 75 880 000 i 2005. Det er utviklet et fireårig strategisk regionalt utviklingsprogram for perioden 2005-2008. Det regionale utviklingsprogrammet blir som tidligere fulgt opp gjennom

årlige handlingsprogram. I 2005 var det stor aktivitet i det regionale partnerskapet med utgangspunkt i arbeidet med det nye programmet. Sty-

ringsgruppen for det regionale utviklingsprogrammet ble utvidet med Kystdirektoratet i 2005.

Tabell 2.1 I handlingsprogrammet for 2005 er det definert fem strategiske satsingsområder med 14 tilhørende program med programsmål

Strategisk innsatsområde	Mål	Program
1. Nyskaping	Økt nyskaping og omfang	Entreprenørskap og gründeropplæring, kunnskapsinfrastruktur, kapitaltilgang
2. Kompetansebasert industriell vekst	Økt industriell verdiskaping basert på fylkets kompetansemiljø	Omstilling og nyskaping i industrien, internasjonalisering, produktutvikling og design, utdanning og kunnskapsmiljø
3. Livskvalitet som næring	Økonomisk levedyktige næringer der kultur og opplevelsestjenester er drivkreftene	Reiselivsutvikling, kultur- og opplevelsestjenester, omstilling og nyskaping i landbruket
4. Energi	Et verdiskapende fylke basert på egne energiressurser	Vekst i petroleumsnæringen, ny energiproduksjon
5. Attraktive arbeids-, bo- og serviceregioner (ABS-regioner)	Attraktive og godtfungerende lokalsamfunn og regioner	Lokal og regional mobilisering, utbygging og opprustning av fysisk infrastruktur

I tillegg til strategiene og programmene som er førende for virkemiddelbruken for hele partnerskapet, er det enkelte spesifikke føringer for spesielle deler av virkemidlene som er formidlet til Innovasjon Norge, kommuner og regionråd gjennom egne tildelingsbrev.

I 2005 ble 37 mill. kr av totalt 75,8 mill. kr bevilget til Innovasjon Norge i Møre og Romsdal, og 10 mill. kr til kommunale næringsfond. Av de midlene fylkeskommunen disponerte ble prosjekter under satsingsområdet Attraktive arbeids-, bo- og service- (ABS) regioner prioritert i fordeling av midler.

I årsrapporten viser fylkeskommunen til de 14 programmene med resultatmål for 2005 og i hvilken grad de har nådd de målene de satte seg. Det er ikke gjort en helhetlig vurdering av hvorvidt fylkeskommunen har nådd de resultatmål de har satt seg eller ikke.

25 av de totalt 38 kommunene i fylket ble tildelt midler til kommunale næringsfond i 2005. 24 av kommunene brukte hele den tildelte rammen i 2005. Påfylling av kommunale næringsfond utløser i mange tilfeller også en liten pott kommunale midler til regional- og næringsutvikling. Kommunene bevilget ca. 60 pst. av midlene til direkte bedriftsrettede tiltak. En liten del av disse midlene gikk til nyetableringer. Møre og Romsdal fylkeskommune

har vurdert at bruken av fond i stor grad følger opp fylkeskommunale mål og strategier. Kommunene understreker at næringsfond er en forutsetning for kommunal medvirkning og aktivt engasjement i utvikling av næringsliv og nyskaping, selv om det ikke er snakk om store summer per kommune.

Sogn og Fjordane

Sogn og Fjordane fylkeskommune hadde en ramme på kr 109 820 000 i 2005. Ny fylkesplan for perioden 2005-2008 ble vedtatt av Fylkestinget i juni 2004. Endelig handlingsplan som oppfølging av fylkesplanen ble først vedtatt av Fylkestinget i november 2005. 2005 ble derfor et mellomår i påvente av ny handlingsplan og tilhørende regionalt utviklingsprogram.

Prioritering av bruken av midlene skjedde innenfor rammene til den nye fylkesplanen og gitte nasjonale føringer. Den nye fylkesplanen «Vegen videre for Sogn og Fjordane» skisserer syv satsinger innenfor områdene «Verdiskaping» og «Bo og leve». Av disse er fire innefor verdiskaping:

- småskala næringer, lokalsamfunn og bruk/vern
- sjøretta aktiviteter – havbruk og fiske
- tjenesteyting – nye næringer/tjenester
- industri

De regionale utviklingsmidlene bevilget fra kap. 551, post 60 ble i hovedsak brukt innenfor satsingsområdet «Verdiskaping».

Utfordringene for regional utvikling i Sogn og Fjordane i 2005 var mye av de samme som for 2004 med en sårbar næringsstruktur i deler av fylket og store omstillingsutfordringer på steder som Årdal, Høyanger og Flora. Fylket har et stort behov for omstilling i næringslivet og større ettervekst gjennom nyetableringer.

På grunn av de spesielle omstillingsutfordringene deler av fylket står overfor, ble det i 2005 lagt opp til en ekstraordinær satsing på omstilling og bedriftsrettede tiltak. Innovasjon Norge fikk bevilget 33 mill. kr til direkte bedriftsrettet støtte, i tillegg ble det bevilget 50 mill. kr til omstilling i Årdal og Høyanger og 6 mill. kr til generelt omstillingsarbeid.

I 2005 fikk Innovasjon Norge i Sogn og Fjordane bevilget 33 mill. kr fra fylkeskommunen.

Det ble gitt påfylling til kommunale næringsfond på 3,4 mill. kr i 2005.

Hordaland

Hordaland fylkeskommune hadde en ramme på kr 50 440 000 i 2005. Mål og strategier for næringspolitikken i Hordaland er forankret i Fylkesplan for Hordaland for perioden 2005-2008. Hovedmålet er at Hordaland skal være blant de mest innovative regionene i Europa i næringer der fylket har særlige forutsetninger, med vekt på lønnsomhet, internasjonal konkurransekraft og evne til omstilling.

Næringer med særlige forutsetninger er: energisektoren, marine og maritime næringer, reiseliv og kulturbaserte næringer.

Innenfor energisektoren er det tre satsingsfelt; utfordringer i offshorerelatert virksomhet, økt bruk av gass og bedre utnyttelse av vannkraft. Hordaland er Norges viktigste oppdrettsfylke og har Europas største konsentrasjon av marinrelatert forskning. Utviklingen i de internasjonale rammebetingelsene og et høyt kostnadsnivå gjør at videre vekst og utvikling må baseres på de ressurs- og kompetansemessige forutsetningene som finnes, og på innovasjon og markedstilpasset produksjon for bedret konkurransekraft og økt lønnsomhet. Hordaland har en maritim klynge som er viktig for sysselsetting og verdiskaping i fylket. Det er viktig at hele miljøet, spesielt det tunge utstyrmiljøet, blir mer innovativt og internasjonalt konkurranedyktig. Hordaland har gode forutsetninger for reiseliv i forhold til hav, fjord, fjell, kulturlandskap og det levende urbane. Det er en utfordring å synliggjøre den sterke forsknings-, utdannings- og kunnskapsbasen Hordaland har for kultur- og natur-

basert reiseliv. Satsingen på kulturbaserte næringer i 2005 har konsentrert seg om de delene av næringene som er kommersielle og har et internasjonalt utviklingspotensiale, for eksempel media/film, design og pop/rock.

I 2005 var Stord/Fitjar og Sveio de et eneste kommunene i fylket der det var nødvendig å gå inn med særskilte virkemidler og tiltak i forbindelse med omstilling.

Også i 2005 ble det satt av midler til regionale næringsfond.

Hordaland fylkeskommune bevilget 28,5 mill. kr til Innovasjon Norge i 2005.

Rogaland

Rogaland fylkeskommune hadde en ramme på kr 18 050 000 i 2005. I 2005 startet arbeidet med ny Fylkesplan for Rogaland for perioden 2006-2009. Utfordringer som ble avdekket i arbeidet med ny fylkesplan ble lagt til grunn for arbeidet med det regionale utviklingsprogrammet for 2005. Viktige utfordringer for Rogaland er knyttet til å sikre en positiv befolkningsutvikling i alle deler av fylket og opprettholde konkurransevnen i privat sektor. Rogaland vil derfor satse mer på forskning og utvikling i bruk av gass og legge til rette for økt bruk av fornybar energi, samt bidra til å videreutvikle bedrifter og næringsmiljøet rundt shipping og verftsindustrien. I tillegg vil fylkeskommunen bidra til en bærekraftig reiselivsnæring gjennom å ta vare på natur- og kulturverdier.

I det regionale utviklingsprogrammet for 2005 er følgende fem satsingsområder med tilhørende mål, aktiviteter, regionale føringer, økonomi og evaluering/resultatrapportering listet opp: mat, energi, reiseliv, flere bein å stå på samt tilrettelegging for næringsutvikling. Innenfor satsingsområdet flere bein å stå på, er følgende mål definert: Rogaland skal ha to «nye bein» å stå på innen utgangen av fylkesplanperioden. Mulige satsingsområder er:

- utvikling av kulturbasert virksomhet som næring
- utvikling av finans/kapital miljø

Innovasjon Norge forvaltet også i 2005 en stor andel av midlene til regional utvikling i Rogaland. Fylkeskommunen forvaltet ca. 5,2 mill. kr til tilrettelegging for nærings- og tettstedsutvikling og Innovasjon Norge forvaltet ca. 12,8 mill. kr til tilskudd, lån og etablererstipend.

Av konkrete prosjekter nevner fylkeskommunen prosjektet «Harald jr. og jakten på et samlet Rogaland» som er en spørrelek utviklet for barnefamilier. Rogalandskartet er «spillebrett» og fami-

lien er «brikkene». Det ble produsert et spillhefte av Rogalandskart med 34 attraksjoner (klistremarker) som utgangspunkt for familiens rundreise i fylket. Deltakerne kan vinne premier, og en fotokonkurranse er også en del av konseptet. Prosjektet er et samarbeid mellom reiselivsorganisasjonene, reiselivsnæringer og det offentlige, og går over flere år. Aktiviteten har fått god respons og store deler av fylket har fått økte besøkstall. Fylkeskommunen vurderer prosjektet som den hittil mest vellykkede markedsføringssatsingen mot det norske markedet.

Rogaland fylkeskommune trekker også frem prosjektet «Utvikling av den audiovisuelle næring i Rogaland». Fylkeskommunen har bidratt til en kartlegging av filmmiljøet i fylket, ringvirkninger av filmminspillinger og vurdert sterke og svake sider ved næringsklyngen. Utredningen har også vurdert regionale filmstrategier i andre regioner i Sverige, England og på Isle of Man. Utredningen skal danne grunnlag for utvikling av en strategi for filmnæringsklyngen i fylket.

Rogaland fylkeskommune vurderer at det er sammenfall mellom mål, strategier og konkret bruk av midlene i fylket. Midlene disponeres av det regionale partnerskapet og bidrar til samordning og måloppnåelse både på kort og lang sikt.

Vest-Agder

Vest-Agder fylkeskommune hadde en ramme på kr 12 450 000 i 2005. Overordnet mål i gjeldende fylkesplan for Vest-Agder er: «Vest-Agder skal være et godt bo- og leveområde med god livskvalitet for innbyggerne. Fylket skal satse på innovasjon, med sikte på økt verdiskaping, kommunikasjon (samferdsel/IKT), kompetanse/kunnskapsutvikling, kultur, folkehelse, helsefremming og sykdomsforebygging.»

Vest-Agder har fortsatt en positiv befolkningsutvikling, med ca. 1 pst. vekst det siste året. Nettoflyttingen fra utlandet utgjør en stor del av Sørlandets netto flytteoverskudd. Arbeidsledigheten er noe høyere enn landet for øvrig, og i tillegg er andelen av personer på attføring høy. Veksten i selssettingen og yrkesdeltakelsen har likevel vært sterk. Landsdelen har forholdsvis mye industri. Omstillingsevnen i industrien i form av produktivetsforbedringer har vært god. Vest-Agder har en variert næringsstruktur med metallurgi, treforedling, maritime konstruksjons- og verft-/verkstedsvirksomheter, støperier, farmasi- og kjemisk industri, tekstil, trebearbeiding, reiseliv og virksomheter innenfor informasjonsteknologi og programvareutvikling.

Fylket er preget av mye eksportrettet industri som har nytt godt av de gode rammebetingelsene (svakere krone, lavere rente og moderat prisutvikling). En stor andel eksportrettet industri gjør imidlertid næringslivet sårbart, og kravet til effektiv markedstilpasning er derfor strengt. Vest-Agder står overfor utfordringer når det gjelder å ta ut vekstpotensialet innen reiseliv og å utnytte lokale fortrinn og ressurser med tanke på å videreutvikle småsamfunn. Det er også en utfordring å øke tilgangen på risikokapital til gode tiltak.

Fylkestinget i Vest-Agder har prioritert følgende seks strategiske satsingsområder frem mot 2006:

- kompetansebygging og utvikling av forskningsmiljø
- nyskaping – etablering/knoppskyting/omstilling
- kommunikasjon som omfatter samferdsel og IKT
- internasjonalisering
- utnyttelsen av lokale fortrinn/ressurser med utvikling av småsamfunn og infrastruktur
- oppfølging av fylkets reiselivsplan

Nyskappingsstrategien er høyest prioritert, og satsinger innenfor dette området utgjør 5,5 mill. kr av totalt 12,5 mill. kr fra kap. 551, post 60.

Midlene fra fylkeskommunen (egne og fra kap. 551, post 60) har bidratt til å utløse midler i størrelsesorden seks ganger eget budsjett. De viktigste finansielle partnerne har vært:

- kommuner
- Innovasjon Norge, Agder, Baltikum og Norden samt Storbritannia.
- SIVA
- Fylkesmannens landbruksavdeling
- næringslivet
- regionene (interkommunale samarbeidsorgan)

I tillegg har Aetat, NHO og LO deltatt med kompetanse og delfinansiering i prosjekter. Høgskolen i Agder legger stadig mer midler fra egne budsjetter inn i fellesprosjekter.

Vest-Agder fylkeskommune samarbeidet med Aust-Agder fylkeskommune i flere prosjekter, og fylkestinget i Vest-Agder og Aust-Agder vedtok i 2005 å samle seg om en felles reiselivsstrategi for Agder. Sørlandet reiseliv ble etablert som operasjonelt organ for satsingen.

I 2005 har Innovasjon Norge forvaltet en ramme på 2,8 mill. kr til etablererstipend og 2,2 mill. kr til lån og tilskudd til distriktsbedrifter. 40 pst. av etablererstipendmottakerne var kvinner og 40 pst. av mottakerne var ungdom.

Av konkrete prosjekter nevner fylkeskommunen prosjektet «Det digitale Distriktsagder (DDD)». Prosjektet har som mål å tilby offentlige etater, bedrifter og private konkurransedyktige bredbåndstilbud, som kan sammenlignes med de mest sentrale områdene av Agder. I løpet av 2005 ble det vedtatt å videreføre samarbeidet mellom 21 kommuner og to fylkeskommuner om innkjøp av bredbånd til kommunene (DDD, trinn 2). Hovedtyngden av dette arbeidet vil bli utført i 2006.

Vest-Agder fylkeskommune vurderer at det er samsvar mellom de utfordringene som er definert og den innsatsen som er satt inn, gitt de økonomiske rammene fylkeskommunen har fått til rådighet til regional utvikling. Partnerskapet mener å kunne dokumentere at innsatsen bidrar til forventet resultat og vurderer at det er positive effekter av måten de offentlige virkemidlene er brukt på i Vest-Agder. Prioriteringene av prosjekter og tiltak viser bare mindre avvik i forhold til planlagte prosjekter/tiltak og budsjettering.

Aust-Agder

Aust-Agder fylkeskommune hadde en ramme på kr 13 670 000 i 2005. I 2005 ble Fylkesplanen for 2004-2007, samt fylkesplanens handlingsprogram og nasjonale føringer lagt til grunn for bruken av virkemidlene. Fylkesplanens hovedmål er:

Å videreutvikle Aust-Agder til å være et robust og godt fylke å leve, bo og arbeide i, gjennom blant annet å utvikle et bærekraftig samfunn for kommende generasjoner, frihet på en slik måte at det bidrar til positiv utvikling i alle regioner og et nyskapende næringsliv.

Hovedutfordringer er knyttet til å styrke sysselsettingen, oppnå en balansert befolkningsutvikling og fremme økt likestilling mellom kjønn, etnisitet og funksjonsnivå. Mål for fylkeskommunens arbeid med næringsutvikling er å legge forholdene til rette for økt verdiskaping, ved å stimulere til nyetableringer og iverksettelse av tiltak som kan bidra til nyetablering, videreutvikling og styrking av eksisterende næringsliv.

I 2005 ble 6 mill. kr av rammen på 13,67 mill. kr tildelt Innovasjon Norge, 1,8 mill. kr til regionale fond, og 5,87 mill. kr ble forvaltet av fylkeskommunen. Av 42 søkere i 2005, fikk 20 innvilget etablererstipend, herav 12 kvinner (60 pst.).

Av rammen som ble forvaltet av fylkeskommunen i 2005, fremhever fylkeskommunen blant annet et eksempel fra småsamfunnsprosjektet «SNU-Åmli». Målet for prosjektet er høyere innbyggertall, utvikle og styrke lokalt næringsliv, bedre oppvekstvilkårene og legge til rette for fremtidige satsingsområder særlig innen turisme, hytte-

bygging herunder lokale entreprenører, landbruksutvikling samt tiltak for kvinner og ungdom. Satsingen skal sikre og videreutvikle eksisterende arbeidsplasser, bidra til 10 nye arbeidsplasser i nye bedrifter innen 2007, 30 innen 2010 og 50 innen 2015, oppnå et folketall på 1840 innbyggere i 2007 og 2000 i 2010 samt bidra til økt fokus på trivsel, levende kultur og gode bo- og oppvekstvilkår. Prosjektet er treårig, med prosjektleder i full stilling. Kommunen, innbyggerne og næringslivet vil bli betydelig involvert i den videre utviklingen av prosjektet.

Aust-Agder fylkeskommune mener de nasjonale målene for distrikts- og regionalpolitikken som er gjengitt i tilskuddsbrevet krever langt større virkemidler enn den rammen fylkeskommunen mottar til regional utvikling. Fylkeskommunen benytter derfor også sine konsesjonskraftmidler til nærings- og regionalutvikling i fylket. I 2005 har fylkeskommunen hatt fokus på utfordringer partnerskapet er opptatt av og forvaltet midlene i tråd med nasjonale og regionale mål for utviklingsarbeidet. Fylkeskommunen har utfordret kommunene på hvilke føringer eller prioriteringer som burde legges til grunn for bruken av midlene i 2005. Hovedfokus på innspillene fra kommunene er den negative befolkningsutviklingen i flere kommuner/regioner i fylket. Dette gjelder også i sentrale deler av fylket, som for eksempel Arendal. Setesdal regionråd mener næringslivet i regionen trenger rammevilkår og verktøy som er sammenlignbare med de som finnes i de sentrale delene av fylket. Behovet for ekstraordinære tiltak innenfor infrastruktur ble understreket.

Telemark

Telemark fylkeskommune hadde en ramme på kr 38 710 000 i 2005. I 2005 vedtok fylkestinget å forlenge den gjeldende fylkesplanen for Telemark (2002-2005) til 2007. Hovedbegrunnelsen var at planen fortsatt er aktuell, og at det ikke er vesentlige endringer når det gjelder utfordringer, mål og strategier. Hovedutfordringen for Telemark er knyttet til svak befolknings- og næringsutvikling. Mens Norge samlet sett hadde den største befolkningsveksten på 50 år i 2005, hadde Telemark både fødsels- og flytteunderskudd og en tilbakegang på 149 personer. Grenland/Nedre Telemark hadde en liten fremgang, mens de tre distriktsregionene hadde tilbakegang. Den sterke befolkningsveksten på Østlandet rekker ikke ned til Telemark på grunn av avstand og dårlig infrastruktur for bil og tog. Telemark har hatt relativt høy arbeidsledighet over flere år, og næringslivet er fortsatt preget av strukturendringer i tradisjonell industri og i pri-

mærnering. Sysselsettingen økte imidlertid i 2005, og arbeidsledigheten sank fra 3,7 pst. til 3,3 pst. i løpet av året.

Fylkesplanen har fire strategiske innsatsområder for å få til bedre befolknings- og næringsutvikling i fylket knyttet til

1. infrastruktur
2. kompetanse
3. næringsutvikling og det gode bosted
4. kultur og identitet

Alle er koblet til definerte utfordringer for Telemark.

I 2005 ble innsats rettet mot næringsutvikling gjennom Innovasjon Norge høyt prioritert, med ca. halvparten av midlene til regional utvikling. Midlene gikk til bedriftsutvikling i distriktene samt til etablererstøtte i hele fylket. For Innovasjon Norges aktivitet i 2005, ga fylkeskommunen tilslutning til at kontoret skulle bidra til å stimulere entreprenørskap og nyetableringer, satse på små- og mellomstore bedrifter med internasjonale vekstambisjoner og deltakelse i to ARENA – prosjekter. I tillegg skulle Innovasjon Norge delta i Verdiskapingsprogrammet for mat. Fylkeskommunen ga også føringer om at Innovasjon Norge skulle overta driften av de fem etablererkontorene fra høsten 2005 og bidra til satsing på kulturbasert næring. Innovasjon Norge ble også bedt om å følge opp reiselivsstrategien for Telemark på bedriftsnivå og praktisere et differensiert syn på nyskaping, slik at en ikke stiller like store krav til nyskaping i distriktene. 32 pst. av alle tilsagn har gått til kvinneprosjekter i Telemark, mot 19 pst. på landbasis. 54 pst. av tilskuddene og 84 pst. av lånene finansiert over kap. 551, post 60 har i Telemark gått til internasjonaliseringssprosjekt. Andelen virkemidler brukt på miljørettede prosjekter er også stor sammenlignet med landsgjennomsnittet.

Når det gjelder særskilte omstillingsbehov, har Kragerø pekt seg ut som et område med særlige utfordringer, med spesielt høy arbeidsledighet og svak befolknings- og næringsutvikling. Fylkeskommunen har vært imøtekommende overfor initiativ fra Kragerø, som har fått støtte til tiltak som gjelder entreprenørskap, reiselivsutvikling og næringssamarbeid med nabokommunen Drangedal.

Den største næringssatsingen i 2005 er knyttet til arbeidet med ilandføring av naturgass i Grenland. Innsatsen er spesielt rettet mot nærings- og forskningsmiljøer, for å utvikle kompetanse og for å påvirke sentrale myndigheter og næringsliv til å satse på en investering i ledningen samt kjøp av naturgass for videreføring. Dessuten støtter fylkeskommunen det regionale FoU-miljøet i fors-

kning for å rense og bruke CO₂ kommersielt og industrielt.

Det årlige handlingsprogrammet for Telemark blir utarbeidet i nært samarbeid med representanter for det regionale partnerskapet. Det er etablert tematiske, fylkesomfattende strategigrupper knyttet til de fire innsatsområdene med deltakere fra fylkeskommunens hovedutvalg på området, politiske representanter fra regionene, relevante statlige etater, interesseorganisasjoner, museene samt kulturelle og ideelle organisasjoner. Gruppene møtes tre til fire ganger årlig for å spille inn forslag, behandle forslag og drøfte rapporter fra arbeidet. Fylkeskommunen har valgt å ikke satse på mange formelle partnerskap, men heller utvikle en samarbeidsform som er preget av partnerskapsånd. Fylkeskommunen har imidlertid formelle partnerskap med Høgskolen i Telemark og en rekke offentlige og private partnere i forbindelse med et nytt program for folkehelse. Gjennom Buskerud – Telemark – Vestfold-samarbeidet (BTV) har også fylkeskommunen inngått partnerskapsavtale med Norges forskningsråd og forskningsrådet har opprettet en stedlig representant i regionen.

Vestfold

Vestfold fylkeskommune hadde en ramme på kr 5 400 000 i 2005. Fylkesplanen har som visjon at Vestfold i 2020 skal oppfattes som en attraktiv nyskappingsregion i Europa. I strategisk næringsplan for perioden 2001-2004 er følgende strategier prioritert:

- næringsvennlig offentlig sektor
- samarbeid skole – næringsliv
- effektive transportløsninger
- urbane bykvaliteter – det gode bosted

Strategisk næringsplan er ikke fornyet fra 2005, men Fylkesplanens kap. 7 har vært det styrende dokumentet for næringsutviklingsarbeidet i Vestfold i 2005. I 2005 har Vestfold fylkeskommune bevilget 2 mill. kr til etablererstipend. Føringer overfor Innovasjon Norge er at prosjektene skal ha innovasjonshøyde og et internasjonalt potensiale.

De øvrige midlene (3,4 mill. kr) har gått til ulike former for tilretteleggende aktivitet, blant annet den store HSS05-konferansen i juni (www.hss05.no) med over 290 deltakere, samt støtte til mikroteknologimiljøet i Vestfold som er tildelt et nasjonalt pilotprosjekt innenfor NCE-satsingen.

Innsatsen i det enkelte prosjekt oppfattes i stor grad å være i tråd med fastsatte mål og resultatformuleringer i godkjente prosjektplaner. Det er formulerte mål for det enkelte prosjekt. Vestfold fyl-

keskommune mener innsatsen i 2004 er i tråd med egne fastsatte mål og resultatkrav.

Buskerud

Buskerud fylkeskommune hadde en ramme på kr 17 580 000 i 2005. I Fylkesplan for Buskerud 2005-2008 er det formulert fem overordnede mål som er styrende for strategier og tiltak:

- Buskerud legger til grunn en flerkjernet byutvikling på Østlandet. Man vil utvikle sterke sentra i Buskerud, som i samarbeid med Osloområdet og Buskerud – Telemark – Vestfoldområdet kan gi grunnlag for en mer balansert utvikling i bosetting og lokalisering av næringsliv på Østlandet
- konsentrert satsing på bysamfunnene Drammen, Kongsberg og Hønefoss som likeverdige regionale sentra med utgangspunkt i byenes særlige fortrinn og utviklingsmuligheter
- forsterket satsing på øvre del av fylket knyttet til reiseliv
- økt fokus på verdiskaping, kompetanseutvikling, innovasjon samt forsknings- og utviklingsarbeid
- tilrettelegging for kollektivtrafikk og økonomisk satsing på kollektive transportformer er et avgjørende virkemiddel i retning av en mer helsefremmende og bærekraftig utvikling i Buskerud

I 2005 forvaltet Innovasjon Norge 44 pst. av bevilgningen over kap. 551, post 60 mot 58,5 pst. i 2004. Den øvrige bevilgningen ble forvaltet av fylkeskommunen. I 2005 har det vært en nedgang i både antall søknader og antall etablererstipend. Dette skyldes en bevisst prioritering av mer krevende prosjekter med stor grad av nyskaping, stort lønnsomhetspotensial og internasjonalt potensial. Etablerersentrene i Buskerud har stor betydning for veiledningene av etablerere, også de som ikke tilfredsstiller kravene til etablererstipend. Kun fem av 23 stipend (22 pst.) gikk til kvinnelige etablerere. Dette skyldes de strenge kriteriene for tildelelse av stipender. I Buskerud er det opprettet åtte nettverkskredittgrupper for kvinner med i snitt fem kvinner per gruppe.

De øvrige midlene fra kap. 551, post 60 er i stor grad benyttet i de tre distriktsregionene i fylket; Hallingdalsregionen, Kongsberg/Numedal og Midt-Buskerud. Buskerud fylkeskommune rapporterer at det i 2005 er det jobbet godt og målrettet med prosjektene i Hallingdalsregionen. Hovedsatsingsområdene for Hallingdal er knyttet til reiseliv og innovasjon og rekruttering/entreprenørskap. Fylkeskommunen og regionen har gjennom en

gjennomføringsavtale satt ned satsingsområder og prioritert prosjekter som skal bidra til å nå felles mål om positiv utvikling for regionen. Hallingdal har store utfordringer i forhold til å sikre stabil arbeidskraft og er blant de regionene i landet med størst etterspørsel etter arbeidskraft og lav arbeidsløshet. En viktig strategi er å satse på ungdom.

Buskerud fylkeskommune har også inngått en gjennomføringsavtale med Kongsberg/Numedalsregionen. Regionen har ulike utfordringer fra det teknologiske kraftsenteret Kongsberg, til fraflyttingstruede bygder i nordre Numedal.

Fylkeskommunen og Region Midt-Buskerud er enig om følgende tiltak for regionen:

Utvikle «kunstnerdalen» som begrep og som arena for kunst, kultur, sport og reiseliv. Utvikle næringslivet basert på fortrinn ved å være sentralt plassert på Østlandet og med utgangspunkt i regionens store skog- og fjellområder.

I 2005 bevilget Buskerud fylkeskommune ca. 0,5 mill. kr til tre prosjekter i regi av Høgskolen i Buskerud med utgangspunkt i en gjennomføringsavtale med Høgskolen. Innenfor gjennomføringsavtalen ble det bl.a. gitt midler til en høgskoledrevet inkubator.

Oppland

Oppland fylkeskommune hadde en ramme på kr 53 260 000 i 2005. Se egen rapportering fra forsoekt Fritt Fram under postomtalen av kap. 551, post 64.

Hedmark

Hedmark fylkeskommune hadde en ramme på kr 68 460 000 i 2005. Det regionale utviklingsprogrammet for Hedmark fylkeskommune 2005-2008 legger føringer for prioriteringen av midler på ulike program, prosjekt og tiltak.

I det regionale utviklingsprogrammet er typiske trekk ved næringsstrukturen i Hedmark beskrevet. Hedmark fylkeskommune har en relativt stor andel næringer med lav verdiskaping og næringer der sysselsettingen er avtagende. Hedmarks industri er i stor grad basert på viderefordeling fra primærnæringene gjennom tunge innslag av skogbasert industri og næringsmiddelindustri. Landbruket spiller en viktig rolle for bosetting og sysselsetting og har dermed stor betydning for bosettingsstrukturen i fylket. Hedmark har en bedriftsstruktur der hele 90 pst. av sysselsettingen er i bedrifter med færre enn 20 ansatte. Dette betyr ofte at kompetanse- og ledelsesressurser er begrenset i forhold til å videreutvikle bedriften. For Hedmark er utdannings- og kompetansestruk-

turen en utfordring for næringsutviklingen fordi næringslivet i liten grad har sett nytten av behovet for utdanning og fagkompetanse.

Innsatsen i 2005 har vært rettet mot tilrettelegging for

- innovasjon og entreprenørskap
- kompetanseheving
- stedsutvikling og fysisk infrastruktur

Av den tildelte rammen på 31 mill. kr. benyttet Innovasjon Norge Hedmark 5 mill. kr til etablererstipend i 2005. Den geografiske fordelingen viser at ca. 57 pst. av midlene har gått til etableringer i Hamarregionen, 5,8 pst. til Sør-Østerdalsregionen, 3,1 pst. til Nord-Østerdalen, 21,3 pst. til Glåmdalsregionen og 12,2 pst. til fylket som helhet. Noen nyetableringer i Østerdalen ble støttet av Omstillingsprogrammet for Åmot kommune. Hedmark fylkeskommune mener at Innovasjon Norge har operert med strenge kriterier for tildeling av etablererstipend, og har derfor både økt rammen for 2006 og gitt føringer på at det skal være rom for en noe romsligere tolkning av kriteriene. Innovasjon Norge har imøtekommet føringene fra Hedmark fylkeskommune med henblikk på prioritering av kvinner og ungdom ved tildeling av etablererstipend. 39 pst. av antall stipender har gått til kvinner og 50 pst. av antall stipender har gått til ungdom. Hedmark fylkeskommune har gitt føringer på virkemiddelbruken i Innovasjon Norge i forhold til geografi (hvilke områder inn fylket som skal prioriteres ved tildeling), hvilke målgrupper som skal prioriteres og nyskapingens innhold.

Fordelt på målområder viser tallene fra Innovasjon Norge Hedmark at de totale midlene i 2005 har blitt benyttet på følgende måte: 37 pst. til nyskaping, omstilling og etablering, 56 pst. til kompetansehevende tiltak i bedriftene, 10 pst. av til kvinnerettede prosjekter, 30 pst. har positive miljøeffekter, 51 pst. til bedrifter med virksomhet internasjonalt, 25 pst. til prosjekter med et designinnhold.

I 2005 ble det bevilget totalt 8 mill. kr til omstilling og nyskaping til Omstillingsprogrammet i Innlandet, Kunnskapsparken Hedmark og Omstillingsprogrammet i Åmot.

Av de midlene fylkeskommunen selv forvaltet, har 2,7 mill. kr brukt til kompetanseprosjekter, 4,7 mill. kr til tilrettelegging for entreprenørskap, 3,67 mill. kr til tilrettelegging for innovasjon og 2,8 mill. kr til fysisk tilrettelegging. Ca. 30 pst. av midlene er brukt i sone B av virkeområdet. Ca. 13 pst. er brukt utenfor virkeområdet.

I 2005 ble det bevilget totalt 4 mill. kr til kommunale næringsfond. Hedmark fylkeskommune la føringer på at bruken av midlene skulle brukes til:

- mobilisering av næringsliv og enkeltmennesker
- tilretteleggende aktivitet for å omstille eksisterende næringsliv og å skape en entreprenørskapskultur som basis for nyetableringer i distriktene
- økt innsats mot regionale og helhetlige satsinger, nettverksbygging og kompetansebygging
- aktiviteter rettet mot rekruttering til etablereropplæringen i Hedmark
- midlene skal ikke benyttes til direkte bedriftsstøtte

I 2005 bevilget Hedmark fylkeskommune 11,3 mill. kr til Interreg IIIA – programmet Indre Skandinavia. Som et eksempel på prosjekter nevnes AMFI Fremtidens arenaer, som er et prosjekt som arbeider for å stimulere til økt næringsrettet bruk av store sportsarenaer og stadion. Bruken av opplevelsesteknologi ved store arrangementer er et av fokusområdene i prosjektet.

Innenfor hovedkategorien tilrettelegging for entreprenørskap, er det største enkeltstående regionale utviklingsprosjektet utviklingen av en etablerermodell. Etablerermodellen omfatter et tilbud om gratis grunnkurs for etablerere innenfor temaene forretningsplan, organisasjon og ledelse og markedsføring. I 2005 deltok 218 personer på grunnkurset, 60 pst. var kvinner og 40 pst. menn. Østlandsforskning følgeevaluerer tiltaket med tanke på at man på sikt får en oversikt over reell etablererfrekvens i etterkant av kursene.

Det regionale utviklingsprogrammet for 2005–2008 ble til etter en prosess som involverte både kommunene gjennom regionrådene, Innovasjon Norge, Fylkesmannens landbruksavdeling og andre samarbeidspartnere. Når det gjelder samarbeidet med de nasjonale virkemiddelaktørene, samfinansierer Hedmark fylkeskommune tre næringshager og to kunnskapsparken sammen med SIVA, og fylkeskommunen er i samarbeid med Innovasjon Norge i Hedmark og Oppland medfinansør i tre ARENA-prosjekter.

Oslo

Oslo hadde en ramme på kr 5 400 000 i 2005. Regionalt utviklingsprogram 2005 for Oslo og Akershus hadde følgende fire satsingsområder:

- bistand til nyetableringer
- kompetanseformidling og nyskaping
- entreprenørskap og yrkesorientering for ungdom
- internasjonal profilering av Osloregionen

De viktigste næringspolitiske utfordringene for Oslo er å styrke samhandlingen mellom innovative

bedrifter og forsknings- og utdanningssektoren, utnytte innovasjonspotensialet og styrke kommersialiseringen av innovasjoner og forretningsideer, samt styrke internasjonaliseringen og profileringen av regionens næringsliv.

En stor andel av midlene ble i 2005 brukt til etablererstipend forvaltet av Innovasjon Norge. Ved tildeling av søknad ble det lagt vekt på nyskaping, anvendelse av ny teknologi, vekstpotensial og internasjonalt potensial. Ca. 23 pst. av stipendene ble tildelt kvinner og ca. 26 pst. av stipendene ble tildelt ungdom (under 35 år).

Midlene i 2005 ble også brukt til å støtte prosjektet etablererveiledning ved Servicekontoret for næringslivet i Oslo kommune. I 2005 hadde servicekontoret totalt ca. 10 400 henvendelser, og kontoret fulgte opp 23 kandidater som har mottatt etablererstipend og 121 etablererstipendsøkere som ikke har mottatt støtte. Oslo kommune anser at tiltakene har blitt gjennomført i samsvar med de mål som ble fastsatt i Regionalt utviklingsprogram 2005 for Oslo og Akershus.

Akershus

Akershus fylkeskommune hadde en ramme på kr 5 400 000 i 2005. Fylkestinget i Akershus har fastlagt følgende hovedstrategier for arbeidet med næringsutvikling i regionen:

- Fylkeskommunens næringspolitikk skal gjennomføres i et regionalt partnerskap med næringslivet, kommunene i fylket, Oslo kommune og regionale statlige aktører.
- Det er et mål å utvikle de kunnskapsbaserte næringsmiljøene i Akershus og gjennom dette øke hovedstadsregionens betydning for utvikling av kunnskapsnæringene i landet som helhet. Hovedelementene i en slik næringspolitisk strategi vil være:
  - tilrettelegging for at næringslivet bedre kan utnytte kompetansen i FoU-miljøene
  - styrking av arbeidet med kommersialisering av forskningsresultater fra regionens FoU-miljøer
  - profilere regionen internasjonalt for å tiltrekke utenlandske investeringer i regionens kunnskapsbaserte næringsmiljøer
- Det er et mål å bedre næringslivets rekrutteringssituasjon gjennom et bedre samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner og næringsliv og ved en styrket yrkesveiledning i grunnskole og videregående skole.

I 2005 har midlene i all hovedsak blitt benyttet til etablererstipend forvaltet av Innovasjon Norge og til etablereropplæring. Innovasjon Norge benytter

de samme kriteriene ved prioritering av etablererstipend i Oslo og Akershus. Etablerersentrene i Akershus hadde i 2005 ca. 6100 henvendelser og det er gjennomført 1000 møter med veiledning av etablerere. Det har vært en reduksjon i antall personer som har vært i kontakt med etablerersentrene fra 2004 til 2005 fordi det har vært en reduksjon av tjenester som sentrene gir til Aetats lokalkontorer.

Akershus og Oslo har samarbeidet om prosjektet Leverandørutvikling Hovedstaden og om internasjonal profilering av Osloreionen.

Østfold

Østfold fylkeskommune hadde en ramme på kr 16 700 000 i 2005. Midlene fordeles av fylkestinget i forbindelse med behandlingen av det regionale utviklingsprogrammet. Fra og med 2005 er det regionale utviklingsprogrammet for Østfold fireårig (2005-2008) med årlig rullering. I tillegg til midlene fra Kommunal- og regionaldepartementets budsjett og på bakgrunn av et ekstraordinært utbytte fra Østfold Energi, har Østfold i 2005 satt av 30 mill. kr på et regionalfond for bruk til regional utvikling.

Fylkesplanen for Østfold legger regional utvikling til grunn for å oppnå et bærekraftig samfunn og tar utgangspunkt i et bredt syn på regional utvikling, bygd på grunntemaene miljø, levekår og verdiskaping.

Den tradisjonelle industrien i Østfold er under sterkt press, og for å møte fremtidens utfordringer satses det i Østfold på en generell økning i kompetansenivået i befolkningen. To av satsingsområdene for fylkesplanen for Østfold for perioden 2004-2007 er derfor næringsutvikling og kompetanse med følgende hovedmål:

1. Hovedmålsettingen for næringspolitikken i Østfold er å øke verdiskapingen og konkurranskraften i næringslivet for å styrke økonomien, velferdsgrunnlaget og sysselsettingen i Østfold.
2. Hovedmålsettingen for kompetanseutviklingen er å høyne det generelle kompetansenivået i Østfold til minimum det samme som landsgjennomsnittet. Kompetansen innenfor nyskaping og innovasjon skal økes og opplæringsinstitusjonene skal ha et tilbud som optimaliserer den enkeltes mulighet for læring og samtidig ivaretar næringslivet og offentlig virksomhets behov for kompetent arbeidskraft.

I 2005 ble det bevilget 4,6 mill. kr til Innovasjon Norge. 3 mill. kr av dette beløpet har blitt brukt til etablererstipend. Gjennom tildelingsbrevet gir fylkeskommunen føringer for Innovasjon Norges

bruk av de regionale utviklingsmidlene. De bedriftsrettede midlene skal benyttes til tiltak i samsvar med fylkesplanens strategier på områdene næringsutvikling og kompetanse og primært til FoU-basert næringsutvikling. Midlene skal prioriteres til tiltak som gir størst mulig nyskappings- og sysselsettingseffekt.

For å støtte opp om de to hovedmålsettingene fikk de tre Kunnskapsparkene i Østfold til sammen kr 800 000 av de regionale utviklingsmidlene også i 2005. 2005 var det tredje året i en treårig satsing som blir evaluert av Stiftelsen Østfoldforskning. Kunnskapsparkene mottar tilsvarende beløp fra henholdsvis de berørte kommunene og næringslivet.

Østfold fylkeskommune har etablert et «Østfoldbarometer» i fylkesplanen hvor det er lagt inn en rekke resultatindikatorer for de tre grunntema-

ene innenfor området regional utvikling. Resultatindikatorerne gjelder for planperioden 2004-2007. Oppdatert Østfoldsprofil kan finnes på www.ostfoldanalyse.no.

I 2005 har Østfold fylkeskommune arbeidet videre med det igangsatte programmet Kompetanseoffensiven Østfold 2015 som blir finansiert over fylkeskommunens eget regionalfond. Målsetningen er at programmet skal bli Østfolds nye omstillingsprogram, gjennom et spleiselag med både lokale, regionale og nasjonale krefter. I 2005 er det i tillegg inngått fem utviklingsavtaler med regionrådene i fylket samt en mindre sammenslutning av kommuner; Regionrådet i Moss, Halden kommune, Regionrådet i indre Østfold, Regionrådet i Nedre Glomma samt med kommunene Aremark, Rømskog og Marker.

Vedlegg 3

Omtale av de viktigste programmene finansiert over kap. 552, post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling

ARENA - Innovasjon i Nettverk - forvalter:
Innovasjon Norge

Målet med ARENA-programmet er å øke verdiskapingen i regionale næringsmiljøer gjennom å styrke samspillet mellom næringsaktører, kunnskapsmiljøer og det offentlige. Delmålene er:

- bedriftenes innovasjonsevne skal styrkes
- kunnskapsaktørene skal utvikle seg til å bli mer aktive samarbeidspartnere for næringslivet
- offentlige myndigheter og virkemiddelapparatet skal utvikle et mer aktivt og samordnet engasjement for å styrke næringslivets innovasjonsevne
- bidra til systematisk læring om innovasjonsprosesser og utvikling av næringsmiljøer

Ved utgangen av 2005 var det 20 aktive regionale prosjekter/nettverk innenfor programmet. Blant disse var det fem prosjekter i Nord-Norge, fire på Vestlandet og tre i indre Østlandsområdet.

Bransjerettet IT (BIT)-programmet – forvalter:
Innovasjon Norge

Bransjerettet IT (BIT-programmet) skal gjennom utvikling av integrerte IT-løsninger bidra til mer effektiv forretningsdrift for å få økt lønnsomhet og konkurranseevne i små og mellomstore bedrifter. Det ble samlet bevilget 27 mill. kr til programmet i 2005 fra Landsbruks- og matdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet. Programmet har 252 pilotbedrifter. Av disse er 158 lokalisert i distriktskommuner. I 2005 ble det gjennomført prosjektleidersamling, studietur og kompetansesamlinger i alle aktive bransjer i programmet. De ble også gjennomført en internasjonal konferanse om «BuildingSmart»-konseptet med deltakelse fra 24 ulike nasjoner, og etablert et kompetansesamarbeid med Microsoft.

Entreprenørskapsatsingen gjennom
Innovasjon Norge

Målene for Innovasjon Norges entreprenørskapsatsing er:

- å øke antallet etablerere gjennom holdningsskape og motiverende innsats
- å øke etablerernes gjennomføringsevne og vekstvilje gjennom tilførsel av kompetanse, nettverk og finansiering
- å formidle kunnskap om etablerernes behov til aktører som påvirker deres rammebetingelser (økonomi, lovgivning, holdninger etc.)

Etablererstipend finansiert med midler fra fylkeskommunen er en viktig del av denne innsatsen. Hvert fylke prioriterer midler og målgrupper ut fra lokale forhold og behov.

Forskningsbasert Nyskaping (FORNY) – forvalter:
Norges forskningsråd

FORNY skal bidra til å øke verdiskapingen i hele landet ved å kommersialisere forskningsbaserte forretningsideer med stort markedspotensial. Programmet er finansiert av Nærings- og handelsdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet. Fra 2005 har det blitt startet opp en egen høyskolesatsing i FORNY-programmet, for å vektlegge økt regional forankring og samarbeid med regionale FOU-miljøer.

FRAM – forvalter: Innovasjon Norge

FRAM er Innovasjon Norges program for strategi og ledelsesutvikling i små- og mellomstore bedrifter. Målet er å styrke langsiktig konkurransekraft, lønnsomhet og fornyelsesevne gjennom oppdatering av kunnskap, erfaringsutveksling med andre deltakerbedrifter samt leder-til-leder prosesser med en av FRAMs 100 rådgivere.

Grenseløst Nord

Prosjektets hovedmål er å identifisere og bidra til å bygge ned strukturelle hindringer av økonomisk, juridisk eller annen karakter i grenseoverskridende handel og samarbeid. Som følge av denne prosessen har det blitt etablert et Norgesombud og Finlandsombud i henholdsvis Finland og Norge som kan bistå bedrifter og kommuner i arbeidet med aktuelle samarbeidsspørsmål.

Industriinkubator – forvalter: SIVA

Industriinkubatorer skal stimulere til knoppskyting og nyskaping med utgangspunkt i en stor moderbedrift eller en dominerende næring på et sted. Hver industriinkubator skal skape minst 10 nye vekstkraftige bedrifter gjennom programperioden på fem år. Programmet ble startet opp i 2004, og i løpet av 2006 vil det være 13 etablerte industriinkubatorer.

Inkubatorprogrammet – forvalter: SIVA

Inkubatorprogrammet skal gi nye kunnskapsbaserte bedrifter tilbud om faglig rådgivning, kompetansenettverk og en husleie tilpasset bedriftens økonomiske evne i oppstartsfasen. Typiske vertsmiljøer for inkubatorene er forskningsparkene ved universitetene og kunnskapsparkene ved de regionale høyskolene. SIVA har også utviklet en distriktsrettet ordning der inkubatorbedriftene kan være lokalisert i næringshager, men ellers ha samme tilgang på faglig rådgivning og kompetansenettverk som andre inkubatorbedrifter. På denne måten unngår en at inkubatorbedriftene må flytte til universitets- og høyskolebyene for å få tilgang til tjenestene som tilbys i de ordinære inkubatorene. Inkubatorprogrammet startet opp i 2000 og omfatter nå 18 inkubatorer. Programmet har fått tilskudd fra Kommunal- og regionaldepartementet siden 2000, men fra 2. halvår 2005 gir Nærings- og handelsdepartementet tilskudd til inkubatorene på universitetsstedene.

Inkubatorstipend – forvalter: Innovasjon Norge

Hovedmålet for inkubatorstipend er å stimulere til økt etablering av konkurransedyktige, framtidsrettede og nyskapende virksomheter. Stipendet tildeles hovedsakelig bedrifter og personer som er lokalisert i en inkubator.

Innovasjonsløft Nord

Innovasjonsløft Nord var et prosjekt under satsingen Innovasjon 2010. Prosjektene skulle bidra til å skape et engasjement, samt gi innspill til innovasjonspolitikken. Målet med prosjektet Innovasjonsløft Nord har vært å bidra til å skape en helhetlig, treffsikker, tilstrekkelig og kraftfull innovasjonspolitikk i Nord-Norge. Prosjektet skulle avdekke flaskehalsar og muligheter, og på grunnlag av dette foreslå konkrete tiltak for økt innovasjon i Nord-Norge. Prosjektet avsluttes i 2006.

Kunnskapsgrunnlaget for nærings- og innovasjonspolitikken (KUNI) - forvalter: Norges forskningsråd

KUNI skulle bidra til å styrke de teoretiske og empiriske kunnskapsgrunnlaget for nærings- og innovasjonspolitikk. KUNI-programmet ble besluttet avviklet fra og med 2005.

Kvinner i Fokus – forvalter: Innovasjon Norge

Hovedmålet for Kvinner i Fokus-programmet er å øke kvinneandelen i styrer og ledelse, samt å arbeide for å få flere kvinner som etablerere. I tillegg er det et mål å synliggjøre kvinner som rollemodeller for andre kvinner, samt å bygge nettverk som kan bidra til styrket deltakelse av kvinner i næringslivet. Kvinner i Fokus består av flere delprogrammer:

- Akademikerbedrift retter seg mot kvinnelige humanister og samfunnsvitere.
- Bedriftsutviklingsprogrammet Fyrtårn. Siden oppstarten i 2000 har 120 kvinner deltatt i programmet.
- Kompetansehevingsprogrammet Styrekandidater har siden oppstarten hatt over 1500 deltagere. 50 pst. av kvinnene har siden fått forespørsel om styreverv.
- Nettverkskreditt er en ordning for småetablere som gir tilbud om lånekapital, nettverk og kompetanse. Det er etablert 220 nettverkskredittgrupper med 1150 aktive deltagere over hele landet.

Merkantilt kompetanseprogram for utkantbutikker (MERKUR)

MERKUR (kompetanseprogram for utkantbutikker) er et nasjonalt program som er etablert som ledd i departementets småsamfunnsarbeid. Siktemålet med MERKUR er tredelt:

- arbeide med butikkene for å heve den butikkfaglige kompetansen

- arbeide for at butikken skal få tilleggsoppgaver som kan utvikle butikkens tjenestetilbud og øke fortjenestemulighetene. Det gjelder bl.a. post i butikk, tipping, reiselivsrelaterte tjenester og ulike offentlige tjenester.
- arbeide med lokalsamfunnsengasjementet

Mobilisering av FoU-relatert innovasjon (MOBI) – forvalter: Norges forskningsråd

MOBI-programmet skal bidra til å utvikle langsiktige relasjoner og samarbeidsprosjekter mellom bedrifter med lav FoU-aktivitet – særlig små og mellomstore bedrifter – og FoU-miljøer, for å skape mer innovative og konkurransedyktige bedrifter. MOBI er et verktøy for å motivere og rekruttere flere bedrifter til systematisk FoU-arbeid og innovasjon. Under MOBI inngår programmene Forskningsbasert kompetansemekling og Næringsrettet høyskolesatsing (nHs). Forskningsbasert kompetansemekling har som mål å fremme FoU-aktivitet hos bedriftene og å styrke forskningsinstituttene som samarbeidspartner for næringslivet. Forskningsinstituttene arbeider aktivt overfor bedrifter med liten FoU-erfaring. I næringsrettet høyskolesatsing er målet å styrke samspillet mellom de statlige høyskolene og næringslivet.

Norwegian Centres of Expertise (NCE) – forvalter: Innovasjon Norge.

Programmet er rettet mot spesialiserte klynger med internasjonalt konkurransedyktige bedrifter. Programmet skal medvirke til å bygge næringsmiljø i verdensklasse gjennom å fremme godt samarbeid mellom FoU-miljø og næringslivet. Programmet startet opp i 2006, og foreløpig har seks næringsmiljøer fått status som NCE. Disse er NCE Maritime Møre, NCE Microsystems i Vestfold, NCE Systems Engineering i Kongsberg, NCE Ekspertsenter Undervannsteknologi i Hordaland, NCE Raufoss og Instrumenteringsklyngen i Trøndelag.

Nyskappings- og Teknologiprogrammet i Nord-Norge (NT-programmet) – forvalter: Innovasjon Norge

Nyskappings- og teknologiprogrammet i Nord-Norge skal bidra til og være en ekstra innsats for å stimulere økt innovasjon i nordnorsk næringsliv. Programmet er inne i sin femte programperiode, som varer ut 2007. Deretter skal programmets arbeidsform integreres og videreføres i Innovasjon Norges organisasjon og virksomhet i landsdelen. I

2005 ble det nyttet i alt 16,3 mill. kr i 31 nye prosjekter. I tillegg ble det nyttet 1,2 mill. kr i ti fadderprosjekter. Fordelingen av prosjektmidler mellom de tre fylkene er forholdsvis jevn i 2005. Bransjemessig går de største andelene av programmidlene til prosjekter innenfor elektronikk/elektro, informasjonsteknologi og olje- og offshoreindustri.

Næringshageprogrammet – forvalter: SIVA

Næringshageprogrammet skal stimulere til utvikling av arbeidsplasser innen kunnskapsintensive næringer i områder med små arbeidsmarkeder gjennom samlokalisering av små foretak med et profesjonelt, faglig og sosialt miljø som skal stimulere bedriftene til vekst. Ved hver næringshage etableres det et utviklingsselskap som tar seg av fellesoppgaver for bedriftene, profilering, nettverksbygging og tiltak for kompetanseheving. De fleste næringshagene som har gjennomført programperioden, har inngått utviklingsavtaler med SIVA som innebærer videre deltakelse i SIVAs nettverks- og utviklingsaktiviteter. De første næringshagene startet opp i 1999, og ved utgangen av 2005 var det til sammen 40 næringshager i programmet. I 2006 ble det startet opp en ny programperiode over fem år. Det nye programmet skal i enda sterkere grad stimulere til utvikling av nye arbeidsplasser og styrking av eksisterende bedrifter. Det nye programmet vil bestå av minst 10 nye næringshager og av etablerte næringshager som har kvalifisert seg og videre forpliktet seg til ytterligere utviklingsaktiviteter.

Storbyprosjektet – forvalter: Innovasjon Norge

Storbyprosjektet (Innovasjon 2010) skal styrke regional innovasjonsevne og samspillet mellom storby og omland. Storbyprosjektet ledes av Innovasjon Norge i nært samarbeid med Forskningsrådet, SIVA og Kommunenes sentralforbund. Prosjektet er regionalt forankret med regionale styringsgrupper i storbyene. Styringsgruppen for prosjektet rapporterer om økt engasjement for innovasjon og næringsutvikling og økende grad av samarbeid i storbyregionene. Kommunal- og regionaldepartementet har på basis av anbefalinger fra styringsgruppen besluttet å videreføre storbyprosjektet.

Verdiskaping 2010 (VS 2010) – forvalter: Norges forskningsråd

VS 2010 skal bidra til økt regional verdiskaping gjennom bedriftsintern og nettverksbasert innovasjon. Programmet skal øke evnen til innovasjon og

omstilling i eksisterende bedrifter der ledelse og ansatte samarbeider om konkrete utviklingsprosjekter.

Virkemidler for regional innovasjon og FoU (VRI)
– forvalter: Norges forskningsråd

VRI skal samordne Forskningsrådets forsknings- og innovasjonsinnsats mot regionene. Programmet skal bidra til økt mobilisering av bedrifter til økt satsing på FoU i tett samarbeid med relevante regionale og nasjonale institusjoner. Programmet starter opp i 2007.

Unge i fokus – forvalter: Innovasjon Norge

Unge i Fokus har som mål å gjøre det attraktivt for unge å starte egen bedrift. Programmet retter seg mot etablerere fra 18-35 år. Denne målgruppen har

spesielle behov på grunn av lav egenkapital, lite næringsrettet nettverk og liten eller ingen erfaring fra næringslivet. Målet for ungdomssatsingen gjennom Unge i Fokus er:

- å øke antall etablerere gjennom holdningsskape og motiverende innsats
- å øke etablerernes gjennomføringsevne og vekstvilje gjennom tilførsel av kompetanse, nettverk og finansiering
- formidle kunnskap om etablerernes behov til aktører som påvirker deres rammebetingelser

Ungt Entreprenørskap

Stiftelsen Ungt entreprenørskap arbeider med å integrere entreprenørskap på alle utdanningstrinn og gir blant annet ungdom mulighet til å drive egen bedrift gjennom elev-, ungdoms- og studentbedrifter.

Vedlegg 4**Tilstandsvurdering – om utviklingen i folketall, sysselsetting og næringsstruktur**

Hensikten med dette vedlegget er å synliggjøre viktige geografiske forskjeller i demografiske utviklingstrekk, endringer i arbeidsmarkedet og forskjeller i næringsstruktur.

Dataene i tabeller, kart og figurer er som hovedregel presentert for landsdeler og for bo- og arbeidsmarkedsregioner (BA-regioner). I noen

tabeller brukes det også fylker som regional inndeling. BA-regionene er kategorisert etter folketall i største sentra for å få fram sentrum-periferidimensjoner. Det er også benyttet en inndeling av fylkene i sju landsdeler. Kategoriseringene av landsdeler og BA-regioner er som følger:

Tabell 4.1 Landsdeler

Landsdel	Fylker
Øst-Viken	Østfold, Akershus og Oslo
Innlandet	Hedmark og Oppland
Vest-Viken	Buskerud, Vestfold og Telemark
Sørlandet	Aust- og Vest-Agder
Vestlandet	Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane samt Møre og Romsdal
Trøndelag	Sør- og Nord-Trøndelag
Nord-Norge	Nordland, Troms og Finnmark

Tabell 4.2 BA-regioner etter sentralitet

Regiontype	Kriterier
Storbyregioner	Regioner med senter med mer enn 50 000 innbyggere
Mellomstore byregioner	Regioner med senter mellom 15 000 og 50 000 innbyggere
Småbyregioner	Regioner med senter mellom 5 000 og 15 000 innbyggere
Småsenterregioner	Regioner med senter mellom 1 000 og 5 000 innbygger
Periferi	Regioner med senter under 1 000 innbyggere

Befolkningsutvikling

De siste tiårene har vært preget av en sterk sentralisering av befolkningen. De største byene vokser,

mens folketallet har gått ned i mange områder med små sentra og spredt bosetting.

Tabell 4.3 Befolkningsvekst siste ti år (1.1.1996-1.1.2006) etter landsdel og regiontype, i prosent

Landsdel	Storby-regioner	Mellomstore byregioner	Småby-regioner	Småsenter-regioner	Områder med spredt bosetting	Totalt
Øst-Viken	11,4	8,8	8,7			11,2
Innlandet		2,4	0,7	-4,7	-5,7	0,3
Vest-Viken	5,9	8,4	3,8	-2,8	-6,1	5,8
Sørlandet	9,8	5,0	3,2	1,3	-0,1	6,2
Vestlandet	11,1	5,0	1,3	-3,4	-5,8	6,3
Trøndelag	9,8		0,6	-1,8	-6,9	4,9
Nord-Norge	11,3	2,9	-2,3	-4,7	-12,2	-1,3
Totalt	10,5	5,3	1,3	-3,5	-8,2	6,2

Kilde: SSB og Panda

Tabell 4.4 Befolkningsvekst siste fem år (1.1.2001-1.1.2006) etter landsdel og sentralitet, i prosent

Landsdel	Storby-region	Mellomstore byregioner	Småby-regioner	Småsenter-regioner	Områder med spredt bosetting	Totalt
Østvikien	5,7	2,9	4,0			5,5
Innlandet		1,1	0,0	-2,6	-2,8	0,0
Vest-Viken	2,2	3,3	1,4	-2,7	-3,4	2,1
Sørlandet	4,2	2,1	2,2	-0,8	-2,0	2,6
Vestlandet	6,1	2,0	-0,3	-2,0	-3,1	3,2
Trøndelag	5,5		0,8	-1,3	-3,7	2,9
Nord-Norge	5,5	1,8	-0,6	-2,4	-5,6	-0,3
Totalt	5,3	2,2	0,5	-2,1	-4,1	3,0

Kilde: SSB og Panda

Tabellene over viser store geografiske variasjoner i befolkningsutviklingen over henholdsvis ti og fem år. Data for lengre tidsperioder viser at dette mønsteret er stabilt. Områdene med spredt bosetting hadde en nedgang i folketallet på 8,2 pst. siste tiårsperiode. Småsenterregioner er også sårbare, med en nedgang på 3,5 pst. i samme periode. Storbyregioner og mellomstore byregioner har den sterkeste veksten i begge periodene.

Det er store variasjoner i befolkningsutviklingen mellom ulike regiontyper og ulike landsdeler. Spredtbygde områder i Nord-Norge er klart mest utsatt for nedgang i folketallet, mens samme type områder er minst utsatt på Sørlandet. Nord-Norge er også den eneste landsdelen med nedgang i folketall, men nedgangen ble redusert i siste femårsperiode til 0,3 pst. mot 1,3 pst. for hele tiårsperioden.

Det er særlig flyttemønsteret til unge under 35 år som påvirker utviklingen i bosettingsmønsteret. Andelen av unge som har flyttet til sentrale strøk har vært relativt stabil i flere tiår. Når sentraliseringen likevel øker, har det sammenheng med at det tidligere ble født flest barn i kommuner utenfor de større byregionene. Dermed ble det liten nedgang i folketallet selv om halvparten av de unge flyttet ut for å ta arbeid eller utdanning. Forskjellene i fødselsmønster mellom sentrale og perifere strøk er i ferd med å utjevne seg. I tillegg bor en større andel kvinner i fødedyktig alder i sentrale strøk, særlig i Oslo. Dermed vil folketallet i hovedstaden øke selv uten tilflytting, og folketallet i bygdene minske, selv uten fraflytting. Ungdomsflyttingen, sammen med at unge kvinner flytter fra hjemstedet i noe større grad enn det unge menn gjør, har ført til at

vi over tid har fått en skjev kjønns- og aldersbalanse i en del områder.

Unge flytter til større byregioner på grunn av utdanning og arbeid. Etter fullført utdanning søker mange jobb i samme område, eller i større sentra, der sjansen for å få nytte av utdanningen er størst. Ønsker om å flytte tilbake til hjemkommunen blir vanskelig å realisere hvis det ikke finnes relevant arbeid. Pardannelser fra utdanningstiden forsterker denne utviklingen når begge skal ha jobb. Det skjer likevel en del tilbakeflytting og tilflytting til mindre steder. I periferikommunene har 14 pst. av de utflyttede mennene og 15 pst. av de utflyttede kvinnene flyttet tilbake innen de er midt i 30-årene (Sørli 2006). Dette er imidlertid ikke nok til å kompensere for utflyttingen av ungdom. Den ster-

keste enkeltfaktoren for å bli boende i hjemkommunen er overtagelse av eller tilgang til nærings-eiendom. Dette bidrar også til å forklare kjønnsforskjellen i ungdomsflytting fordi unge menn i større grad enn unge kvinner overtar næringseiendom.

Når unge i større byområder stifter familie og skal etablere seg, flytter mange ut av storbykommunen. De fleste flytter likevel bare til kommuner innenfor samme arbeidsmarked eller til andre byområder med et relativt stort arbeidsmarked.

I 2005 økte folketallet på landsbasis med nærmere 34 000 personer til 4,64 mill. innbyggere per 1. januar 2006. Innvandrere og flyktninger utgjorde drøyt halvparten av økningen. Flertallet av innvandrerne bosetter seg i bynære strøk, og flest i Oslo-regionen.

Tabell 4.5 Befolkning og befolkningsvekst i prosent etter fylke

Fylke	Befolkning			Befolkningsvekst	
	01.01.1996	01.01.2001	01.01.2006	1996-2006	2001-2006
Østfold	240 251	251 032	260 389	8,4	3,7
Akershus	439 928	471 988	501 125	13,9	6,2
Oslo	488 659	508 726	538 411	10,2	5,8
Hedmark	186 247	187 999	188 511	1,2	0,3
Oppland	182 883	183 419	183 204	0,2	-0,1
Buskerud	229 366	238 833	245 225	6,9	2,7
Vestfold	204 440	215 030	222 104	8,6	3,3
Telemark	163 213	165 595	166 140	1,8	0,3
Aust-Agder	100 211	102 714	104 084	3,9	1,3
Vest-Agder	150 426	156 878	162 317	7,9	3,5
Rogaland	360 281	378 538	397 594	10,4	5,0
Hordaland	421 993	434 999	452 611	7,3	4,0
Sogn og Fjordane	107 738	107 590	106 650	-1,0	-0,9
Møre og Romsdal	241 032	243 810	244 978	1,6	0,5
Sør-Trøndelag	257 196	264 865	275 403	7,1	4,0
Nord-Trøndelag	127 325	127 261	128 694	1,1	1,1
Nordland	241 147	238 295	236 257	-2,0	-0,9
Troms	151 160	151 777	153 585	1,6	1,2
Finnmark	76 461	74 087	72 937	-4,6	-1,6
Totalt	4 369 957	4 503 436	4 640 219	6,2	3,0

Kilde: SSB og Panda

Tabell 4.6 Nettoflytting 1.1.1996-1.1.2006 i prosent av befolkningen pr. 1.1.1996, etter landsdel og sentralitet

Landsdel	Storbyregion	Mellomstore byregioner	Småby-regioner	Småsenter-regioner	Områder med spredt bosetting	Totalt
Østvikens	6,5	7,5	8,2			6,6
Innlandet		2,9	3,7	-1,6	-1,9	2,0
Vest-Viken	4,6	7,3	4,8	-1,4	-3,4	5,1
Sørlandet	5,3	3,0	1,6	0,5	-1,1	3,4
Vestlandet	4,2	0,9	-2,7	-4,3	-5,6	1,3
Trøndelag	4,6		-1,0	-1,3	-4,7	1,8
Nord-Norge	2,7	-1,2	-4,8	-6,5	-9,7	-4,1
Totalt	5,4	3,3	-0,1	-3,7	-6,5	2,9

Utvikling i sysselsettingen

Det har vært en vekst i sysselsettingen det siste tiåret. Veksten er større enn veksten i befolkningen. Dette har sammenheng med både økt yrkesdeltakelse og redusert arbeidsledighet, men kan også innebære vekst i deltidssysselsettingen. De siste årene har det også vært en tilstrømming av arbeidskraft fra Norden og nye EØS-land. Samtidig

har den registrerte arbeidsledigheten gått ned de siste årene. Nedgangen har særlig vært sterk på Vestlandet og Sørlandet, der investeringsaktiviteten i oljeindustrien har vært høy. Ledigheten er høyest i Finnmark, og utgjorde ved utgangen av april i år 4,9 pst. av arbeidsstyrken, etterfulgt av Nordland og Oslo som begge hadde en registrert ledighet på 3,5 pst.

Tabell 4.7 Vekst i sysselsetting 4. kv. 1994 – 4. kv. 2004 etter landsdel og regiontype, i prosent

Landsdel	Storbyregion	Mellomstore byregioner	Småby-regioner	Småsenter-regioner	Områder med spredt bosetting	Totalt
Øst-Viken	24,2	14,3	16,3			23,5
Innlandet		13,6	12,7	6,8	7,8	11,9
Vest-Viken	14,8	22,8	14,4	6,5	5,0	16,8
Sørlandet	29,4	21,3	20,0	19,1	13,6	24,3
Vestlandet	22,3	20,5	9,7	7,1	2,5	18,0
Trøndelag	25,2		9,4	10,4	4,7	18,4
Nord-Norge	26,5	15,4	7,5	5,6	-7,7	10,1
Totalt	23,2	18,4	11,1	7,6	0,0	18,6

Kilde: SSB og Panda

Tabellen viser en klar tendens til at veksten i sysselsetting over tid er større jo større folketallet regionen har. Samtidig er det regionale forskjeller. Spesielt Nord-Norge hadde store forskjeller i sysselsettingsveksten mellom ulike typer regioner, mens i Innlandet og på Sørlandet var det relativt små forskjeller. Spredtbygde områder hadde, sett

under ett, ikke vekst i sysselsettingen, men her er det spesielt store variasjoner mellom landsdelene. Det er utviklingen i Nord-Norge alene som trekker ned bildet. Spredtbygde områder i andre landsdeler hadde vekst i perioden. På Sørlandet var veksten i disse områdene relativt sterk, og på linje med utviklingen i mange byområder i andre deler

av landet. Dette indikerer at spredtbygde områder i Nord-Norge har særlig store utfordringer knyttet til utvikling av arbeidsplasser, mens utfordringen i andre områder kan være å sikre kvalifisert arbeidskraft til lokalt arbeidsliv.

Tabellen for utviklingen 1999 – 2004 nedenfor viser en mer positiv trend også i områder som

kommer dårlig ut for tiårsperioden sett under ett, også for sårbare områder i Nord-Norge. Samtidig viser tabellen at det er nedgang i sysselsettingen i spredtbygde områder i Nord-Norge også i denne perioden som for øvrig er preget av en noe mer variert fordeling av veksten mellom ulike regioner og landsdeler.

Tabell 4.8 Vekst i sysselsetting 4. kv. 1999 – 4. kv. 2004 etter landsdel og sentralitet, i prosent

Landsdel	Storbyregion	Mellostore byregioner	Småbyregioner	Småsenterregioner	Områder med spredt bosetting	Totalt
Øst-Viken	5,6	5,7	8,5			5,6
Innlandet		8,5	10,8	8,0	15,2	9,0
Vest-Viken	6,5	8,9	5,9	6,4	10,6	7,3
Sørlandet	14,0	7,0	14,3	11,4	8,1	11,6
Vestlandet	10,1	9,6	4,9	7,5	4,6	8,9
Trøndelag	15,9		7,4	9,1	2,0	12,4
Nord-Norge	13,2	8,3	9,5	7,4	-1,3	8,3
Totalt	8,1	8,5	7,7	7,9	3,2	8,0

Kilde: SSB og Panda

Næringsstrukturen

De tjenesteytende næringene og arbeidsplassene innenfor privat og offentlig sektor utgjør den største andelen av sysselsettingen. Tjenesteytende næringer, som varehandel, hotell og restaurant, og finansiell og forretningsmessig tjenesteyting, er viktigere jo mer sentral regionen er. På den andre siden er betydningen av offentlig arbeidsplasser for den samlede sysselsettingen størst i mindre sentrale strøk.

Næringsstrukturen varierer kraftig mellom ulike regioner. Mens primærnæringene utgjør ubetydelige andeler av sysselsettingen i sentrale strøk, øker de i betydning jo mer perifer regionen er. I spredtbygde strøk er andelen arbeidsplasser i ressursbaserte næringer høy. Dette er næringer som i første rekke rekrutterer mannlige arbeidskraft, hvilket bidrar til å forsterke kjønnsbalansen i perifere strøk. For industrien er bildet noe mer blandet. Det er særlig i mellomstore byregioner og småbyregioner at industri er viktig.

Tabell 4.9 Næringsstruktur etter regiontype, i prosent

Næring	Storbyregion	Mellomstore byregioner	Småby-regioner	Småsenter-regioner	Områder med spredt bosetting	Totalt
Primær	1,6	3,6	6,2	9,9	15,9	3,6
Olje og gass	1,2	0,3	0,0	0,0	0,0	0,8
Industri og bergverk	10,1	14,9	14,5	13,7	12,2	11,9
Kraft og vannforsyning	0,5	0,6	1,0	1,3	1,9	0,7
Bygg og anlegg	6,4	7,2	7,6	8,0	7,3	6,8
Varehandel, hotell og restaurant	19,7	18,4	16,7	16,5	11,4	18,6
Transport og kommunikasjon	7,4	6,5	6,1	6,2	6,3	6,9
Tjenesteyting, finansiell og forretningsmessig	15,7	9,4	6,8	5,5	3,6	12,3
Offentlig forvaltning	37,5	39,1	40,9	38,8	41,3	38,4
Uoppgitt	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Total næring	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Målt i forhold til sysselsetting per 4. kvartal 2004

Kilde: SSB og Panda

Næringsstrukturen varierer også kraftig mellom landsdelene. I Nord-Norge, Trøndelag og Innlandet er primærnæringene særlig viktige. I Innlandet er det spesielt skog- og jordbruk som dominerer, mens fangst og fiske står særlig sterkt i Nord-Norge. Industrien er relativt sterkere i landsdeler som Vest-Viken, Sørlandet og Vestlandet. I Øst-Viken er det særlig varehandel, hotell og restaurant, og finansiell og forretningsmessig tjenesteyting som er sterkt representert.

Utdanning

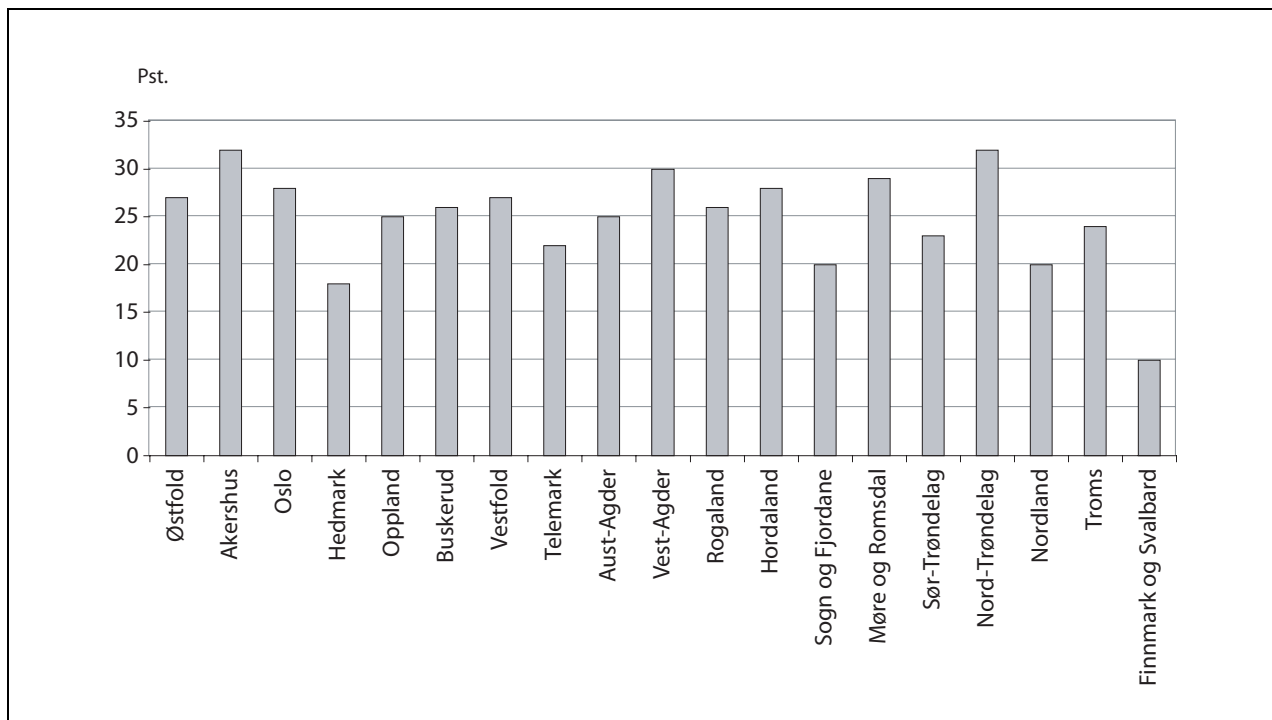
Kompetanse er et viktig konkurransefortrinn for norsk næringsliv. Tall fra SSB pr. 1. oktober 2004 viser at det er store geografiske variasjoner i tilgang på høyt utdannet arbeidskraft. Utdanningsnivået i yrkesbefolkningen er lavere i Nord-Norge og Innlandet enn i andre landsdeler. Tilgangen på utdannet arbeidskraft har også en klar sentrumperiferi-dimensjon, da andelen med høyere utdanning er større i storbyene enn i andre regioner. Dette kan indikere at personer med høy utdanning

har en klar tendens til å få arbeid i utdanningsregionen. Det kan igjen tilsi et behov for å styrke det regionale tilbudet av høyere utdanning, og å fremme utvikling av kunnskapsbaserte arbeidsplasser i distriktene. Utdanningsnivået er høyere blant kvinner enn menn i hele landet med unntak av Oslo og Akershus.

Innovasjon

Innovasjonsundersøkelsen¹ viser at 26 pst. av alle norske foretak med mer enn 10 ansatte har gjennomført minst en innovasjon i perioden 2002-2004, ut fra de kriteriene som er lagt inn i undersøkelsen. Dette er en nedgang fra det man observerte i perioden 1999-2001. Nedgangen er relativt jevnt fordelt mellom fylkene. Det er de største bedriftene som har en særlig høy innovasjonsaktivitet. Samtidig vet vi at mye av næringslivet i distriktene består av små og mellomstore bedrifter.

¹ Eurostats Community Innovation Survey (CIS).

Figur 4.1 Innovasjon i foretak med over ti ansatte etter fylke, i prosent

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004

Typiske distriktsfylker skårer lavest på innovasjon (Finmark, Hedmark, Sogn og Fjordane, Nordland og Telemark). Samtidig skårer enkelte distriktsfylker som Nord-Trøndelag, Vest-Agder og Møre og Romsdal relativt høyt.

Indikatorrapporten for 2005 om det norske innovasjonssystemet¹ viser det samme bildet. Rapporten viser dessuten at ressursbruken på forskning og utvikling (både egeninnsats og finansielle kostnader) er lav i de fylkene som har lavest innovasjonsgrad. Innovasjonsaktiviteten varierer mellom

næringer. For industrien som helhet finner vi en relativt høy innovasjonsaktivitet (37 pst.).

Etableringer

Tall fra enhetsregisteret viser at det er etablert mange nye foretak i landet i den siste femårsperioden. Samtidig var nettovæksten i antall foretak større jo mer sentral regionen er. Storbyregioner skårer svært høyt på foretaksvekst i den siste femårsperioden. Ikke overraskende ligger Øst-Viken med Oslo og Akershus på topp. Foretaksveksten er spesielt lav i periferien i Nord-Norge samt i Innlandet.

¹ Forskningsrådet og SSB

Tabell 4.10 Vekst i antall foretak i perioden 1.1.2001-1.1.2006, i prosent

Landsdel	Storby-regioner	Mellomstore byregioner	Små byregioner	Småsenter-regioner	Periferi-regioner	Totalt
Østvikens	32,2	25,3	20,6			31,5
Innlandet		21,4	15,8	15,1	16,1	18,1
Vest-Viken	24,8	24,2	23,9	16,7	15,6	23,5
Sørlandet	31,8	22,0	25,3	22,4	23,3	26,7
Vestlandet	32,4	18,8	20,0	15,7	11,8	24,5
Trøndelag	31,7		18,2	13,1	15,6	23,5
Nord-Norge	26,7	21,9	18,2	13,5	8,5	16,9
Totalt	31,3	21,8	19,7	15,1	12,7	25,3

Kilde: Enhetsregisteret/Telemarksforskning

En viktig forklaringsfaktor bak disse utviklings-trekkene er forskjeller i næringsstruktur. I sentrale strøk er det store innslag av næringer med høy etableringsfrekvens, for eksempel hotell- og restaurantbransjen. I periferien er det store innslag av næringer med lav etableringsfrekvens, for eksempel primærnæringene, industri og landtransport.

Nyetableringer i Norge er kjennetegnet av at få etableringer er basert på FoU, og at få av etablererne har ønske om at bedriften skal vokse. De fleste etableringene er små. Anslag viser at kun en av ti har ansatte på registreringstidspunktet.

Andelen kvinner som starter opp egen virksomhet i Norge er lav sammenlignet med andre land. Bare 24 pst. av etablererne i Norge er kvinner. Når en noe større andel av dem som flytter fra distriktene er kvinner, er det desto viktigere med

tiltak for å skape attraktive arbeidsplasser for kvinner. Selv om kvinnelige etablerere har høyere utdannelse enn menn, velger kvinner tradisjonelt og etablerer seg oftest innenfor næringsområder som er kvinnedominerte. Det er også en tendens til at kvinner starter opp mindre foretak enn menn. Resultatene fra Innovasjon Norges evaluering av stipendordningene rettet mot etablerere viser at bedrifter med kvinnelige etablerere vokser like mye som bedrifter med mannlige etablerere, når bedriftene har lik tilgang på kapital.

I en undersøkelse fra Kunnskapsparken i Bodø fra 2005 går det fram at unge etablerere ofte har betydelige utfordringer når det gjelder å etablere sin egen bedrift, både i forhold til kunnskap, erfaring, nettverk og kapital. Unge ser på tilgang til markedet som en stor utfordring.

Vedlegg 5**Orientering om likestilling i virksomhetene**

Likestillingsloven § 1a inneholder et krav til offentlige myndigheter og offentlige virksomheter om å redegjøre for den faktiske tilstanden når det gjelder likestilling i virksomheten. Det skal også rede-

gjøres for tiltak som er iverksatt eller er planlagt iverksatt for å fremme likestilling. Orienteringen skal innarbeides i St.prp. nr. 1.

Kommunal- og regionaldepartementet*Rapport for 2005/2006*

Tabell 5.1 Ansatte i Kommunal- og regionaldepartementet fordelt på kjønn 2005

	Antall	Kvinner	Pst.	Menn	Pst.
Toppledere (departementsråd, ekspedisjonssjef)	8	3	38	5	62
Mellomledere (alle andre ledere)	42	20	48	22	52
Alternativ karrierevei (rådgiver, prosjektleder, utredningsleder)	166	103	62	63	38
Saksbehandlere (førstekonsulent, seniorkonsulent)	37	26	70	11	30
Kontortilsatte (sekretær, konsulent)	31	26	84	5	16
Sum ansatte	284	178	63	106	37
Gj.snittlig lønnstrinn		51		57	
Rekruttert	26	14	54	12	46
Gj. snittslønn nytilsatte (ltr.)	54,9	53,6		56,5	
Sluttet	37	19		18	
Gj. snittlig overtid	38	33		45	
Redusert arbeidstid	39	35	12	4	1,5
Fødsels-/omsorgs-/fedrepermisjon	25	16	6	9	3
Sykefravær i pst.	6,1		7,3		4,5
Gjennomført kompetanseutvikling (prosentandel av midler ifht. kjønn)			84		16

63 pst. av departementets ansatte er kvinner, en økning på 2 pst. fra 2004. Det er flest kvinner i alle stillingsgrupper bortsett fra ledere. Kun én avdeling har et flertall av menn. Kvinnene er også i flertall i alle aldersgrupper bortsett fra i gruppen over 60 år. Størst overvekt av kvinner er det i aldersgruppen 30 til 39 år. Tallene viser at menn tjener i gjennomsnitt mer enn kvinner. Denne forskjellen har økt med ett lønnstrinn det siste året. Forskjellen skyldes i hovedsak at kvinnerepresentasjonen er høyere i de lavest lønnede stillingsgruppene.

Antallet ansatte med redusert arbeidstid holder seg stabilt. Det er fortsatt flest kvinner som har redusert arbeidstid. Sykefraværet i departementet for 2005 var på 6,4 pst. Det er en økning på 0,6 pst. fra 2004. Det er fremdeles kvinner som har det høyeste sykefraværet, men økningen i sykefraværet fra 2004 til 2005 er sin helhet hos menn. Egenmeldte sykefravær utgjorde i 2005 1,6 pst. mens sykemeldinger utgjorde 4,8 pst. Departementet tilstreber fortsatt å nå IA-avtalens målsetting om 4,5 pst. sykefravær. Departementet har sentrale sti-

pendmidler til videreutdanning og kompetanseheving. I 2005 gikk 84 pst. av disse stipendmidlene til kvinner mens 16 pst. gikk til menn. Endringer i departementsstrukturen og opprettelsen av Depar-

tementenes servicesenter (DSS) fra 01.01.2006 medførte endringer i antall ansatte og i kjønnsbalansen. Pga. disse endringene tas det også med en rapportering pr. 1. halvår 2006.

Tabell 5.2 Ansatte i Kommunal- og regionaldepartementet fordelt på kjønn 1. halvår 2006, utvalgte tall

	Totalt	Kvinner	Pst.	Menn	Pst.
Alle ansatte	176	102	58	74	42
Toppledere (departementsråd, ekspedisjonssjefer)	5	2	40	3	60
Mellomledere (alle andre ledere)	29	13	45	16	55
Alternativ karrierevei	96	51	53	45	47
Saksbehandlere	28	18	64	10	36
Kontor (sekretær og konsulent)	18	18	100		
Gjennomsnittlig lønnstrinn	54,8 ¹	52,4 ¹		58,2 ¹	
Sykefravær i pst. 1. halvår	6,1		7,3		4,5
Redusert arbeidstid 1. halvår	13	12		1	

¹ Eksklusiv toppledergruppen (5 personer)

Det er 58 pst. kvinner pr. 1. halvår 2006. Kun én avdeling har et flertall av menn. Det er flest kvinner i alle stillingsgrupper bortsett fra toppledere og mellomledere. Vi ser imidlertid en økning av andelen kvinner i toppledergruppen (nå 40 pst.). Andel menn i stillingsgruppene alternativ karrierevei og saksbehandlere har økt, mens i kontorgruppen er det en negativ utvikling (ingen menn).

Sykefraværet i departementet for 1. kvartal 2006 var på 7,1 pst., hvor av kvinner hadde et sykefravær på 7,6 pst. og menn på 6,5 pst. Tallene for 2. kvartal 2006 var på 5,1 pst. fordelt på kvinner og menn med henholdsvis 7,1 pst. og 2,4 pst. Egenmelding utgjør en mindre del av sykefraværet i begge kvartaler. Sykefraværet 1. halvår 2006 var 6,1 pst.

Tiltak

Departementet har inkludert kjønnsperspektivet i styringsinformasjonen. Når det gjelder rekruttering, har departementet de siste årene tilstrebet å rekruttere flere menn inn i kontorgruppen. Etter endringene i departementsstrukturen er andelen menn i kontorgruppen null, og departementet vil vurdere å ta i bruk nye tiltak for å rekruttere menn inn i kontorstillingene. Departementet vil i tillegg

fortsatt ha fokus på kvinneandelen på ledernivå, særlig når det gjelder toppledere.

Departementets lønssystem er i utgangspunkt kjønnsnøytralt. Ut over dette har departementets lønnspolitikk som mål bl. a. å bidra til reell likestilling mellom kjønnene. Departementet vil i forbindelse med årets lokale lønnsforhandlinger følge opp de sentrale føringene om at kvinner bør få en større andel av lønnsmidlene enn en pro rata fordeling tilsier.

Praktiseringen av permisjonsregler og andre rettigheter som særlig nyttes av kvinner må ikke føre til at kvinner står svakere enn menn ved fordeling av arbeidsoppgaver og ved søknad om jobbansementer. Slike rettigheter skal praktiseres slik at de også gir menn like muligheter for å delta i omsorgsarbeidet. Departementet ser positivt på at fedre går ut i foreldrepermisjon. Fleksible arbeidstidsordninger og ulike ordninger for hjemmekontor skal tilrettelegge for ansatte i ulike livsfaser der det er behov for mer fleksible arbeidsformer.

Kompetanseutviklingen i departementet skal ivareta hensynet til likestilling. Ved opplæringstiltak og tildeling av kompetanseutviklende arbeidsoppgaver skal kvinner komme minst like godt ut som menn mht. kvalifisering til avansement. Stipendmidler til videreutdanning og kompetanseheving har i hovedsak gått til kvinner.

Husbanken

Tabell 5.3 Ansatte i Husbanken fordelt på kjønn

	Antall	Kvinner	Pst.	Menn	Pst.
Toppledere	10	6	60	4	40
Mellomledere	36	19	52,8	17	47,2
Alternativ karrierevei	49	17	34,7	32	65,3
Saksbehandlere	258	177	68,6	81	31,4
Kontortilsatte	8	6	75	2	25
Sum ansatte	361	225	62,3	136	37,7
Gj.snittlig lønnstrinn	50,1	47,9		53,8	
Gj.snittlig økn. interne opprykk (kr)		26 468	59,5	37 592	40,5
Rekruttert	10	6		4	
Sluttet	24	13		11	
Redusert arbeidstid	44	38	86,4	6	13,6
Fødsels-/omsorgs-/fedrepermisjon	14	10		4	
Sykefravær i pst.	6,24		6,96		5,19
Styreleder	6	2	33,3	4	66,7
Styremedlemmer	12	6	50	6	50

Av de øverste lederne var det i 2005 fire kvinner og seks menn. Lønnsnivået mellom kjønnene i dette sjiktet er rimelig likt fordelt.

Husbanken har god balanse mellom kjønnene i samtlige styrer. Totalt er det 3 kvinnelige og 4 mannlige styreledere. Videre er det totalt 7 kvinnelige og 9 mannlige styremedlemmer. Dette gir en kvinneandel på 43,5 pst. Husbanken har god balanse i fordeling mellom kvinner og menn i lederstilling med 53 pst. kvinner.

Kvinner har en høyere representasjon i både antall og prosentandel av eget kjønn i de tre laveste stillingsgruppene. I lederstillinger er det en relativt jevn fordeling mellom kvinner og menn. I gruppen for høyere fagstillinger uten lederansvar er menn i flertall i både antall og prosentandel av eget kjønn.

Husbanken har fokus på likestilling, og spesielt i forhold til ulikheter i lønn. Kvinner ble også prioritert ved enkelte kontor for kompetansehevede tiltak.

Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus

Tabell 5.4 Ansatte i Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus fordelt på kjønn

	Antall	Kvinner	Pst.	Menn	Pst.
Toppledere	1	1	100		
Saksbehandlere	1	1	100		
Kontortilsatte	1	1	100		
Sum ansatte	3	3	100		
Gj.snittlig lønnstrinn		65			

Samtlige ansatte i Husleietvistutvalget er kvinner. Lederen lønnes tilsvarende dommer. I tillegg til de ansatte i Husleietvistutvalget består utvalget av 16 personer, foreslått av Huseiernes Landsfor-

bund og Norges Leieboerforbund. Utvalget er oppnevnt av departementet. Det er 50 pst. kvinner og 50 pst. menn i utvalget.

Statens bygningstekniske etat

Tabell 5.5 Ansatte i Statens bygningstekniske etat fordelt på kjønn

	Antall	Kvinner	Pst.	Menn	Pst.
Toppledere	2	0	0	2	100
Mellomledere	5	2	40	3	60
Alternativ karrierevei	6	1	16,6	5	83,4
Saksbehandlere	27	17	63	10	37
Kontortilsatte	3	3	100		
Sum ansatte	43	23	53,5	20	46,5
Gj.snittlig lønnstrinn		49,5		58,2	
Rekruttert	8	6	75	2	25
Sluttet	3	1	33	2	66
Redusert arbeidstid	4	4	100	0	0
Fødsels-/omsorgs-/fedrepermisjon	3	3	100	0	0
Sykefravær i pst.			11,4		6,8

Statens bygningstekniske etat har siden 2005 økt kvinneandelen i ledergruppen fra 0 til 28 pst. gjennom rekruttering. Forskjellen i gjennomsnittlig lønn mellom kvinner og menn skyldes at alle kontortilsatte er kvinner, og at det fortsatt er flere menn enn kvinner i ledergruppen. Etaten har ved tilsetninger på kontorsektoren ønsket å tilsette menn, men det har så langt ikke vært noen mannlige søkere. Etaten har i løpet av de siste år rekruttert flere kvinner til de høyere lønte seniorstillingene på saksbehandlersiden og vil holde fortsatt fokus på denne utviklingen gjennom nyrekruttering og karriereutvikling internt.

Kommunalbanken AS

Kommunalbanken har som mål å sikre full likestilling mellom kvinner og menn. Det skal ikke fore-

komme forskjellsbehandling grunnet kjønn i saker som for eksempel lønn, karriereutvikling og rekruttering.

Kvinneandelen i styret er 58 pst. Styreleder er kvinne. Av bankens 34 ansatte er 16 kvinner og 18 menn. I ledergruppen er kvinneandelen 38 pst. På mellomledernivå er kvinneandelen 60 pst. Kvinner er godt representert i de høytlønte stillingene. De kvinnelige topplerne hadde en gjennomsnittlig lønnsøkning på 5,75 pst. i 2005, mot 5,54 pst. for de mannlige medarbeiderne i ledergruppen.

Gjennom sin lønns- og personalpolitikk tilstreber banken å rekruttere og å utvikle dyktige medarbeidere, ut fra de behov banken har til enhver tid. Det legges vekt på å følge likelønnsprinsippet slik at arbeidsoppgaver av lik verdi lønnes likt.